

EL-EN'ÂM SÛRESİ	8
Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla	8
Enam Sûresi Yetmiş Melekle İndi	8
En'âm Sûresinin Fazileti	8
En'âm Sûresinin İlk Üç Âyet-i Kerimesinin Havas ve Fazileti	8
En'âm Sûresine Giriş	9
Tefsîr-i Şerifi:	9
Hamd Kelimesindeki Lam-ı Tarîf	9
Te'vilât-ı Necmiyye'den	9
Hamd Mahlûk mu?	9
Hamd'e Müstahak	9
Allah Zatına Hamd etti	9
Hamde Layık Olmak	9
Allah Göklerin ve Yerin Yaraticısıdır	10
Gök ve Yerlerin yaratılışı	10
Hamd ve mahlukat	10
Yedi Kat Semâ	10
Gökler mi Faziletli Yer yüzü mü?	11
Yeryüzünde Bulunan En Faziletli mekânlar	11
Yaratmak ile Kılmak ?	11
Zulümât ve Nur?	11
Mecûsîlere Reddiye	11
Denk Tutulamaz	12
İşârî ve Tasavvufî Manâlar	12
Hikâye	12
Büyüklerin Himmeti	13
İnsan Topraktan Yaratıldı	14
Adem Aleyhisselâm'ın Toprağı	14
Azrail Aleyhisselâm'ın Toprak alması	14
Adem Aleyhisselâm'ın Yaratılışı	15
İnsana Ateşle Azablanmasının Hikmeti?	15
Teyemmüm	15
İnsanlar Topraklarının Alındığı Yere Gömülürler	15
Hazret-i Ebû Bekir ve Ömer (r.a)'ın Faziletleri	16
Ecel	16
İnsanın İki Eceli Vardır	16
Ecel Birdir	16
Ecel İleri Geri Alnamaz mı?	17
Yoktan Var Eden	17
Kâfîrler ve Yeniden Diriliş	18
Ölümden Sonra Dirilişi İnkâr	18
İnkâr Ehlinin Misâli	18
Tasavvufî Manâlar	18
Vakti Yaşamak	19
Allah'ın Havas Kulları	19
Sırrı Sakatı Hazretlerinin ibretli Hâli	19
Göklerin ve Yerin Mabudu	19
Hikaye (Mekandan Münezzeh)	19
Allah Bilir	20
Te'vilât-ı Necmiyye'den	20
İnsanın İki Yönü Vardır	21
İnsanın Sırrı	21
Kâfîrler Hak'tan Yüz Çevirmektedirler	22
Tefsîr-i Şerifi:	22
Kur'ân-ı Kerimi Yalanladılar	23
İstihzaya Alanlar	23
Karn	23
Temkîn	24
Midrâr	24
Nimetleri Vereni Tanımayanlar	24

Âdetullah	25
Ebdal Kulların Vasıfları.....	25
Helak Çeşit Çeşittir.....	26
Nankörlük Nîmeti Eksiltir	26
Hayvanlardan Daha Aşağı	26
Hikâye	26
Tasavvuf	27
İlim Öğrenmenin Yolu.....	27
Kur'ân-ı Kerim ve Efendimiz (s.a.v.)'e İman	27
Tefsîr-i Şerif:	27
Sebeb-i Nüzul	27
Kağıda Yazılmış Olarak	27
Hakkı Görseler Bile İnanmazlar	28
Melek İnse Bile.....	28
Melek Olsaydı	28
Melekler İnsan Suretinde Olsalardı	29
İstihza Ettiler	29
İstihza kimlere	29
Müslümanlarla Alay	30
Dilini Tut	30
Hikaye (Sahabeye Dil Uzatan)	30
Mübarek Yerlere Defnedilmek	30
Cesetlerin Nakli?	30
Âhir zamanın İnsanları	31
Âd Kavmi	31
Giden Adamlar Geri Döner mi?	31
Allah'ın Rahmeti	31
Tefsîr-i Şerif:	31
Rahmet.....	32
Toplanma Günü	32
Aklını Kullanamayan.....	32
Rahmet Umûmîdir	32
Mutlak Rahmet	33
Rahmetinin Büyüklüğü.....	33
Allah'ın Rahmetine Güzel Bir Temsil.....	33
Allah'ın Lütfü	33
Allah'ın Rahmetinin Büyüklüğü	34
Besmelenin Bin Manası.....	34
Muhyiddin-i Arabî'nin (k.s.) Duası	34
Gece ve Gündüz	34
Sebeb-i Nüzul	34
Gece ve Gündüz	35
Geceler Ünsiyet Vaktidir	35
Gecenin Esrarı	35
Hafızın Hazinesinin Kaynağı	35
Gece ve Gündüz Melekleri	35
Müminlerin Velisi Allâhü Teâlâ Hazretleridir.....	36
Tefsîr-i Şerifi:	36
Allah'tan Gayri Dost Edinmek.....	36
Rızıkları Veren Allah'tır	36
İslâm Olmakla Emir Olunmak	37
İslâm'ın Hakikati.....	37
Büyük Günün Azabından Korkun	37
Azaptan Uzaklaşanlara Rahmet	37
Allah'ın Azap Ettiğini Kimse Kurtaramaz	37
Efendimiz (s.a.v.)'den Bir Öğüt	38
Fail-i Hakikî Allah'tır	38
Meşakkat ve Rahatlık Allah'tandır.....	38
Nusret Allah'tandır.....	38
Allah Kahhar ve Habirdir	39

Allah'ın Kudret ve İlmî	39
Her Şey Zıddıyla Kahr Olur	39
Te'vilât-i Necmiyye'den	39
Hikâye (Hak dine giren rahip)	39
Müşriklerin Şahit İstemeleri	40
Tefsîr-i Şerifi:	41
Sebeb-i Nüzul	41
En Büyük Şahit Allah'tır.....	41
Kitab Ehlinin Efendimiz (s.a.v.)'ı Tanıması	42
Hüsrân ehli	42
Herkesin Cennet ve Cehennemde Bir Menzili Vardır	42
Allah'a İftira Eden Zâlim	42
Âyetleri Tekzîb Edenler.....	43
Zâlimlere Kurtuluş Yoktur	43
Şirk Koştuklarınızı Getirin	43
Mevkıflar	43
Şerikleriniz Nerede?	45
Müşriklerin Fitneleri.....	45
Kâfirlerin Dalâletine Bakınız!	45
Şey Lafzı.....	46
Yahudi ve Hıristiyanların İslâm'ı.....	46
İmanın Sıfatı	46
Muakallid'in İmanı.....	46
Mukallid Olmaktan Çıkış	46
Varlığın Başlangıcı	46
Aşka Erişmenin Yolu.....	47
Sadece İman.....	47
Küfür Ehli Kurtuluşa Ermez.....	47
Riyakârlar	47
Eserlerin Çokluğu	47
Tevhîd Kalemî	47
Kulaklarını Tıkamaları	48
Tefsîr-i Şerifi:	48
Sebeb-i Nüzul	48
Kâfirlerin Kalbleri Mühürlüdür	48
Kulaklarını Tıkıyorlardı.....	48
îşârî ve Tasavvufî Manâlar	49
Allah'ın Keremî	49
Kâfirlerin Kur'ân-ı Kerime Efsâne Demeleri.....	50
Kâfirler Halkı Kurandan Uzaklaştırıyorlar	50
Kurân'dan Uzaklaşmak	51
Kâfirlerin Pişmanlıkları	51
İman Etmezler	51
Eşkiyayı Öldürmek Caizdir	52
Pişmanlık Akıldan Gelmelidir	52
Hayat Sadece Dünya Değildir	52
Tefsîr-i Şerifi:	52
Allah'ın Huzurunda?	52
Kıyameti İnkâr Edenler	53
Ölenin Kıyameti Kopmuştur!	53
Hasret Çekerler.....	53
Ve bal Yükleniyorlar	54
Sâlih Amellere Binerek.....	54
Kâfir Kötü Amellerini Yüklenir	54
Ahirette Ameller Şekil Alır	54
Vucûd Günahı.....	54
Hodbîn Olmak Küfürdür	55
Nefisten Kurtuluşun Yolu.....	55
Zikrullah Kalbi Yeşertir.....	55
Hikaye (Allah Yolunda yürüme)	55

Günah Yükünü İndirmek İçin	55
Dünya Hayatı Nedir?	55
Dünyâ ve Âhiret	56
Ahiretin Gizlenmesi.....	56
Dünyâ Nedir?.....	56
Dünyânın Hududu	56
Ahiretin Hududu?	56
Dünya Allah'a Hizmet Edene Hizmet Eder	57
Dünya Malına İltifat	57
Hikâye (Dünya ve Ahiret)	57
Dünyâ ve Âhiret Misâli	57
Hikaye (Dünya ve Ahiret)	57
Dünya Kimseye Kalmaz.....	58
Hikâye (Dünya ve Ahiret)	58
Dünya Âhiretin Ekin Tarlasıdır	58
Âhiret Deve Katarı Gibidir	58
Bu iki beytin şerhi:	59
Kendini Hür Sanan Köle.....	59
Sakalından Utan.....	59
Varlıkla Öğünmek	59
Dünya Hayatının Başı ve Sonu.....	59
îşârî ve Tasavvufî Manâlar	60
Kâfirlerin Sözlerine Bakıp Üzülmeğin	60
Tefsîr-i Şerifi:	60
Tekzîb.....	60
Peygamberleri Yalanladılar	61
İlâhî Nusretin Gelmesi.....	61
Her Karanlık Gecenin	61
Sabreden Muradına Erer.....	61
Allah'ın Kelâmı Değiştirilmez	61
Ebu's-Suûd Efendiden	61
Omuz dönmeleri	62
Nefekan kelimesi	62
Hidâyet	62
Câhillerden Olma.....	62
Edep.....	63
İman Herkese Nasıp Olmaz.....	63
Tefsîr-i Şerifi:	63
Manen Ölü Olanlar	63
İnsanlar Dört Kısımdır	64
Sâid ve Şakinin Yaratılmasındaki Hikmet.....	64
Belâlar Mağfirete Sebeptir.....	65
Belâya Uğrayanlar	65
Belâlar ilâhî Kamçıdır	65
Hakikî Ümmet	65
Hayvanlar Da Bir Ümmettir	65
Mufassal ve Mücmel Beyân	66
Her Şey Kitabullah'ta.....	66
Kişinin Sapıtması.....	67
Allah Dileyene Hidâyet Verir	67
Emirler.....	67
Köpeklerin Öldürülmesi	67
Siyah Köpekler	67
Tasavvufî Manâ.....	68
Şeriat ve Tarikat Kanadıyla Uçanlar.....	68
Kul Hakkı	68
Hayvanların Kısası	68
Kâfirlerin toprak olmayı istemeleri	69
Hayvanlar ve acı	69
Kalbi Mühürlü Olan Sağır ve Dilsiz Kimselerdir	69

Allah'a İtaat Eden	69
Kalbler	69
Cinlerin İslâm İçin Mücadeleleri	69
Kıyamet Ansızın Gelir	70
Tefsîr-i Şerif:	70
ilmî Tetkik	71
Kıyamet ve Azap Başınıza Gelirse Ne Yaparsınız?	71
Kâfir Olarak Ölenler	71
Belâ ve Sıkıntı	72
Tefsîr-i Şerif:	72
Sıkıntı ve Zararlar	72
Şiddet ve Musibette Dua	72
Kâfirlerin Kalbleri Katıdır	73
Kâfirlere Nimet ?	73
Zâlimlerin Kökü Kesiktir	74
Hamd Allah'a Mahsustur	74
Sebep ve Âlet	74
Sıkıntı ve Rahat ?	74
Helak ve İstidrâc	74
Tasavvufî Manâlar	75
Bâtın Ehlinin İstidrâcı?	75
Tasavvufta İstidrâc?	75
Evliyanın Hâli?	75
Keramet	76
üçub (kendini beğenme) Ondandır:	76
Nimete Şükür	76
Hamd	76
Hikâye (Şeytan ve kalb)	76
Hamdın Manâsı	76
Tevhîd'e Davet	77
Tefsîr-i Şerif:	77
İbâdet ve Ta'zîm AUâha'dır	77
İlâhî üslûp	77
Âyet-i Kerimelerin Tasrifî	78
Kâfirler İnanmazlar	78
Ansızın Azap Gelirse	78
Zâlimler Helak Olurlar	79
İman Ehli	79
Âyetleri Tekzîb Edenler	79
Mekr-i İlâhî	79
Hikaye (Allah Sevgisi)	80
Sevgiliye Giden Yol	80
Tövbe	80
Pişmanlık	80
İmân ve İslâm	81
Kafirlerin İsteklerine Cevaplar	81
Tefsîr-i Şerif:	81
Hazineler Nasıldır?	81
Herkes Gaybi Bilmez	82
Peygamber Melek de Değildir	82
Peygamberlik Vahiyle Olur	82
Vahye Tabi Olmak	82
Vahyin Çeşitleri	82
İctihâd İle Amel	83
Kör ile Gören	83
Tefekküre Davet	83
Hakiki Dost	83
Şefaât Haktır	84
Korkutma Takva İçindir	84
İşârî Manâlar	84

Sır Vermeyin	85
Sözde Kalan tüm.....	85
Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri Geçmiş ve Geleceği Biliyordu	85
Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri Cebrail Aleyhisselân Yı Geçti	85
Vahyi Açıkladı.....	86
Vuslat ve Mâsiva	86
Hikaye (zararsız arkadaş)	86
Sâlihlerin Amelleri	86
Takva Ehliyle Beraber Olmak	86
Tefsîr-i Şerifi:	87
Sebeb-i Nüzul	87
Mal ve Soy Üstünlük Değildir	88
Tard Nedir?.....	88
Zikredenlerle Beraber	88
İbâdetten Maksat	88
Fakirleri Kovanlar Zâlimlerdir	89
İmtihan.....	89
İslâm Şerefinden Mahrum Olanlar?.....	90
Şükür Ehli	90
Te'vilât-i Necmiyyede buyuruldu:	90
Şükreden Zengin, Sabreden Fakir.....	90
Zenginin Fakir ile İmtihanı	90
Fakirin Zengin ile İmtihanı	91
İnsan İrâdesinin Üç Mertebesi	91
Vuslatın Heyecanı	91
Fakirlerin Fazileti	91
Fakir Kuldân Özü	92
Varlık İyilik İçindir.....	92
Miskinlerin Sevgisi.....	92
Fakirleri Sevmeyenler Mel'ûndurlar	92
Rahmeti Yazdı	93
Tefsîr-i Şerifi:	93
Sebeb-i Nüzul	93
İman Ehline Büyük Şeref	93
İman Ehline Selâm.....	93
Selâmın Manâsı	93
Mirâc Gecesinde Selâm	94
Sonsuz Rahmet	94
Allâhü Teâlâ Fâil-i Muhtardır.....	94
Te'vilât-ı Necmiyyeden.....	94
Kötülük İşleyenler Câhillerdir	94
işârî Manâ	94
Cehalet İki Kısımdır	95
Tevbe	95
Tafsîl Ediyor.....	95
Sebîl.....	96
Tarikatın İlk İşî?	96
Tevbeye Sevkeden.....	96
Günahlardan Çıkmak	96
Vacipleri Kaza	96
Haramları İşlemekten Tevbe.....	96
Tevbe-i kalbî.....	96
Tevbe Namazı.....	97
Namazın Kazası.....	97
Hadis-i Şerifin İncelenmesi	97
Günahları Silen Bir Dua	98
Mü'minler için İstiğfar Etmek.....	98
Ölümler Dualarımızı Bekliyorlar.....	98
Kurân-ı Kerimden Bir Dua	98
Kâfirler Bâtil Üzeredirler.....	98

Tefsîr-i Şerifi:	99
Sebeb-i Nüzul	99
Beyyine Üzere Olmak	99
Azab.....	99
Sebeb-i Nüzul	99
Hüküm Allah'ındır	100
Allah Hakkı Söyler	100
Azab.....	100
Zâlimler	101
. Ayrılık Ateşi?	101
Hikâye (Hevaya muhalefet).....	101
Hikâye (Hevâ ve Şeyh).....	101
Beyine.....	101
Hikâye (keramet ve hidayet).....	102
Kâfirler Zulüm Ehlidirler.....	102
Mü'minler Adalet Ehlidirler.....	103
Gaybın Anahtarları	103
Tefsîr-i Şerifi:	103
Gaybı Kimse Bilmez	103
Gaybın Anahtarı Beştir.....	104
Ağaçların Yaprakları	104
Tohumları da Bilir	104
Yaş ve Kuru.....	104
Her Şey Kitaptadır	105
Levh-i Mahfuzda	105
Marifetullah'a Talip Olmak	105
Tasavvufî Manâlar	105
Gaybın Anahtarlarına Misâl	105

EL-EN'ÂM SÛRESİ

Bu (sûre) Mekki'dir.

Âyetleri: Yüz altmış beştir.

Denildi ki: kavîl-İ şerifinden itibaren altı âyet veya üç âyet Medenîdir. ¹

Allâhü Teâlâ Hazretlerinden fazl-u keremi sebebiyle bunu tamamlamayı ümit ederim. O hacetleri yerine getirendir... ²

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Enam Sûresi Yetmiş Melekle İndi

En'âm sûresi bir gece Mekke'de, beraberinde yetmiş bin melek olduğu halde topluca bir defada indi. O gece melekler, iki uçuğun arasını kapatmışlardı.

Melekler bir hışırtı ve vızıltı yani tespih, tahmîd ve temcîd sesi ile seslerini yükseltiyorlardı. Hatta yeryüzünü kapladılar. O anda Efendimiz (s.a.v.) hazretleri secdeye kapandı ve:

"Azîm olan Rabbim noksan sıfatlardan münezzehtir! Yüce olan Rabbim noksan sıfatlardan münezzehtir!" diyordu ³.

En'âm Sûresinin Fazileti

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden merfû olarak rivayet olundu: -"Kim En'âm sûresini okursa, gece ve gündüzünde ona yetmiş bin melek istiğfar ederler." Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Vahiy kâtiplerini çağırdı ve aynı gece yazılmasını emretti.... ⁴

En'âm Sûresinin İlk Üç Âyet-i Kerimesinin Havas ve Fazileti

Merfû olarak, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden şöyle rivayet olundu:

Kim sabahladığı vakit, "En'âm sûresi"nin başından üç âyet-i kerimeyi " kavîl-i şerifine kadar okursa; Allâh'ü Teâlâ hazretleri, kendisine yetmiş bin melek vekil eder. Melekler onu muhafaza ederler. Tâ kıyamete kadar onların amellerinin misli ona yazılır.

Beraberinde demirden bir külünk bulunan bir melek yedinci kat semâdan iner. Şeytan onun kalbine serden herhangi bir şey vermek (vesvese ve kötülük ilkâ etmek) istediği zaman, o melek elindeki külünk ile şeytanı döver. O kişi ile şeytanın arasında yetmişbir perde koyar. Kıyamet günü olduğu zamanda Allâh'ü Teâlâ hazretleri, kendisine şöyle seslenir:

-"Adem oğlu! (Kudret ve rahmet) gölgemin altında yürü! Cennetim meyvelerinden ye! Kevser'in suyundan iç! Selsebil suyundan yıkan! Sen benim kulumsun; Ben de senin Rabbinim! (Bu gün sana hesap ve azap yoktur!" ⁵ tamam Vahidî (r.h.) hazretleri, "Elvasî" (isimli tefsirinde) rivayet ettikleri gibi... ⁶

¹ Bu sûrenin isimleri:

1- Sûretü'l-En'âm,

2- Sûretü'l-Hüccce

fbüVI "El-En'âm." Deve, sığır, koyun ve keçi gibi hayvanlar, demektir,

1-Bu sûrede;

2- Adalet.

4- eygamberlik.

5- Mebde,

6- Meâd

7- Bâtil ve ilhâd üzere olan kişilerin mezhep ve inançlarını İptal,

Ve el-Mâide sûresinde geçen "en'âm" helal ve haramlığıyla ilgili konuları beyan etmektedir.

Âyetleri: Yüz altmış beştir. (Kûfta'dâdına göre...) Kelimeleri, üç bin elli ikidir. Harfleri: On iki bin iki yüz kırktır. Fasılası: J& 1 yani: harfleridir.

Bu sûre, Mekki'dir. Ancak, yani 151 âyetten itibaren altı âyetin Medine'de indiği rivayet edilir.

El-En'âm sûresi, toptan ve Cebrail Aleyhisselâm ile beraber yetmiş bin melek ile beraber indiği rivayet edilir.

En'âm sûresinin havas ve fazileti için, İmam Gazâlî ve İmam Şafîî hazretlerinin "Havâssü'l-Kurân" ve acizane hazırlamış olduğum "Kur'ân-ı Kerimden Dualar" isimli kitabıma bakınız. Mütercim...

² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/227.

³ Kurtubî Tefsiri: c. 6. s. 295 . Mecmeu'z-Zevâid. c.8.s. 20, Camiu's-Sağır: 220. çok az farklı lafızlara...

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/228.

⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/228.

⁵ Kurtubî Tefsiri: c. 6. s. 389, ed-Dürri'l-Mensûr tefsiri: c. 3. s. 245.

⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/228-229.

En'âm Sûresine Giriş

Yüce Meali:

Hamd, o Allah'ın hakkıdır ki, gökleri ve yeri yarattı. Zulmetleri ve nuru yaptı. Sonra da, hakkı tanımayanlar, bunları kendilerini yaratana denk tutuyorlar.¹

O, o haliktir ki, sizi bir çamurdan yarattı; sonra bir eceli bitirdi; bir ecel de nezdinde müsemma... Sonra da, siz daha şüphe ediyorsunuz...²

Halbuki O, göklerde de Allah, yerde de... Sizin içinizi de bilir, dışınızı da... Daha ne kesbedeceksiniz, onu da bilir.³⁷

Tefsîr-i Şerifi:

Hamd Kelimesindeki Lam-ı Tarif

"Hamd, o Allah'ın hakkıdır."

"Hamd" kelimesinin başındaki lam-ı tarif, cinsi istiğrak içindir.

"Allah içindir." Kavlı şerifinin başındaki lâm ise ihtisas içindir. Çünkü Allâh'ü Teâlâ hazretleri. h^\^ "Bunları kendilerini yaratana denk tutuyorlar." buyurdu... Böylece onların (taptıkları Şeyleri) bizzat maksût olan şeylerden kılınanlardan Rablerine olan müsâvilîğini defetti.⁸

Te'vilât-ı Necmiyye'den

Lâm temlik içindir. Yani dünya ve Ahiret'te göklerin ve yerin ehlinin yapmış olduğu bütün hamdler, Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin mülküdür. İnsanlara kudretinin eseriyle istidad ve itaatine göre kendisine hamd etmelerine imkân veren Allâh'ü Teâlâ hazretleridir.⁹

Hamd Mahlûk mu?

Lakin mahlukatın Allâh'ü Teâlâ hazretlerine olan hamd-ü senaları mahluktur. Ama Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin kendi nefesine olan hamdı ise kadîm ve bakidir. (3/2)¹⁰

Hamd'e Müstahak

Sual: Eğer denilse ki: Nimeti veren (iyilik yapana) şükretmek vacip değil mi? Meselâ talîm ve terbiyesinden dolayı üstat (hocaya), adaletinden dolayı sultana (adalet dağıtan kişiye), ihsanından dolayı muhsin (yardımda bulunan) kişiye teşekkür etmek gerekmez mi? Çünkü Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;

- "İnsanlara teşekkür etmeyen; Allâh'ü Teâlâ hazretlerine 160 şükretmez." ¹¹ buyurdular.

Cevap: Cevaben denildi: Hamd ve ta'zîm, onun tarafından nimetin vasıl olmasına nazaran nimete nail olan kula taalluk etmektedir. Hamd, hakikatte Allâh'ü Teâlâ hazretlerine taalluk etmektedir. Eğer Allâh'ü Teâlâ hazretleri, bu nimetin bizzat kendisini yaratmamış olsaydı; ve muhsin (iyilik yapan) kulun kalbine iyilik yapma duygusunu vermemiş ve onun içinde yaratmamış olsaydı; o kul asla böyle bir ihsan, in'âm ve iyilik yapmaya kadir olamazdı ve böyle bir şeye güç yetiremezdi. Bundan dolayı hakikatte Allâh'ü Teâlâ hazretlerinden başka bir muhsin ve Allâh'ü Teâlâ hazretlerinden başka hamde layık ve hakmeden kimse yoktur... ¹²

Allah Zatına Hamd etti

İmam Bağavî (r.h.) buyurdular: Allâh'ü Teâlâ hazretleri kullarına tahm (ve öğretmek) için nefesine hamd etti. Yani ona hamd edTniz demektir ¹³

Hamde Layık Olmak

Mesnevî'de buyurdu:

⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/229-230.

⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/230.

⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/231.

¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/231.

¹¹ Tirmizi: 1954, Ebû Davud: 4811,

¹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/231.

¹³ Bağavî Tefsiri: c. Z, s. 78

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/231-232.

Çünkü o Hallak-ı Teâlâ hazretleri, hamd ve şükredilmesini sever.
Bundan dolayı insanın medhe (Öğülmeye) meyli vardır.
Haseten fazilet sahibi olan kimse.
Sağlam tulum gibidir, o rüzgarla dolar.
Fakat insan, ona eğer layık değilse,
Yalancı rüzgar tulumu parçalayıp söndürür ¹⁴

Allah Göklerin ve Yerin Yaratıcısıdır

"O ki gökleri yarattı."
Göklerin içinde bulunanları, güneş, ay, yıldızlar ve bütün ecrâmı yarattı.
"Veyeri,"
Yerin içinde bulunanları;
1- Karalan,
2- Denizleri,
3- Ova,
4- Dağ,
5- Nebatat,
6- Bitkileri,
7- Ağaçları,
8- Ve yeryüzünde bulunan bütün mahlukatı yarattı.... ¹⁵

Gök ve Yerlerin yaratılışı

Allâh'ü Teâlâ hazretleri, gökleri ve içinde bulunanları iki günde yarattı. Gökleri ve içinde bulunanları Pazar ve Pazartesi günlerinde yarattı.
Allâh'ü Teâlâ hazretleri yeryüzünü ve içinde bulunanları iki günde yarattı. Yeryüzünü ve içindekilerini Salı ve Çarşamba gününde yarattı. ¹⁶

Hamd ve mahlukat

Hamdin mahlukata bağlanmasında, Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin, fiilleri ve nimetleri itibariyle hamde müstahak olduğunu tembih içindir.
Yine göklerin ve yerin zikre tahsis edilmesi ise, kulun gördüğü kadarıyla göklerin ve yerin yaratıkların en büyüklerinden olmasından dolayıdır.
İnsanlar için, göklerde ve yerde büyük ibretler ve menfaatler vardır.
"Gökler" kelimesinin cemi gelmesi ve yeryüzü de gökler gibi yedi kat olduğu halde "arz-yeryüzü" kelimesinin müfret gelmesi, göğün tabakaları değişik ve hareketleri cihetinden de kat kat olmasındandır. (Yeryüzünün tabakaları ise hep toprak cinsinden olup aynıdır...)
Denildi:
Her iki göğün arası, beş yüz bin (500 000) yıllık mesafedir. ¹⁷

Yedi Kat Semâ

Birinci sema, Dünyâ semâsı: Mevc-i mekfûf, yani bazıları bazılarının üzerine donmuş olan donuk su dalgalarıdır. Yani akışı engelleyen bir dokun su dalgasıdır.
İkinci kat semâ: Beyaz mermerdendir.
Üçüncü kat semâ: Demirdendir.
Dördüncü kat semâ: Kurşundan veya tunçtandır.
Beşinci kat semâ: Gümüşdür.
Altıncı kat semâ: Altındandır.
Yedinci kat semâ: Kırmızı yakuttandır.
Arz (yeryüzü) ise sadece topraktır, başka bir şeyden değil... ¹⁸

¹⁴ Mesnevî-f Şerif: Defter: 4

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/232.

¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/232-233.

¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/233.

¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/233.

¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/233-234.

Gökler mi Faziletli Yer yüzü mü?

(Âlimlerin) çokları, yeryüzünün göklerden daha faziletli olduğuna kâildirler... Çünkü:

- 1- Peygamberler yeryüzünden (topraktan) yaratıldılar.
- 2- Peygamberler, yeryüzünde Allâh'Ü Teâlâ hazretlerine ibâdet ettiler.
- 3- Mahlûkat yeryüzünde Aliâh'ü Teâlâ hazretlerine ibâdet etmektedir.
- 4- Peygamberler, yeryüzünde toprağa defnedildiler.
- 5- Yeryüzü hilâfet diyarıdır.
- 6- Yeryüzü, Ahiret'in tarlasıdır.
- 7- En faziletli mekânlar yeryüzünde bulunmaktadır. ¹⁹

Yeryüzünde Bulunan En Faziletli mekânlar

- 1-Yeryüzünde en faziletli mekân, Kâinatın Efendisi, Allah'ın habibi, Hazret-i Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin mübarek vücûdlarını içini alıp kucaklayan, Medine-i Münevvere'deki ravza-ı mutahharalarının bulunduğu o mübarek mekândır... Zira cüz'î aslî, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kabri-i şeriflerinin bulunduğu yerin toprağındandır ²⁰....
- 2- Sonra Mekke-i mükerreme'dir. Sonra Beyt-i Makdis'tir.
- 3- Şam da Beyt-i makdis'tendir.
- 4- Sonra Kûfe'dir. O dördüncü harem (olarak kabul edilmiş)tir. Bağdat'ta ondadır.... ²¹

Yaratmak ile Kılmak ?

"Zulmetleri ve nuru yaptı."

"Kılmak," inşâ etmek, yapmak ve başlatmak (yoktan var etmektir) "yaratmak" gibi... Ancak bunda yani "yaratmak" tekvini (yaratmaya ait) bir inşâ'dır. Kendisinde takdîr etmek ve tesviye etmek mânâsı vardır.

Bu "Kılmak," fiili ise onun "yaratmak fiilinin) mânâsından umûmidir. Âyet-i kerimde olduğu gibi, teşrî (meşru kılmak vazetmek) manasına da gelmektedir. Bu kavli-i şerifte olduğu

-"Allah, Bahire'yi meşru kılmadı..." ²²

Yani: ., "(Şeriatında) meşru kılmadı, sünnet (kanun olarak) emretmedi, demektir. ²³

Zulümât ve Nur?

"Zuiümât" karanlıklar kelimesinin cemi gelmesi, zulmün sebeplerinin ve yollarının çok olmasındandır. Çünkü zulmün sebepleri, zulüm yeriyle nurun arasında kesif cürüm ve kötülüğe yol açar. Bu açılan gedik, yapılan kötülük ve cürümlerle çoğalır,...

"Nur" bunun hilâfinadır. Nurun sebebi sadece ışıktır. (Aydınlığın sebebi ateştir...) Hatta yıldızlar bile onun nuruyla aydınlanırlar. Yıldızlar nârî ecrâmdır. Kayan yıldızlar ise yıldızların ateşinden ayrılmaktadır.

Haddâdî (r.h.) buyurdular: "Zulümât" karanlıklar kelimesinin cemi; "Nur" müfred gelmesi, nurun müteaddî olması (yani her tarafa yayılmasından) zulmün ise nur gibi yayılmamasındandır.... ²⁴

Mecûsîlere Reddiye

Rivayet olundu:

Bu âyet-i kerime, Mecûsîleri yalanlamak ve onların;

"Nurun yaratıcısı Allah; zulmün yaratıcısı da şeytandır," sözlerini tekzîb etmek ve inançlarını reddetmek için nazil oldu....

Teysîr Tefsirinde buyurdu:

Bu âyet-i kerimde "Seneviye" (iki ma'bûd edinen müşriklere) reddiye vardır. İki ilâh edinenler, nurun yaratılışını Yezdan'a zulümâtın yaratılışını da "Ehremen"e izafe etmelerine reddiyedir. Buna göre hayır ve şerrin

¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/234.

²⁰ Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kabri-i şerifleri için Urfalı Şair Yusuf Nâbî (r.h.) (doğumu 1642 Urfa vefatı 1712 İstanbul) şöyle buyurmaktadırlar:

Sakin Terk edebten küy-imahbûb-iHûda'dır bu Nazargâhı ilâhîdir, makam- Mustafa d/r bu Habîb-i Kibriya 'n/n hâb-gâh/d/r hakikatte Tefevvuk kerde-i Arş- Cenâb- Kibriya dır bu Bu hâkin pertevinden oldu deycûr-i âdem zail, Âmâdan aç/id/ mevcudat dü çeşmin tütyâ 'd/r bu Feiekde mâh- nev Bâb-üs-Selâm 'm s/ne- çâkıd/r. An/n kandilidir Cevza matla/ nûr-iziyâd/r bu Mûraât-t edeb şart/yla gir "Nâbî" bu dergâh 'a Metâf- kuds/yând/r pûsegâh enbiyâd/r bu.

²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/234-235.

²² el-Mâide: 5/103,

²³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/235.

²⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/235-236.

her şeyin yaratıcısı Allâh'ü Teâlâ hazretleridir. (3/3) ²⁵

Denk Tutulamaz

"Sonra da, hakkı tanımayanlar,

bunları kendilerini yaratana denk tutuyorlar."

Geçen cümlelerin üzerine atıftır. Sonra bu tekvîni butlanını ifâde eden âyet-i kerimelerde açıklananları zikrettikten sonra, şirkin uzaklığını ifâde ve beyan etti.

fa) Be (harfi) fyLi' "Denk tutuyorlar. "Fiiline taalluk etmektedir, ihtimam ve istibadın tahkiki için mâmûl, âmilin üzerine takdîm edildi.

"Denk tutuyorlar." Fiili, duJi "adaletten gelir. O da tesviye etmek, denk tutmak ve eşitlemek, demektir, Onu buna tesviye ettim," birbirine eşitlediği ve denklediği zaman, böyle denilir...

Kavl-i şerifin manâsı şudur: Muhakkak ki Allâh'ü Teâlâ hazretleri, hamd ve ibâdetle hassaten müstahaktır. Bu tafsilat, Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin büyük şanın ve hassaten hamd ve ibâdetin kendisinin üzerine kasredilmesinin icâbetmesi dolayısıyladır...

Sonra bu kâfirler, onun icâbını bilemediler. Allâh'ü subhânehû ve Teâlâ hazretlerini ibâdetle gayrine müsavi ve eşit kabul ettiler. Bu ise hamdin başı olan şükürden en uzaktır. Halbuki onların taptıkları şeylerin hepsi Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin mahlûkudurlar... O şeyler, hamdi gerektiren şeylerin hiçbirisiyle vasıflanmaktan çok uzaktır... Böyle bir vasıfları yoktur. ²⁶

İşârî ve Tasavvufî Manâlar

Bu kavl-i şeriflerde şu işârî manâlar var:

Allâh'ü Teâlâ hazretleri, kalb semâvâtını ve arz nefislerini yarattı. Allâh'ü Teâlâ hazretleri, zulûmâtî nefislerin içine koydu. Zulûmât;

1- Behîmî sıfatlar.

2- Hayvanî sıfatlar,

3- Onun yırtıcı yedi kötü ahlakı,

4- Şeytanî sıfatlardır...,

Allâh'ü Teâlâ hazretleri, kalblere de nur koydu. O da onun;

1- Melekî sıfatları,

2- Ve bakî olan ruhîni ahlaklardır,

Kimin üzerine, nur olan melekî ve ruhanî sıfatlar galip olursa; o kişi;

1 - Hak Teâlâ hazretlerine İbâdet etmeye meyleder.

2- Peygamberlerin davetini kabul eder.

3- Allah'a iman eder,

4- Allah'ın peygamberlerine iman eder.

5- Şeriatın ziyetiyle süslenir.Yani fıkıh ile amel eder.

6- İslâm ahlakı üzere yaşar...

İşte bu durumda Allâh'ü Teâlâ hazretleri, onun velisi olur. Allâh'ü Teâlâ hazretleri, veli kullarını, hayvânî hilkatin (kötü) sıfatlarının zulûmâtından; melekî sıfatlara çıkarır... Allâh'ü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi;

"Allah imân edenlerin velîsidin onları zulûmâtta nura çıkarır," ²⁷

Kimin üzerine, hayvânî beşerî sıfatlar galib olursa; hevâ tâğûtuna tabi olur ve dünyevî şehvetlerle lezzet duyar.

İşte bu durumda "Tağût" onun velisi olur. Onu nurânî-ruhanî sıfatlardan; zulmânî -hayvanî sıfatlara çıkarır. Şu kavl-i şerifte olduğu gibi:

"Küfredenlerin ise, velîleri Tağût'tur; onları nurdan zulûmâta çıkarırlar. Onlar işte ashab-ı nâr, hep orada kalacaklardır." ²⁸ İşte bunlar;

"Sonra da, hakkı tanımayanlar, bunları kendilerini yaratana denk tutuyorlar." Âyet-i kerimesinin manâsıdır.

Yani: Kalpler semavâtının ve nefis arzının yaratılması, onlara nefsanî zulûmatın ve ruhanî nurun konulması, kâfirlerin -nefisleri sıfatlarının galebe çalmasıyla hevâ tâğûtuna meyletti. Ona taptılar. Tağutları, Rablerine denk tuttular. Te'vilât-i Necmiyye'de de böyledir... ²⁹

Hikâye

²⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/236.

²⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/236-237.

²⁷ Bakara:2/257,

²⁸ Bakara:2/257,

²⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/237-238.

Kendisini bir şey konusunda imtihan etmek için; Yemen Fıkıh âlimlerinden bir gurup Arif billâh Şeyh Ebu'l-Gays ibni Cemil (k.s.)³⁰

hazretlerinin huzuruna geldiler. Kendisine yaklaştıkları zaman, Şeyh hazretleri onlara:

"Merhaba! Kullarımın kullarına merhaba (hoş geldiniz!)" dedi. Bu söz fakihların çok ağırına gitti. (Bir türlü manâ veremediler...) Bunun üzerine, Fakihlar. iki tarikatin ve iki fırkanın (hem şeriat ehli ve hem de tarikat ehlinin) imamı olan Şeyh Ebû'z-Zebîh İsmail bin Muhammed el-Hadramî (k.s.)³¹ hazretlerine vardılar.

Arif billâh Şeyh Ebu'l-Gays ibni Cemil (k.s.) hazretlerinin söylediklerini haber verdiler.

Hadramî hazretleri tebessüm etti.

"Şeyh Ebu'l-Gays ibni Cemil (k.s.) hazretleri, doğru söylemiştir. Siz hevâ-ü hevesin kulusunuz; hevâ-ü heveste onun kuludur!" buyurdular.³²

Büyüklerin Himmeti

(Hafız Şirâzî k.s. hazretleri buyurdular)

"Ben, o kimsenin himmetinin gulâmıyım ki, Gök feleğin altında her ne nesne var ise, Onun rengine bağlanmayı

³⁰ Arif-i billâh Şeyh Ebu'l-Gays ibni Cemil (k.s.) hazretleri evliyanın büyüklerindedir. Şu hadise onun büyüklüğüne delâlet etmektedir. Abdullah-ı Yâfî. (1298 (H.698) senesinde Aden şehrinde doğdu, 1367 (H.768)'de Mekke'de vefat etti. Bu zat:) Hicaz'a ilk geldiğinde Medine-i münevvereye girmeden önce kendi kendine;

"Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem izin vermeyince bu şehre girmem." diye söz verdi. Çünkü ilmi ve edebi çok yüksekti. Büyüklerin, bilhassa Peygamber efendimizin huzuruna edeple girileceğini biliyordu. On dört gün Medine'nin giriş kapısında bekledi. Devamlı ibâdet edip kabul buyurulması için Allahü Teâlâya duâ etti. Bir gece rüyasında Peygamber efendimiz;

- "Ey Abdullah! Ben dünyâda senin peygamberin, âhirette şefaâtçin, Cennette ise arkadaşınım. Yemen'de on kişi vardır. Onları ziyaret eden beni ziyaret etmiş olur. Onları üzen beni üzer." buyurdu. Abdullah Yâfî hazretleri;

- "Yâ Resûlallah! Onlar kimlerdir." diye sorunca;

"Onların beşi vefat etmiştir. Beşi ise hayattadır." buyurdu. Abdullah Yâfî;

- "Yaşayanlar kimlerdir?" diye sorunca;

"Şeyh Ali Tavâşi, Şeyh Mansûr bin Ca'da, Muhammed bin Abdullah, Fakih Ömer bin Zeylaî, Şeyh Muhammed bin Ömer Nehârî'dir.

Vefat etmiş olanlar ise Ebû'l-Gays bin Cemil, Fakih İsmail Hadramî, Fakih Ahmed bin Mûsâ bin Acil, Şeyh Muhammed ibni Ebû Bekr Hakemi ve Fakih Muhammed bin Hüseyin İclî'dir." buyurdu. Peygamber efendimizin manevî işareti üzerine Medine-i münevvereden ayrılarak Mekke'ye oradan da Yemen'e geçti. Önce, Mekke'den Yemen'e gitmiş olan hocası Şeyh Ali Tavâşi'yi ziyaret etti. Peygamber efendimizin rüyada ziyaret etmesini tavsiye buyurduğu zâtlardan sağ olanları ziyaret etti ve sohbetlerinde bulundu.

Ziyaretine gittiği zâtlardan Şeyh Muhammed bin Ömer Nehârî ona; -"Merhaba ey Resûlullah'm elçisi!" diye hitâb etti. Abdullah Yâfî hazretleri ona;

"Bu hâle ne ile kavuştun?" diye sorunca, Bakara süresi iki yüz seksen ikinci âyet-i kerimesinin "...Allah'tan korkun, Allah size ilim öğretiyor." mealindeki son kısmını okudu. Peygamber efendimizin rüyada tavsiye buyurduğu zâtlardan vefat etmiş olanların da kabirlerini ziyaret edip Medine-i münevvereye döndü. Fakat yine Medine'ye girmeden on dört gün Medine kapısında bekledi. İbâdet edip kabul olunması için Allahü Teâlâya niyazda bulundu. Bir gece yine Resûlullah efendimiz ona;

"Tavsiye ettiğim zâtların onunu da ziyaret ettin mi?" buyurdular. Abdullah Yâfî; -"Evet yâ Resûlallah! Ziyaret ettim. Medine'ye girmeme izin var mı?" diye sordu. Resûlullah efendimiz;

"Gir sen emin olanlardansın." buyurdu. Sevgili Peygamberimizin bu hitabına mazhar olan Abdullah Yâfî hazretleri edeple ve gözyaşları dökerek Medine-i münevvereye girdi. Efendimizin mübarek kabri-i şeriflerini ziyaret edip yüksek feyzlerine kavuştu

³¹ Hadramî (k.s.) hazretlerinin asıl ismi, Muhammed. Aslen Hadramutlu olup doğum târihi bilinmemektedir Ebû Abdullah Hadramî birçok âlimden ilim tahsil edip hadîs, fıkıh ilimlerinde büyük bir âlim oldu. Bunun yanında Allahü Teâlânın sevgili kullarıyla görüşüp tasavvuf yolunda ilerledi. Devamlı onlarla bulunmayı arzu eder, onlardan bir an ayrı kalmamaya çalışırdı. Vaktini Allahü Teâlânın razı olduğu işlerde geçirir, ilim öğretir, talebe yetiştirir, emr-i mârufta bulunmakla meşgul olurdu. Ahlâkının güzelliği, ilminin çokluğu, dînine ve ibâdetine düşkünlüğü, cömertliği, tatlı dili ve güler yüzü, insanlar tarafından çok sevilmesine vesile oldu. Kendisini çok seven insanlar, gittiği yolu daha iyi öğrenmek için, nasihatlerini can kulağı ile dinlediler. Birçok kerametlerini gördüler. Bu durum, ihlâslarının ve hocalarına karşı sevgilerinin artmasına sebep oldu. Ebû Abdullah Hadramî, Yemen'de Tihâme taraflarında Dıhhî köyünde yerleşti. Kendisine bir dergâh yaptı ve dersler vererek ilim öğretti. Olı kalpleri diriltip, insanlara huzur ve saadet hazinelerinin kapılarını açtı. Pekçok talebe yetiştirip kıymetli eserler yazdı. Talebeleri arasında oğulları İsmail ye İbrahim, Rablerine lâyük kul, Resûlullah'a lâyük ümmet, babalarına lâyük evlâd olmaya gayret ettiler, 8u mübarek evlâdlarının hâlleri, kendisine doğmadan önce müjdelendi. Gâjbten bir ses; "Ey Muhammed! Senin İki oğlun olacak. Biri fıkıh, diğeri de hadîs ve fıkıh âlimi olacak." diye onları haber vermişti. Bir talebesi anlatır: Bir gün onun evinde uyuyordum. Bir gürültü ile uyandım. Uyuduğum evin kapısında iki kişi duruyordu. Biri kapının sağında diğeri de solundaydı. Sağdakinin Hızır, soldakinin de tlyâs aleyhisselâm olduğunu söylediler. Hızır aleyhisselâmın koltuğunun altında bir paket vardı, tlyâs aleyhisselâm Hızır'a dönüp; "Buhârî'dekl hadîs-İ şerifleri, fakih Burhan Hadramî'den mi veya fakih Ali bin Mes'ûd'dan mı veya Muhammed bin İsmail Hadramî'den mi okumak doğru olur?" diye sordu. O da;

"Nasıl ki İbn-i Abbâs hazretleri insanlardan kendisini ilmi bakımdan en çok tatmin edeni olarak hazret-i Ömer'i seçtiyse, ben de Muhammed bin İsmail Hadramî'yi seçtim." buyurdu. Daha sonra ortadan kayboldular. Birçok kıymetli eserin müellifi olan Ebû Abdullah Hadramî, İmâm Beyhake hazretlerinin; Şa'b-ül-İmân adlı eserini kısaltarak bâzi ilâvelerde bulundu. Bu eser üzerinde çalışırken, birçok harikulade haller müşahade etti. Kitabın isminin Kitâb-ül-Mürtedâ olması, kendisine keşf ve ilham yoluyla bildirildi. Hadramut tarafları bâzi kimseler tarafından işgal edilmeye başlanınca, âlim bir zât olan Şeyh Ebû'l-Gays bin Cemil, Ebû Abdullah Hadramî'ye mektup yazarak, istilâcılarının fitnesinden kurtulmak arzusuyla, Yemen illerinden birlikte hicret edelim diye arz etti. Muhammed bin İsmail Hadramî, yazdığı cevabı mektupta ona; "Benim çoluk-çocuğum var. Ailem kalabalıktır. Onları bırakıp göç etmem mümkün olmadığı gibi, onlarla beraber göç etmem de mümkün değildir. Bana iki cihetimi de korumak düşer, siz de cihetinizi himaye ediniz." buyurdu. Vatandan ayrıldım. Daha sonra bu tehlike ortadan kalktı. Defni esnasında Şeyh Ebû'l-Gays bin Cemil de hazır bulundu. Kabrine girip mübarek cesedini yerleştirdi. Bir müddet yanında kaldı. Kabirden çıkınca; "Elhamdülillah! Onun vefatı, Allahü Teâlânın dâvetine icabet etmekten başka bir şey olmadı." buyurdu. . 1253 (H.651) senesi Yemende Tihâme taraflarında, Dıhhî köyünde vefat etti. Kabri ziyaret mahallidir.

³² İsmail Hakki Bursevî(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/238-240.

kabul eder" ³³

İnsan Topraktan Yaratıldı

AHâh'ü Teâlâ hazretleri "O haliktir ki, sizi yarattı/1 Ey insanlar! Başlangıçta sizi yarattı. "Bir çamurdan," Su karıştırılmış topraktan... Bütün insanların ilk maddesi topraktır. Çünkü bütün insanlar, beşerin aslı olan Adem Aleyhisselâm'dandır ³⁴...

Adem Aleyhisselâm'ın Toprağı

Sa'dî (Süddî- r.h. ³⁵ buyurdular:

Allâh'ü Teâlâ hazretleri, Cebrail Aleyhisselâm'ı yeryüzüne

Allâh'ü Teâlâ hazretleri, Cebrail Aleyhisselâm'ı yeryüzünden biraz toprak getirmesi için gönderdi. Aleyhisselâm yeryüzüne geldiğinde yeryüzü kendisine;

Cebrail

-"Benden bir şey eksiltmeden dolayı senden Allah'a sığınırım," dedi.

Cebrail Aleyhisselâm geri döndü. Topraktan hiçbir şey almadı.. Celâleddin-i Rumî (k.s.) "Mesnevî" de buyurdular:

-"Cebrail Aleyhisselâm utanma ve haya madeni idi. (Toprağın) bu yeminleri onun yolunu kapattı...

(Yeryüzünden utandığı için ondan toprak almadı)... ³⁶

(Cebrail Aleyhisselâm) buyurdu: -"Ya Rabbi! Toprak sana sığındı!" dedi.

Mikâil Aleyhisselâm yeryüzüne gönderildi. Birinci defa (Cebrail Aleyhisselâm'a sığındığı gibi yeryüzü) ona da sığındı. (Mesnevî'de buyurdu:) (Mikâil Aleyhisselâm, yer yüzüne indi.

Ondan bir avuç almak için elini uzattı. ³⁷

Bunun üzerine toprak, titredi. Kaçtı. Ağladı, feryâd-ü figân etti. Gözünden yaşlar dökmeye başladı....

Bunun üzerine Mikâil Aleyhisselâm, Rabbin huzuruna vardı. Kendisinden istenilen işten ve elinden bulunması gereken Bir avuç topraktan boş olarak..." ³⁸ Mesnevî'de buyruldu:

Bunun üzerine Allâh'ü Teâlâ Hazretleri, İsrâfil Aleyhisselâm'a emretti:

-"Yürü git! Yeryüzünden bir avuç toprak al gel!" İsrâfil Aleyhisselâm yeryüzüne indi. (3/4) Yeryüzü yine feryâd-ü figân ile ağlamaya başladı. İsrâfil Aleyhisselâm hemen geriye döndü, eli boş olarak...

Özrünü ve yeryüzünün durumunu Allâh'ü Teâlâ'ya arz etti ³⁹

Azrail Aleyhisselâm'ın Toprak alması

³³ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî s. 16, Tasavvuf? manâsı: Bu gök kubbenin altında âlî himmet sahibi şu kimsedir ki, mâsivâ'nın taallukatından kalbini temiz tutmaktadır. Allâhü Teâlâ hazretlerinden gayriye muhabbet ve meyletmez. Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsından gayri bir yola girmez. İşte böyle kimselerin himmetine muhtacım. Böyle büyük zatların himmeti için;

-"Büyüklerin himmeti dağlan yerinden söker (ve oynatır...)"

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/240-241.

³⁴ Allâhü Teâlâ hazretleri, arz yani yeri yarattığı zaman üzerinde hayattan hiçbir eser yoktu, o hayatsız yer maddelerinden çamur, çamurdan da bitki, hayvan ve insanı yarattı ve sonra o İnsanın sulbünden o çamurun bir seçim örneği olarak çıkardığı üi"değersiz bir su" içindeki zerreciklerden devamlı bir sülâle olarak sizleri yarattı ve yaratmaktadır. Sizin ilk maddeniz bir çamurdan ibarettir. Onu insan yapan Allah'tır. Burada meşhur tefsir budur: Allah Teâlâ insanları Âdem'den, Âdem'i de bir çamurdan yaratmıştır. Fahreddin Râzî der ki: "Bence bunda diğer bir vecih daha vardır. Şöyle ki, insan, meni ile hayız kanından yaratılmıştır. Bunlar ise kandan, kan da gıdalardan doğar. Gıdalar da ya hayvanı veya nebatîdir. Hayvanı olduğu takdirde o hayvanın doğuş niteliğindeki durumu, insanın doğusundaki hali gibidir. Kala kala nebatî gıdalar kalır. Bundan dolayı sabit ki insan, dolayısıyla nebatî gıdalardan, nebatî gıdalar da şüphe yok ki çamurdan doğmuştur. Ve o halde her İnsan bu şekilde başlangıçta çamurdan yaratılmıştır. Çamurdan döl suyu. döl suyundan kalb, beyin, karaciğer ve diğerleri gibi sıfatta, surette, renkte, şekilde çeşitli cihazlar ve uzuvlar doğması ve teşekkül etmesi ise kendi kendine olabilecek bir şey değildir. Bu benzersiz sanatı ancak hikmetli bir takdir edici ve merhametli idarecinin takdir ve tedbiri ile mümkün olabilir." Çünkü yok, kendi kendine var olamaz. Kendiliğinden doğma (jenerasyon spontane), sebepsiz, illetsiz hudûs (oluş) mümkün değildir ve batıldır. Elmalı Tefsiri c. 3, s.1868-1869..

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/241.

³⁵ Musannif İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) hazretleri, "Sadî buyurdu." dediği ibare, aslında;

"Süddî buyurdu" olması gerekirdi. Kurtubî Tefsiri c. 1. s. 265, Musannif İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) hazretleri. Sa'dî r.h.'dan hep beyitler almışlardır. Haber rivayeti yoktur. Burada Sa'dî (k.s.) hazretleri buyurdu" cümlesi matbaa hatası olarak yazılmıştır. Tercümenin ibaresinde "Ruhü'l-Beyân" tefsirinin ibaresine sadık kalmak için, orada olduğu gibi "Sa'dî buyurdu," diye tercüme ettim. Fakat bu hadis-i şerifin başında tefsir ve tarih kitapları, "Süddî rivayet etti..." diye başlar... Kurtubî Tefsiri c. 1. s. 265, İsmail Hakkı Bursevi hazretlerinin, yazmış olduğu metnin aslında bu ibarenin "Süddî buyurdu" şeklindedir, olduğunu zannediyoruz. Bu matbaa ve tashih hatasının düzeltilmesi ile inşallah, Musannif İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) hazretlerinin yüce ruhâniyetleri memnun olacak ve himmetleri, üzerimizde sayâbân olacaktır. Mütercim.

³⁶ Mesnevî-î Şerif: Defter: 5, s. 64,

³⁷ Bu beyit, Ruhü'l-Beyan tefsirinde yoktur: ama mesnevî'de var. Sonra ki beyitlerin anlaşılması için buraya aldım. Mesnevî-î Şerif: Defter: 5, s. 64

³⁸ Mesnevî-î Şerif: Defter: 5. s. 64

³⁹ Mesnevî-î Şerif: Defter: 5. s. 66,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/242-243.

Allâh'ü Teâlâ hazretleri, ölüm meleğini (Azrail Aleyhisselâm'ı) yeryüzüne gönderdi. Yeryüzü, ondan Allah'a sığındı. Azrail Aleyhisselâm:

- "Allâh'ü Teâlâ hazretlerine muhalefet etmekten ona sığınırım!" dedi.

Azrail Aleyhisselâm, yeryüzünün üzerinden toprak aldı. Toprağı, kırmızı, siyah ve beyaz olarak karıştırdı. Bundan dolayı, Adem oğlunun renkleri ayrı ayırdır.

Sonra o toprağı, tatlı, tuzlu ve acı su ile yoğurdu. Bundan dolayı insanların ahlakları değişiktir.

Allâh'ü Teâlâ hazretleri, ölüm meleğine hitabetti:

- "Cebrail ve Mikâil yeryüzüne merhamet edip acıdılar... (Bunun içinde yeryüzünden toprak almadılar.) Sen yeryüzüne merhamet etmedin. Hiç şüphesiz, bu topraktan yaratacağım ruhları seninle elinle kılacağım!" buyurdu." ⁴⁰ (Mesnevî'de buyurdu:)

- "Allâh'ü Teâlâ buyurdu:

- "Yüce ilminin izzeti için seni, mahlûkatın üzerine cellat (ruhlarını almaya) vazifeli kıldım (Yani mahlûkatın ruhunu almaya seni vekil kıldım)..." ⁴¹

Adem Aleyhisselâm'ın Yaratılışı

Ebü Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:

- "Allâh'ü Teâlâ hazretleri, Âdem Aleyhisselâm'ı toraktan yarattı. Onu çamur yaptı. Sonra onu (korumaya ve sertleşmeye) terk etti. Ta Ki "hame-i mesnûn" oldu. Yani simsiyah kuru, sert olup değişti. Sonra onu yarattı, ona suret verip, onu şekillendirdi. Onu olduğu halde terk etti. Ta ki "salsâl-i fehhâr" oldu. Yani kuru ve ateşte pişmiş gibi oldu. Sonra ona ruh üfürüldü..." ⁴²

Allâh'ü Teâlâ hazretleri, Adem Aleyhisselâm'ı topraktan yarattı. Çünkü toprağın makamı, tevazu ve meskenet makamıdır. Tevazu makamı ise yücelmek, yükselmek ve sebat etmek makamıdır. Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Kim tevazu ederse, Allâh'ü Teâlâ hazretleri, onu yükseltir (ve yüceltir...)..." ⁴³

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle dua ediyordu:

- "(Allah'ım) beni miskin olarak yaşat ve miskin olarak vefat ettir." ⁴⁴

İnsana Ateşle Azablanmasının Hikmeti?

İnsanın topraktan yaratılması, insanın su ile değil de; ateşle azaba çarpılmasının hikmetidir. Zira topraktan ma'mûl bir zarf {kap gibi herhangi bir eşya) bevil veya (dışkı gibi) başka bir necasetle pislenirse, su ile temizlenmez... (Topraktan yapılmış bir kap suyun içine konulursa, suda erir, çamur haline gelir ve tamamen bozulur. Yine de ona necaseti bulaştıran sidiği ondan ayırtmak mümkün olmaz...) Bundan dolayı (topraktan mamul olan insan) ma'siyetlerle kirlendiği ve necis olduğu zaman; ateşten başka bir şeyle temizlenmez; ancak ateşle temizlenir.... ⁴⁵

Teyemmüm

İnsanın {toprakten yaratılmış olması) aynı zamanda su bulunmadığında toprak ile teyemmüm etmenin meşru olmasının hikmetidir. ⁴⁶

İnsanlar Topraklarının Alındığı Yere Gömülürler

Her ceset, tıynetinin (çamurunun) alındığı yere gömülür. O Adem oğullarının çamurunun yoğrulmak için alındığı yere defnedilir..! ⁴⁷

⁴⁰ Tefsîr-i Tabarânî c. 1, s. 293, Hadis no: 510. Kurtubî Tefsiri c. 1.S.265

⁴¹ Mesnevî-İ Şerif: Defter: S. s. 68,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/243-244.

⁴² Kenzu'f-Ummâl: 15228

⁴³ , 1eo Mecmuatuz-Zevâid: 17851,

⁴⁴ Bidâye ve Nihâye c. 6, s. 123, Bu duanın tamamı şöyledir:

-Allah'ım

zümresinden hasret. beyân etmektedir.

beni miskin olarak yaşat, miskin olarak vefat ettir ve beni miskinler n hasret." İbni Kesîr Bidâye ve nihâye'de, bu hadisi şerifin zayıf olduğunu ktedir.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/244-245.

⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/245-246.

⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/246.

⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/246.

Hazret-i Ebû Bekir ve Ömer (r.a)'ın Faziletleri

İmam Mâlik (r.h.) hazretleri buyurdular:

Ben, Hazret-i Ebû Bekir ve Ömer (r.a.) hazretlerinden daha faziletli kimseyi bilmiyorum. Zira onlar ikisi de Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin tıynetinden yaratıldılar. Çünkü onların ikisinin de kabirleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin esrarı ile kâinatın üzerine faziletli olan mukaddes ravza-i mutahharalarına çok yakındır... Allâh'ü Teâlâ hazretleri, onun şeref, azamet ve heybetini daha ziyâde etsin.⁴⁸

Ecel

"Sonra hükmetti,"

Sizden her biri için ölümü için yazdı. "Ecel,"

Kendisine husûsî bir eceli tayin etti. Yani zamandan belirli bir haddi tayin etti. O zaman girdiğinde insanın ömrü sona erer. Bundan kaçınılmaz.

"Sonra" kelimesi, insanların yaratılışlarına kendilerine takdir olunan ecellerinin değişik olduğunu ilân ve beyan etmektedir.

"Ve müsemma ecel,"

Hepinizin dirilmesi için muayyen ve mahdud bir ecel...

Bu kavi-işerif mübtedâ'dır. Şu kav/-/şerifte onun haberidir;

En'am Süresi, Ayel

"Onun katında."

Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin ilminde sabit ve muayyendir. Asla değişmez. Hiçbir kimse ne mücmel ve ne de mufassal olarak ecelin gelme vaktine vakıf olamaz. Ölümün eceli malûmdur. Amma ecel ise, icmâlen emmârelerinin zahir olması üzerine takriben ma'lumdur. Veya insanların mu'tad olan Ömürleri üzerine yaklaşık olarak tahmin edilebilir...

Ölüme (ömrün sona ermesine) "Ecel" isminin verilmesi; ömrün sonu olması ve kabre girmeleri itibariyledir. Yoksa kıyametin başlangıcı olması itibariyle değildir. Birinci ecelde isimlendirmenin medarı; kendisinin hayatın sonu olması olduğu gibi... Yoksa ölümün müddetinin başı olması değil... Çünkü "Ecel" kelimesi lügatte müddetin sonundan ibarettir; yoksa evveli demek değildir. {Bir şeyin eceli onun sonu demektir. Ecel bir şeyin başlangıcı demek değildir...}⁴⁹

İnsanın İki Eceli Vardır

İslâm Hakimleri (hikmet ehli olanlar) buyurdular: Her insanın iki eceli vardır.

1- Tabîi ecel,

2- İhtirâmî ecel,

Tabîi ecel, eğer bir kişi tabîi hali ve mizacı üzere kalsa (bünyevî hususiyetlerini olduğu gibi koruyabilse ve) kendisine haricî arızalardan hiçbir şey isabet etmezse, helak edici bir âfet gelmezse; elbette onun ömrünün sona ermesi, yaşaması için lazım olan rutubetinin korunması ve hararetinin sönmesine kadar devam eder.

İhtirâmî (kaza ve belâlarla gelen) ecel ise, haricî sebeplerden herhangi bir sebeple meydana gelen ölümdür.

Meselâ:

1- Yanmak,

2- Boğulmak,

3- Haşaratın ısırması,

4- Ve bunlardan başka sebeplerden meydana gelen ölümlerdir...⁵⁰

Ecel Birdir

Bazı fazilet sahipleri buyurdular:

Ecel, her canlı (ruh sahibi) üzerine hayatının son bulması için belirtilmiş bir ölüm vaktidir. Bu vakit gelmeden ölüm hali hiçbir kimseye arız olmaz. Bu vakit ileri ve geri alınmaz. Buna şu âyet-i kerime delâlet ettiği gibi:

"Hiçbir ümmet ecelini ne sebkeder (ileri gider), ne de geriletebilirler."⁵¹ (3/5)

⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/246.

⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/246-247.

⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/247.

⁵¹ El-Hicri: 15/5

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/247-248.

Ecel İleri Geri Alınmaz mı?

Sual: Eğen sen desen ki:

-"(Nuh:) dedi ki: 'Ey kavmim! Haberiniz olsun, ben size açık bir nezîrim! Şöyle ki; Allah'a kulluk edin ve O'na korunun ve bana itaat eyleyin. Günahlarınızdan size mağfîret buyursun ve sizi mü-semma bir ecele kadar tehir eylesin! Muhakkak ki Allah'ın takdir eylediği ecel gelince tehir olunmaz, eğer bilseydiniz!"⁵²

Kavl-i şerifi, müsemma (tayin edilen ecelin) ileriye alınacağına delâlet etmez mi?" diye sorarsan;

Cevâp: Derim: Ecelin taaddüdü bize nispetledir. Amma Allâh'ü Teâlâ hazretlerine nispetle ise ecel birdir. Bunun tahkiki şöyledir:

Allâh'ü Teâlâ hazretleri, ezelde bütün mevcudatı bilen ve onları takdir edendir. Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin ilmi, kesinlikle her şeyi kuşatmıştır. Allâh'ü Teâlâ hazretleri ezelde;

-"Falanca kişi, eğer takvâlı olur (korunursa) ve itaat ederse, onun eceli müsemmayâ kadar (ona tayin edilen zamana kadar) ulaşır!" buyuruyor.

Burada zikredilen ikinci uzun eceldir. Müsemmalık ile vasıflandırılması, tahsis için değildir. Çünkü her hâl üzere müsemma

olan ecel; eğer takvâlı olmaz, itaat etmezse; bu mertebeye ulaşmaz. Lakin, Allâh'ü Teâlâ hazretleri, (ezelî olan ilmiyle) o kişinin iki fiilden hangi muayyen fiili işleyeceğini bildiği için; Allâh'ü Teâlâ hazretleri, ona muayyen eceli takdir etti. Bu takdiri ecel, Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin ilminde muayyen ecel olmuş olur.., Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin ilmine bir muttali olmadığımız için; bu kişinin bu iki işten hangisini yapacağını ve kendisine hangi ecelin kaza ve takdir edildiğini bilmemekteyiz. Kişi, bu muayyen iki işten birini yaptığı zaman, kendisine tertip edilen ecel, gerçekleşir, biz (ancak o zaman) o kişi için takdir edilen müsemma olduğunu öğreniriz.... Buradaki tereddüt bize nispetledir, yoksa takdire nispetle değil... Eğer böyle olmazsa; kulun yapmış olduğu bir fiili vukuundan önce Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin bilmemesi lazım gelir... (Böyle bir şey muhaldir...) İşte buna göre Allâh'ü Teâlâ hazretleri kâfirlere;

-"Müslüman ol; cennete girersin" buyurdu. (Müslüman ve kâfir bütün insanlara;)

-"İnkâr etme! (Yoksa) cehennem ateşine girersin!" buyurdu.

Halbuki Allâh'ü Teâlâ hazretleri, ezeli ilmi ve takdiriyle onun Müslüman olmayacağını biliyor...

Emir ve nehiy, itaatın izhârı veya muhalefetin izhârı içindir.

(Bu) köle (işçisinin) kendisine itaat etmediğini (ve ihanet ettiğini) hazırdaki kişilere izhâr ve ispat etmek isteyen kişinin durumu gibidir. Onun yapmayacağını bildiği halde, ona bir şey emreder. Hazırdaki kişilerin, o köle (ve işçinin) itaat etmeyeceğini öğrenmeleri ve tereddütlerinin giderilmesi; ancak o köle (ve işçiye) bir iş emredilmekle ortaya çıkıp onlara bu konuda bir ilim sahibi olurlar.

Taâtın sureti ve kulun ihtiyarî bütün fiillerinde mukadderât-ı ilâhînin bilinmesi ve zahir olması da kabildendir...

Bu durumda bize nispetle tereddüt ortadan kalkmış olur. Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin ilminde değil...

Ancak Allâh'ü Teâlâ hazretleri, kendi ihtiyariyle bizi vaki olan ilmine muttali kılarırsa o başka... Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini, zamanında kâfirlerin hallerinden vaki olan bazı şeylere muttali kılması gibi... Şu kavl-i şeriflerde olduğu gibi:

-"Amma o küfre saplananlar: Ha inzar etmişin bunları, ha etmemişin, onlarca müsavidir; imana gelmezler."⁵³

Şu kavl-i şerif:

-"Allah kalplerini ve kulaklarını mühürlemiş ve gözlerine bir perde inmiştir ve bunların hakkı, azîm (büyük) bir azaptır."⁵⁴

Ve bu kavi- şerif:

-"Hem önlerinden bir set çekmişiz, kendilerini sarmışızdır da baksalar da görmezler."⁵⁵

Bu (âyet-i kerimeler) Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin ezeli ilminde o kâfirlerin iman etmeyeceklerini ve imanı tercih etmeyeceklerini haber vermektedir.

Bunlar, bu makamda söylenen sözlerin sonudur. İlim, Melik ve Allâm (her şeyi hakkıyla bilen) Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin katındadır....⁵⁶

Yoktan Var Eden...

"Sonra da, siz daha şüphe ediyorsunuz..."

Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin, onların ve atalarının yaratıcısı olduğu beyân edildikten sonra kâfirlerin yeniden dirilmekten şüphe etmelerini akıldan çok uzak bir şey olduğunu beyân etmektedir. Allâh'ü Teâlâ hazretleri, onları ecellerine kadar hayatta tutar.

Muhakkak ki (insanın meydana geldiği) maddeleri yaratmaya ve onları bir araya toplamaya kaadir olan ve o

⁵² Nüh: 71/2,3,4,

⁵³ Bakara: 2/6,

⁵⁴ Bakara: 2/7.

⁵⁵ Yâsîn: 36/9,

⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/248-250.

maddelere yoktan hayat vermeye gücü yeten ve onları dilediği kadar canlı ve hayatta tutan Allâh'ü Teâlâ hazretleri, o maddelerden ikinci kere olarak insanı yeniden yaratmaya elbette kaadirdir.

"Miryey" Şüphe celbeden şek ve tereddüt demektir. Bu kelimenin aslı; ölü "Deveyi ovaladım," denir. Devenin memelerini tutup süt sağdırmak için ovalandığı zaman böyle denir. memeden süt çıkarmak ve sağmak, demektir.

57

Kâfirler ve Yeniden Diriliş

Ebu's-Suûd (r.h.) hazretleri buyurdular:

Allâh'ü Teâlâ hazretleri, onları şek ve tereddüt olan şüphe ile vasıflandırdı. Onlar Ölümden sonra dirilmeyi kesinlikle inkar etmeleriyle beraber; bunu uzak görmeleri kendisine tevcih edildi. Onlar, ölümden sonra inkârda ısrar etmektedirler. Şu kavl-i şerif onların hallerinden haber verdiği gibi:

- "Ve diyorlardı ki: 'Öldüğümüz ve bir toprak, bir yığın kemik olduğumuz vakit mi? cidden biz mi mutlak ba'solunacakmışız.'"⁵⁸

Ve benzerleri...

Kavl-i şeriflerinde de olduğu gibi; (bütün bunlar) onların bu zikredilen (ölümden sonra dirilişi inkar etmeleri) konusunda kesinlikle kabul etmeleri, onların inkâr üzere ve son derece akıldan uzak olduklarını göstermektedir.⁵⁹

Ölümden Sonra Dirilişi İnkâr

Bil ki: İnsan nutfe olduğu vakit; gelecek bir zamanda kendisinin tesviye edilmiş (düzgün) bir insan olacağını inkâr ediyordu. Beşer şeklinde tasviri, onun haşr olma hücceti (ve delili)dir. İnsanın haşri (yani ölümden sonra dirilmeyi) inkâr etmesi; onun olduğu hali (ve varlığını) inkar etmesi demektir.⁶⁰

İnkâr Ehlinin Misâli

Mesnevî'de Duyuruldu:

Senin benzerin, ev sahibinin; -"Kimse evde yok!" demesine benzer.

- "Kimse evde yok!" sözünden; kapıyı çalan kimse, seni evde olduğunu anlar.

Kapının tokmağından elini çekmeyerek vurmaya devam eder... Hem öyle ki senin inkârın AHâh'ü Teâlâ hazretlerinin; Yüzlerce câmidâtu haşr ettiğini gösterir....⁶¹

Tasavvufî Manâlar

"Sonra," Allâh'ü Teâlâ hazretleri, "Kaza etti,"

Hikmetinden ruha, takdir ve kaza etti. "Bir ecel," günlerinden ve hakiki vatanından Huzurundan ayrılık ayrılmasından sonra.

"Ve bir ecel de nezdinde müsemma..."

Bu "İndiyye" makamından firkattan sonra vuslat ecelidir. Şu kavl-i şerifte olduğu gibi:

- "Sadakat meclisinde, kudretine nihayet olmayan bir şehinşah'ın huzur-u kibriyasında!"⁶² (3/6)

Firkat için belirli bir müddet ve nihayet vardır. Ama vuslat için müddet ve nihayet yoktur.

Allâh'ü Teâlâ hazretleri, "Müsemmâ," buyurdu. Çünkü vuslat vakti, Allah Teâlâ hazretlerinin yüce katında, "Müsemmâ,"dır. Buda:

- "Dön rabbine...."⁶³ Cezbesiyle kulunu kendisine cezbedeceği ândır.

Vuslat günlerinin başlangıcı, kalpler doğusunda tevhit güneşinin doğduğu zamandan ta vahdet istivasına (dik oluncaya) kadardır. Sonra da tevhit güneşi ebediyen öyle kalır, tevhit güneşine batmak yoktur.

"Sonra da, siz daha şüphe ediyorsunuz..."

Ey vuslat ehli! Firkat ehli şüphe ettikleri gibi... Bu gerçekten muhaldir. Akıllı kişiye düşen vazife, ecel vakti girmeden önce çalışmaktır, mücâhede etmektir; güzel teveccüh ve amel ile vusul ve vuslata hazırlanmaktır.⁶⁴

⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/250.

⁵⁸ el-Vakia: 56/47,

⁵⁹ Eb'ü Suûd Efendi Tefsiri: c. 3. s.207 ,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/251.

⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/251.

⁶¹ Mesnevî-i Şerif: Defter: 4. s. 36.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/251-252.

⁶² el-Kamer: 54/55,

⁶³ el-Fecr: 89/28.

⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/252-253.

Vakti Yaşamak

Bazı meşâyih-i kiram hazerâtı buyurdular:

- "Kim vaktinin hükmünü zayı ederse; o kişi câhildir. Her kim de bu vaktinin hükmü konusunda kusur ederse o kişi de gafildir..."⁶⁵

Allah'ın Havas Kulları

Hadis-i şerifte buyuruldu:

- "Muhakkak ki Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin havas (kendisine has seçkin) kulları vardır. Allâh'ü Teâlâ hazretleri, onları cennette en yüksek yerlerde iskân eder.

Onlar, insanların en akıllılarıdır.

Onların bütün himmetleri (gayeleri) Rablerine musâbakat etmek (Onların maksatları), Rablerinin razı olacağı amellere koşmaktır.

Onlar, dünyada zâhiddirler.

Onlar, dünyanın fuzûli işlerinden kendilerini alıkoyarlar.

Onlar, dünya riyasetine yönelmezler.

Onlar, dünya nimetlerine karşı isteksizdirler.

Onlar, dünyada aşağılandılar; bunun için dünya hayatında az bir sabrettiler; (ama Ahiret'te) uzun bir istirahata kavuştular..."⁶⁶

Sırrı Sakatı Hazretlerinin ibretli Hâli

Rivayet olundu:

Sırrî es-Sakatî (k.s.) hazretlerinin huzuruna bir gün Ebû'l-Kâsim Cüneyd-i Bağdadî (k.s.) hazretleri girdi. Ö ağılıyordu. Ona:

- "Seni ağlatan nedir?" diye sordu. Buyurdular:

- "Dün bana küçük kız çocuğum geldi. Bana;

- "Babacığım! Bu gece çok sıcak, şu küpü şuraya as da serinlesin!" dedi. Sırrî Sakatî (k.s.) buyurdular:

- "Sonra uyku bastı, gözlerim bana galip geldi. Rüyamda mahlûkatın en güzeli olan bir cariyenin gökten indiğini gördüm..."

Ona sordum:

- "Sen kimisin?" O:

- "Küplerde soğuk su içmeyenlerim!" buyurdu.

Uyandığında, küpü aldım ve yere çarptım..."

Cüneyd-i Bağdadî (k.s.) buyurdular:

- "Küpün kınlan parçalarını yerde gördüm. Onu yerden kaldırmadı. Ta toprağa karışınca kadar yerinde kaldı..."

Ey insani Onların nimetleri nasıl terk ettiklerine bak! Nefisleri için soğuk su içmeye razı olmadılar. Veya leziz bir yemek yemediler. işte onlar vakitleri murakabe ettiklerinde, Allâh'ü Teâlâ hazretleri, onlara hesap edilen saatler yerine hariçten haller nasip etti. Onların zevklerine son yoktur..."⁶⁷

Göklerin ve Yerin Mabudu

"Halbuki O," Yani Allâh'ü Teâlâ hazretleri...

Bu kavli-i şerif mübtedâ 'dır; haberi de şu kavli-i şeriftir.! "Allah,"

Vasfî manâ itibariyledir. Yani ma'bûd'tur.

Bundan dolayı şu kavli-i şerife taalluk etmektedir:

"Göklerde de yerde de (ma'bûd'tur...)"

Manâsı: Allâh'ü Teâlâ hazretleri, ma'bûd'tur. Göklerde ve yerde ibâdete müstahak ancak odur. Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin göklerde ve yerde ma'bûd olması, onun göklerde ve yerde bulunmasını (yerleşmesini) gerektirmez. Zira Allâh'ü Teâlâ hazretleri, zaman ve mekândan münezzehtir."⁶⁸

Hikaye (Mekandan Münezzehtir)

Rivayet olundu:

⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/253.

⁶⁶ Hilvetü'l-Evliyâc.İs. 17.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/253-254.

⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/254.

⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/254-255.

İmam Gazâlî (k.s.) hazretlerinin üstâzî İmamü'l-Haremeyn (r.h.) hazretleri, bir yerde bazı büyüklerle misafir olarak ağırlandı. Onun yanında âlimler ve büyükler toplandılar. Mecliste bulunanlardan biri ayağa kalktı. Ve:

"Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin mekândan münezzeh olduğuna delilin nedir?" Dedi ve şu kavli-i şerifi okudu:

"O Rahman arş üzerine istiva buyurdu." ⁶⁹

İmamü'l-Haremeyn (r.h.) buyurdular:

Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin mekândan münezzeh olduğuna delil; Yunus Aleyhisselâm'ın balığın karnında Allâh'ü Teâlâ hazretlerine dua ettiği şu kavli-i şerifir:

- "Lâ ilahe illa ente sübhâneke innî kuntu minez-zâlimîn Senden başka ilâh yoktur, seni tenzih ederim, muhakkakki ben zâlimlerden oldum." ⁷⁰

Orada olanlar, kendisine şaşkınlıkla baktılar.

Ziyafet sahibi bunun açıklanmasını istedi. Bunun üzerine İmam hazretleri;

"Burada bin dirhem (altın) borcu olan bir fakir var. Onun borcunu öde, ben de bunu beyân edeyim!" dedi.

Ziyafet sahibi o fakirin borcunu ödemeyi kabul etti. Bunun üzerine İmamü'l-Haremeyn (r.h.) buyurdular:

"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, miraca gittiği ve Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin dilediği yüce ve yüksek yerlere kadar çıktığında; orada şöyle dua etti:

"Ben, Senin nefsine sena ettiğin gibi sana gereğince senayı ihsâ edemem (sayamam)." ⁷¹

Yunus Aleyhisselâm, zulümât ile müptela olduğunda, denizin dibinde balığın karnında şöyle dedi:

"Lâ ilahe illa ente sübhâneke innî kuntu minez-zâlimîn Senden başka ilâh yoktur, seni tenzih ederim, muhakkak ki ben zâlimlerden oldum." ⁷² Diye dua etti.

Onlardan her biri (Hem Efendimiz s.a.v. hazretleri ve hem de Yunus Aleyhisselâm, biri yedinci katın bile ötesinde Sidre-i müntehâda diğeri de denizin dibinde balığın karnında) muhatap için olan; "Sen" kavli-i şerifiyle Allâh'ü Teâlâ hazretlerine hitap ettiler. Eğer Allâh'ü Teâlâ hazretleri bir mekânda olmuş olsaydı; muhatap için olan; "Sen," kavli-i şerifiyle hitap edilmesi sahih olmazdı. (0 takdirde gayb kelimesiyle hitap etmeleri gerekirdi...) İşte bu, Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin mekândan münezzeh olduğunun delilidir... ⁷³

Allah Bilir

"Sizin içinizi de bilir, dışınızı da..."

ikinci haberdir.

Yani, sizin açığa vurduğunuz ve gizlediğiniz sözleri bilir, demektir.

"Daha ne kesbedeceksiniz, onu da bilir."

Sizin bir menfaati, celbetmek için veya bir zararı defetmek için, kalplerle ve azalarınızla yapmış olduğunuz gizli ve aşikâr bütün işlerinizi bilir. Allâh'ü Teâlâ hazretleri, bunlar üzerine size karşılık verir. Eğer amelleriniz hayır ise mükâfatı da hayırdır; eğer amelleriniz şer ise cezası da serdir... ⁷⁴

Te'vilât-i Necmiyye'den

"Halbuki O, göklerde Allah {ma'bûd'tur}."

Vucûd semâvâtında... "Ve yerde de..."

Nefisler arzında ...

"Sizin sırrınızı biür."

İçinize koyan O'dur. O sır, hilâfet sırrıdır, insanın kendisi sebebiyle ilâhî feyzi kabul etmeye mahsus olduğu sırdır... (3/7)

"Ve dışınızı da..."

Sizden zahir olan hayvanî sıfatları ve, (aşikâr olan) nefsânî halleri de bilir.

"Daha ne kesbedeceksiniz, onu da bilir."

Hayır ve serden emirlerde ve nehiylerde, gizlilik ve aşikârlık istidadını kullanmakla kazandıklarımızı Allah biür...

Bu kesbetme (kazanma) sıfatı, sadece insanlara mahsus kılındı. Melek ve hayvanlarda kesbetme sıfatı yoktur.

Çünkü melek, hayvanî sıfatlardan hiçbir şeyi kesbetmeye (kazanmaya) kaadir olamaz. Hayvanlar da melekî sıfatlardan hiçbir şeyi kazanmaya güç yetiremezler.

İnsan ise bu iki sıfatta (Melekî ve hayvanî sıfatlarda) tasarruf edebilir. İnsan, Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin ahlâkı ile ahlaklanmaya ve bu sebeple Allâh'ü Teâlâ hazretlerine yaklaşabilir. Aliâh'ü Teâlâ hazretlerine yaklaşmanın yolu,

1 - Farz ettiklerini edâ etmek,

⁶⁹ Tâhâ: 20/5

⁷⁰ , El-Enbiyâ: 21/87.

⁷¹ EbûDavud: 1427.

⁷² El-Enbiyâ: 21/87,

⁷³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/255-256.

⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/256.

2- Nafileleri yapmak,

3- Haramlardan kaçınmaktır...

Ta ki bu sayede halkın en hayırlısı olabilsin... Aynı zamanda insan şer işlediği zaman da mahlukatın en şerlisi ve en kötüsü olur ⁷⁵... Te'vilât-ı Necmiyye'nin sözleri bitti. ⁷⁶

İnsanın İki Yönü Vardır

Hüseyin Vaiz el-Kâşifî Farisî olan tefsirinde buyurdular:

Nasda varid oldu ve buyurdu ki, insan iki yüzlü aynadır. Bir yüzünde Rûbûbiyetin hususiyetleri var. Diğer yüzünde ise ubudiyetin noksanlıkları bulunmaktadır. Rubûbiyet hususiyetleri cihetinden insana bakıldığında; o bütün mevcuttan daha büyüktür. İnsanda ubudiyet noksanlıkları sayıldığında ise o çok büyük bir miktarda alçak ve zelildir.

Ben senin o sıfatlarının izinde yürümekteyim.

Hâşâ ki ben senin sıfatlarından sapıp diğerine bakayım.

O dem kendi nazarımla ben hâle girerim.

O zaman her iki cihanda benden daha iyi kimse olmaz.

Noksan sıfatlardan münezzehe olan Hak Subhânehû ve Teâlâ hazretleri, buyurur ki, ben sizin hususiyetlerinizin sıralarını gayb çölde kaybettiğinizi biliyorum. Ve sizin noksan eserlerinizi şahadet aleminde müşahede ederek tanıdığınızı biliyorum. Başka da biliyorum ki sizin yapmış olduğunuz o şeyler {tevhit, salih amel ve seyr u suluk yolculuğu} sizin yücelmeniz, terakkî etmeniz manevî dereceler almanıza sebeptir. Ve insaniyet derecelerinden düşmek ise hayvânî derekelere düşmeyi muciptir (gerekirir)... Bunu seyr u sulûkü bilenler iyi bilirler. Seyr u suluk erbabı bunu islâh ve amellerin tezkiyesine sebep olacak amellerle meşgul olacak usûller vermektedirler. Hayvanî hazlardan istifade etmenin yerine ruhanî nimetlerden müstefid olup, yüzlerce derece yükseğe çıkarlar... Yazıklar olduî insanın ömrüne...

O ömür ki, hep uyku ve gafletle geçti...

Adem hep çalışmaya güç yetirebilir ve yükselir;

Meleklerin o yüce makamına...

Vaiz Hüseyin Kâşifinin sözleri bitti... ⁷⁷

İnsanın Sırrı

Şeyhimiz allâme Allah kendisine selâmet versin (Allah kendisine rahmet etsin) şu hadis-i kudsînin tevîlinde buyurdular:

- "İnsanın sırrı benim simindir; benim sırrım da onun sırrıdır."

Yani insanın sırrı, benim sırrımın zahiridir. Benim sırrımın sureti ve benim sırrım da onun sırrımın bâtını .ve onun sırrımın hakikatidir. Sonra buyurdular:

- İyî bil ki, insanın sırrı, hakikati ilâhiye sureti üzere zahir olan insanın hakikatından ibarettir..."

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları gibi:

- "Allâh'ü Teâlâ hazretleri, Adem Aleyhisselâm'i kendi sureti üzere yarattı. ⁷⁸

Bu insanî hakikat, gayb mertebesinden, şahadet menzilesine indiği zaman, noksan sıfatlardan münezzehe olan Hak Subhânehû ve Teâlâ hazretleri, Celâl ve Cemâlî ile ona tecelli etti. İnsanın şark (doğu) tarafına Cemâl'inin nurunu koydu; garp (batı) tarafına da Celâl'inin zulmetini bıraktı.

Birincisinde bir melek ikâme etti, o melek hakka hidâyet ediyor.

İkincisinde de bir şeytan dikti, o şeytan da bâtla çağırıyor.

Melek, Cemalın kabzasına ve lütuf eline sarılmaktadır.

Şeytan Celâl'in kabzasına ve kahr eline (kudretine) hizmet etmektedir.

Hak Teâlâ hazretleri, bu insaniyetin hakikatini hakka çevirmek ve yöneltmek dilediği zaman, meleğe bunu kendisine ilham etmesini emreder. O zaman o kişi de bunu Cemalden tecelli eden o ilâhî feyiz ve İlâhî Cemâl'in nuruyla bunu görür. Ona tabi olur. Onu kabul eder. Bu devam ettiği müddetçe ruh olur ve hak üzere sabit kalır. Onun hakkı ispat etmede levhası olan kalıbı, onun bahçesinde otlayan bir kalıb olmuş olur. Noksan sıfatlardan münezzehe olan Hak Teâlâ hazretlerinin Cemâlî tecellilere nail olur; Cemâl-i ilâhiye nin tecellilerinden hasıl olan tumâniniyetin halis lütuflarına ve sekmesine erer. Böylece selâmet, taat, sabır, rızâ ve bunlardan başka güzel ahlaklar üzerine olur....

⁷⁵ Allah'ın emirlerini yerine getiren, mahlukatın en hayırlılandır. Allah'ın emirlerine

uymayan, haramları işleyen ise mahlukatın en şerlilerindedir. Bu konuda Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdu:

Halbuki onlar ancak sununla emr olunmuşlardı: Hak perest, muvahhid (hanîfler) olarak dini Allah için hâlis kılarak, yalnız Allah'a ibadet etsinler ve namazı dürüst kılsınlar ve zekâtı versinler; ve odur din-i kayyime! 5Küfredenler gerek ehl-İ kitab'dan olsun, gerek müşriklerden muhakkak cehennematesindedirler, orada muhalled kalacaklardır, onlardır bütün şerr'ulberiyeye!⁶

⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'ül Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/256-257.

⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'ül Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/258.

⁷⁸ Sahih-i Buhârî: 5873. Sahih-i Müslim: 2841,

Amma Allâh'ü Teâlâ hazretleri, kendisini batıla çevirmeyi murad ederse, onunla şeytanın arasını serbest bırakır. Şeytan ona bâtılı ilka eder. Kişi, onu görmez ve anlamaz. Yani onun bâtıl olduğunu bilmez, kendisini haktan perdeler. Çünkü zulüm, Celâl'in tecellilerinden hâsıl olur. Bundan kendisine mani olur. Ona yaklaştırmaz. Belki onu tutar ve ruhanî bir nur olduktan sonra artık zuimânî bir nefis olur. (3/8) Buna mahal olan kalıbını çeker... Böylece bu kalıb, nurânî bir kalıb olduktan sonra tabiî muzlime (zulümât sahibi) bir kalıb olmuş olur. Bunun üzerine Hak Teâlâ hazretleri ona Celâlî tecelliler ve ızdırap ve selâmet olmamasını gerektiren kahrî (kâhhâr sıfatının) halleriyle tecelli eder. Böylece o kişi, muhalefet ve (haktan) yüz çevirmek üzere olur. Güzel ahlaklarla vasıflandıktan sonra kötü ahlakların sahibi olur. İşinin (Ömrünün) sonuna kadar artık böyle gider. Çünkü bu Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin kadîm sünneti ve ezeli âdeti (kanunu ve takdiri)dir; dilediği zamana kadar böyle gider...

Muhakkak ki Allâh'ü Teâlâ hazretleri, bir kuluna hayır dilerse, onu dinde fakîh kılar.⁷⁹ Ve onu mâsivâdan (gayrisinden alıkoyup) kendisine cezbeder (manevî olarak çeker...) Şeytanı üzerine musallat kılmaz. Buyurduğu gibi:

"Hakikat o kullarım! Senin onlar üzerine bir sultan yoktur."⁸⁰

Belki melekler için onların üzerine bir sultan olmak üzere sultan olarak Cemâlin kabzası için hizmet etmektedir. Âlemlerde her iki kabzanın hükümleri de câridir. Nefislerde ve âfâklarda onların hizmetçilerinin ellerinde galibin hükümde tağallubu (galebe çalması) ile emrinin tamamlanmasına kadar hizmet etmektedirler. Çalışmaktadırlar. Şeyh (k.s.) hazretlerinin, fetvanın sadır olmasından sonra benzeri gelmeyen (işitilmeyen, söylenmeyen ve yazılmayan bu hikmet dolu doğru) sözleri sona erdi.

Her şeyin doğrusunu Allah bilir.

Allah'ım beni ona (üstadıma ve) hakikate tabi olan; şeriat ve tarikat yolunda ona tabi olanlardan eyle! Âmin⁸¹

Kâfirler Hak'tan Yüz Çevirmektedirler

Yüce Meali:

Böyle iken onlara rablarının âyetlerinden herhangi bir âyet gelmiyor ki, mutlak ondan yüz çevirmiş olmasınlar.4 İşte en belli hak geldiği zaman da kendilerine, yalan dediler; fakat yakında onlara ne ile istihza etmekte olduklarının haberleri gelecek.5

Görmediler mi önlerinde kaç karn (Devir.zaman) helak ettik!? Bu yerde onlara, size vermediklerimizi vermiştik ve üzerlerine semâyı bol bol salıvermiştik; ırmakları ayaklarının altından akar bir hâle getirmiştik; öyle iken, onları günahlarıyla helak ettik de arkalarından yeni bir karn olarak başkalarına neş'et verdik.6⁸²

Tefsîr-i Şerifi:

"Böyle iken onlara rablarının âyetlerinden herhangi bir âyet gelmiyor..."

"mâ" nâfiyedir.

Birinci^ "harf-i cerri" istiğrak için olup mezîd'tir. İkinci "harf-i cerri" ise, teb'îziyye için olup, mecrûruile birlikte âyet için sıfattır.

"Âyetler" kav!-i şerifinden murad, ya tenzîlî âyetlerdir. Bu âyetlerin gelmesi, nazil olmasıdır. Manâsı, Mekke ehline inen Kur'ânî âyetlerden âyet-i kerimelerdir.

"Ancak mutlak ondan yüz çevirmiş olmasınlar."

İltifat etmeksizin... Yani tehzîp etmek ve istihza yönü üzere kendisinden yüz çevirirler...

Ya da bu "Âyetler" kav!-i şerifinden murad, mucize ve bundan başka insanları hayrete düşüren acayip hadiseler de şâmil olan tekvînî âyetlerdir. Bunların gelmesi ise onların zahir olmasıdır...

Manâsı, Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin vahdaniyetine delâlet -eden tekvînî bir âyet kendilerine zahir olup (bir mucize ile karşılaştıkları) zaman; hemen o âyetten yüz çeviriyorlar ve sahih bir nazar ve kendilerini o mucizeyi yaratan (Allâh'ü Teâlâ hazretlerine) iman etmeye götürecek olan ibret gözüyle ona bakmayı terk ediyorlar.

(harf-i cerri), "Yüz çevirmişler," kav!-i şerifine taalluk etmektedir. Cümle, "Gelir" fiilinin mefûlünden hâl olmak üzere mahallen mensuptur.

Bunda onların âyetlerden yüz çevirmekte birbirleriyle yarıştıklarına delâlet vardır. Ve onların "getirme, "nin vaki olması, şu kav!-i şerifte u kelimesinde olduğu gibi fesih olur.⁸³

⁷⁹ Allâhü Teâlâ hazretleri birine hayır dilediği zaman, onu dinde fakîh kılar, hikmeti hakkında Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri, kime hayır dilerse onu dinde fakîh kılar." Sahih-i Buhâri: 6882, Sahih-i Müslim: 1037,

⁸⁰ El-Hicr: 15/42,

⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/258-260.

⁸² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/261.

⁸³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/261-262.

Kur'ân-ı Kerimi Yalanladılar

"İşte en belli hak geldiği zaman da kendilerine, yalan dediler."

Muhakkak ki, "Hak" Kur'ân-ı kerimden ibarettir. Onlar, Kur'ân-ı kerimden yüz çevirmekle Kur'ân-ı kerimin bütün âyetlerinden yüz çevirmiş oluyorlar. Onların yapmış oldukları kabahatlerinin büyüklüğünden dolayı Kur'ân-ı kerimden bununla "Hak" ile) tabir olundu. Çünkü hakkın yalanlanması hiçbir kimseden tasavvur edilmez.

Üzerine timi Bir Tedkik
'biram suresi,

Cümlenin başındaki harfi, mâ ba'dinin mâ kabil üzerine tertip içindir. Lakin bu tertip. Hakikatte kendisine müğâyir ve akabinde vaki olan bir şeyin üzerine değildir. Veya sebebiyle hasıldır. Ama tertip, itibarî teğâyür sebebiyledir. Bu tertip;

-"Ve o küfredenler 'Bu sırf bir iftira! Onu o uydurdu, diğer bir kavim de buna karşı ona muavenette bulundu' dediler."⁸⁴

Kavf-i şerifinden sonra vaki olan şu kavf-i şerif gibidir:

Doğrusu zulmü tezvire gittiler."⁸⁵

Yani onlar hikâye edilen sözlerinin aynısı olan zulüm ve tezvîri (yalan söyleme) işini yaptılar. Lakin bu mefhûm bakımından kendisine müğâyir ve ondan daha şenî ve hal bakımından ondan daha kötü ve daha çirkin oldu.

Bundan dolayı işin korkunçluğunu ifâde için, lâzımın meizûm üzerine tertip ile harf ile tertip olundu.

Yine Hak (Kur'ân-ı kerimi yalanlamak işi) zikredilen yüz çevirme işinden daha büyük bir kabahat ve daha korkunç bir şeydir. Onu lâzım olan butlanın yerine çıkartmış oldu. Bundan dolayı, ü (f) harfi ile üzerine tertip olundu ki, onun gayet bâtil bir şey olduğunu izhâr etsin...

Sonra bununla kayıt edildi; bu, düşünmeden yapılan bir harekettir. Ve onun şenaatini ve kötülüğünü te 'kîd etmektedir...

Kavf-i şerifin manâsı: Bu âyetler kendilerine geldiklerinde onlar; âyetlerden yüz çevirme davranışlarıyla; tekzîb edilmesi (yalanlanması) mümkün olmayan bir hakikati, halini ve mealini (sonucunu) düşünmeksizin yalanladılar.⁸⁶

İstihzaya Alanlar

"Fakat yakında onlara ne ile istihza etmekte olduklarının haberleri gelecek!"

"Yakında" kavf-i şerifi, cümlenin mazmunu (içerdiği manâyı ve hükmü) te 'kîd içindir.

"Haberler, "kelimesi, "haber, "kelimesinin cemiidir. Bu da şanı büyük haber demektir. (Sıradan herhangi haber değil; büyük ve şanlı haber demektir...)

"O şey," kavf-i şerifi zikredilen hak'dan (yani Kur'ân-ı kerimden) ibarettir. Onun haberleri ise, âcil (dünyada) müstahak olacakları cezalardan ibarettir. Yani onlar, âyetleri istihza etmek (alay konusu etmekle) düçâr olacakları azabı tattıkları zaman, yakında bileceklerdir. Allâh'ü Teâlâ hazretleri, "Bedir savaşı" günü onları kılıçlarla katletti...

"Görmediler mi,"

Allâh'ü Teâlâ hazretleri, onların yüz çevirmek, tekzîb etmek ve istihza etmek gibi kabahat ve çirkinliklerini zikretti. Bunun ardından mev'ize makamına geçerli olan kavf-i şerif ile geçmiş milletlerin durumlarıyla onlara va'zetti. Ve buyurdu: "Görmediler mi,"

Bu kavf-i şerifin başındaki hemze, görüleni takririnin inkârı içindir. (3/9) 0 da bir mefûl için davet olunmuş bir irfandır. Zamir Mekke ehli içindir.

Yani onlar, eserlerinin manâlarını ve işitilen haberleri bilmiyorlar mı?

"Kaç." Şahıslardan ibarettir; ister istihfâmiyye olsun ister haberlye olsun...

"Önlerinde (onlardan önce) helak ettik,"

(Harf-i cerraif "Biz helak ettik, "kavf-i şerifine taalluk etmektedir.

"Önceden," murad, Mekke ehli ve halkıdır, "Önceden," murad, kendi zamanlarından önceki zamandır.

Bu muzâfın hazfî ve muzâfın ileyh'in onun makamına getirilmesiyledir.

"Karn..." "Kaç, "kelimesin/n mümeyyizidir."⁸⁷

Karn

⁸⁴ el-Furkan: 25/5.

⁸⁵ el-Furkan: 25/5.

⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/262-263.

⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/263-264.

"Karn," Asırlardan bir asır, demektir.

Asra, "Karn," isminin verilmesi o asırdakilerin zaman olarak birbirlerine yakın olmasıdır.

"Asırların en hayırlısı benim asırım; sonra onlardan sonra gelenlerdir; sonra da onlardan sonra gelenlerdir." ⁸⁸
Birinci kamdan murat, sahabelerdir. İkinci kamdan murat ise, tabiîndir, Üçüncü kamdan murat, tebe-i tabiîndir.

Denildi: "Kam," zaman ve müddet olarak şu zamanlara denilir:

- 1- Seksen sene,
- 2- Yetmiş yıl,
- 3- Altmış yıl,
- 4- Kırk yıl,
- 5- Otuz yıl,
- 6- Yüzyıl...

Buna göre müzâf mahzûf tür. Yani; "Asrın ehlerinden," demektir. Çünkü zamanın kendisine helak olmak olmaz. ⁸⁹

Temkîn

"Bu yerde onlara, (mekan) vermiştik."

istinaftır. Helakin keyfiyetini beyân içindir. Başlangıcını tafsil etmektedir. Kelâmın sıyâk ve sibakından sadır olan suâle cevaptır. Sanki denildi: -"Bu nasıl oldu?" (cevaben) denildi:

"Biz onları yerleştirdik..." denildi.

Bir şeyi yeryüzünde temkîn etmek (ve yerleştirmek);

1 - Onu yeryüzünde karar kılan (yerleşen) kılmaktır.

2- Yerleşmenin lâzımı olarak yeryüzünü, ona karar kılınacak yer kılmaktır.

Bu iki manânın her birinde de (Kur'ân-ı kerimde) kullanılması varid oldu. Kur'ân-ı kerim, bazen;

"Onu yeryüzüne yerleştirdik," buyurdu.

(Bu kavî-i şerifte olduğu gibi;

Bu yerde onlara, vermiştik.")

Başka bir yerde de şöyle denildi:

"Onun için yeryüzünde mekân kıldık," buyuruldu.

Hatta bunlardan her biri diğerinin manâsında ve yerinde kullanıldı. "Bu yerde onlara, vermiştik." Kavî-i şerifinden sonra vaki olan şu kavî-i şerifte ondandır:

Size vermediklerimizi..."

Sanki birincisinde;

"Onlar için mekân kıldık," ikincisinde de-

"Size vermediklerimiz..." denildi.

kelimesi, nekre olup, kendisinden sonra gelen menfî cümle ile mevsûftur. Aidi ise mahzûftür. Mahalli masdariyet üzerine mensuptur.

Yani, "Onları karar kıldık, onlara verdik yani size vermediklerimizi onlara verdik," demektir.

"Ve semâyı salıvermiştik;"

Yağmur veya bulutlar, gönderdik... "Üzerlerine ..."

"Gönderdik," fiiline taalluk etmektedir. "Bol bol akıtmakla,"

Çok yağdırmak, bol bol vermek, boşalırcasma dökmekle... Bu kelime, "Gök" kavî-i şerifinden hâl'dir. ⁹⁰

Midrâr

İbnü's-Şeyh (r.h.) buyurdular:

kelimesivezninde (mübalağa ism-i fâil)dir. Bu ism-i fail mübalağa için mebnî olan kelimelerdendir. (Meselâ:)

"Çok erkek ve çok kız doğuran kadın," sözünde olduğu çok erkek çocuk doğuran, çok kız çocuğu doğuran kadın demektir...)

kelimesinin aslı, "Çok süt sağlamakla sağdı," ve bu da çok süt sağdı demektir.

Kendisine ihtiyaç duyulduğunda yağın yağmura;

"bol yağmurlu bulut ve bereketli yağmurlar," denilir. ⁹¹

Nimetleri Vereni Tanımayanlar

"Ve ırmakları kıldık..."

⁸⁸ Sahih-i Buhâri: 2509, Sahih-i Müslim: 2S33,

⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/265.

⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/265-266.

⁹¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/266-267.

"Ayaklarının altından akar (bir hâle getirdik),"

Ağaçlarının altında, meskenlerinin ve kasr (saraylarının) altında nehirler akar, demektir. Manası: Onlara,

1- Cisimde genişlik büyüklük,

2- Ömürde uzun müddet,

3- Malda büyük genişlik,

4- Zenginlik,

5- Dünya sebeplerine yeterince kullanabilme,

6- Dünyevî sebepleri, menfaatleri celb etmede kullanmak,

7- Zararları defetmede kullanmanın büyük imkânlarını verdik... (Bu imkânlar) Mekke ehline vermediğimiz imkânlardır. Fakat onlar, küfür ve isyanda o yaptıklarını yaptılar da;

"Öyle iken, onları günahlarıyla helak ettik..."

Bu kamda (bu çağlarda yaşayan nesillerin) her biri yapmış oldukları husûsî günahları sebebiyle helak oldular. Bu adet, sayı, mal, mülk ve diğer sebepler, kendilerine hiçbir fayda vermedi. İşte bunlar (Mekke müşrikleri ve bütün kâfirlerde) onların (eski kavimlerin) başına gelen azaplara düçar olurlar...

"Ve arkalarından neş'et verdik..."

Helak olan her bir kam (kavim ve nesilden) sonra yarattık. "Yeni bir kam olarak başkalarını..."

Helak olandan bedel olarak..... Bu (helak olan nesillerden sonra yepyeni bir neslin yaratılması) Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin kudretinin kemâlini saltanatının genişliğini ve büyüklüğünü beyân etmektedir.

Zira bir çok ümmetin {millet ve nesillerin) helak olması, Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin mülkünden hiçbir şey eksiltmedi. Belki Allâh'ü Teâlâ hazretleri, her bir kavmi ve nesli helak ettiğinde onların yerine yepyeni bir nesil yarattı. O nesiller, şehirlerini imâr ettiler.⁹²

Âdetüllah

Kendilerine mühlet verdikten sonra (verilen bu mühleti değerlendirip tövbe etmeyen) zâlimleri helak etmek; ve helak ettiği zâlimlerden sonra adalet ve insaf sahibi yeni nesiller yaratmak; Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin âdetlerindedir.

Allâh'ü Teâlâ hazretleri riya (gösteriş) ve sum'â (desinler diye amel edenleri) yok edip; onların yerine sıdk-u samimiyet ve ihlâs sahibi kullar yaratır. Hiç şüphesiz her asırda insanlar elbette hayır üzerine olurlar...⁹³

Ebdal Kulların Vasıfları

Ebud-Derdâ (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Kendisi buyurdular:

- "Muhakkak ki Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin (bazı husûsî) kulları vardır. Onlara, "Ebdâl" denilir. (Onlar bu dereceye); çok oruç tutmak, çok (nafîle) namaz kılmak, tevazu göstermek (Allah'tan korkan kişi olarak görünmek) ve güzel giyinmekle asla ulaşmadılar. Lakin onlar bu dereceyi;

1 - Kalb doğruluğu,

2- Gerçek bir korku,

3- İyi niyet,

4- Sadrın (gönül dünyalarının) selâmeti,

5- Bütün Müslümanlara rahmet,

6- Mahlûkata şefkat,

7- ve lhlaslarıyla,

Allâh'ü Teâlâ hazretleri, ilmiyle onları kendi zft! için (diğer insanların içinden) seçip ayırdı.

Onlar kırk kişidirler. (3/10)

Onların kalpleri İbrahim Aleyhisselâm'ın kalbi misâlidir.

Onlardan bir kişi öldüğü zaman, Allâh'ü Teâlâ hazretleri onun yerini tutacak bir kişi yaratır.

Bil ki onlar;

1- Hiçbir şeye küfretmezler,

2- Asla sövmezler...

3- Lanet okumazlar,

4- Altınlarında olanları (emirlerinin altında olan kişilere) eziyet etmezler.

5- Üstlerinde olanlara haset etmezler,

6- Onlar insanların en hayırlılarıdır.

7- Ahlakı en yumuşak olanlarıdır.

8- insanların en cömertleridir.

9- Onlar hayır işlerinde yarışır.

10- Onlar Rablerinin katında yüksek derecelere ulaşırlar... Onlar ile Rablerinin arasında bulunanlar ne süratli

⁹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/267-268.

⁹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/268.

koşan atlar ve ne de esen şiddetli rüzgar (fırtınalar) ulaşamaz... Onlar İçlerinden gelerek (ihlas ve takva ile) hareket ederler. Hayırlara yarışmakla Allâh'ü Teâlâ'nın fazlû keremiyle olan sevinçlerinden dolayı onların kalplerinde yüksek tavanlara (yani göklere) çıkar....
işte bunlar, "Hizbullah'tırlar. İyi bilin ki felâh'a kavuşacak olanlar bunlardır." ⁹⁴ buyurdu...." ⁹⁵

Helak Çeşit Çeşittir

"Öyle iken, onları günahlarıyla helak ettik."

Kavl-i şerifinde şu işaretler vardır. Helak mutlak olarak:

- 1- Sûrî helak,
- 2- Manevi helak...
- 3- Bedenî helak,
- 4- Mâlî helak olur,

Helak, ma'siyetin uğursuzluğu ve nimete nankörlük sebebiyledir. ⁹⁶

Nankörlük Nimeti Eksiltir

Ne güzel buyurmuşlar:

- "Nimete şükür, nimettir, nimeti artırır.

Nimete nankörlük, içeriye gir, demektir. (Nimeti eksiltir...)" ⁹⁷

Hayvanlardan Daha Aşağı

Kim, dünyaya, dünyanın süslerine ve şehvetlerine yönelmesinden dolayı; mucizelerden, kerametlerden ve ilhamlardan yüz çevirirse; muhakkak ki o kişi hayvanlar gibidir. Belki hayvanlardan daha sapıktırlar. Çünkü hayvanlar, hakkı yalanlamıyorlar. O kişi ise hakkı yalanladı. (Böylece hayvanlardan daha aşağı oldu...) Ne güzel buyurmuşlar:

- "Yazıklar olsun Adem oğluna!

Adem oğlunu yerini alarak doğdu.

(Daha sonra) hayvanlardan daha aşağı oldu."

Şu kavl-i şeriflerde şu işaretler vardır

Dünya ve Ahiret'te...

"Yakında onlara gelecek..."

"O kendisiyle istihza etmekte olduklarının haberleri..."

Ya dünyada ise;

1- Onların peygamberlerin ve evliyanın sözlerini ve halleriyle istihza etmeleridir. Bunun üzerine Allâh'ü Teâlâ hazretleri,

2- Onları sağır,

3- Gözlerini kör eder.

4- Onlar hakka hidâyet bulamazlar.

5- Ve hakikat yoluna eremezler. Amma Ahiret'te ise,

1- Allâh'ü Teâlâ hazretleri onlara katiyet azabıyla azap eder.

2- Onlara uzaklık verir.

3- Onları rahmetinden ve mağfiretinden uzak tutar.

4- Onlara mahrumiyet verir.

5- Ve onlar cehennem azabında ebedî kalırlar... ⁹⁸

Hikâye

İmâmü'l-Haremeyn (r.h.) bir gün, sabah namazından sonra mescitte ders yapıyordu. Kendisine bazı sofî şeyhler uğradılar. Şeyh ile beraber ashâbından (müritlerinden) bazı fakirler vardı. Bazı yerlere davet olunmuşlardı.

İmâm'ü-Haremeyn (r.h.) kendi içinden buyurdular:

- "Bunların tek meşguliyetleri yemek ve rakstır!" dedi.

Şeyh davet olunduğu davetten dönerken ona:

⁹⁴ el-Mücâdele: 58/22,

⁹⁵ Tirmizi Nevâdiru'l-Usûl: c. 1. s. 262.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/268-270.

⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/270.

⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/270.

⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/270-271.

-"Ey fakîh! Sabah namazını cünüp olarak kılan, cünüp olarak mescitte oturup, ilimleri tedris eden ve insanları gybet eden kişi hakkında ne dersin?" diye sordu. İmamü'l-Haremeyn, düşündü. Bu sözün kendisi hakkında söylendiğini anladı. Gitti gusletti. Sonra tasavvuf ehli hakkında itikadını düzeltti ve güzel bir itikada sahip oldu.⁹⁹

Tasavvuf

Ben (İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) derim ki:

- 1- İlk iş, itikattır.
- 2- Sonra onların tarikatına tabi olmaktır.
- 3- Sonra da onların makamlarına vasıl olmaktır.¹⁰⁰

İlim Öğrenmenin Yolu

Ebû'l-Kâsım Cüneyd-i Bağdadî (k.s.) hazretlerine denildi:

-"Sen bu ilimleri kimden istifâde ederek öğrendin?" Buyurdular:

-"Benim şu merdivenin altında, Aliâh'ü Teâlâ hazretlerinin yed-i kudretinin önünde tam otuz sene oturmamdır!" dedi.

Bu tarikatın sırlarının keşf olunması ve nurlarının parlaması; ancak tam bir mücâhede ve kuvvetli suluktan sonra elde edilir. Hidâyet veren Aliâh'ü Teâlâ hazretleridir.¹⁰¹

Kur'ân-ı Kerim ve Efendimiz (s.a.v.)'e İman

Yüce Meali:

Sana, kâğıt üzerinde yazılmış olarak bir kitap indirseydik de onu elleriyle yoklasaydılar, her halde o küfürlerinde inat edenler yine diyeceklerdi ki, "Bu apaçık bir sihirden başka bir şey değil."⁷

Bir de, "Şunun üzerine bir melek indirilse de görsək â." diyorlar. Eöer öyle bir melek İndirseydik, her halde iş bitirilmiş olur, sonra kendilerine bir an bile göz açtırılmazdı.⁸

Kendisini bir melek kılaydık, yine onu bir er kılacaktık ve düşmekte buldukları şüpheyeye, onları yine düşürecekdik.⁹

Kasem olsun ki, (yâ Muhammed) senden evvel gönderilen peygamberlerle de eğlenildi; fakat o eğlendikleri hak, o maskaralığı edenleri çepeçevre kuşatıverdi.¹⁰

De ki: "Yeryüzünde dolaşın da bakın, o peygamberlere yalancı diyenlerin akıbeti nasıl olmuş!?"¹⁰²

Tefsîr-i Şerif:

"Ve sana indirseydik"¹⁰³

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu: Bazı müşrikler:

-"Ey Muhammedi Biz sana asla iman etmeyiz. Ta ki sen, Allah katında (yazılmış) ve beraberinde dört melek olduğu halde bize bir kitap getirinceye ve bu melekler, o kitabın Allah tarafından yazıldığına ve senin Allah'ın resulü olduğuna şahadet ederlerse, o zaman iman ederiz," dediler.

Bunun üzerine Aliâh'ü Teâlâ hazretleri,

Sana, kâğıt üzerinde yazılmış olarak bir kitap indirseydik de onu elleriyle yoklasaydılar, herhalde o küfürlerinde inat edenler yine diyeceklerdi ki, "Bu apaçık bir sihirden başka bir şey değil."

Kavl-i şerifini inzal buyurdu.¹⁰⁴

Kağıda Yazılmış Olarak

"Kâğıt üzerinde yazılmış,"

Yani kağıt içine yazılmış bir kitap... Burada yani "yazılmış" demektir.

"kitap.

⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/271.

¹⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/271-272.

¹⁰¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/272.

¹⁰² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/272-273.

¹⁰³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/273.

¹⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/273.

"Ona temas etselerdi (dokunsalardı)"

Kitab'a

"Elleriyle,"

Gözleriyle gördükten sonra... Artık kendileri için Kur'ân-ı kerimin sâni hakkında herhangi bir şüphe kalmaz.

Burada, "Dokunmak," zikredildi; çünkü tezvîr ve tekzîp elle dokunulan şeyde vaki olmaz. Elle dokunduktan sonra bir kişinin;

- "Her halde gözlerimiz döndürüldü, belki biz büyüye tutulmuş bir kavimiz." Yani gözlerimiz, engellendi, diye bilme imkânları olmaz.

Dokunmak âdet olarak elle yapıldığı halde burada yine hâseten¹⁰⁵, "elleriyle," buyrulması, caiz olanları (başka ihtimalleri ortadan kaldırmak ve) defetmek içindir. Zira dokunmak, araştırma yapmak için de kullanılması caiz olur. Şu kav-i şerifte olduğu gibi;

"Ve doğrusu biz o semayı yokladık da onu öyle bulduk ki şiddetli muhafızlar ve şihablarla (ateş-alev-yıldız) doldurulmuş." ¹⁰⁶ Biz yokladık, demektir. ¹⁰⁷

Hakkı Görseler Bile İnanmazlar

"Her halde o küfürlerinde inat edenler yine diyeceklerdi."

Kendilerine zahir olduktan sonra hakka karşı direnerek ve inatla diyeceklerdir; bu inatçıların inat ettikleri şeylere karşı cahilane direnmeleri gibi...

"Bu ancak," Bu kitap,

"Apaçık bir sihirden başka bir şey değil."

Onu herkese apaçık sihir olduğunu söylerler. Hiç şüphesiz tevfiikten mahrum olan kişi gaybı hakkı tekzîb eder.

Hiç araştırmadan hemencecik hakkı ayanen ve hissî olarak yalanlar.

Eğer inkâr ehli evliyaullâhı ve (Allah'ın) sâlih kullarını havada uçarken görseler bile; elbette "bu sihirdir" ve "bunlar şeytandırlar," derler. (3/11) ¹⁰⁸

Melek İnse Bile

"Bir de, "Şunun üzerine bir melek indirilse de görsek â." Diyorlar.

Onların zımnen (kapalı olarak) peygamberliği kabul etmeyip inkarlarına işaret ettikten sonra, sarahaten (açık olarak) peygamberliği inkarlarının beyânına başladı.

kelimesi emir manâsında tahdidîye içindir. "onun üzerinde," kav-i şerifindeki zamir, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine râcidir.

Yani, ona bir melek inseydi de biz o meleği gözlerimizle görsek ve o melek bizimle konuşup, onun peygamber olduğunu söylese ya... demektir.

"Eğer öyle bir melek indirseydik, her halde iş bitirilmiş olur."

Eğer biz şekli üzere melek indirsek bile onlar, yine iman etmeyeceklerdir. O beklenen korkunç ve beşeriyetten hiçbirine müşahede etmeye takat güç ve kuvvetlerinin yetiremeyecekleri bir durumdur ve o durumda iş bitirilmiştir, yani onlar külliyyen ve tamamen helak olurlar

"Sonra kendilerine bir an bile göz açtırılmazdı."

Azap indikten sonra artık onlara göz açıp kapayana kadar bir zaman bile mühlet verilmez.

Manâsı: Emrin gerçekleştirilmesi ve kendilerine göz açtırılmanın olmaması, (gibi) iki emir beyan edildikten sonra, kendilerine mühlet verilmemesi ise emrin gerçekleştirilmesinden daha şiddetli kılındı. Çünkü azap ile korkutmak azabın kendisinden daha şiddetli, meşakkatli ve daha korkutucudur... ¹⁰⁹

Melek Olsaydı

"Kendisini bir melek kılaydık,"

He zamiri matlûp içindir. 0 da Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin peygamberliğine şahitliği talep edilen melektir.

"Yine onu bir er kılacaktık."

0 meleğe adam temsili verecektik.

Geçtiği üzere, bir meleği kendi heykeli (şekli ve aslî hâli) üzere görmek ve müşahede etmeye hiçbir kimsenin gücü yetmez.

Cebraîl Aleyhisselâm, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine Dihyetü'l-Kelbî (r.a.) hazretlerinin suretinde gelirdi.

Davud Aleyhisselâm'a, gelen iki melek, birbirlerinin hasmı olan iki adam suretinde gelmişlerdi.

¹⁰⁵ el-Hicr: 15/15.

¹⁰⁶ el-Cinn: 72/8,

¹⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/273-274.

¹⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/274-275.

¹⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/275.

ibrahim Aleyhisselâm'a gelen iki melek ise,, iki misafir suretinde gelmişlerdi. Çünkü beşerî kuvvet, melekleri kendi suretleri halinde görmeye gücü yetmez. Fakat buna rağmen kutsi kuvvetlerinden dolayı peygamberlerden bazıları melekleri, kendi suretlerinde gördü. ¹¹⁰

Melekler İnsan Suretinde Olsalardı

"Ve elbette onları düşürecektik."

Mahzûfün cevâbıdır.

Eğer o melekleri adam suretinde dünyaya göndermiş olsaydık; elbette onlar, insan temsiliyle hatâ ederlerdi.

"Düşmekte buldukları şüpheye..."

O zaman ona: "Sen ancak bir beşersin, melek değilsin." diyerek kendi nefislerine şüpheye düşerlerdi.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin temsili değiştirmesinde, şüpheli bir adam buyurması, meleklerin onların şüphelerine sebep olmasındandır.

Peygamberlerin melek kılınmasının muhal olduğunu (yani insanları uyarmak için meleklerden peygamberlerin gönderilmeyeceğini) te'kid etmektedir.

Sanki şöyle denildi: Eğer yapmış olsaydık, sânimıza layık olmayan; Kavme vermiş olduğumuz şüpheye melekleri düşürmekle (ulûhiyete) yakışmayan bir iş yapmış olurduk.

"Şüpheye düşürmek," darb-ı meseldir. Şüphelendiği zaman,

kendilerine bir iş müşkül olduğu zaman böyle söylenir. "Elbise giydi" fiilini alsı, elbiseyle örtünmektir. ¹¹¹

İstihza Etiler

"Kasem olsun ki, senden evvel gönderilen peygamberlerle de eğlendi;

"Resuller ile," kavli-i şerifi, "istihza olundu," mine taalluk etmektedir.

(Harf-i cerri) ibtidâ için olup "Resuller," kelimesine sıfat vaki olan bir mahzûfa taalluk etmektedir.

Bu Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kavminden (müşriklerden) görmüş olduğu eziyet, haksızlık ve zulümlere karşı bir tesellidir.

Yani: Allah'a kasem olsun ki, senin zamanından önce sayıları çok, sâni yüce bir çok resul ile istihza olundu.

Muzâfın hazfi ve muzâfı ileyhin muzâfın yerine ikâme edilmesiyledir...

"Çepeçevre kuşatıverdi."

Hemen onun akabinde... Yani ihata etti veya inzal buyurdu veya çepçevre kuşatıverdi yahut buna benzer...

Çünkü bunun manâsı, ' "kuşatma" fiilinin manâsı, şumul ve lüzum üzerine dönmektedir. "kuşatma," şer olarak (zararına kuşatmak) manâsında kullanılmaktadır. Zira ikrah edilen (hoşlanılmayan) bir fiilin insan üzerine gelmesi manâsındadır.

"Fakat eğien"

hak, o maskaralığı edenleri teshir etti..."

İsm-i mevsûiidür. Aid ise, M kavli-i şerifindeki he (.) zamiridir.

"istihza ediyorlar," etmektedir.

Mevsûlîâsiüve beraber, "kuşatma"

Yani: İstihza etmekte oldukları o şey kendilerini kuşattı. Ve ondan dolayı hepsi helak oldular.

Burada, ihata etmek ve helak etmek fiillerinin peygamberlere isnâd edilmesi, sebebe isnâd kabilindedir.

Manası: Kâfirler, peygamberlere istihza etmeleri sebebiyle; Allâhü Teâlâ hazretleri onları helak etti. Allâhü Teâlâ hazretleri, bunu "Bedir günü" tahakkuk ettirdi. Yani kâfirlerin helak olmalarını gerçekleştirdi

De ki: "Yeryüzünde dolaşın," Geçmiş ümmetlerin hallerini öğrenmek için yeryüzünde dolaşın "Sonra bakın, o peygamberlere yalancı diyenlerin akıbeti nasıl olmuş!?"

Onların başlarına gelen azap ile nasıl helak olduklarını tefekkür edin...

"sonra," kelimesi, iki vacibin arasını ayırıcı ve uzaki kiçindir.

lira muhakkak ki seyrin vücûbu (yani daha önce helak olan ümmetlerin tarihî kalıntılarına dolaşmak) nazar (bakıp ibret almak, geçmiş ümmetlerin inkâr ve günahları sebebiyle ne hale geldiklerini görmek ve tefekkür etmeye) vesile olduğu içindir. Bunun misli şu sözdür: "Abdest al sonra (öyle) namaz kıl,"...

"Akıbet," kelimesi, mastardır. O işin sonu ve meali (yani varış noktası ve sonucu) demektir. ¹¹²

İstihza kimlere

Sonra bil ki: İstihza, azgın ve şımarık nefis sahibi olan kişilerin her zaman peygamber ve evliyadan din erbabı ile yapa geldikleri kötü bir şeydir. ¹¹³

¹¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/276.

¹¹¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/276-277.

¹¹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/277-278.

¹¹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/278.

Müslümanlarla Alay

Rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Bilâl, Suhayb. Ammâr ve diğerleri aibi (bazı) "müstaz'af"lar¹¹⁴ dan bir cemaat ile beraber Mescid-i haramda idi. (3/12) Ebû Cehil Kureyşin ulularıyla onlara uğradı. Ve:

-"Muhammedi Bunların cennetin melikleri olduğunu zannediyor!" dedi. Ve Fakir Müslümanlar ile alay etti.

Allâhü Teâlâ hazretleri de bedir gününde ona yapılanları yaptı. Ebû Cehil de Müslümanlara yapmış olduğu istihzâ'nın cezasını buldu. İşte akıl sahipleri için bir ibret tablosu ve ders alma yeridir.¹¹⁵

Dilini Tut

Mesnevî'de buyurdu:

-"Sen halkı incitmek için dilini muhafaza etmezdin. Önüne ve ardına ibretle bakmazdın. Halbuki önüne kendi ölümün ve can çekişme hayalin Ardındaysa, dostlarının ölümü vardı..."¹¹⁶

Hikaye (Sahabeye Dil Uzatan)

Bir şif vardı. Kendisine İbni Heylân deniliyordu. Sahabe-i kiram¹¹⁷ hakkında yakışık olmayan sözler söylüyordu.

İbni Heylân, bir gün duvar yıkıyordu. Yıkacağı duvar onun üzerine yıkıldı. Duvarın altında kalıp fecî bir şekilde can verdi. Medine-i Münevvere'nin "bakî" kabristanlığına defnettiler. Fakat ikinci gün

rtunu ı-sevan lercumesı

onu kabrinde bulamadılar. Hatta onun üzerine defnedilen toprak bile yoktu. Bu durumda başka birisinin o kabri deşme ve açma ihtimali yoktu. Çünkü o toprağıyla beraber yoktu. Kabrin kerpiçlerini olduğu hal üzere gördüler. Bunu insanlardan büyük bir kalabalık gördü. Hatta buna şahit olanlardan biri de Kadı Cemâleddin Efendi idi. Zamanla bunun şöhreti o kadar yayıldı ki dünyanın her yerinden insanlar onu görmeye geliyorlardı. Bu hadise Allâhü Teâlâ hazretlerinin kalbini şerh ettiği kimselerin kendisinden ibret aldığı âyetlerdendir...

İmam Sahavî (r.h.)'ın "Makâsîdü'l-Hasene, "isimli kitabında böyledir"¹¹⁸

Mübarek Yerlere Defnedilmek

Bu hadiseden anlaşıldığı gibi, sahabelere ta'n etmek (sahabelere dil uzatmak) ve istihza'nın kötü bir akibeti vardır. Allâhü Teâlâ hazretleri, fasık kişinin cîfesini mübarek yerlerden, kötü yerlere intikâl ettirir.

Hadis-i şerifte varid olduğu gibi;

"Ümmetimden kim, Lût kavminin amelini işlerse, Allâhü Teâlâ hazretleri o kimseyi onlara nakleder ve hatta onlarla beraber haşr olur."¹¹⁹

İmam Suyûtî (r.h.) hazretlerinin "Ed-Dürerü'l-müntessere," isimli kitabında da böyle ...¹²⁰

Cesetlerin Nakli?

Bu hadis-i şerif, cesedin nakli hakkında sarif ve sahih bir haberdir. Çünkü haşr (ölümden sonra yeniden diriliş) ruh ve cesetle birlikte olacaktır. Allâhü Teâlâ hazretleri, şerli (ve kötü) cesetleri şerefli ve mübarek mekânlardan kötü (ve şerli kimselerin mezarlıklarına) naklettiği gibi; hayırlı (ve iyi kimselerin) cisimlerini ve cesetlerini de kötü ve değersiz mekânlardai). şerif ve mübarek mekânlara nakleder. Mekke ve Medine'nin iki mezarlığı olan

¹¹⁴ "Müstaz'af"tır. Müstaz'af, zayıf bırakılmış, güçsüzleştirilmiş, demektir. Başka bir ifadeyle müstaz'af, aslında kendisi zayıf olmamasına rağmen, içinde bulunduğu yaşamaya zorlandığı ortam içinde güç ve dinamizmi dondurulan ve önüne bir çok engeller konan ve "Müstekbirlerin zulmü altında inleyen kişiler demektir. Müstaz'af, müstekbir'in karşılığıdır. "Müstekbir", Büyüklenen, gücünü putlaştıran, kendinden başka büyük tanımayan. Aslında zayıf olduğu hâlde, zorla elde ettiği İktidarı ile kendine büyüklük ve sınırsız güç olduğunu düşünürler. Müstekbirler, bu güçlerini halkı kendi arzu ve emelleri istikametlerine doğru yöneltmeye çalışırlar. Ömer Faruk Hilmi, Güneydoğuda Töre ve Kan Davaları s. 88, Ufuk Gazetesi yayınları Şanhurfa-2000, Kur'an-ı kerimin bir çok âyet-i kerimelerinde "Müstaz'af"lar," ve "Müstekbirler," kelimesi geçmekte ve onların halleri bize beyân edilmiştir.

¹¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/278-279.

¹¹⁶ Mesnevî-İ Şerif Defter: 5, s. 73,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/279.

¹¹⁷ Sahabe-i kiram hakkında gerçek bir bilgiye sahip olmak için, İmam-ı Rabbanî (k.s.) hazretlerinin ilgili mektuplarını ve Ömer Nasûhî Bilmenin "Sahabe-i Kiram Hakkında Müslümanlar arın Nezihi I Jkatlan" isimli kitabını tavsiye ederim.

¹¹⁸ Makâsîdü'l-Hasene s. 492,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/279-280.

¹¹⁹ Makâsîdü'l-Hasene no: 1185. (s. 491)

¹²⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/280.

"Bakî" ve "Hücûn" (cennetü'l-bâkî ve cennetü'l-muallâ mezarlıklarına nakli) gibi... Allâhü Teâlâ hazretleri, ehli ehline sevk eder...¹²¹

Âhir zamanın İnsanları

Bu (zamanımız), âhir zamandır. Bu zamanda, zahirde ve bâtında, ölüm ve hayatında kibleye dönen insanlar çok bulunurlar. (Bu çağda ehli-sünnet ve'l-cemaat üzere olan kişiler çok çok azdır...) Söyleyen ne güzel söylemişler:

- "Nas (insanlar) gitti, geriye ise ancak nasnâs kaldı."

Nasnâs", insanlara benzeyen ve hakikatte insan olmayandır.

1- Onlar Ye'cûc ve Me'cûc'dür.

2- Sureti insan suretinde olan hayvandır.

3- İnsan sureti üzerine yaratılıp, bir şeyde insana benzeyen ve diğer bir şeyde insana benzemeyendir.

4- Adem oğlu değildir.

5- Denildi ki, onlar Adem oğlundandırlar...¹²²

Âd Kavmi

Rivayet olundu:

Âd kavminden bir mahalle ehli; peygamberlerine isyan ettiler; Allâhü Teâlâ hazretleri, onu "nasnâs"a neshetti. Onlardan her bir adamın aynı yerden çıkan bir eli ve bir ayağı vardı. Onlar kuşlar gibi sığıyor ve hayvanlar gibi otuyorlardı.

Hayırlı insanlar neredeler?

Akıl sahipleri neredeler?

Hepsi gelip geçtiler!!!

Vallahi onlardan çok az kaldı!¹²³

Giden Adamlar Geri Döner mi?

Hafız (k.s.) buyurdular:

- "Bu zulmet, ondaki dünyadır.

Nice zamana dek dost ümidiyle otururum.

Kâh parmağım dişimde,

Ve Kâh başım dizimin üzerinde...

(Yani cananın hasretiyle bazen parmağımı

ısıtırım ve bazen de gam ve kederden başımı dizime indiririm...)

Sabırım tükendi.

Arslanın sığınağına (inine) kurt inip yerleşti.

Aklım uçtu; güvercin yerine kargaların ötmesi üzerine...

(Yani şerefliğin yerini reziller aldığı için aklım gitti, demektir.)

Ey ferah ve talih kuşu! Devlet müjdesini getir!

Belki günler, daha önce olduğu gibi, kavme geri döner..."¹²⁴

Allah'ın Rahmeti

Yüce Meali:

"Kimin şu göklerdeki ve yerdeki?" de. "Allah'ın" de. 0 kendi uhdesine rahmeti yazdı. Her halde sizi kıyamet gününe toplayacak, bunda şüpheye mahal yok. Nefislerine yazık edenlerdir ki imân etmezler.12

Halbuki, gecede, gündüzde barınan ne varsa O'nun ve işiten-bilen ancak O.13¹²⁵

Tefsir-i Şerif:

yerdeki?" de. "Allah'ın" de..."

Bu kavli-i şerif, Mekkelileri, akıllı ve diğer bütün mahlûkatın yaratma, mülkiyet ve tasarruf cihetinden hepsinin

¹²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/280.

¹²² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/281.

¹²³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/281.

¹²⁴ Divân-ı Hafız-ı Şirâzi s. 233.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/281-282.

¹²⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/282.

Allâhü Teâlâ hazretleri için olduğuna zorlamak içindir...

Sanki şöyle denilmektedir: Zahir olduğu halde, bunun aksini söylemek ve ikrar etmemeye sizin için yol var mı? Şu cihetle ki bunu inkâr etmeye hiçbir kimse kaadir olamaz.

Soranın cevâbını başkasından beklemeden gereken cevâbı yine kendisinin vermesi; bu ve benzeri suallerin cevâplarının muayyen olduğunu (ve bu sorunun cevabının değişmeyeceğine) imâ etmek içindir. Onun hakkı burada muhataptan cevabı beklemek değildir; belki cevap ile itirafa hemen geçmek, hakikati beyan etmektir. ¹²⁶

Rahmet

"O kendi uhdesine rahmeti yazdı."

Müstakil bir cümledir. Emrin altına dâhildir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarına karşı raûf ve rahîm olduğunu beyân için sevk edilmiştir. (3/13)

Allâhü Teâlâ hazretleri, insanlara azap etme hususunda hemen acele etmez. Onlardan tevbe ve kendisine dönmeyi kabul eder.

"O kendi uhdesine rahmeti yazdı." Kavlı-i şerifin manâsı, fazilet ve ihsan olarak kendisine rahmeti lâzım ve vacib kıldı, demektir. Zira muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisine bir şeyin vacip kılınmasından (yani bir şeyi yapmak mecburiyetinde olmaktan) münezzehtir.

"Nefs" kelimesiyle zâttan tabir edilmesi; "Nefs" kelimesi Allâhü Teâlâ hazretleri hakkında kullanılmaz," diyen kişilerin aleyhinde bir hüccettir ve delildir. ¹²⁷

Toplanma Günü

"Her halde sizi kıyamet gününe toplayacak..."

Mahzûf'kasemin cevâbıdır.

Yani vallahi sizleri kabirlerinizden dirilterek toplayacaktır veya sizleri kıyamet gününde haşr ederek bir araya toplayacaktır. Şirkleriniz ve diğer ma'siyetleriniz üzerine sizi cezalandıracaktır. Her ne kadar size mühlet veriyor, dünyevî olarak size azap etmiyorsa; ve rahmeti icâbı hemen sizi cezâlandırmıyorsa; kıyamet gününde elbette sizi diriltecek; cezalandıracaktır.

"Bunda şüpheye mahal yok..."

Kıyamet gününde veya sizi toplamada asla şüphe yoktur. "O nefislerine yazık edenler..."

Sermâyelerini zayi etmişlerdir. Sermâyeleri de aslı fitrat ve akl-ı selimdir.

Bu mübtedâ'dır, devamı olan şu kavlı-i şerif de haberidir:

"Onlar iman etmezler."

Kavlı-i şerifin başındaki (O) fe harfî mübtedâmn şart manâsını tazammun etmesi içindir. ¹²⁸

Aklını Kullanamayan

Onların iman etmemelerinin hüsrân etmelerine sebep olduğunu beyân etmektedir.

Muhakkak ki aklın iptali,

- 1 - Hislere uymak,
- 2- Vehme tabi olmak,
- 3- Hevâ-ü heveslerine uymak,
- 4- Taklîte dalmak,
- 5- İbretle bakmaktan gâfil olmak,
- 6- İbretli hadiselerden ders almamak,
- 7- Ve akılları kullanmamak sebebiyledir...

Onların (bu sebeplerle akıllarını iptal etmelerinden dolayı); kendilerini küfürde isrâr etmeye ve iman etmekten kaçınmaya götürdü... Böylece kâfirler, husûsî rahmet dâiresinden çıktılar.... ¹²⁹

Rahmet Umûmîdir

Kadı (Beydâvîr.h.) buyurdular:

Rahmetten murad, dünya ve âhirette umûmî olan rahmettir.

- 1- Marifete hidâyet,(Allah'ı tanıyabilmek...)
- 2- Delillerin nasbedilmesiyle tevhidini bilmek, (Tevhidin delillerini aklettirmesi...)
- 3- Kitaplar indirmesi,

¹²⁶ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/282-283.

¹²⁷ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/283.

¹²⁸ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/283-284.

¹²⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/284.

4- Ve küfre mühletin verilmesi hep bu rahmetin gereğidir....¹³⁰

Mutlak Rahmet

Hüseyin Vaiz el-Kâşîfî (r.h.) tefsirinde buyurdular;

Rahmetten murad, zatî rahmettir. O mutlak ve kevnî rahmettir. O rahmetle bütün varlıklar, yokluktan varlığa kavuştu. Onun neticesinde, hiç istemeyen ve sual etmeyenlere bile atâ (ilâhî ihsan ve ikramlar) verildi. Varlıklar, nimetlere kavuştular. Varlıklar, istemeden, dua etmeden, hacet rabitasını yapmadan ve hakketmeden bile nice nice ilâhî rahmetlere kavuştular.,.

Mesnevî-î manevîde varit oldu:

-"Adem (yokluk aleminde) iken bizim hakkımız var mıydı? Kî bizlere ceset ruh verildi. Ve ilim nurunu saldı üzerimize,,," (İşte bizim yoktan yaratılmamız, bize verilenler hep ilâhîrahmetin eseridir...) ¹³¹

-"İsteğimizi zahmetsiz ihsan ettin/ Biz ağzımızı oynatmadan (senden istemeden ve konuşmadan) sen bizim maksadımızı anladın ve bize iyilikte bulundu. ¹³²

Rahmetinin Büyüklüğü

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdu: Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden işittim, şöyle Duyuruyordu: -"Allâhü Teâîâ hazretleri, rahmetini yüz cüz kıldı. (Bu yüz cüzden) doksan dokuzunu yanında alıyordu. Tek bir cüzünü de yeryüzüne indirdi. Yer yüzüne indirilen bu bir cüzden bütün mahlûkat birbirine rahmet ediyor ve acıyorlar. Hatta hayvan yavrusuna süt emzirirken, ona zarar verir endişesiyle ayağını kaldırır..."

Mükemmel imam (Hadis ilmini en iyi bilen İmam-ı Nevevî hazretleri ¹³³ bu hadis-i şerifin şerhinde buyurdular:

Bu hadis-i şerif, Müslümanlar için müjde ve ümidin kemâline delâlet eden (hadis-i şeriflerdendir....

Zira bu dünyada (ilk mahlûkattan son mahlûkata kadar bütün varlıklar için olan) zahîrî ve bâtînî bütün nimetler Allâhü Teâlâ hazretlerinin yeryüzüne indirdiği o tek rahmetten hâsil olmaktadır. Âhîret yurdunda Müslümanlar için tecelli edecek olan yüz rahmet hakkında ne düşünürsün? (İlâhî rahmetin genişlik ve büyüklüğünü var artık sen düşün!) ¹³⁴

Allah'ın Rahmetine Güzel Bir Temsîl

Ömer bin el-Hattab (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu.

Buyurdular:

-"Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine esirler getirildi. Esirlerin içinde bulunan bir kadın memesinden süt sağıp çocuğa içiriyordu. Kadın esirlerin içinde bir sabi gördü. Onu kucağına aldı. Sımsıkı sarıldı. Ve onu emzirmeye başladı. (Kadının çocuklarına olan düşkünlüğü ve acıma duygusu üzerine) Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bize;

-"Bu kadını görüyor musunuz? Bu kadın çocuğunu ateşe atar mı?" diye sordu. Biz:

-"Hayır! O çocuğunu ateşe atmaya kaadirdir ama asla çocuğunu kendi eliyle ateşe atmaz!" dedi. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;

-"Allâhü Teâlâ hazretleri, kullarına bu kadının çocuğuna olan rahmet ve şefkatinden daha rahîmdir ve daha çok acımaktadır!" buyurdu. ¹³⁵

Allah'ın Lütfü

Mesnevî'de buyuruldu:

Ateş, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kahrından bir zerredir.

Kötüleri tehdit eder ve korkutur.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin kahrının ateşi, bu kadar üstün ise de; Onun lütf-ü kereminin serinliği daha ileride ve daha üstündür. ¹³⁶

¹³⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/284.

¹³¹ Mesnevî-î Manevî -î Şerif Defter. 6, s. 78

¹³² , Mesnevî-î şerif: Defter. 2, s. 25,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/285.

¹³³ Musannif hazretlerinin "Ekmel İmam" diye övdüğü kişinin adını vermediler. Sadece onu övdüler. Musannif hazretlerinin övdüğü bu kişi, imam Nevevî (r.h.) hazretleridir. Çünkü İmam Nevevî hazretleri. Sahih-i Müslim Şerhinde bu hadis-i şerifin şerhinde şöyle buyurmaktadırlar:

-"Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin, Allâhü Teâlâ hazretleri, rahmeti yüz cüz kıldı hadis-i şerifi sonuna kadar bu hadis-i şerifler, Müslümanlar için recâ ve müjde hadislerindedir."

¹³⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/285.-286.

¹³⁵ Sahih-i Buhârî: 5653,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/286-287.

¹³⁶ Mesnevî-î şerif. Defter: 4, s. 143.

Allah'ın Rahmetinin Büyüklüğü

Mesnevîde buyruldu:

Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmeti öyle büyük bir rahmettir ki. Büyüklüğü tasavvur edilemez.

Ancak eserleri görülür.¹³⁷

Besmelenin Bin Manâsı

Şeyhü'l-Ekber (Muhyiddin-i Arabî k.s. hazretleri) "Fütûhât-i Mekkiyye" isimli kitabında buyurdular:

- "Rahmet âyeti olarak Kur'ân-ı kerim'de şu âyet-i kerimeyi gördük; o da;

"Rahman ve rahîm olan Allah'ın adı ile..." âyet-i kerimesidir. Besmele tam bin manâyı tazammun etmektedir. Her bir manâ ancak etraflıca düşünmekle hâsıl olur.

- "Rahman ve rahîm olan Allah'ın adı ile..." âyet-i kerimesinin tazammun ettiği manânın husulü elbette lazımdır. Bu manâların her birinin husulü için bir sene gerekir. Bu bin manânın tam olarak anlaşılması için ise bu ümmetin üzerine tam bin senenin geçmesi lazımdır...¹³⁸

Muhyiddîn-i Arabî'nin (k.s.) Duası

- "Ey Allah'ım! Alınlar terlediği, inlemeler çoğaldığı ve bizim üzerimize sevgililer ağladığı ve tabipler bizden ümitlerini kestiği zaman; bize rahmet et!

Allah'ım! Toprak biz! örttüğü, ahbab ve dostlar bizi terk ettiği, nimetler bizden ayrıldığı ve nesîm (hoş rüzgar) kesildiği zaman bize rahmet et!

Allah'ım! İsmimiz unutulduğu, cismimiz çürüdüğü, kabrimiz kaybolduğu ve zikrimiz (bahsimiz) kapandığı (ve hiçbir kimsenin artık bizden söz etmediği v tamamen unutulduğumuz) zaman, bize rahmet et!

Allah'ım! Sırlar açıklandığı, gizlilikler (ve kalpte olanlar) ortaya çıkarıldığı, amel defterleri yayıldığı, teraziler ortaya konulduğu zaman bize rahmet et!

Allah'ım! Ey Hayy-ü Kayyûm ve yâ Rahman yâ Rahîm! Senin rahmetinle Senden yardım diliyoruz!" (3/14)

Bu mezkûr Şeyh Muhyiddin-i Ekber (k.s.) hazretlerinin münâcâtıdır. Ve ömrüme and olsun ki bu münâcât, gerçekten şerif bir münâcât ve latîf nidadır...¹³⁹

Gece ve Gündüz

"Halbuki, gecede, gündüzde barınan ne varsa O'nun..."¹⁴⁰

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu:

Mekke kâfirleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldi.

- "Ya Resûlallâh (s.a.v.)! Biz iyi biliyoruz ki, seni bizi davet ettiğin şeye sevk eden şey, senin fakirliğin ve hacet sahibi olmandır... Biz senin için (Arap) kabilelerinden çok mal toplarız. Böylece sen bizim en zengin adamımız olursun ve böylece sen üzerinde bulunmuş olduğun davetten dönersin!" dediler.

Mekke müşriklerinin bu konuşmaları üzerine Allâhü Teâlâ hazretleri (onlara gereken cevâbı vermek için) bu âyet-i kerimeyi indirdi ve:

Halbuki, gecede, gündüzde barınan ne varsa O'nun ve işiten-bilen ancak O." Buyurdu.

Manâsı: Gece ve gündüzde istikrar eden gece ve gündüzün içerdiği bütün varlıklar, Allâhü Teâlâ hazretlerine mahsustur. Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, Resulü (s.a.v.) hazretlerinin insanların en zengini olmasını murad etseydi, elbette gece ve gündüz onun üzerine ve mekânına mal yağdırırdı.

Eşyâ'nın iki zamana (gece ve gündüze) nispet edilmesi, eşyâ'nın gece ve gündüzde iskân edilmesinden dolayı böyle bir tabir kullanıldı...

"Ve o işitendir."

İşitmede mübalağa sahibidir. Her işitilen şeyi hakkıyla işitir.

Allâhü Teâlâ hazretleri, her malûmu (bütün eşyayı) hakkıyla bilir. Söz ve fiillerden hiçbir şey ona gizli kalmaz.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/287.

¹³⁷ Mesnevî-i şerif. Defter: 3. s 139.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/287.

¹³⁸ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/287-288.

¹³⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/288-289.

¹⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/289.

Gece ve Gündüz

Haber'de varit oldu:

Allâhü Teâlâ hazretleri, biri karanlık ve diğeri de aydınlık iki cevher (temel madde) yarattı. Aydın olandan her türlü nuru (ve ışığı) çıkarttı. Gündüzü onun nurundan yarattı. Diğer kalan ışıklarından ise, ateşi (ve cehennemi) yarattı.

Karanlık maddeden ise bütün karanlıkları çıkarıp ayırdı. Geceyi o karanlıktan yarattı. Karanlığın diğer kalanlarından ise cenneti yarattı. Onun için gece, cennettendir; gündüz ise ateşten (cehennemden) dir..."¹⁴²

Geceler Ünsiyet Vaktidir

Bundan dolayı, geceleri ünsiyet kurmak (sohbet ve muhabbet etmek) daha çoktur... Geceler, sevenlerin ünsiyet vaktidir. Mahbubların (sevgililerin) gözlerinin aydınlığı ânidir.

Âyet-i kerime, gecede, gündüzde, buyurarak) gecenin gündüz üzerine 'takdîm edilmesi; muhakkak ki gecenin Mevlâ Teâlâ hazretlerine hizmet etme vakti ve gündüzün de mahlûkata hizmet etme ânı olmasından dolayıdır... (Bundan dolayı gece gündüzden daha şerefli ve daha üstün olduğundan takdîm olundu...)

Peygamberlerin miraçları hep geceleyin oldu.

Kadir gecesi gecelerin içindedir... Bin gecedden daha hayırlı olan kadir gecesi gecededir; gündüzlerin içinde değildir...

Bunun misâlleri çoktur.

Evliyanın bazıları,

-"Gece geldiği zaman, büyük mahlûkat geldi..." derlerdi.¹⁴³

Gecenin Esrarı

Bu meclisleri toplayan fakir (Allah'ın rahmetine muhtaç İsmail Hakkı Bursevî) der ki: Amma...

1- Gecenin esrarından,

2- Gece de yapılan münâcâtın halâveti (tadı),

3- Halvetin zevki,

4- Ve vahdet (yalnız kalmanın güzelliği ve zevkenden) mahcup ve mahrum olan kimselere ise; gündüzler daha mahbub ve daha sevimli ve daha hoştur.

(Onlar gündüzü severler) meselâ "ulemâ-i rüsum" maneviyâttan mahrum olan zahîrî âlimler gibi... Nahiv âlimi olan "Sâ'leb" (r.h.)'a bakmıyor musun? Sâ'leb (r.h.) şöyle derdi:

-"Keşke hiç gece olmasa da ashabım (talebelerim) hiç benden ayrılmaları da (sürekli ders okutsam)" derdi.

Bu sözler onun, talebelerine olan ülfetinin hırsından gelmektedir. Zira "muallim"lerin hiçbiri, hâl ve makam bakımından "müctehid"lerden daha yüksek değildir. Görmüyor musun? (Tarih kitaplarında hayatını okumuyormusun?) Bizim imamımız "İmâm-ı Azam" (k.s.) hazretleri, gündüzleri ders okutur ve geceleri de ihya ederdi...¹⁴⁴

Hafızın Hazinelerinin Kaynağı

Hafız (k.s.) buyurdular:

-"Allâhü Teâlâ hazretlerinin Hafıza vermiş olduğu

Bütün saadet hazineleri (ilim, marifet, fesahat ve belâğât)...

Hepsi gece dualarının, Seher vaktinde virdler, zikirler ve evrâd-ı şeriflerin bereketiyledir..."¹⁴⁵

Bu zikredilen takrirlerden; gecenin gündüz üzerine daha faziletli olduğu anlaşıldı...¹⁴⁶

Gece ve Gündüz Melekleri

Bil ki her şey, Allâhü Teâlâ hazretlerinin, yarattığı mahlukâttır. Gece ve gündüzün her biri için kendisine müvekkel olan bir melek vardır.

Haberde Selmân-ı Farişî (r.a) hazretlerinden vârid oldu. Buyurdular:

¹⁴¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/289.

¹⁴² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/290.

¹⁴³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/290.

¹⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/291.

¹⁴⁵ Divân-ı Hafız-ı Şirâzi, s. 103, Bu beyt. Hafız (k.s.) hazretlerinin, tasavvuf ehli. vird, zikir ve seher vakitlerini ibâdetle geçiren âbid bir kişi olduğuna da delildir. Bundan dolayı tasavvuf âlimleri, Hafız Şirâzi (k.s.) hazretlerinin bütün beyitlerine tasavvufî manalar vermişlerdir. -

¹⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/291.

Geceye vekil olan bir melek vardır. Ona "Şerâhîl" denir. Gecenin vakti geldiği zaman, o melek siyah cevher (siyah bir top) tutar ve onu batı tarafına sevk eder (delâlet eder). Güneş ona baktığı zaman, göz açıp kırılacak bir süratle batması vacip olur. Güneş ta ki bir daha o cevheri görünceye kadar batmamakla emir olunmuştur. Güneş battığı zaman, gece gelir. Meleğin iki kanatlan altında zulmet (karanlık) yayılır. Diğer bir melek gelinceye kadar o cevher askıda kalır. (Gelen diğer meleğe) "Herâhîl" denilir. O da beyaz bir cevher ile gelir. Onu güneşin doğacağı tarafa asar. Güneş onu gördüğü zaman, hemen göz açıp kırpmcaya kadar bir zaman içinde doğar. Zira güneş, beyaz cevheri görünceye kadar doğmamakla emir olunmuştu. Güneş doğduğu zaman, gündüz gelir. Meleğin iki kanatlan altında nur yayılır. Gündüzün aydınlığı için müvekkel (vazifeli) bir melek vardır. Gecenin karanlığı için de müvekkel (vazifeli) bir melek vardır. Güneşin batışı ve doğması anında..."¹⁴⁷ Haberde varit olduğu gibi...¹⁴⁸

Müminlerin Velisi Allâhü Teâlâ Hazretleridir

Yüce Meali:

"Yâ..." de; "O göklerin, yerin yaratanı Allah'tan başkasını mı velî ittihaz edeceğim? Halbuki, O besliyor da, kendisi beslenmekten münezzeh bulunuyor". Ve "ben, cidden ehl-i islâm'ın birincisi olmakla emir olundum" ve "sakın müşriklerden olma!" buyuruldu.¹⁴

"Ben 'de, "rabbime isyan edecek olursam, cidden büyük bir günün azabından korkarım.¹⁵

Kim, kendisinden o gün azap bertaraf edilirse, işte onu rahmetiyle bağışlamıştır. Ve işte ayan beyan kurtuluş odur.

Eğer Allah sana bir keder dokundurursa, onu O'ndan başka açacak yoktur. Ve eğer sana bir hayır dokundurursa, yine O her şeye kadirdir.¹⁷ Kullarının üstünde kahir O, hakîm O, habîr O.¹⁴⁹

Tefsîr-i Şerifi:

"De;"

Habibim Ahmed! Resulüm ya Muhammed (s.a.v.)! Mekke kâfirlerine de...

Bu âyet-i kerime, müşrikler, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini şirke ve babalarının dinlerine davet ettikleri zaman nazil oldu.¹⁵⁰

Allah'tan Gayri Dost Edinmek

"Allah'tan başkasını mı velî ittihaz edeceğim?"

Müstakil veya şirkyoluyla Allah'tan başka ma'bûd mu edineyim? Halbuki Allâhü Teâlâ hazretleri, ezelde beni habib edindi. Efendimiz {s.a.v.} hazretleri buyurdıkları gibi;

-"Eğer ben Allah'tan gayri bir "Halil" edinmiş olsaydım; elbette Ebû Bekri halil edinirdim. Lakin Allâhü Teâlâ hazretleri sizin sahibinizi (arkadaşınızı-peygamberinizi) halil edindi."¹⁵¹ (3/15)

Yani ben edinmiyorum, demektir. Burada inkâr edilen (kabul edilmeyen) Allâhü Teâlâ'dan gayriyi veli edinmektir. Yoksa dost edinmek (inkâr edilen şey) değildir.

inkârın üzerinde cereyan eden şey olduğu için mefûi takdim olundu.¹⁵²

Rızıkları Veren Allah'tır

"O göklerin, yerin yaratandır."

"Fâtır": Onları yoktan icâd edendir.¹⁵³ Daha önce geçen herhangi bir misâl (ve örnek) olmadan gökleri ve yeri yoktan yaratandır.

Bu kavi-/şerif, ism-i Celâf'den bedeidir.

Halbuki Allâhü Teâlâ hazretleri,

"Besliyor da, kendisi beslenmekten münezzeh bulunuyor".

¹⁴⁷ Ed-Dürri'l-Mensûr: c. 3, s. 327,

¹⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/292.

¹⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/293.

¹⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/294.

¹⁵¹ SahîrH Müslim; 4381,

¹⁵² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/294.

¹⁵³ FÂTİR kelimesi, "fâtır" masdanndan ism-i faildir ki, "fitrat" bunun binâ-i nev'i veya hâsıl-ı masdarıdır.

"göklerin ve yerin yaratıcısı" olan Allah hem bütün fitratları Vapar yaratır, herri de onların tayin edilmiş olan devamları ve birbiri ardı sıra ke-silmeksizin sürmeleri için muhtaç oldukları doğal ihtiyaçlarını da bahşeder, lütfeder. Ve kendisi her ihtiyaçtan uzaktır. Bu yaratma ve ihsanına karşı kullarından, yarattıklarından hiçbir fayda maksadı gözetmez. Ancak ikinci durumda ebed rahmetine ulaşmakla onları gadabından korumak için kendine, emirlerine ve hü kümlerine teslim olmayı ve uymayı ister. Elmalî Tefsiri ,c 3, s, 1889-1890,

Allâhü Teâlâ hazretleri, mahlûkatı rızklandırır; kendisi rızklanmaktan münezzehtir. Burada hâseten yemek yedirmenin yani beslemenin zikredilmesi, mahlûkatm beslenmeye olan şiddetli ihtiyacıdan dolayıdır.¹⁵⁴

İslâm Olmakla Emir Olunmak

"Ve ben, cidden ehl-i İslâm'ın birincisi olmakla emir olundum, de."
Yüzünü ihlâs ile Allâhü Teâlâ hazretlerine döndürmeyi ve ona yönelmekle emir olundum. Çünkü Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, İslâm'da ümmetinin imamıdır.
"Ve sakın müşriklerden olma!"
Yani din işlerinden herhangi bir işte, bana asla müşriklerden olma denildi.
Manâsı: Ben Müslüman olmakla emir olundum ve şirkten nehiy olundum (alıkonuldum).¹⁵⁵

İslâm'ın Hakikati

İslâm'ın hakikati vucûci hapsinden kurtulmaktır. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden başka hiçbir kimse bundan kurtulamaz. Bunun içindir ki, kıyamet gününde bütün peygamberler;
-"Nefsîm! Nefsîm" (Ya Rabbi! Nefsîmî kurtar)" diye dua ederlerken Efendimiz; s.a.v. hazretleri de;
-"Ümmetim! Ümmetim" (Ya Rabbi! Ümmetimi kurtar!" diye dua eder...¹⁵⁶

Büyük Günün Azabından Korkun

"Ben de, "Rabbime isyan edecek olursam, korkarım."
Allah'ın emirlerine ve nehiyelerine muhalefet etmekten yani hangi isyan olursa olsun işlemekten korkarım.
Cidden büyük bir günün azabından..."
Kıyamet gününün azabından, demektir. "korkarım" fiilinin mefulüdür.
Bunda onların ümitlerini kırmak ve onların büyük bir azaba mucip olan âsî kişiler olduklarına tembih vardır.¹⁵⁷

Azaptan Uzaklaşanlara Rahmet

"Kim, kendisinden o gün azap bertaraf edilirse..."
O büyük günde, kim kendisinden o şiddetli azap defedilirse yani kendisine azap edilmezse;
o gün," kavî-i şerîfî, "defedilmek," için zarftır.
"işte onu rahmetiyle bağışlamıştır."
Onu kurtarmış ve ona in'âm ve ihsanda bulunmuştur. "Ve işte bu," Azabın bertaraf edilmesi, Ayan beyan kurtuluştur."
Zahirî ve gözle görülen bir kurtuluştur....¹⁵⁸

Allah'ın Azap Ettiğini Kimse Kurtaramaz

"Eğer Allah sana bir keder dokundurursa."
Bu kavî-i şerîfî, akıllı kişinin Allah'tan başka bir velî edinmesinin caiz olmadığına başka bir delildir.
"Zarar," belâ, hastalık, fakirlik ve benzeri musîbetler, demektir.
"zarar.." kavî-i şerîfinin başındaki be (v) harfî ta'diyet (müteaddilik) içindir.
Bu kavî-i şerîfin Farsça tercümesi:
-"Ve eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, sana herhangi bir kötülük ulaştırıp dokundurursa," demektir.
"Onu açacak yoktur."
Bu zararı açmaya kaadir ve onu senden defetmeye gücü yeten hiçbir kimse yoktur.
"Ancak O vardır..."
Yalnız Allâhü Teâlâ hazretleri vardır.
"Ve eğer sana bir hayır dokundurursa,"
Sıhhat, (maddî ve manevî) herhangi bir nimet ve benzerî şeyleri sana verirse,
"Yine O hey şeye kadirdir."
Allâhü Teâlâ hazretleri vermiş olduğu hayrın muhafazasına ve devamına kaadirdir. Ondan başkası onu

¹⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/294-295.

¹⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/295.

¹⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/295-296.

¹⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/296.

¹⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/296-297.

kaldırmaya gücü yetmez. Şu kavli-i şerifte olduğu gibi:

"Ve eğer AHah sana bir keder dokunduracak olursa, onu O'ndan başka açacak yoktur ve eğer O sana bir hayır murad ederse, o vakit de O'nun fazlını reddedecek yoktur; O, onu kullarından dilediğine nasip eder. O öyle gafur, öyle rahimdir." ¹⁵⁹

Efendimiz (s.a.v.)'den Bir Öğüt

İbni Abbâs (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdu.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine bir katır hediye edilmişti. O katırı Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine Kisrâ (İran Şahı) hediye etmişti. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, kıldan yapılmış bir ip (yular) ile ona bindi. Sonra beni de arkasına oturttu... Uzun zaman benimle gitti. Sonra bana döndü:

"Ey genç!" dedi. Ben:

"Buyur yâ Resûlallah (s.a.v.)!" dedim. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Sen Allah'ı (n emirlerini ve yasaklarını) muhafaza et; O da seni (bütün sıkıntı ve belâlardan) muhafaza etsin!

Sen Allah'ı (n dinini) muhafaza et; Onu (n yardımını ve rahmini hemen) önünde görürsün!

Varlıkta (ve bollukta) ibâdet, ihlas ve takvan ile) Allah'a tanın ki; Allâhü Teâlâ hazretleri de şiddet ve darlıkta seni tanısin (sana yardım etsin)!

Bir şey isteyeceğin zaman (sadece) Allah'tan iste!

Yardım dileyceğin zaman Allah'tan yardım dile!

Olacak şeyler hakkında kalem geçti. (Olacaklar yazıldı...)

Eğer bütün mahlûkat (senin için toplanıp), Allâhü Teâlâ hazretlerinin sana hükmetmediği bir menfaati sana vermek isteseler buna kaadir olamazlar (böyle bir şeye güçleri yetmez...)

Yine eğer bütün insanlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin yazmamış olduğu bir zararı sana dokundurmak için senin aleyhinde çalışsalar buna da güçleri yetmeyecektir.

Eğer sen, yakın ile (tereddütsüz bir imanla) beraber sabır ile amel etmeye güç yettirirsen; bunu yap!

Eğer buna gücün yetmezse sabret!

Muhakkak ki, senin kerih gördüğün (sevmediğin ve hoşlanmadığın) şeylere sabretmede çok hayırlar vardır!

İyi bil ki ilâhî nusret (yardım) sabırla beraberdir.

Muhakkak ki belânın açılması (giderilmesi) sıkıntıyla beraberdir.

Muhakkak ki kolaylık zorlukla beraberdir!" ¹⁶⁰

Fail-i Hakikî Allah'tır

Sual: Eğer sen desen ki: "Bazen bir kişinin arkadaşının üzerinde sıkıntılardan bir sıkıntıyı açması (defetmesi) tasavvur olunur. (Buna ne diyeceksin)?"

Cevâp: Derim ki, zararları açan (ve kulların üzerinde defeden) hakikatte Allâhü Teâlâ hazretleridir. Allâhü Teâlâ hazretleri bunu ya sebeplerin vasıtası ile yapar, ya da gayri bir şekilde yapar... ¹⁶¹

Meşakkat ve Rahatlık Allah'tandır

Hafız (k.s.) buyurdular:

"Ey hakîm (hikmet sahibi akıllı kişi)! Senin Önüne meşakkat ve zorluk gelse... Veya rahatlık ve mutluluk gelse, Bütün bunları Allah'tan gayriye nispet etme... Çünkü bunları (meşakkat ve rahatı) veren Allâhü Teâlâ hazretleridir..." ¹⁶²

Nusret Allah'tandır

Yardım görmek ve yardım dilemek de böyledir. Yardım dilemek de hakikatte Allâhü Teâlâ hazretlerindedir.

Peygamberler ve evliyadan yardım dilemek ise hacetin kazası (yerine getirilmesi) için onlardan şefaet dilemek manasında (mecâzî)dir...

Muvahhid (Allah'ın varlığına ve birliğine iman etmiş kişi) vücûdda (bir şeyin var olmasında) Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka bir müessirin olduğuna asla itikad etmez! ¹⁶³

¹⁵⁹ Yunus 10/107,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/297-298.

¹⁶⁰ Müsnedi ahmed 2666, çok az değişik lafızlarla

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/298-299.

¹⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/299.

¹⁶² Divân-ı Hâfiz-ı Şirâzi, s. 95,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/299-300.

¹⁶³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/300.

Allah Kahhar ve Habirdir

"O kahirdir."

O kaadirdir. Hiçbir şey onu istilâ ederek onu aciz bırakmaz.

"Kullarının üstünde; O, hakimdir."

Yani emrettiği ve yaptığı bütün işlerde hikmet sahibidir.

Allâhü Teâlâ kullarının bütün gizli işlerinden haberdârdır. Allâhü Teâlâ hazretlerinin kahri ve şanının yüceliği ulvî hislerledir. Ondandır "istiâre-1 temsiliyye" yoluyla fevldyyet (üstünlük) ile tabir olundu.¹⁶⁴

Allah'ın Kudret ve İlmi

"O kullarının üstünde kahirdir." Kavli-şerifi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kudretinin kemâlinde ibarettir. (3/16) Nasıl ki,

"Hakîm O, habîr O.." kavli-şerifi de, Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilminin kemâlini ifâde ve tabir ettiği gibi....¹⁶⁵

Her Şey Zıddıyla Kahr Olur

Molla Fenâri (r.h.) hazretleri, tefsirinde buyurdular: Fevkiyyet (üstünde olmak) kudret cihetindedir. Yoksa yüksek mekân cihetinde değildir. Zira Allâhü Teâlâ hazretlerinin sâni bundan yücedir yani Allah mekândan münezzehtir. Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, ister var olsun ve isterse yok olsun bütün mümkünâta kahir ve kaadirdir. Zira Allâhü Teâlâ hazretleri, bunların her birini zıddıyla kahreder. Allâhü Teâlâ hazretleri ma'dûm (yok olan şeyleri) icâd (var etmekle) kahreder. Mevcudatı ise yok etmek ve ifsâd etmekle kahreder.¹⁶⁶

Te'vilât-i Necmiyye'den ...

Te'vilât-i Necmiyye'de buyuruldu:

Allâhü Teâlâ hazretlerinin kahri bütün kullarına umûmîdir.

Kâfirlerin kahr olunmaları, kalblerinin ölümü ve nefislerinin hayatıdır. Zira yaratılışın başlangıcında ruhlar üzerine serpilen nur onlara dokunmadı... Onlar da böylece tabiat zulmetinde şaşkırdılar. Sapıttılar. Ve böylece şeriat nuruna hidâyet bulamadılar.

Müminlerin nefislerinin kahri ise şeriat nuruydur. Allâhü Teâlâ hazretleri Müminlerin Allah'a taat ve ibâdetle kıyam olmalarıyla, Allah müminleri tabiat zulmetinden çıkarttı.

Muhibbânın kalblerinin kahri ise, iştiyak (aşk ve cezbe) parıltıyanıdır. Muhibbân, müşahedenin lütfuyla onunla ünsiyet kurar. Sıddıkların ruhlarının kahri ise, Celâlinin sıfatlarının tecellilerinin kamçılarıdır.

Ve özetle, gördüğün her şey, Onun izzetinin alemlerinin altında kahr olunmuş ve Allah'ın samadâniyetinin meydanında elbette zelil olmuştur.

Kula düşen vazife, Mevlâ'sını tanımak ve onun ibadetiyle meşgul olmaktır. Mevlâ'mız ise, her şeyi yaratan, her şeyi icâd eden ve her şeyi kahreden Allâhü Teâlâ hazretleridir....¹⁶⁷

Hikâye (Hak dine giren rahip)

Şeyh Abdülvâhid bin Zeyd (k.s.)¹⁶⁸ hazretlerinden hikâye olundu. Buyurdular:

¹⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/300.

¹⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/300.

¹⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/300-301.

¹⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/301.

¹⁶⁸ Şeyh Abdülvâhid bin Zeyd (k.s.) hazretleri. Tebe-i tabiînden olup, Basra'da D umu kesin olarak bilinmemektedir. Do. 'dirîBasr-ı elşBeû nyesi EbûK. rıtşamş ya Abdülvâhid bin Zeyd hazretleri, Tabiîn devrinde meşhur hadîs ve fıkıh âlimleri olan, Ebû İshâk, A'meş, Hasan-ı Basrî, Âsım'ül-Ahval, Salih bin Han, Amr bin Meymûn, Ebû İshak Şeybânî gibi âlimlerden ders aldı. Hadîs ve fıkıh öğrenerek bu ilimlerde söz sahibi oldu. Tebe-i tabiîn devrinde Basra'da yetişen meşhur hadîs ve fıkıh âlimlerinin ileri gelenleri arasında yer aldı. Zamanını ilim öğrenmekle ve ibâdet yapmakla geçirdi. Senelerce sabah namazını yatsı namazı abdestiyle kılıp, geceleri uyumamıştı. Duası çok makbuldü. Hadîs ilminde sika, sağlam güvenilir bir râvi olup rivayetleri "Kütüb-i Sitt'e'de" yer alır. Öğrendiklerini insanlara öğretmeye çalıştı. Cuma namazından sonra evinin çevresi hadîs ve fıkıh öğrenmek isteyen talebelerle dolardı. Bıkıp, yorulmadan saatlerce ders verir ve onların yetişmelerini isterdi. Bir dakikasının boşa geçmesini istemez, ya öğrenir yahut da öğretirdi. Derslerine sâdece namaz vakitlerinde ara verdiğini talebeleri anlatmışlardır. Abdülvâhid bin Zeyd, dünyâya değer vermemesi, devamlı ibâdet ve ilimle meşgul olması, herkese iyilik etmesi ile dikkati çekerdi. İnsanlar onu sever ve hürmet ederdi. Yaşayışı ve hikmetli sözleriyle pek çok kimsenin doğru yola girmesini sağlamış, herkese örnek olmuştur. Abdülvâhid bin Zeyd hazretleri yaşadığı ibret verici hadîslerden bâzılarını, insanlara nasihat ve ders olması bakımından nakletmiştir. Şöyle anlatmıştır: Bir rahibin odasının yanına yaklaşıp, ey rahip diye çağırırım. Fakat cevap vermedi. Üçüncü defa çağırışında başını uzatıp:

"Ey kişi ben rahip değilim. Rahip, Allahü Teâlâdan korkan, O'na saygı gösteren, belâsına sabredip, kazasına razı olan, nimetlerine şükredip onun için tevazu gösteren, izzet karşısında zilleti kabul eden, kudretine teslim olup, heybet ve azameti karşısında eğilen. hesap ve azabını düşünen, gündüzünü oruç, gecesini ibâdetle geçiren, Cehennem'i hatırladıkça uykusu kaçan kimseye denir. Ben ise saldırgan bir köpeğim. İnsanlara zararım dokunmasın diye kendimi buraya habsettim." dedi. Bu sözleri üzerine şöyle sordum:

"Allahü Teâlâyı bildikten sonra insanları Allahü Teâlâdan uzaklaştıran şey nedir?"

Bir gemide yolculuk yapıyordum. Gemi bizi bir adaya sürükledi. Orada puta tapmakta olan bir adam gördüm. Ona;
-"Ey adam! Sen kime tapıyorsun?" dedik. O gözüyle putu imâ ve işaret etti. Biz ona;
-"Senin mabudun bu mu? Bu bizim yanımızda yapma bir şeydir. Bunun benzerlerini yapanlar var! Yapma bir şey ma'bûd olamaz!" dedik. O;
-"Peki siz kime tapıyorsunuz?" diye sordu. Biz:
-"Biz, arşı semâda, batışı (güçü ve kuvvetinin tezahürü) yeryüzünde, diriler ve ölümler hakkında kazası (ve hükmü) geçerli olan; isimleri mukaddes, azamet ve kibriyâsi yüce olan zâta (Allahü Teâlâ hazretlerine) tapıyoruz!" dedik. O yine sordu:
-"Bunu size kim bildirdi?"
-"Allahü Teâlâ hazretleri, bize kerîm bir resul gönderdi. O bunları bize bildirdi!" dedik. O yine sordu:
-"Peygamber sizin aranızda ne yaptı?" diye sordu. Biz:
-"Resul (s.a.v.) hazretleri, risâleti (peygamberliği) edâ edince, Melik (Allahü Teâlâ hazretleri), onu kabzetti. Ona katında olan şeyleri seçti..." Sordu:
-"Yanınızda herhangi bir alâmet terk etti mi?" Biz:
-"Evet! dedik... Yanımıza Melik'in Kitabını bıraktı!" O:
-"Melik'in kitabını bana gösterin! Meliklerin kitabı çok güzel kitap olmalıdır!" dedi.
Ona Mushâf-ı şerifi (Kur'ân-ı kerimi) gösterdik! O:
-"Ben bunu anlamıyorum (Kur'ân-ı kerim okuyup anlayamıyorum)" dedi
Bunun üzerine biz ona Kur'ân-ı Kerim'den bir sûre okuduk! Biz okudukça o ağlamaya başladı. Tâ sûre bitinceye kadar hep ağladı. Sonra:
-"Bu kelâmın sahibine yakışan asla isyan etmemektir!" dedi.
Sonra Müslüman oldu. Güzel bir islâmiyet yaşadı. Sonra birkaç gün içinde bu güzel hali üzere vefat etti.
Sabah ve akşam Melikü'l-Müteâl hazretlerine hamd-ü senalar olsun! Ma'bûd ve maksut O'dur. Mevcut olan bütün işler O'na döndürülür! ¹⁶⁹

Müşriklerin Şahit İstemeleri

De ki: "Hangi şey şahadetçe en büyüktür?" De ki: "Allah Şahit benimle sizin aranızda. Ve bana bu Kuran vahyolundu ki sizi ve her kime ererse onu, bununla inzar edeyim. Yâ siz Allah ile beraber diğer ilâhlar olduğuna gerçekten şahadet mi ediyorsunuz?" De ki: "Ben şahadet etmem." De ki: "Hakikat ancak şu; 0 bir tek ilâh ve şüphesiz ki ben sizin şeriklerinizden tamamen beriyim." ¹⁹
Kendilerine kitap verdiğimiz ümmetlerin ulemâsı, o peygamberi kendi oğullarını bilir gibi bilirler. Kendilerine yazık edenlerdir ki, ancak İmân getirmezler. ²⁰
Allah'a iftira ederek yalan uyduran veya onun âyetlerine yalan diyen kimseden daha zâlim kim olabilir!? Şüphe yok ki, zâlimler felah bulmazlar. ²¹
Hele, hepsini mahşere toplayacağımız, sonra o şirk koşanlara diyeceğimiz gün; "Hani nerede o sizin zu'm etmekte olduğunuz şerikleriniz?" ²²
Sonra, başka fitnelik edemeyecekler; sâde şöyle diyecekler: "Rabbîmiz Allah'a yemin ederiz, vallahi bizler müşrik değildik." ²³

"Kardeşim! İnsanları Allahü Teâlâdan ancak dünyâ malı ve sevgisi uzaklaştırır. Çünkü dünyâ isyan ve günah yeridir. Akli başında olan dünyâyı kalbinden çıkarıp, günahlarına tövbe ederek kendisini Allahü Teâlâyâ yaklaştıracak şeye yönlendirir." diyerek daha önce kendisinin imân ettiğini söyledi. Yine şöyle anlatmıştır: Hacca gitmişim. Yanımda bir genç durmadan Peygamber efendimize salâtü selâm getiriyordu. Bâzi yerlerde okunması daha uygun dualar olduğu halde, genç her yerde duâ yerine salevât okuyordu. Dikkatimi çekti ve kendisine sordum. Genç şöyle dedi:

Babam ile birlikte hacca gitmiştik. Yolda uyudum. "Kalk baban Öldü." dediler. Kalktım gerçekten babam ölmüştü. Aynı zamanda yüzü de kararmıştı. Ölümü ve ayrıca yüzünün kararması beni daha da üzdü. Bu üzüntü ile tekrar uykuya daldım. Bu sırada rüyamda siyah yüzlü dört kişi ellerinde demir kamçılar olduğu halde, babama yaklaştılar. Tam vuracakları zaman nur yüzlü bir zatın geldiğini, onlara dönerek; "Vurmayın!" dediğini, eli ile de babamın yüzünü sıvazlayarak nûrlandırdığını, sonunda bana; "Artık uyan, baban nûrlanmıştır." diye söylediğini gördüm. "Sen kimsin?" diye sorduğumda, "Ben Peygamberim, bana salevât getirdiği için ona şefaattim." dedi. Uyandım, söylendiğiydi. Bu sebeple ben de salevât-ı şerîfeyi devamlı okuyorum.

Yine buyurdular: Bir defasında Beyt-i Mukaddese gitmek üzere yola çıktım. Fakat yolu şaşırdım. Nereden gideceğimi bir türlü bilemedim. Bu şaşkın halde karşıma bir kadın çıktı. Bana yaklaştı; "Ey garib kimse, yolunu mu şaşırdın?" diye sordu. Sonra: "Allahü Teâlâyı tanıyan kimse nasıl garib olur? Onu seven nasıl yolunu şaşırdı?" dedi. Sonra da bana elindeki değneği uzatıp; "Bu asanın ucundan tut, Ötümünden yürü." dedi. Asanın ucundan tutup önünde yürümeye başladım. Yedi adım kadar yürüdüm ve kendimi Mescid-i Aksâ'da buldum. Gözlerimi oğuşturarak kendi kendime;

"Herhalde yanlış görüyorum, nasıl olur?" dedim. Bunun üzerine bana yol gösteren kadın; "Ey kişil Senin yürüyüşün zâhidlerin, benimki de ariflerin yürüyüşüdür! Zâhid yürüyerek arif ise uçarak gider. Yürüyerek giden uçarak gidene nasıl ulaşabilir?" dedi ve gözden kayboldu. Onu bir daha hiç görmedim. Şeyh Abdülvehid bin Zeyd (k.s.) hazretleri, . 793 (H. 177) veya 802 (H. 186)'de, bir rivayete göre de 805 (H. 189) senesinde vefat etmiştir. Daha geniş bilgi için bakınız: Evliyalar Ansiklopedisi

¹⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/301-304.

Bak, vicdanlarına karşı nasıl yalan söylediler. Kayboluverdi de kendilerinden o uydurdıkları mabutlar. ¹⁷⁰

Tefsîr-i Şerifi:
yüktür?" ¹⁷¹

Sebeb-i Nüzul

"De ki: "Hangi şey şahadetçe en bü-
Yüce Meali:

Rivayet olundu:

Kureyşliler Efendimiz s.a.v. hazretlerine,

- "Ey Muhammed! Biz gerçekten seni Yahudi ve Hıristiyanlara sorduk; onlar, kendilerinin yanında (bulunan semavî kitaplarda) senin herhangi bir zikrin ve sıfatının bulunmadığına inanıyorlar? Senin Allah'ın Resülü olduğuna şahitlik edeni bize göster? Onlar (Yahudi ve Hıristiyanlar) seni inkâr ediyorlar!"

İşte bu soru üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu ¹⁷².

Bu âyet-i kerimeyle Allâhü Teâlâ hazretleri Habib-i Edîbi (s.a.v.) hazretlerine. Onlara;

- "Şahadet cihetinde hangi şey daha büyüktür?" diye sormasını emretti. ¹⁷³

En Büyük Şahit Allah'tır

Allah en büyük şahittir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin şahadeti, mahlûkatın şahitliğinden daha büyüktür. Çünkü mahlûkatın şahitliği ve ilimleri bütün eşyanın hepsinin hakikat ve mâhiyetlerini ihata edip (kapsayamaz)...

Noksan sıfatlardan münezze olan hak subhânehü ve Teâlâ hazretleri ise ilmi. eşyanın hepsinin hakikatini ihata eder.

Allâhü Teâlâ hazretleri, Resülü (s.a.v.) hazretlerine hemen cevâp vermesini emretti ki, cevabının tayini ilân etmek ve onların bundan başka cevap vermeye kudretlerinin olmadığını beyan etmek içindir.

"Şahit..."

O şahittir...

"Benimle sizin aranızda.." Benim sıdk (ve doğruluğuma)... "Ve bana vahyolundu," Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından... "Bu Kuran,"

Benim risâletimin sıhhatine şahittir... "Bununla sizi inzar edeyim."

Ey Kur'ân-ı kerimin nüzulü vaktinde Mevcut olanlar! Kur'ân-ı kerimin içinde bulunan vaîd (korkutma)larla sizi korkutayım»

ner kime ererse," Muhatabiar zamirinin üzerine atıftır

Yani Kur'ân-ı kerim kendisine ulaştığı kimse, demektir. Yani kıyamet gününe kadar, Kur'ân-ı kerimin kendisine ulaştığı bütün cin ve insanlar.. Muhammed bin Ka'b el-Kurtubî (r.h.) buyurdular:

Kur'ân-ı kerim kendisine tebliğ edilen (ve ulaşan) kimse; sanki Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerini görmüş ve Kur'âri-ı kerimi ondan işitmiş gibidir!

"Gerçekten şahadet mi ediyorsunuz?"

Onların müşrikler olduklarını kendilerine ikrar etmeye zorlamaktır. Zira onların bunu inkâr etmeye yolları yoktur. Çünkü onlar bununla meşhur olmuşlardır.

Buradaki istifham inkâr ve azarlamak içindir

Manâsı Farisî olarak, "sizler şahitlik ediyor musunuz?" demektir. (3/17)

"Allah ile beraber diğer ilâhlar olduğuna

gerçekten, De ki:" Onlara...

"Ben şahadet etmem."

Buna şahitlik etmem; her ne kadar siz buna şahitlik etseniz bile; zira o bâtıldır. Ondan yüz çevir ve:

De ki: Hakikat ancak şu; O bir tek ilâh..."

Emri tekrar/ ve te 'Md içindir

Yani belki (muhakkak ki) ben, Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka ilâh yoktur; ancak O, vardır. Yani ulûhiyeti münferittir.

"Ve şüphesiz ki ben sizin şeriklerinizden tamamen beriyim."

Sizin tapmakta olduğunuz putlardan... ¹⁷⁴

¹⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/304-305.

¹⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/305.

¹⁷² Ebû Suûd Tefsiri c. 3. s. 118. BağaVî Tefsiri c. 2, s. 89.

¹⁷³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/305-306.

¹⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/306-307.

Kitab Ehlinin Efendimiz (s.a.v.)'ı Tanıması

"Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler..."

Daha önce geçen, onları (müşriklerin); "Büz seni Yahudî ve Hıristiyanlardan sorduk!" sözlerine bir cevaptır. İsm-i Mevsûl o kimselerden murad,, Yahudî ve Hıristiyanlardır.

"Kitab"dan murad ise, kitap cinsidir. Tevrat ve incil'i içine almaktadır.

"Onu bilirler."

Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerini ve kendi kitaplarında onun hilye, vasıf ve sıfatlarını bilirler.

"Kendi oğullarını bilir gibi..." Kendilerince muayyen olan bütün tatlılıkla tanırlar.

Rivayet olundu: Efendimiz (s.a.v.) geldiklerinde, Hazret-i hazretlerine;

- "Allâhü Teâlâ hazretleri, âyet-i kerimeyi indirdi;

hazretleri, Medine-i Münevvere'ye Ömer (r.a.), Abdullah bin Selâm (r.a.) peygamberi (s.a.v.) hazretlerine bu

- "Kendilerine kitap verdiğimiz ümmetlerin ulemâsı, o peygamberi kend oğullarını bilir gibi bilirler. Kendilerine yazık edenlerdir ki, ancak imân getirmezler." ¹⁷⁵

(Burada sözü edilen tanıma ile) siz Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini nasıl tanıyordunuz?" diye sordu. Abdullah bin Selâm (r.a.);

- "Ey Ömer! Ben Onu (Efendimiz s.a.v. hazretlerini) sizin aranızda gördüğümde; onu hemen tanıdım; oğlumu tanıy gibi... Muhakkak ki ben Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerini, kendi oğlumdan daha iyi tanıyım. Zira ben kadınların ne yaptıklarını (gizlice nasıl bir halt işlediklerini) bilemem! Ben Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hak

peygamber olduğunu ve Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından gönderildiğine şahadet ederim!" dedi. Bunun üzerine Hazret-i Ömer (r.a.) Ona;

- "Allah sana muvaffakiyetler versin! Ey İbni Selâm!" dedi..." ¹⁷⁶

Hüsran ehli

"Kendilerine yazık edenler..."

İki kitap ehlinin ve müşriklerden kendi nefislerini aldatanlar: Allâhü Teâlâ hazretlerinin insanları üzerinde yaratmış olduğu fitratı zayi etmekle; (kendi kendilerini) zarara uğrattılar ve kendilerine yazık ettiler.

(Nefislerini hüsrana uğratanlar), imanı gerektiren beyyinelerden (delil ve hüccetlerden) yüz çevirdiler.

Bu mübtedâ'dır. Devam' da onun haberidir.

"Onlar asla imân getirmezler."

Çünkü onların kalpleri üzeri mühürlüdür.

Fe harfi sebebiyet içindir. Onların, iman etmeye sebep olan;

1- Aslı fitratı

2- Ve akl-i selîmi zayi ettiklerine delâlet eder. ¹⁷⁷

Herkesin Cennet ve Cehennemde Bir Menzili Vardır

İmam Bağavî (r.h.) buyurdular:

- "Bu (hüsran ve büyük zarar şundandır), muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, her Âdem oğlu (insan) için, cennette bir menzil ve cehennemden bir menzil kıldı. Kıyamet günü olduğu zaman,

müminlerden ateş ehli (cehennemlik olanlar) için cennette mertebeler yarattı. Cehennem ehli olanlar için, cennette menziller yarattı ..." ¹⁷⁸

Allah'a İftira Eden Zâlim

"Allah'a iftira ederek yalan

uyduran kimseden daha zâlim kim olabilir!?"

Onlar, her iki kitabda (Tevrat ve İncil'de) bulunan Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sıfat ve hilyesinin aksine sözlerle Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini vasfetmeleri, Allâhü Teâlâ hazretlerine büyük bir iftiradır.

Yine onların, "Melekler kızlardır," ve "Onlar (putlar) Allah katında bizim şefaathçilerimizi" demeleri, ve bunlara

¹⁷⁵ el- En'âm: 6/20.

¹⁷⁶ Ed-Dürrü'l-Mensûr: c. 1, s. 357.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/307-309.

¹⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/309.

¹⁷⁸ Bağavî Tefsiri: c. 2, s.74,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/309-310.

benzer sözlerle Allah'a iftira ettiler. Yani bunlardan daha zalim kimse yoktur, demektir ¹⁷⁹.

Âyetleri Tekzîb Edenler

"Veya onun âyetlerini yalanlayan..."

Sanki bunlar,

1- Kur'ân-ı kerimi yalanladılar.

2- Mucizeleri inkâr ettiler.

3- Ona sihir (büyü) adını verdiler.

4- Tevrat'ı tahrif ettiler.

5- Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin na't-i şerifini (vasıflarını) değiştirdiler.

İşte bütün bunlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin âyetlerini yalanlamaktır. tın am suresi,

V "Veya" kelimesi bütün bunların hepsinin iftira olduğunu ilân

etmek içindir.

Zaten yalanlamak tek başına bile zulümde ifratın son derecesine ulaşmaktadır. Bunların ikisinin arasını topladığı zaman ise büyük bir zulüm olur? Onlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin nefyettiğini ispat ettiler ve Allah'ın ispat ettiğini de nefyetmiş oldular... (İşte bu büyük bir iftiradır...) ¹⁸⁰

Zâlimlere Kurtuluş Yoktur

"Şüphe yok ki,"

Yani şan...

"Zâlimler felah bulmazlar.

Zâlimler, ikrah edilen, hoşlanmayan şeylerden kurtulamaz ve matluplarına asla nail olamazlar.

Zâlimlerin hâli böyle olunca, zulümde ileri giden ve zulmün doruk noktasında olanların halini var sen düşün! ¹⁸¹

Şirk Koştuğlarınızı Getirin

"Hele, hepsini mahşere toplayacağımız, sonra o şirk koşanlar diyeceğimiz gün;"

"Gün" kelimesi, zarfiyet üzerine, muahhar bir zamir ile mensuptur. İbarenin şerhinde ve beyânında dar olması üzerine ilân olmak üzere hazf olundu.

Haşr, insanları malûm bir yere toplamaktır.

(Onlar) zamiri hepsine râcîdir.

"Hepsi" kelimesi ondan hâldir.

Manâsı: Biz o 7'ün insanların hepsini haşr ederiz. Sonra biz hâseten rı'ânKlere söyleriz; bütün insanların önünde (ve şahitliğiyle onları) azarlamak, küçük düşürmek ve horlamak için; makâl (söz) dâiresinin ihata etmeyeceği korku ve hâl ile olan diyeceğimizi deriz... ¹⁸²

Mevkıflar

"sonra" kelimesiyle atıf, mevkiflerde kıyamet gününün makamlarının arasında hâsıl olan (uzun zaman ifâde eden) terâhî içindir. Çünkü kıyamet gününde bir çok mevkıf (durma yeri) vardır. 0 mevkıflerin her birinde o günün uzunluğunun hasebine göre durulur ¹⁸³...

¹⁷⁹ Evliya olmadığı halde evliyalık taslayan ve mürşid-i kâmil olmadığı halde irşâd makamına oturan, dedelerinin ve atalarının salih kullar olduğunu ileri sürerek, kendisininde Allah'ın sevgili kulu ve şeyh olduğunu ileri süren kişiler de Allâhü Teâlâ hazretlerine iftira edenlerin sınıfına girerler. Bunlar müteşayyihler;

"Allah'a iftira ederek yalan uyduran kimseden daha zâlim kim olabilir!?" âyet-i kerimesinin hükmünün altına girerler. Yazıklar olsun sahte şeyhlere ve sahte şeyhlerin ardında yürüyen beyinsizlere... Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/310.

¹⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/310-311.

¹⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/311.

¹⁸² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/311.

¹⁸³ Kıyamet gününün tam elli (50) mevkıfı vardır. İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) hazretlerinin kaynaklarından biri olan Şeyhü'l-Ekber Muhyiddin-i Arabî (k.s.) hazretlerinin "Fütuhata Mekkiye" isimli kitabında mevkifler alakalı uzunca bir hadis-i şerif vardır. Hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: Hazret-i AÜ (r.a.) buyurdu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Muhakkak ki kıyamet gününde elbette elli (50) mevkıf vardır. Bu mevkıflardan her biri bin senedir. İlk mevkıf, insanlar kabirlerinden kalktıkları zamandır. İnsanlar, mezarlarından kalktıklarında tam bin sene çıplak, ayak ve başı açık, aç ve susuz olarak beklerler...

Kim kabrinden;

1-Rabbine iman etmiş,

2- Peygamberine iman etmiş,

3- Allah'ın cennetine...

4- Ve cehennemine iman etmiş,

5- Ölümünden sonra dirilmeye,

6- Kıyamete

7- Kaza ve kadere...

8- Hayrın ve şerrine...

9- Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin Allâhü Teâlâ hazretleri katında getirdiklerini...

Yani, Kur'ân-ı kerim ve İslâm şeriatini, tasdik ederse, kurtulur, fevz ve necata uğrar... Ganimete erip mes'ud olur...

Ama kim bu şeylerden (İmanın esaslarından birinden) şek ve şüphe ederse, açlığında, susuzluğunda, gam, keder ve üzüntü içinde tam bin sene kalır. Ta ki Allâhü Teâlâ hazretleri onun hakkında dilediği gibi hükmedinceye kadar öyle kalır... Sonra insanlar bu makamdan mahşere sevk edilirler. İnsanlar ateşin kıvılcımları ve tepesinde ve güneşin sıcaklığı altında tam bin sene ayakları üzerinde beklerler. Ateş onların sağlarında ve ateş onların sollarında, bir ateş onların önlerinde bir ateş onların arkalarında ve güneş ise onların üzerlerinde olduğu halde beklerler. O gün arşın gölgesinden başka bir gölge yoktur. Kim Allâhü Teâlâ ve tebâreke hazretlerine, ona ihlâs ile şahit ve peygamberi Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerine ikrar ederek;

1- Şirk,

2- Sihirden uzak,

3- Müslümanların kanlarını akıtmamış olarak...

4- Allah'a nasihat.

5- Resulü (s.a.v.) hazretlerine nasihat....

6- Yani Allah ve Resulü (s.a.v.) hazretleri için iyilik İsteyen...

7- Allah ve Resulü (s.a.v.) hazretlerine itaat edenleri seven,

8- AHâh ve Resulü (s.a.v.) hazretlerine isyan edenlere buğz edenler ise;

Rahman olan Allah'ın arşının gölgesinin altında gölgelenirler. Gam ve kederinden kurtulur.

Ve her kim. bu konularda had ve hududunu aşar ve tek bir kelime ile bu günahlardan birine düşerse ve bu konuda kalbi değişir veya dinin emirlerinden biri konusunda herhangi bir şek ve şüphe taşır; tam bin sene, sıcaklıkta üzüntü ve Allah'ın azabında kalır. Ta ki Allâhü Teâlâ hazretleri onun hakkında dilediği gibi hükmedinceye kadar... Sonra insanlar zulmet ve nûr'a sevk edilirler... O zulmette tam bin sene kalırlar.

1- Allâhü Teâlâ hazretlerine herhangi bir şey şirk koşmadan kavuşur;

2- albine nifaktan herhangi bir şey girmez,

3- Dinin emirlerinden herhangi birinde içinde şek ve şüphe etmez,

4- Kendi nefsinde hakkı verir.

5- Hakkı söyler

6- Kendi nefsinde insanlara karşı insaflı olur.

7- Gizlilik ve aşikâr olarak Allah'a itaat eder,

8- Allâhü Teâlâ hazretlerinin kaza (ve takdirine) râzî olur.

9- Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisine verdikleriyle kanaat ederse;

Göz açıp kırıpncaya kadar miktar (çok kısa bir sürede) yüzü bembeyaz olarak zulmetten

nûr'a çıkarılır... Ve böylece gam ve kederlerin hepsinden kurtulur. Kim bu şeylerin birinden geri kalır veya muhalif olursa, o gam, keder ve üzüntünün içinde tam bin sene kalır. Sonra o kişi yüzü kapkara (simsiyah) olmuş olduğu bir halde, o zulmetten çıkarılır. O kişi artık Allâhü Teâlâ hazretlerinin meşfeti (ve dilemesi) altındadır. Allâhü Teâlâ hazretleri ona dilediği gibi yapar (ve hükmeder)..." Futûhât-i Mekkiyye c. 1, s. 386-387,

Şeyhü'l-Ekber Muhyiddin-i Arabî (k.s.) hazretleri, bu hadis-i şerifi rivayet ettikten sonra devamında buyururlar:

Sonra insanlar, hesap için mevkiflere sevk edilirler... Bunlar on mevkiftir... Mevkiflerin her birinde bin sene kalırlar. (Birinden kurtulan diğerine geçer...):

1. Mevkifte haramlardan sual olunur,

2. Mevkifte hevâ-ü hevesten,

3. Mevkifte, Anne ve baba hakları,

4. Mevkifte, işleri kendi emrinde olan insanların haklarından, (aile ve bakmakla yükümlü olan kişilere) Kur'ân-ı kerimi talim etmek, onlara dinlerini öğretmek ve onları edeplendirmekle hakkında hesaba çekilir.

5. Mevkifte; mülkiyeti altında olanlar hakkında (köle, esir ve işçileri) hakkında hesaba çekilir.

6. Mevkifte akrabalarının hak ve hukuku.

7. Mevkifte sıla-i rahm...

8. Mevkifte, hasetten...

9. Mevkifte mekir (tuzak...) ile..

10. Mevkifte, hile hakkında hesaba çekilirler.... Futûhât-i Mekkiyye c. 1, s. 387,

Sonra insanlar, kitaplarını almak için tam on beş mevkifte hesap olunurlar. Bu mevkiflerin her birinde tam bin sene beklerler.

1. Mevkifte, sadakalardan ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisine farz kıldığı zekattan hesaba çekilirler.

2. Mevkifte, hak sözden, İnsanları affetmek ve bağışlamak konularında hesaba çekilir.

3. Mevkifte iyiliği emretmek.

4. Mevkifte, kötülüğü nehyetmek,

5. Mevkifte, güzel ahlak,

6. Mevkite Allah İçin sevmek ve Allah için buğz etmek konusunda.

7. Mevkifte haram maldan...

8. Mevkifte İçki içmek,

9. Mevkifte ferçlerini (avret mahallerini) haramdan korumak,

10. Mevkifte yalan sözden...

11. Mevkifte yalan yere yemin etmek,

12. Mevkifte, faiz yemek,

13. Namuslu kadınlara iftira etmek.

14. Mevkifte yalan yere şahitlik etmek,

15. Mevkifte bühtandan sual olunur...

Bütün bunlardan kurtulan kişi Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin "Livâ-ü'l-hamd" sancağının altında toplanırlar. Futûhât-i Mekkiyye c. 1, s. 387.

Bu günahları işleyip, dünyada bunlardan tevbe etmeden ölen kişiler ise, bunların her birinde tam bin sene gam, keder, üzüntü, korku, açlık, susuzluk içinde bekler. Ta ki Allâhü Teâlâ hazretleri onun hakkında hükmünü verince kadar. Futûhât-i Mekkiyye c. 1, S. 388, Sonra insanlar, kitaplarını okumak için bin sene ayakta kalırlar.

Ameli iyi olan cennete kötü olan insan İse insanların önünde rezil ve rüsvâ edilir ve orada bin sene kalırlar.

Sonra insanlar, mizan için sevk edilirler... Burada bin sene kalırlar. Hesabı ağır gelen kurtulur. Hafif gelen ise bin sene orada kalırlar. Sonra

Şerikleriniz Nerede?

(Müşriklere şöyle seslenilir:)

"Hani nerede şerikleriniz!"

Yani sizin Allâhü Teâlâ hazretlerine ortak koştuğunuz o ma'budlarınız nerede?

Şirkin onların ma'budlarına ispat edilmesi, izafeti mezâciyye itibariyledir.

"O sizin zu'm etmekte olduklarınızı..."

Kendilerini şirk ve şefaatchiler zannettikleriniz "Zu'm," bâtil söz ve kelamın çoğunda yalan söylemektir. ¹⁸⁴

Müşriklerin Fitneleri

"Sonra, başka fitnelik edemeyecekler; sâde şöyle diyecekler:"

"Fitne" kelimesi "nakis) fiünin haberi olmak üzere merfûdur. Haberi ise, kavi-i serindir, istisna ise bütün eşyâ'dan umûmi olarak istisnâ-i müferrağ'dır.

Onların fitneleri, ya küfürleridir. Bundan murad ise, onların kötü akıbetleridir. Yani onların ömürleri müddetince lazım görüp kendisine sarıldıkları küfürlerinin akıbetleri ve kendisiyle iftihar ettikleri şeylerden bir şeyin sonu ise ancak onu inkâr etmeleri, Kaçınmaları ve şu sözleriyle ondan beri etmeleridir: (3/18)

'Rabbimiz Allah'a yemin ederiz,
vallahi bizler müşrik değildik."

Amma onların cevapları fitne ile tabir olundu. Çünkü bu bir yalandır. Onlar bu sözleri, kendilerinin re'sen bu menfaatten uzak olduklarını, hayret ve dehşetlerinin ifratlarının asla kendilerine fayda vermeyeceklerini iyi biliyorlardı. Onlar;

-"Ey Rabbim! Bizi bundan çıkart!" diyerek cehennemde daimî kalmayacaklarını inandılar.... ¹⁸⁵

Kâfirlerin Dalâletine Bakınız!

"Bak,"

Habibim Ahmed! Resulüm ya Muhammed (s.a.v.)î

"Vicdanlarına karşı nasıl yalan söylediler!"

Dünyada kendilerinden şirkin sadır olduğunu inkâr ederek; yalanlarından taaccüp etmeleridir. Bu taaccüp edilen bir iştir.

"Kayboluverdi de kendilerinden o uydurdukları mabutlar!".

---

insanlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kudret önünde on iki (12) mevkifte kalırlar. Bu mevkiflerin her biri bin senedir.

1. Mevkifte, köle azad etmek,
2. Mevkifte, Kur'ân-ı kerim hakkında, Kur'ân-ı kerimin hukuku ve Kur'ân-ı kerimi okumak...
3. Mevkifte cihattan...
4. Mevkifte gıybetten.
5. Mevkifte nemîmeden,
6. Mevkifte, yalandan,
7. Mevkifte, ilim öğrenmekten,
8. Mevkifte, ucub (kendini beğenmek) dinî, mesleği, işi, soyu ve sopu hakkında kendini beğenmek ve insanlardan üstün görmek.
9. Mevkifte, kibirlenmekten.
10. Allah'ın rahmetinden ümidini kesmekten.
11. Mekkullah'tan emin olmaktan,
12. Mevkifte komşu hakkından sual olunur...

Bunların her birinde kurtulan kurtuldu. Yoksa her birinde tam bin sene yokluk, açlık, üzüntü ve keder içinde kalırlar.

Sonra insanlar sırat köprüsüne sevk edilirler. Sırat köprüsünün üzerinde geçitler vardır. Üç bin sene yükseliş, üç bin sene düz, üç bin sene de inişli bir yoldur. Sırat köprüsünün üzerinde gözetleyen melekler vardır. Köprünün üzerinde bulunan gözetlemelerde melekler sual ederler:

1. imandan,
2. Namazdan,
3. Zekattan,
4. Oruçtan,
5. Hacdan...
6. Taharetten...
- 7- Mezâlim {haksızlık olunanlara hakkını vermekten...}

İnsanlar, bunların her birinde bin sene kalırlar. Ta ki Allâhü Teâlâ hazretleri dilediği gibi

hükmedinceye kadar... Futûhât-i Mekkiyye c. 1, s. 388,

Allah'ın mağfîretine rahmetine sığınırız; Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şefaatinin talep ederiz. Âmin. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/312-315.

¹⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/316.

¹⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/316-317.

"Yalanladılar," kavli-şerifinin üzerine atıftır. "Bak," kavli-şerifin ifâde ettiği mananın altındadır. Yani onların iftiralarının nasıl zail olduğuna, gittiğine ve nasıl bâtil olduğuna bak! Çünkü onlar putlar hakkında iftira ediyorlardı. Onların Allah katında kendilerine şefaâtçiler olduklarını ve böylece bunların hepsi tamamen kıyamet günü bâtil olurlar.¹⁸⁶

Şey Lafzı

Bu âyet-i kerimelerde bazı emirler (işler) vardır. Birincisi: "şey", kelimesinin Allâhü Teâlâ hazretleri hakkında kullanılmasıdır. Lakin bu "dileyen," manâsına olup; varlığı dilenen manâsına değildir. Allâhü Teâlâ hazretleri, mürit ve dileyendir.¹⁸⁷ ikincisi: Tevhîd'in akebinde hemen şirkten uzaklaşmak gerekir.¹⁸⁸

Yahudi ve Hıristiyanların İslam'ı

Mevlânâ Anî Çelebi ismiyle meşhur olan (zât), "Havâşşî sadru'ş-şerîat" isimli kitabında buyurdular: Yahudî ve Hıristiyanların Müslüman olmalarının şartı, onların şahadet kelimesini getirmelerinden sonra; Yahudilik ve Hıristiyanlıktan beri olmaları (ve tam olarak) uzaklaşma şartına bağlıdır. Yahudilik ve Hıristiyanlıktan beri olup uzaklaşmadıkça asla Müslüman olamazlar. Veleve ki şahadet kelimesini defalarca getirselere bile... Çünkü onların ikisi de sözlerini, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sizlere gönderilmiş peygamber olduğuyula tefsir ettiler. Lakin bu (fetva) bu gün Müslümanların kuvvet bulduğu (Darü'l-İslâm'da¹⁸⁹ geçerlidir. Darü'l-Harb¹⁹⁰ide ise Yahudî ve Hıristiyanlardan herhangi birinin şahadet kelimesini getirmesiyle onun Müslümanlığına hükmedilir. Veya; "Ben İslâm dinine girdim," Ya da : "Ben Muhammed (s.a.v.)'ın dinine girdim," demesi yeterlidir. Bu sözler, onun küfürden tevbe edip Müslüman olduğuna delildir....¹⁹¹

İmanın Sıfatı

"Ed-Dürrü" isimli kitabda buyuruldu. İmanın sıfatında özetle şöyle denilmesi gerekir: Allâhü Teâlâ hazretlerinin bana emrettiği her şeyi kabul ettim ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin bana nehyettiği her şeyden de kaçındım. Kişi, buna kalbiyle itikad eder ve diliyle de ikrar ederse, sahih iman ile iman etmiş ve hepsini iman etmiş olur. (Ed-Dürrü'l-Muhtasar'ın sözleri) bitti....¹⁹²

Mukallid'in İmanı

Mukallidin imanı sahihtir. İmam-ı Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretlerinin katında... Ancak mukallid olan kişi, nazar (dikkat ve ibretle bakmayı) ve istidlal (delil getirmeyi) terk ettiği için günahkârdır...¹⁹³

Mukallid Olmaktan Çıkış

"Faslü'l-Hitâb" isimli kitapta buyuruldu: Kim Müslüman ülke ve şehirlerinde yaşar ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin sanatını (ve eserlerini) gördüğünde; Allâhü Teâlâ hazretlerini teşbih ettiği zaman; o kişi, taklidin hududundan (mukallid olmaktan) çıkmış olur.¹⁹⁴

Varlığın Başlangıcı

Üçüncüsü: Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerinin; -"Kendilerine kitap verdiğimiz ümmetlerin ulemâsı, o peygamberi kendi oğullarını bilir gibi bilirler."¹⁹⁵ Kavli-

¹⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/317.

¹⁸⁷ Şey, vücûd manasınadır. Allâhü Teâlâ hazretleri de vacibü'l-vucûd'tur. Şerhü'l-Emâlî s. 6, Şeyh Allâme Ebu'l-Hasan Sirâcüddin Ali İbni Osman el- Evsî (r.h.) hazretlerinin yazmış olduğu ve asırlardır, ders kitabı olarak okutulan "Bed'ü'l-Emâlî" isimli Kelâm ilminde ana kaynağı olan eserinde şöyle buyurmaktadır:

- "Biz Allâhü Teâlâ hazretlerini "şey" diye isimlendiririz. Ama eşya gibi değil. Ve "zât'l' deriz. (Lakin) altı cihetten hâlidir...! Şerhü'l-Emâlî s. 6,

¹⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/317-318.

¹⁸⁹ Darü'l-İslâm, İslâm kanunlarının geçerli olduğu yerdir.

¹⁹⁰ Darü'l-Harb ise. İslâm hukukunun geçerli olmadığı yerlerdir.

¹⁹¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/318.

¹⁹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/318-319.

¹⁹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/319.

¹⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/319.

¹⁹⁵ El-En'âm: 6/29,

şerifleri şuna işaret etmektedir:

Muhakkak ki baba (ve ecdat) çocuklarının kendilerinden tahakkuk ettiklerini bilirler. Kendilerinin çocuklarının çıkış yerleri ve oğullarının varlıklarının kendilerine bağlı olduklarını bilirler. Marifet ehli de böyledir. Onlar da Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerinin (yaratılış emirlerinin) sudur ettiği zât ve varlıklarının başlangıcı olduğunu bilirler...¹⁹⁶

Aşka Erişmenin Yolu

Hafız (k.s.) buyurdular:

- "Hakikatler mektebinde, aşk edîbi önünde agâh ol Ey oğul çalış ki, bir gün baba olasın

Uyumak, yemek ve içmek seni aşk mertebesinden uzaklaştırdı. Sen aşka, uykusuz, yeme ve içmeden kesildiğin zaman erişirsin¹⁹⁷

Kadîm olan başlangıca vâsıl olmak; hadis olan vasıf köprüsünden geçtikten sonra mümkün olur...¹⁹⁸

Sadece İman

Dördüncüsü: Muhakkak ki kişiye menfaat veren;

1- İman,

2- Tevhîd,

3- Sıdk-ü samimiyet,

4- İhlâstır. Şirk ve yalan değil...¹⁹⁹

Küfür Ehli Kurtuluşa Ermez

Rivayet olunur:

Müşrikler, kıyamet günü, Allâhü Teâlâ hazretlerinin mağfiretini ve tevhit ehlinin günahlarını geçmesi {ve onları affetmesini} görünce; bazıları bazılarına;

- "Gelin, şirkimizi gizleyelim belki biz de tevhit ehliyle beraber mağfiret olunuruz," dediler. Ve şöyle derler:

- "Allah'a yemin olsun ki ey Rabbimiz biz asla müşrik olmadık!" deler. Ama Allâhü Teâlâ hazretleri, onların dillerine mühür vurur. Onların bütün organları (uzuvları dile gelip konuşur ve) onların aleyhinde küfürlerine şahitlik yapar. Müşrikler (ve kâfirler) asla kurtuluşa eremezler.²⁰⁰

Riyakârlar

Tevhîd ehlinin riyakâr olanlar da böyledir. Gösteriş ehli olanlar, kendilerinin yakîn ve kemâlî ihlâs üzere olduklarını zannederler.* Onların fiilleri sadece ve sadece uzuvlarından (organlarından) sadır olmaktadır. Bunun hilâfına delâlet etmektedir.

Allâhü Teâlâ hazretleri, cehennemî mutlak olarak şirk ehlini temizlemek için yarattı. Lakin küfür ehli cehennemde daimî olarak Kalacaklardır. Makamı anla...²⁰¹

Eserlerin Çokluğu

İyi bil! Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri birdir. Ve her şey, Allâhü Teâlâ hazretlerinin birliğine şahadet etmektedir. Bu marifet ve müşahede ehli bu vahdet üzere onu bilir ve müşahede ederler. Eserlerinin çokluğu vahdete zıt değildir. Ağaça beraber bir tohum gibi...²⁰²

Tevhîd Kalemi

Hafız (k.s.) buyurdular:

- "Vahdet tuzağını ördün! Ey hâli karışık olan Hafız Tevhîd kalemini çek,

Şunun ve bunun üzerine (insan ve cinlerin üzerine²⁰³..).²⁰⁴

¹⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/319.

¹⁹⁷ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî s. 208.

¹⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/319-320.

¹⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/320.

²⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/320.

²⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/320-321.

²⁰² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/321.

²⁰³ Divân-ı Hafız-ı Şirâzînin bazı nüshalarında. "şu ve bu," cümlesi yerine: "İnsan ve cin." cümlesi geçmektedir. Onun için bu manâyı da parantez içine aldım. Mütercim.

²⁰⁴ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî s. 191,

Kulaklarını Tıkamaları

Yüce Meali:

İçlerinden kimi de vardır, seni Kur'an okurken dinler; fakat, biz onların kalblerine onu zevkiyle anlamalarına mâni kabuklar geçirmişizdir, kulaklarında da bir ağırlık vardır. Her mucizeyi görseler de ona imân etmezler; hatta sana geldiklerinde seninle cidal yapmaya kalkışarak der ki o hak tanımaz kâfirler: "Bu, eskilerin esatirinden başka bir şey değil."25

Öbürleri ise, hem ona yaklaşmaktan nehyederler, hem de kendileri ondan uzaklaşırlar ve bu suretle mücerred nefislerini helak ederler de farkına varmazlar...26

Görsen, ateşin basma durdurulup da "Ah!" dedikleri vakit; "Ah, ne olurdu bir geri çevrilsek de rabbimizin âyetlerini inkâr etmesek, müminlerden olsaydık..."27

Hayır! Evvelce gizleyip durdukları karşılına çıktı da ondan; yoksa geri çevrilselerdi, mutlak o nehyedildikleri fenalığa yine döneceklerdi; şüphesiz yine yalancılar...28²⁰⁵

Tefsir-i Şerifi:

"İçlerinden kimi de vardır, seni Kur'an okurken dinler;"
Sen Kur'ân-ı kerim okuduğun zaman, demektir. (3/19)²⁰⁶

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu:

(Bir gün Mekke'nin ileri gelenleri olan) Ebû Süfyân, Velîd, Nadr, Utbe, Şaybeç Ebû Cehil ve benzerleri toplanmış; Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden Kur'ân-ı kerimi dinliyorlardı. Onlar, Nadr'a sordular. Nadr, haberler sahibi (kitap okumuş bilgili) bir kişiydi. (Ona);

-"Ey Katîle'nin babası, Muhammed ne diyor?" dediler. O:

-"O beyti kılana yemin olsun ki, ne dediğini bilmiyorum. Ancak o dilini hareket ettiriyor ve daha önce size anlatmış olduğum eski ümmetlerin masal ve efsânelerini anlatıyor..." dedi.

Ebû Süfyân (r.h.) dedi:

-"Ben onun söylediklerinin bazılarını hak görüyorum..." dedi. Ebû Cehil:

-"Hayır!" dedi.

İşte bu hadise üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.²⁰⁷ Zamîr müşrikler içindir.²⁰⁸

Kâfirlerin Kalbleri Mühürlüdür

"Ve biz kıldık." inşâ edip, yapık, "Onların kalblerinin üzerine..."

Zamir manâ itibariyle ^ "O kimse, "ye râcidir, "is\ "Kabuklar,"

Bir çok perdeler, kabuklar gerdik... Öyle kabuklar ve perdeler ki, hariçte insanların kendilerini tanıdığı ve bildiği kaderince takdir edilemeyecek kadar çok...

"Kabuklar," kelimesi, kesreyle olan kelimesinin cemiidir. O da kelimesi de) kendisiyle eşyanın örtüldüğü şey, demektir²⁰⁹.

"Onu zevkiyle anlamalarına mâni...."²¹⁰

Müzâfîn hazfîyie mefû'ü ieh 'tir.

Kur'ân-ı kerimden işittiklerini anlamalarından hoşlanmadıkları için, demektir. İşitme zikrinin kendisine delâlet ettiği Kur'ân-ı kerimi anlamaktan korkuyorlardı.²¹¹

Kulaklarını Tıkıyorlardı

"Ve,"

Ve biz kıldık.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/321.

²⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/322-323.

²⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/323.

²⁰⁷ Ebû Süüd Tefsiri c. 3, s. 121,

²⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/323-324.

²⁰⁹ "Ekinne" kelimesi, kinân" kelimesinin cemiidir ki kat kat örtüler demektir. Herkesin tanımadığı garip ve çirkin örtüler mânâsını ifade eder. Yani biz de kalblerine kat kat ve görülmedik örtüler koymuşuzdur ki, dinledikleri Kur'ân'ı fikhî zevkle anlamalarına engeldir. Elmalî Tefsir c. 3, s. 1901-1902.

²¹⁰ FIKIH, bir şeyi. bir sözü sebep ve hikmetiyle zevkine vararak anlamak ve hatta tatbik edecek şekilde anlamaktır.

²¹¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/324.

"Kulaklarında da bir ağırlık vardır."

Sağırılık ve ağırlık vardır. Bunlar, Kur'ân-ı kerimi hakkıyla işitmekten (ve anlamak ve Müslüman olmaktan) hoşlanmadıklarından bu korkudan kulaklarını tıkırlar.

Bu durum (onların kalblerinin üzerinde perde olması ve Kulaklarını tıkamaları);

1-Onların Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine yapmış oldukları işlerinde cehaletlerinin kemâlini, tabir eden bir temsildir.

2- Kalblerinin Kur'ân-ı kerimi anlamaktan ifrat derecesinde uzak olduğu,

3- Kulaklarını tıkamaları ve gelen sözü geri püskürtmelerini tabir eden bir temsildir.

Bu kavlı-şerif,

1- Allâhü Teâlâ hazretlerinin, kalbleri çevirdiğine,

2- Bazılarını hidâyetle şerh edip açtığına,

3- Bazılarını da perdeler gerip, onları Allah'ın kelâmını anlamaz ve kavramaz hale getirdiğine,

4- İman etmez bir hale getirdiğine delalet eder.

Ehli sünnet ve'l-cemâatin mezhebi bu olduğu gibi ²¹²...

îşârî ve Tasavvufî Manâlar

Âyet-i kerimede şu işaretler vardır.

1- Allâhü Teâlâ hazretlerinin kelâmını dinleyenlerin,

2- Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hadis-i şeriflerini dinleyenlerin,

3- Veya hakikat erbabının (mürşid-i kâmillerin) sözlerini; Sadece ve sadece;

1 - İnkâr etmek,

2- Aleyhinde delil olarak kullanmak

3- Ve ta'n (eleştirmek ve çürütmek) için;

Dinleyenlerin mükâfatı (yapmış oldukları işin karşılığı) ise ancak; Allâhü Teâlâ hazretlerinin onların kalblerinin ve işitmelerinin (kulaklarının) üzerine hicâb (perde) germesidir... Onlara böylece Kur'ân-ı kerim, hadis-i şerif ve mürşid-i kâmillerin hikmetli sözlerinin;

1 - Nurları onlara vasıl olmaz.

2- Onlar, bunun halâvetini (tatlılığını) bulamazlar

3- Ve hakikatini asla kavrayamazlar ²¹³.

Allah'ın Keremi

Molla Câmi (k.s.) buyurdular:

Ne acep Kur'ân-ı Kerimin bir harfinden bile nasibi olmaz! Eğer Allâhü Teâlâ hazretlerinin kereminden bir şey

²¹² Şöyle dua edilmiştir:

Ey kalpleri döndüren (kalblere hükmeden) Allah'ım; benim kalbimi dinin ve islâmî itaatın üzerine sabit kıl." Kenzu'l-Ummai: 1682, İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/324-325.

²¹³ Şu hadise, bu hikmetli tefsir ile ilgili olarak; Gavs-ı A'zam Abdülkadir Geylânî hazretlerinden güzel bir hatıradır:

Abdülkadir Geylânî Hazretleri, Ebü sâid Abdullah ve İbnü's-Sakkâ İlim öğrenmek için Bağdat'a geldiler. Yusuf ül-Hemedânî Hazretlerinin, Nizâmîyye Medresesinde vaaz ettiğini duymuşlardı. Bunlar onu ziyaret etmeye karar verdiler. İbnü's-Sekkâ: "Ona bir soru soracağım ki. cevabını veremeyecek." Ebü Sâid Abdullah; " Bende bir soru soracağım. Bakalım cevap verebilecek mi?" Abdülkadir Geylânî Hazretleri; " Allah korusun... Ben o büyük zât'a nasıl soru sorarım. Sâdece huzurunda edebimle durur, beklerim. Kulak veririm hikmet dolu sözlerine, onu görmekle şereflenir ve bereketlenirim," dedi. Yusuf Hemedânî Hazretlerinin bulunduğu yere gittiler. O anda orada yoktu. Biraz beklediler. Yusuf Hemedânî Hazretleri geldi. Onlar konuşmadan kendisi söze başladı: İbnü's-Sekkâ'ya:

- "Yazıklar olsun sana ey İbnü's-Sekkâ! Demek bana cevabını veremeyeceğim bir suâl soracaksın hâ! Sormak İsteddiğin suâl şudur. Cevabı şöyledir. Ben görüyorum ki, senden küfür kokusu geliyor." Sonra Ebu Said'e döndü;

- "Sen bana bir sual soracaksın ve bakacaksın ki, ben o suâlin cevabını nasıl vereceğim hâ. Senin sualin şudur. Cevabı şöyledir. Fakat sende edebe riayet etmediğin için. ömrün hüznü ve keder ile geçecektir." Abdülkadir Geylânî hazretlerine döndü sevgi ile:

- "Ey Abdülkadir bu edebin güzelliği ile, Allâh'ü Teâlâ hazretlerini ve Resulünü razı ettin. Cenâb-ı Allah'ın ve Peygamber efendimizin rızasını evliyâullahın himmetini kazandın. Ne mutlu sana... Ben senin Bağdat'ta bir kürsi'de oturduğunu, çok yüksek bilgiler anlattığını ve "Benim ayağım, bütün evliyâullahın boyunları üzerindedir." dediğini sanki, görüyör gibiyim ve ben. yine senin vaktindeki, bütün evliyâullahı senin onlara olan yüksekliğin karşısında boyunlarını eğmiş hâlde olduklarını görür gibiyim." buyurdu ve gözlerden kayboldu. Onu bir daha göremediler.

Yusuf ül-Hemedânî Hazretlerinin bu büyük kerameti gerçekleşti. İbnü's-Sekkâ okudu. Devrin en büyük âlimi oldu. Elçi olarak halife tarafından Bizans'a gönderildi. İstanbul'da bütün Hristiyan papaz ve bilginlerini bilgisi ile aciz bıraktı. Orada bulunduğu müddet içerisinde Bizans Kralının kızına aşık oldu. Kral: "Hristiyan olursan sana kızımı veririm" dedi. Oda İslâm dinini bir kadın ile değiştirip; Hristiyan oldu. Belâm gibi küfürde gitti. Bütün sevabı Ashab-ı Kehf in köpeğine verildi. Ebu Said hayatı boyunca üzüntü, çile ve zorluklarla geçti. Abdülkadir Geylânî hazretleri ise evliyâullahın baş tacı oldu.

Allah'ın dostlarına karşı edep ve terbiyeli olmak gerekir. Evliya olmadığı hâlde "Ben evliyayım. Ben mürşidim. Ben şeyhim" diyerek Müslümanların inançları ile oynayan kişinin iman ve nikâhı tehlikeye girdiği gibi Cenab-ı Allah'ın sevdiği kişilere. Evliyâullah'a düşman olanın da iman ve nikâhı gider.

Edep bir tâç imiş nûri Hüdâ'dan

Giy ol tacı emin ol her belâ'dan

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/325.

gelmezse, o zaman gözler görmez olur.

"Ve eğer onlar her mucizeyi görseler..."

Kur'ânî âyetlerin hepsini işitseler yani onu işiterek müşahede etseler bile...

"Ona imân etmezler;"

Gördükleri, mucizelerin her birini inkâr ederler ve o âyetleri, sihir, iftira, masal ve efsâne diye isimlendirirler; inatlarının ifrat derecesinde olması ve taklitlerinde (atalarının örf, adet, gelenek ve törelerine sıkı sıkıya) kuvvetle bağlı olmasından dolayı her şeyi inkâr ederler.

- "Hattâ,"

"Hattâ," kelimesi, aslında) ibtidâiyye içindir. Bununla beraber gaye manâsını ifâde etmesine bir mâni yoktur.

Yani onların Kur'ân-ı kerimi anlamaktan men olunma derecesi öyle baliğ oldu ki, ta ki onlar;

"Sana geldiklerinde seninle cidal yapmaya kalkışılar."

Onlar o halde seninle mücâdele etmektedirler.

" Der ki o hak tanımaz kâfirler:"

İşitmiş oldukları âyet-i kerimeleri, mücerred inkâr etmekle kalmazlar; belki derler ki:

"Bu sadece,"

Bu Kur'ân-ı kerim ancak;

"Eskilerin esatirinden başka bir şey değil."

Onların bâtil ve yalan hikâyeleridir.

esatir," kelimesi, zammeyle kelimesinin cemiidir. i "Gülmeler" kelimesinin, kelimesinin cemii, ve

"Acayıpler," kelimesinin, kelimesinin cemiidir ²¹⁴

Kâfirlerin Kur'ân-ı Kerime Efsâne Demeleri

Kitabüllâh nazil olduğunda,

Kâfirler hep onu kınadılar.

"Bunlar esatir, masal ve efsânenen ibarettir." dediler.

Ondaki sözlerin hikmet ve nurundan mahrum kaldılar.

Böylece iman edemediler. ²¹⁵

Mesnevî'de buyuruldu:

Ey oğul!

Kur'ân-ı kerimi sadece zahiri olarak görmeî Şeytan, Adem Aleyhisselâm'ı sadece toprak gördü (ve kâfir) oldu. ²¹⁶

Kâfirler Halkı Kurandan Uzaklaştırıyorlar

"Ve Onlar,"Kâfirler,

i "Nehyederler..." İnsanları nehyediyorlar. "Ondan,"

Kur'ân-ı kerim ve ona iman etmekten...

²¹⁴ "Esâtîr" kelimesialınmış bir cemi şîga ki, müfredi. "ustur" ve "üstüre" veya estir", "estire" veya "estara"dır. Yahut - 'in cemiidir, "sütûr", "sütûr"un çoğulu" estar", "estar"ın, çoğulu da "esâtîr" dir. Bunun kendi lafzından tekili olmayan "abâdîd" ve "şemâtîd" gibi bir çoğul İsmi olduğu da söylenmiştir.

Fahredden Râzî der ki, "Cumhur.. "yani öncekilerin yazdıkları şeyler" diye tefsir etmişlerdir. İbnü Abbas, "esâtîru'l-ewelîn"ın mânâsı: demiştir ki, D "öncekilerin yazdıkları sözleri" demektir.

.....Şu halde esâtîr, mestûrât. istuvar, tarih, masal ve hurafeler demek olmadığı halde,bunların daha öncesi bulunan esâtîru'l-ewvelin,

gemişlerin tarihi, masal ve efsane ile eşanlımlı gibi olmuştur. Elmalı Tefsiri, c. 3, s. 1903-1906,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/326-328.

²¹⁵ Mesnevî-İ Şerifi: Defter: 3, s. 161.

²¹⁶ Mesnevî-İ Şerifi: Defter: 3. s. 162, Bu beytin siyak ve sibakı şöyledir: Kur'ân-ı kerimin bir zahiri var.

Bir de zâhrin altında kat kat banı var.

O batnında akılları hayran bırakan;

Üçüncü bir bâtnı var.

Kur'ân-ı kerimdeki dördüncü bâtn ise gizlidir.

Onu Allâhü Teâlâ hazretlerinden başkası bilmez.

Yedinci bâtna kadar birer birer hep böyledir.

Bu Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin hadis-i şerifidir.

Bunda asla şüphe etme!

Kur'ân-ı kerimi sadece zahiri sanma!

iblis Adem Aleyhisselâm'ı sadece toprak sandı.

Küfre saptı.

Kur'ân-ı kerimin zahiri, insanın terkebine benzer.

Sureti görünür ama ruh gizlidir.

İnsanın halini amcası, dayısı dâhi yüz yıl bir arada yaşasalar bile

Bir kıl kadar bile anlayamazlar. Mesnevî-İ Şerifi: Defter: 3. s. 162.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/328.

"Ve hem de kendileri ondan uzaklaşırlar..."

Kendileri, nefislerini ondan uzaklaştırmaktadırlar; Kur'ân-ı kerimden gayet büyük bir nefretle nefret etmekte olduklarını izhâr etmek suretiyle... Halkı ondan nehyetmelerini te'kid olması için... Zira bir şeyi nehyeden kimsenin nehyedilen şeyden kendisinin kaçınması, nehyi tamamlayan unsurlardandır.

Belki bu sır, nehyiden uzaklaşmayı tehir etmelerindedir..

uzaklaşmak, demektir.²¹⁷

Kur'ân'dan Uzaklaşmak

"Ve bu suretle helak ederler..."

Nehyetmekve kaçınmakla helak etmezler;

"Yalnız kendi nefislerini (helak ederler...)"

Çünkü bunun zararı sadece kendilerinedir. j "Onlar farkına varmazlar..."

Yani halbuki onlar bilmezler. Onlar, ne kendilerini helak etmek ve ne de bunun onların aleyhinde iktizâ etmesiyle böyle bir şeyden;

1- Kur'ân-ı kerim,

2- Efendimiz (s.a.v.) hazretleri

3- Ve Müminlere asla zarar veremeyeceklerdir.

(Kur'ân-ı kerimi inkâr etmelerinin zararları sadece ve sadece kendilerinedir...) ²¹⁸

Kâfirlerin Pişmanlıkları

"Görsen, ateşin başına durduruldukları vakit..." (3/20)

Hitab, ya Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinedir. Ya da Müşahede ve görme sânında olan bir kimse içindir.

"Durmak," hapistir, (yani kendisini bütün hareketlerden alıkoymaktır...)

Eğer", kelimesinin cevâbı ve "görme" fiilinin mefûlû mahzûftür.

Yani, onlar, ateşin başında dururken onları görmüş olsaydın; ta ki onlar ateşi gözleriyle gördüklerinde; elbette sen (sözün) tabir edemeyeceği bir şekilde onları görürdün, demektir.

"Ah!" dediler." harfi tembih içindir.

"Ah, ne olurdu bir geri çevrilsen..." Dünyaya geri döndürülsek...

"Ve rabbimizin âyetlerini inkâr etmesek..." Kur'ân-ı kerimi...

"Ve müminlerden olsak.."

Kur'ân-ı kerime iman etsek ve Kur'ân-ı kerimin gereğince de amel edip, ta ki bu korkunç mevkîfi görmesek; diyeceklerdir.

Heri iki fiilin nasb olmaları, vav'dan sonra temenninin cevâbı üzerine (fiil-i müzâriyi nasbedenlerden) of harfinin gizlenmesiyle nasbtırlar. Vav harfi, fe harfinin mecrasına geçerlidir.

Manâsı: Muhakkak ki biz tezkîb etmemeyi ve müminlerden olmayı murad ettik, demektir. ²¹⁹

İman Etmezler

"Hayır! Evvelce gizleyip durdukları karşılına çıktı da ondan;"

tş (in doğrusu) onların söyledikleri gibi değildir. Onlar eğer dünyaya gönderilseler elbette iman edecekler sözleri onların söyledikleri gibi değildir. Kıyamet günü onlardan vaki olan bu temennî; onların iman etmeye rağbet ettikleri için değildir. Belki artık onlara varacakları mevkîf (cehennem ateşindeki yerleri) kendilerine zahir olup gösterildiği içindir. Bu mevkîfleri dünyada kendilerine gizliydi. O da onların başında durdukları cehennem ateşidir.

(Bu âyet-i kerimede zikredilen) gizlemekten murad; onların kıyameti yalanlamalarıdır. Çünkü bir şeyi tezkîb (yalanlamak) onu inkâr etmek (örtüp gizlemek)tir. Fakat onların tezkîp ve küfürlerini gizlemeleri ise muhaldir. (İmkansızdır. Çünkü Allah'a karşı hiçbir şey gizlenilmez...)

"Yoksa geri çevrilselerdi,"

Faraza dünyaya gönderilselerdi;

"Mutlak o nehyedilcekleri fenalığa yine döneceklerdi;"

Şirke geri dönerlerdi. Külliye görüldükleri cehennem ateşini unutulardı. Bu onların müşahede ettikleri şeylere nazarları (ibretle bakmalarının) noksan olması ve galip olmamasındandır. Tıpkı İblîs gibi... Şeytân'a Allâhü Teâlâ hazretlerinin âyetleri ayan beyân açıkça gösterildiği halde; şeytan sonra inat etti. (Kâfir oldu...) Fakat Allâhü Teâlâ hazretlerinin kaza ve kaderine ve onun ezeli hükmünde asla değişiklik yoktur.

"Ve şüphesiz onlar elbette yalancılar..."

²¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/329.

²¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/329

²¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/330.

Onlar, getirdikleri (söyledikleri) ve ortaya attıkları bütün iddialarında, dinlerinde ve sözlerinde elbette yalancı olan bir kavimdirler²²⁰

Eşkiyayı Öldürmek Caizdir

Bu âyet-i kerimeyle, bağıy (İslâm devletine baş kaldıran) ve fesat çıkaran kişilerin öldürülmesine fetva verilir. Zira yasaklanan şeye geri dönen bir kişi, iman etmez.²²¹

Pişmanlık Akıldan Gelmelidir

Mt-snevî'de Duyuruldu:

O pişmanlık, ona meşakkat hâsıl olmuştur. Nurlu (ve aydın) bir akıldan meydana gelmiş değildir. Onun sıkıntısı geçince pişmanlıktan bir eser kalmaz. Böyle bir tevbe toprak kadar bile olamaz.

O tevbe ettikçe; Akıl Pîri ona;

-"Biz onu reddetsek o yine bize elbette döner," der."²²²

Hayat Sadece Dünya Değildir

Yüce Meali:

Yine dönüp; "Hayat, sırf dünya hayatımızdan ibaret; biz bir daha dirilecek değiliz." Diyeceklerdi.²⁹

Hem görsen onları, rablarının huzuruna durdukları vakit. "Nasıl" diyecek; "şu gördüğünüz hak değil mi imiş?"

"Evet. Rabbimiz hakkı için." diyecekler. O halde buyuracak: "Tadın azabı, küfrettiğinizin cezası..."³⁰

Hakikat, hüsranda kaldı o, Allah'ın karşısına çıkacaklarını inkâr eden kimseler ki, nihayet saat gelip ansızın kendilerini bastırınca; "Eyvahî Hayatta yaptığımız taksirlerden dolayı hasretlerimize bak." derler. O dem ki, bütün veballerini sırtlarına yüklenmiş götürüyorlardı. Bak ki, ne fena yükler götürüyorlar.³¹

Dünya hayat, bir oyundan, bir oyalanmadan başka nedir? Elbette dâr-ı âhîret, korunan muttakiler için daha hayırlıdır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?³²²²³

Tefsîr-i Şerifi:

'Ve Derler...'

"Elbette dönerler," kavî şerifinin üzerine atıftır. Cevâbın makamına dâhildir.

Dünyaya Dönseler .... değildir,"

Hayat değildir, demektir.

Zamir hayat içindir. Çünkü zamirlerin bazıları mübhem olarak kullanılır. Mercii ancak mâ ba 'dinin zikriyle bilinmektedir.

"Hayat, sırf dünya ha-

yatımızdan ibaret; biz bir daha dirilecek değiliz."

Biz bu hayattan ayrıldıktan sonra bir daha dirilecek değiliz. Başlangıcı yeniden dirilme ve neşr (mezarlarından ayağa kalkıp mahşere toplanmanın meydana getirdiği) hallerden görüleni görmemiş gibidirler.²²⁴

Allah'ın Huzurunda?

"Hem görsen onları, rablarının huzuruna durdukları vakit."

Sual için hapis olup tutuklanırlar. Cânî olan bir köle azarlanmak ve cezalandırılmak için efendisinin önünde durup beklediği gibi...

Cevâbı mahzûftür. Yani elbette sen büyük bir iş görürdün, demektir. "Dedi,"

Tevbîh (ve azarlamak) için meleklerin dili üzere onlara dedi. Bu istinaftır.

Şu (gördüğünüz) değil mi imiş?"

Ölümden sonra dirilme ve hesap...

. "Hak? (Onlar da): "Evet. Rabbimiz hakkı

için." diyecekler." Elbette o haktır.

O halde buyuracak: "Tadın azabı..."

O gördüğünüz azabı...

²²⁰ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/330-331.

²²¹ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/331.

²²² Mesnevî Şerif: Defter. 4, s. 89,

İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/331-332.

²²³ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/332-333.

²²⁴ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/333

"Küfrettiğinizin cezası..."

Dünyada bunu inkâr etmeniz sebebiyle... Onların her halükârda azabın acısını görmeleri ve hissetmelerini beyân için hâseten zevk lafzı zikredildi... Zevk (tatmak) tadan kişinin gördüğü hissettiği şeydir. Çünkü onlar onu birincisinden daha şiddetli göreceklerdir...²²⁵

Kıyameti İnkâr Edenler

"Hakikat, hüsranda kaldı o,

Allah'ın karşısına çıkacaklarını İnkâr eden kimseler."

Ölümden sonra dirilişi inkâr edenler, gerçekten aldandılar.

"Nihayet saat gelip kendilerini bastı-nerince;"

kelimesinin ifâde ettiği gaye onların) tezkîblerinin nihayetini ifâdedir. Yoksa hüsrânlarının sonunu ifâde için değil... Zira o an onlardan her biri için aldandıkları ortaya çıktı. Ansızın,

"Onlara geldi, "fiilin failinden hâldir. Ansızın ve birden geldi, demektir.

(ansızın), bir şeyin birden süratle ve insanların şuur ve hissetmeyecekleri bir halde gelmesi demektir. Bir şeyin geldiği vakti veya geleceğini insanlar bilseler ve önceden hissetseler, ona

"Ansızın." denilmez.

Kıyametin kendisinden kopacağı vakit, Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka hiçbir kimsenin bilemediği ansızın ve birden meydana gelen bir vakittir. Bundan dolayı kendisine hafif saat, ismi verildi. Kendisinde büyük işler meydana gelir. Kıyamete saat isminin verilmesi, onun kıyametin kopma tarafına ve nefislerin mesafesine doğru çalışmasından dolayıdır.

Manâsı; onlara saatin (kıyametin) ansızın koptuğu zahir oluncaya kadar onlar hep kıyameti inkâr ettiler, elemektir. (3/21)²²⁶

Ölenin Kıyameti Kopmuştur!

Sual: Eğer denilse ki: (Kâfirler) ancak/ölüme kadar tezkîb edip (yalanlayabilirler)?"

Cevâp: Cevap (olarak derim Yi:) Muhakkak ki ölüm, zaman olarak, dünya zamanlarının sonu ve âhîret zamanlarının başıdır. Kimin tezkîbi (Kur'ân-ı kerimi ve Efendimiz s.a.v. hazretlerini yalanlaması) bu zamanla sona ererse; o kişinin ansızın olarak saatin kopması zamanına kadar yalanladığı tasdik olunur. Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Kim ölürse, gerçekten onun kıyameti kopmuştur."²²⁷

Hasret Çekerler

"Dediler,"

"uakta ki, "kelimesinin şartıdır "Eyvahî hasretlerimize bak,"

"Hasret," şiddetli pişmanlık duymak ve elem (acı) çekmektir. htt ikbâl elmez

Hasret, şid

Nidası ise mecazîdir. Zira hasretten ikbâl gelmez.

Manâsı ise, mûbalağa ile şiddetli tahassürdür. Sanki onlar hasreti nida ettiler. Eğer senin bir vaktin varsa, bu senin onu hazır etme zamanındır.

Onun benzeri, "Ah ne olaydı biz!) cümlesidir.²²⁸

Maksut olan, münâdâ'nin hatâsı üzerine tembihtir. Zira

kendisinin en çok muhtaç olduğu şeyleri terk etmiştir. Onları bu şeylerin nidasına terk etti.

"Hayatta yaptığımız taksirlerden dolayı,"

1- Kıyametin kopma işinde bizim tefritte bulunmamız,

2- Onun hakkına riâyet etme konusunda taksir işlememiz,

3- Ona iman ederek ona hazırlanmaktan yoksun olmamız,

4- Ve sâlih amelleri işlemek işinde ifrat derecesinde olmamızdan dolayı yazıklar olsun bize!!!

"Harf-i cerri" "Hasret, "e taalluk etmektedir. "mâ"masdariyyettir.

"Tefrît" bir şeyi yapmaya gücü yettiği halefe o yapmaktan taksir işlemek ve yapmamaktır.

Uzak şeyi²²⁹

²²⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/333-334.

²²⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/334-335.

²²⁷ Keşfü'l-Hafâ:2618,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/335.

²²⁸ Şu kavî-i şerifte olduğu gibi:2S0

- "0 gün ki kişi ellerinin ne takdim ettiğine bakacak ve diyecek ki kâfir: "Ah D ,98/40: Nebe'- en'imiben bir toprak olaydı n'olayd

²²⁹ eş-Şurâ: 42/30,

Vebal Yüklüyorlar

"O dem ki, bütün veballerini sırtlarına yüklenmiş götürüyorlardır." "Dediler," fiilin failinden hâldir. "Veballer" kelimesi, "vebal" kelimesinin cemiidir. Bu da aslında ağırlık yüklemektir. (Meselâ:) Denilir yani, ka; "Ona ağırlık yükledim," denilir, diyi yjj "Melik'in veziri," sözü bundan gelmektedir. Çünkü vezîr, Melikin kendisine vatandaşlarının ve milletinin işlerini yürütmesi için sırtına yüklediği vezirlik abası (ağır yükünden) dolayı vezir (toplumun idare vazifesini yüklenen) kişi denilmiştir. Günaha "vebal" ismi verildi; çünkü hatâ ve günahlar, sahibinin üzerinde çok ağır gelmektedir. Yükleme, kesîf olan maddelere tabi olan hâldir; yoksa manevî arzulara tabi olmaz. Kendisi ile araz olan şeyler vasıflanmaz; temsil ve teşbih yoluyla vasıflanır "Sırtlar," kelimesinin zikri de böyledir. Şu kavli-i şerifte, "el" kelimesinin şu kavli-i şerifte Kullanılması gibi: -"Başınıza ne musibet geldiyse, kendi ellerinizin kazancı iledir; halbuki bir çoğundan affediyor." Yine mu'tâd olan (alışıla gelen şey) yüklerin sırta yüklenmesi olduğu içindir; nasıl ki alışıla gelen kazanmanın da el ile yapılması gibi... Manâsı: Onlar yapmadıkları hasenat (iyi amellerden) dolayı hasret çekerler. Halbuki onlar yapmış oldukları günahların ağır yükünü yüklenmektedirler. "Bak ki, ne fena yükler götürüyorlar." Ne kötü şey yükleniyorlar. Yani vebal yükleniyorlar.²³⁰

Sâlih Amellere Binerek...

Süddî (r.h.) ve diğerleri buyurdular: Mü'min kabirinden çıktığı zaman, kendisini suret ve kokusu çok güzel olan bir şey karşılar. Mü'mine der ki: - "Beni tanıyor musun?" Mü'min kişi: -"Hayır!" der. 0: -"Ben senin sâlih amelini! Bana bin! Çünkü dünyada ben senin sırtındaydım. Sen beni uzun süre taşıydın!" der. Bu (hadise), şu âyet-i kerimenin beyanıdır. -"Muttakîleri vefd halinde (binekli olarak) huzuru Rahmân'a cem edeceğimiz gün..."²³¹.²³² Yani, bLSj Binek olarak, demektir.²³³

Kâfir Kötü Amellerini Yüklenir

Amma kâfir ise, (kabirlerinden kalktığı zaman), onu çirkin suret ve kötü kokar bir şey karşılar. Ve ona; -"Beni tanıyor musun?" diye sorar. 0: -"Hayır!" der. 0 çirkin ve kötü kokulu şey; -"Ben senin habîs olan amelini! Dünyada sen bana bindin; bu günde ben sana bineceğim!" der. İşte bu, -"0 dem ki, bütün veballerini sırtlarına yüklenmiş götürüyorlardır. Bak ki, ne fena yükler götürüyorlar."²³⁴ Âyet-i kerimesinin manâsıdır.²³⁵

Ahirette Ameller Şekil Alır

Bu takdirde (âhirette) günahı yüklenmek (mecazî olarak değil de) hakikat üzere olmuş olur. Çünkü ameller her ne kadar dünyada arazî şeyler ise âhirette surete bürünürler. (Şekil alırlar; iyi ve kötü kendilerine hâs bir şekil alırlar...)²³⁶

Vucûd Günahı

Bil ki günahlar çoktur. Varlık günahı hepsinin üzerindedir. Çünkü insanı bütün günahlara sevk eden vucûddur. Vucûd, sülûka manî olan bir ağırlıktır. Sâlik'e düşen vazife, hepsinden tevbe etmek ve küllî bir fena ile hak yolunda fena bulmaktır.²³⁷

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/335-336.

²³⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/336-337.

²³¹ Meryem: 19/85.

²³² Ed-Dürrü'l-Mensûr: c. 3 . s. 263

²³³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/337-338.

²³⁴ , El-En'âm:6/31,

²³⁵ Ed-Dürrü'l-Mensûr: c. 3 . s. 263.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/338.

²³⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/338.

²³⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/339.

Hodbin Olmak Küfürdür

Hafız (k.s.) buyurdular:

- "Aşk âleminde (tasavvufta) kişinin kendi fikri ve kendi görüşü yoktur.

Bu mezhepte (tasavvuf yolunda) hodbinlik yoktur. Hodbin olmak (kendini beğenmek) küfürdür..."²³⁸

Nefisten Kurtuluşun Yolu

Bazıları (tasavvuf ve hikmet ehli) buyurdular:

- "Nefisten, nefis sebebiyle çıkmak mümkün değil. Nefisten ancak Allâhü Teâlâ hazretleriyle (Allah'ın yardımı, nuru, feyzi ve zikriyle) çıkmak mümkündür...."²³⁹

Zikrullah Kalbi Yeşertir

Şeyh Ebû Abdullah Muhammed bin Ali et-Tirmizî el-Hakîm (k.s.) hazretleri buyurdular:

Zikrullah, kalbi yeşertir, nemiştir ve onu (Allâhü Teâlâ hazretlerine) yöneltir. Kalb, zikrullahtan hâli olduğu zaman, kendisine nefsin harareti ve şehvetlerin ateşi isabet eder ve o zamanda kalb kasvet bulur, kalbi kurur ve böylece bütün azalan taât ve ibâdetten alıkoyar. Onu uzattığın zaman kırılır. Ağaç gibidir. Kurduğu zaman artık eğrilmez ve ancak kesilmeye elverişli olur. Ve böylece ateşe odun olur. Allâhü Teâlâ hazretleri, bizi bundan korusun! Zikir, tevhit ve ehline tabi olmak usûlün aslıdır.²⁴⁰

Hikaye (Allah Yolunda yürümek)

Ali bin Muvaffak (r.h.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

Senelerden bir sene mahmilin içinde haccettim. Baktım, yayan yürüyenleri göndüm. Onlarla beraber yayan yürümek istedim. İndim. Onlardan birini mahmile bindirdim. Onlarla beraber yürüdüm.... (3/22)

Sahraya (çöle) ulaştık. Yoldan saptık. Ve uyuduk. O gece rüyamda bazı cariyeler gördüm. Ellerinde altından leğenler ve gümüşten ibrikler vardı. Yayan yürüyenlerin ayaklarını yıkıyorlardı. Sadece ben kaldım. Onlardan biri arkadaşına;

- "Bu da onlardan değil mi?" diye sordu. Diğer cariyeler:

- "Bu mahmili olan bir kimsedir!" dediler. O câriye;

- "Hayır! Belki bu da onlardandır! Çünkü bu adam, içinden yayan yürüyenlerle hacca yayan yürümek (devenin) mahmilinde yürümekten daha sevimlidir! (Hatta bunun için mahmilini bırakıp, yayan yürüyenlerle beraber yayan yürüdü)" dedi.

Bunun üzerine benim de iki ayağımı yıkadılar...

Onların ayaklarını yıkamalarıyla beraber; gördüğüm bütün yorgunluk benden gitti. (Rahatladım.)²⁴¹

Günah Yükünü İndirmek İçin

Sahih ve sağlam bir itikâd ile bir veli (Allah dostlarından) biriyle yürüyenin hâli böylece olunca; Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle beraber yürüyen kişinin hâli nasıl olur?

Eğer Mekke kâfirleri ve Arap Müşrikleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini dinleselerdi ve kendisine indirilen zikre (Kur'ân-ı kerime) tabi olsalardı elbette (cehennem ateşinden ve küfürden) kurtulurlardı. Ve sirtlanındaki bütün yükleri (günahları) düşürüp indirirlerdi. Ve Firdevs cennetine yürürlerdi. Lâkin Allâhü Teâlâ hazretleri dilediğine hidâyet verir.²⁴²

Dünya Hayatı Nedir?

"Dünya hayatı değildir."

²³⁸ Divân-ı Hafız-. Şirâzî s. 202, Tasavvufî manâsı: Ey âşık, bu âşıklık âleminde ve aşk^y lunda (tasavvufta) kendi vücûdunu tefekkür etmek, görüşünü tercih etmek. ma™u(mürşid-i kâmilin) emrine itiraz etmek yoktur. Zira ilâhî aşıklar (seyr-u suluk tale yani müritler) mezhep ve meşrebinde kendi vücûdunu görmek, kendi gor ş beğenmek ve kendi tedbirini beğenmek küfürdür yani kendi yolunu inkârdır. Zira görüşünü beğenen bir kişi, kendi fikrini Allah'ın emir ve yasaklarının yani Şer'i nuku üzerinde görüp kabul ederek hakikaten küfre girebilir. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/339.

²³⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/339.

²⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/339-340.

²⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/340.

²⁴² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/340.

Müzâf/n hazfı üzerinedir.

Yani, dünyâ amelleri değıldir, demektir. Yani ameller, ona taalluk etmektedir, o, o olma cihetiyle....

"Ancak bir oyun ve oyalanmadır..."

İnsanları (bazı geçici) menfaatleriyle oyalar ve onları meşgul eder. Kişiyi daimî lezzete (cennet ve rahmete) götüren iman ve sâlih ameli yok eder.

"oyun" kelimesinin manâsı, nefsi meşgul eden şeydir. Kişiyi kendisine faydalı olan şeyden uzaklaştırır.

"eğlence" kelimesinin manâsı ise nefsi, ciddî şeyden hezle, yani ciddiyetsiz olan şeylere çevirmektir.

"Elbette âhiret diyarı,"

Uhrevî hayatın mahalli olan diyarı,

Korunan muttakiler İçin daha hayırlıdır."

Küfür ve isyandan korunan takva ehli için daha hayırlıdır. Çünkü âhiretin faydaları, zarardan hâlistir. (Süzülmüş ve yalnızca faydadır...) Âhiretin lezzetlerinin içinde de asla elem (sıkıntı ve çile) yoktur. Âhiretin menfaat ve lezzetleri devamlı sürüp gitmektedir...

"Hâlâ akıllanmayacak mısınız?"

harfi mukadder üzerine atf içindir.

Yani "sizler gaflet ediyorsunuz ve hâlâ akıllanmayacak mısınız?" demektir. Yani iki işten (oyun, eğlence ve aldanma olan geçici) dünya hayatı mı; yoksa fayda ve lezzetleri daimî olan âhiret yurdu mu? (Hangisinin daha hayırlı olduğunu akıl etmeyecek misiniz?...)²⁴³

Dünyâ ve Âhiret

Dünyâya "dünyâ" adı verildi.

1- Dünyanın âhiretten önce gelmesi, dünyânın alçaklığından dolayıdır...

Âhiret'e de, "Âhiret" ismi verildi... Âhiretin, yaratılışının dünyanın yaratılışından sonra olmasıdır. (Yani ahiretin gerçekleşmesi, insanların dünyada yaşamaları ve kıyametin kopmasından sonra olmasıdır...)²⁴⁴

Âhiretin Gizlenmesi

Allâhü Teâlâ hazretleri, âhireti insanların gözlerinin önünde gizledi. Zira eğer âhiret (Cennet, Cehennem) görülselerdi; o zaman insanlar, onu inkâr edemezlerdi. (Onu gözle gördüklerinden dolayı ister istemez herkes iman edecekti... Kimse akıl ve irâdesini kullanamayacaktı...) O takdirde teklifler, mihnetler ve imtihan kalkardı.²⁴⁵

Dünyâ Nedir?

(Halbuki Allâhü Teâlâ hazretleri) yeryüzünde olan şeyleri ibtilâ ve imtihan için ziynet ve süs kıldı.

Dünyanın hakikati seni Rabbinden meşgul eden şeydir....²⁴⁶

Dünyânın Hududu

Hakikat ehli buyurdular:

Gökler, yerler ve ikisinin arasında olan her şey, kâinat ve fesat âlemidirler. Dünyanın hududuna girerler...²⁴⁷

Âhiretin Hududu?

Amma;

1- Arş,

2- Kürsî

3- Ve ikisine taalluk eden sâlih ameller,

4- emiz ruhlar

5- Cennet,

6- Ve cennette olan şeyler ise, ahiretin hududuna (sınırına) girerler...²⁴⁸

²⁴³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/341.

²⁴⁴ Yoksa Cennet ve Cehennem şu anda mevcutturlar, vardılar. Bu konuda daha geniş bilgi için kelâm ve akaide kitaplarına (ehli sünnet itikadına) bakınız. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/341-342.

²⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/342.

²⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/342.

²⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7342.

²⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/342-343.

Dünya Allah'a Hizmet Edene Hizmet Eder

Hadis-i kudüsî'de şöyle buyuruldu:

Allâhü Teâlâ hazretleri, dünyayı yarattığında ona şu kavli-î şerifiyle hitabetti:

"Ey dünya, bana hizmet edene hizmet et! Sana hizmet edeni de yor (kendi hizmetinde çalıştırarak ona yorgunluk ver)." ²⁴⁹

Bundan dolayı dünya Allah'ın bazı veli kullarına gelir. Bazı evliyaya da acuze (yaşlı bir kadın) suretinde gelerek evlerini süpürür.

Bazı evliyaya da her gün bir kuru ekmek olarak gelir.. ²⁵⁰

Dünya Malına İltifat

Sual: Eger dersin ki; "Allâhü Teâlâ hazretleri bu dünyayı mü'minler için yarattığı halde; neden ondan zahit olmayı emretti?"

Cevâp: Derim ki: "(Düğünlerde damat ve gelinin başına serpilen) şekerler, damadın başına serildiği halde; damat himmet ve arzusunun büyüklüğünden dolayı o şekerlere iltifat etmez. Eğer damat efendi kendi başında (çocuklar için) serpilen şekerlere iltifat edip toplayacak olursa çok büyük bir ayıp işlemiş olur.

Hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-Tırdevs (cennetindeki) ziyafet için nefsinizi aç bırakın! ²⁵¹

Zira hakîm (hikmet ve akıl sahibi) bir misafir, yemekten sonra tath geleceğini ümit ediyorsa, karnını tıka basa (doyuncaya) kadar yemek yemez. ²⁵²

Hikâye (Dünya ve Ahiret)

Bağdât'lı bir Kadı, vezîr gibi hizmetçi ve haşmetiyle külhanın bulunduğu bir sokaktan geçiyordu. Külhancı ortaya çıktı. Külhancı bir Yahudî olup, cehennem? sûretindeydi. Yüzü katran gibiydi. Etrafından sanki katran akıyordu. Külhancı Yahudî hemen gelip; Kadı efendinin atının yularından tuttu. Ve:

"Ey Kadı Efendil Allâhü Teâlâ hazretleri, seni kuvvetlendirsin; Peygamberinizin;

hadis-i

"Dünya mü'minin hapsi ve kâfirin cennetidir!" ²⁵³

şeriflerinin manâsı nedir?"

Görmüyor musun dünya senin için cennet oluyor. Sen Müslüman ve Muhammedi olduğun halde sanki cennette yaşıyorsun?

Dünya benim için bir hapishane! Ben kâfir ve Yahudî olduğum hâlde sanki zindandayım?"

Halbuki hadis-i şerif bunun aksine delâlet etmektedir?" diye sordu. Kadı efendi cevâp verdi, kendisi dünyanın fazıllanndandı:

"(Ey külhancı!) Allâhü Teâlâ hazretlerinin bana vermiş olduğu dünya ziyneti, zenginliği ve haşmeti, Allâhü Teâlâ hazretlerinin cennette bana vaad ettiği nimetlere nispetle bir zindandır. Ve senin için hazırlanmış olan cehenneme nispetle burası da senin için bir cennettir..." dedi. ²⁵⁴

Dünyâ ve Âhiret Misâli

Denildi ki:

Dünyâ ve âhiretin misâli, iki karısı olan bir adam gibidir. Eğer ikisinden birini râzîve memnun ederse; diğerini kızdırır. ²⁵⁵

Hikâye (Dünya ve Ahiret)

Âbidin biri, ölüm döşeğine düştü. Ve buyurdu:

Benim üzüntüm, âhiret yurdu, gam, keder, hatâlar ve günahlar üzerine değildir. Benim üzüntüm; uykulu geçirdiğim geceler, iftar günler ve zikrullah'tan gâfil geçirdiğim saatleredir! ²⁵⁶

²⁴⁹ Deylemî, Müsnedü'l-Rrdevs, c. 5. 239

²⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/343.

²⁵¹ Şerhü Müsnedi Ebû'l-Hanîfe,

²⁵² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/343.

²⁵³ Sahih-i Müslim: 5256,

²⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/344.

²⁵⁵ Buna benzer bir hadis-i şerif "İmam Rabbânî (k.s.) hazretlerinin Mektubâtında geçmektedir. Bakınız: Mektubât: 1, s. 83, mektup: 73,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/344.

²⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/344-345.

Dünya Kimseye Kalmaz

Ne güzel buyurmuşlar:

- "Ne Hızır Aleyhisselâm'ın ömrü kalır! ²⁵⁷

Ve ne de İskender'in (Zülkarneyn'in) mülkü kaldı

Şu alçak ve geçici dünyâ için;

Niza ve münakaşa etme! Ey Derviş!" (3/23)

Dünya kalmaz; âhiret ise bakî ve daha hayırlıdır,.. ²⁵⁸

Hikâye (Dünya ve Ahiret)

Cafer bin Süleyman (r.h.) buyurdular:

Ben ve Mâlik bin Dinar (k.s.) hazretleri, Basra'ya uğradık. Şehrin sokaklarında gezerken bir sarayın yapılmakta olduğunu gördük. İmâr ediliyordu. Güzel bir genç, sarayın inşaatında çalışan işçilere emrediyordu. O genç;

- "Yapın! İşleyin!," diyordu.

Yanına vardık. Kendisine selâm verdik. Selâmımızı aldı. Mâlik bin Dinar (k.s.) hazretleri ona sordu:

- "Bu sarayın inşaatına ne kadar altın harcamayı niyet ettin?" O: - "Yüz bin altın harcamaya niyet ettim!" dedi.

Mâlik bin Dinar (k.s.) hazretleri ona:

- "Sen bu malı bana vermez misin? Ben onu hakkı olan yere koyayım (harcanması gereken yerde harcamam) ve onun yerine Allâhü Teâlâ hazretleri katından bu saraydan daha hayırlı bir saray tazmin edeyim. Öyle bir saray ki, vildânları, hizmetçileri, kubbeleri, çadırları ve güzel bahçeleri bulunsun. Kubbe ve haymaları kırmızı yakuttan olup, cevher ile süslenmiş olsun, toprağı zaferan, harcı miskten olsun. O sarayın binasına hiçbir el değmemiş olsun ve onu hiçbir usta bina etmemiş olsun. O sarayı; noksan sıfatlardan temiz Celil Teâlâ hazretleri, "ol" dedi oda oluverdi...." dedi.

Mâlik bin Dinar (k.s.) hazretlerinin bu sözleri, gence tesir etti. Söylenen parayı hazırladı. Kalem ve kağıt getirtti. Sonra yazdı:

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adı ile...

Bu (yazılı senet) Malik bin Dinar'ın falan oğlu falana olan taahhüt ve tazminidir. Hiç şüphesiz ki, ben Allah katında senin bu kasrına (sarayına) karşılık bir saraya kefilim. Sıfatı (şekil ve yapısı) benim vasfettiğim gibidir ve hatta daha ziyâdesini vermek Allah'a kalmıştır. Senin bu malın karşılığında, senin bu sarayından daha geniş ve daha güzel bir sarayı, cennette satın aldım. Koyu bir gölgede ve Aziz ve Celil'e yakın olarak..."

Sonra o yazılanı dürdü ve o gence verdi. Ve o gençten almış olduğu ...bin altını da fakir fukaraya (Allah yolunda) infak etti. Hepsini dağıttı. Kırk gün sonra o genç öldü. O genç varislerine, Malik bin Dinar hazretlerinin kendisine yazmış olduğu mektubu bedeniyle kefeninin arasına koymalarını vasiyet etti.

O gencin vefat ettiği gece Malik bin Dinar (k.s.) hazretleri (namaz kıldığı) mihrabının üzerine konulmuş bir mektup gördü. Onu eline aldı, açtı. Mürekkepsiz yazılmış bir mektup idi. Ve şöyle yazılıydı:

Bu (belge), AZIZ ve Hakîm olan Allah tarafından Malik bin Dinar'a (gönderilen bir) beraattır. O gence söz verdiğin köşkü ve yetmiş katı ziyadesiyle verdik!" ²⁵⁹

Dünya Âhiretin Ekin Tarlasıdır

Mesnevî-î şerifte buyuruldu:

Bu akıbeti gören herkes, daha mesut olurlar.

Mahsûl ümidiyle işe daha iyi sarılırlar.

Zira onlar bilirler ki dünya, mahşer ve âhiret için sakınanların (takva ehlinin) bir ekin tarlasıdır." ²⁶⁰

Âhiret Deve Katarı Gibidir

Mesnevî-î şerifte buyuruldu:

Bu cihan da devenin yünüdür...

Yünü tercih edersen, deven olmaz.

Deveye sahip olursan yünün de çok olur. ²⁶¹

²⁵⁷ Hızır Aleyhisselâm'ın hayatı ve ömrü hakkında "Hımy Aleyhisselâm" isimli kitabıma bakınız. Hızır Aleyhisselâm uzun bir ömre sahip olmasına rağmen bir fanî olarak e da bir gün vefat edecektir.

²⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/345.

²⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/345-346.

²⁶⁰ Mesnevî-î şerif: Defter: 4. s. 115.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır:

- "Dünya âhiretin ziraat (ekin) yeridir." Keşfü'l-Hafâ: 1320,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/346-347.

Bu iki beytin şerhi:

Yani develerin yünleri gibi olan dünyayı seçtin. Devenin yünü olan dünyayı devenin kendisi gibi olan âhiretin üzerine tercih ettin. Bu şekilde sen âhiretten mahrum olursun. Yünü tercih edenler, develerin kendisinden mahrum olduğu gibi... Develere mâlik olan deve sahipleri bunun hilâfinadır. Zira deve sahipleri için deve yün ve tüylerinin hiçbir değeri yoktur... (Çünkü o bunlara bolca sahiptir...) ²⁶²

Kendini Hür Sanan Köle

Mesnevî-î şerifin başka bir yerinde şöyle
Mevlânâ (k.s.), buyurdular:

Ey bu cihanın esirleri! Ne garip şeydir ki, Nâmınız, cihanın emirleri, olmuş. ²⁶³ Sen cihâna kul olmuşsun, Cân ise gama (ve kedere) mahkûm... Böylesyken hâlâ kendini hür sanırsın ²⁶⁴..

Sakalından Utan

Mevlânâ (k.s.). Mesnevî-î şerifin başka bir yerinde şöyle buyurdular:

Taht dediğin şey, tahtadan ibarettir.

Ey dertli baş! Köşede olduğuna sandın ama, kapıda kaldın.

Sen daha sakalına hükmedemiyorsun!

Ya âleme nasıl sultan olursun?!!!

İstemediğin halde sakalın ağarır!

Ey eğri ümitli! Sakalından utan! ²⁶⁵

Varlıkla Öğünmek

Mesnevî-î manevî-i şerifte buyuruldu:

"Renkle kokuyla öğünmek...Makama meyletmek (Gibi hareketler) çocukları aldatıp sevindirir." ²⁶⁶

Dünya Hayatının Başı ve Sonu

Mesnevî-î manevî-i şerifte buyuruıldı: İşte bu dünya zahiren güzel görünmekle beraber; Kendi kusurlarını sana söyleyip durmaktadır. Bu fesat âleminden murad,

Oluş ve hatta bozuluş (kevin ve fesat) birer nasihatir: ²⁶⁷ Oluş (kevin) sana; -"Gel ben pek güzelim!" Fesat da;

-"Benden sakın, ben (değerli) bir şey değilim!" der. Ey baharın güzelliğine hayran kalıp dudaklarını ısırın! Son baharın (ve kışın) soğukluğuna ve hazân mevsiminin sarılığına bir bak!!

Gündüzün güneşin yüzünü güzel görürsün.

Birde akşam üstü güneşin batışında onun ölümünü düşün!

Dolunayı gökleri süsler görürsün!

Ama onun son günlerdeki hasretine bak!

İnsan çocuk iken, güzelliğiyle halkın dikkatini üzerine çeker.

Kocayınca her bakımdan itibârı kalmaz.

Gümüş bedenliyken seni avlayan güzellerin,

İhtiyarlıklarında pamuk tarlasına döndüklerini görürsün. (3/24)

Ey yağlı ballı güzel yemeklere esir plan,

Onların fazlasına git de helada seyret!

O zaman onlara;

-"Hani güzelliğin nerede? Tabaklardaki safâ ve lezzetiniz ne oldu?

dersin. Oda sana;

²⁶¹ Mesnevî-î şerif: Defter: 4. s. 121.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/347.

²⁶² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/347.

²⁶³ Mesnevî-î şerif: Defter: 4, s. 36,

²⁶⁴ Mesnevî-î şerif: Defter: 4, s. 37,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/347.

²⁶⁵ Mesnevî-î şerif: Defter: 4, s. 27,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/347-348.

²⁶⁶ Mesnevî-î şerif: Defter: 4. s. 99,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/348.

²⁶⁷ Bu iki beyit mesnevi manevi şerifte geçmemektedir fakat aşağıdaki beyitlerin girişi olduğu için buraya aldım

"O taneydi ben de tuzağıydım, tane gizli olunca, sen de tutuldun?" der.

Nice eller, üstadları kışkandırırken; Akıbet sanatını icrada onlar titrerler. Gençken mahmur, nergis gibi gözler; sonunda sulanmaya başlar. Arsınlann safını dağıtan yiğit; Sonunda farelere mağlûp olur. Misk kokan kıvrıcık saçlar; sonunda merkebin kuyruğu gibi çirkinlesin Önce böyle oluşa dikkat et; Sonra da onların değişerek nasıl bozulduklarına bak! (İbret al...).²⁶⁸

İşârî ve Tasavvufî Manâlar

Âyet-i kerimede şu işaretler vardır:

Nefsânî lezzetleri "tutmakla geçen dünyevî hayat, çocukların oyunları; oyalanmalarına ve isyan ehlinin eğlencelerine benzer. Kişinin (hakka varan perdelerini) ziyadesiyle örter. Beşeriyetten ruhâniyete seyr-u suluk yapabilmek; şehvetleri terk etmek; hakkın gayrisinden yüz çevirmek ile olur. Allâhü Teâlâ hazretlerine yönelmek ise takva ehli için Allah ile Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayrisinden daha hayırlıdır. Daha akıllanmıyor musunuz? Allâhü Teâlâ hazretleri sizi bu iş için yarattı; başka bir şey için değil... Buyurduğu gibi;

"Ben seni kendim için yetiştirdim..."²⁶⁹

Allah'ım! Bizleri ömrünü zayi etmekten muhafaza eyle! Bizi ışın hakikatine hidâyet buyur! Muhakkak ki sen Vehhâb (ziyadesiyle hibe edici) ve Hadî (hidâyet verici)sin!

Bu iki beyit. Mesnevî-î manevî-î şerifte geçmemektedir. Fakat aşağıdaki beyitlerin girişi olduğu için buraya aldım.²⁷⁰

Kâfirlerin Sözlere Bakıp Üzülmeğin

Yüce Meali:

Celâlim hakkı için, biliyoruz ki, söyledikleri lâf seni cidden incitiyor. Mamafih onların yalancı dedikleri sen değilsin. Lâkin zâlimler Allah'ın âyetlerine cehudluk ediyorlar.³³

Celâlim hakkı için, senden önce gönderilen peygamberler tekzib olundu da, tekzib ve ezâ edilmelerine karşı sabrettiler. Nihayet kendilerine nusretimiz geldi. Öyle ya, Allah'ın kelimât-ı va'dini değiştirebilecek hiçbir kuvvet yoktur. Alimallah sana mürselîn kıssalarından haber de geldi.³⁴

Eğer onların omuz dönmeleri sana pek ağır geliyorsa, haydi kendi kendine yerin dibine incek bir baca veya göklere çıkacak bir merdiven arayıp da, onlara bambaşka bir âyet getirmeye gücün yettiği takdirde hiç durma. Allah dilemiş olsaydı elbette onları hidâyet üzere toplardı; o halde sakın câhillerden olma.³⁵

Tefsîr-i Şerifi:

Âyetleri Yalanlıyorlar

"Celâlim hakkı için, biliyoruz,"

kelimesi, burada teksîr (çokluk) içindir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilminin çokluğundan murad, taallukunun çokluğudur.

Muhakkak ki," Şân...

"Seni cidden incitiyor." Habibîm Ahmed! Resulüm ya Muhammed (s.a.v.)! söyledikleri lâf..."

"Seni cidden incitiyor." Fiilin failidir. İsm-i mevsûî'un aidi mahzûftür.

Yani, o Mekke kâfirlerinin söyledikleri laflar, demektir. O laf onların söylediklerinde hikâye edilen şu sözlerdir:

"Bu eskilerin efsanelerinden başka bir şey değil..."²⁷² Ve buna benzer sözleridir.²⁷³

Tekzîb

"Muhakkak ki onların yalancı dedikleri sen

değilsin,"

Onların söylediklerine aldırış etme... Onların bütün söyledikleri, (haddi zatında) Allâhü Teâlâ hazretlerinedir. Çünkü onlar, hakikatte Allâhü Teâlâ hazretlerinin âyetlerini yalanlıyorlar; (sadece) seni değil...

Ve lâkin zâlimler Allah'ın âyetlerine cehudluk ediyorlar."

Lâkin onlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin âyetlerini yalanlıyor ve inkâr ediyorlar. Onlar bunu senin hakkında yapmıyorlar. Onların yalan ve inkârları hakikatte bana (Allâhü Teâlâ hazretlerine) dönmektedir. Çünkü sen fânîsin. Mâsivâ (Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayrisi) ise Allâhü Teâlâ hazretleri sebebiyle geçicidir. Bakî olan

²⁶⁸ Mesnevî-î şerif: Defter: 4, s. 63,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/348-349.

²⁶⁹ Tâhâ: 20/41.

²⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/349.

²⁷¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/350.

²⁷² El-En'âm: 6/25, El-Enfâl: 8/31, El-Mü'minûn: 83, En-Nemh 38.

²⁷³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/351.

Allâhü Teâlâ hazretleridir.

Hiç şüphesiz ben onlardan intikam alacağım. Bundan asla şüphe yoktur. Zulümden murad, onların inkârlarıdır.

"Cuhûd," aksini bilerek inkâr etmekten ibarettir.

Be harfi fiile taalluk etmektedir. Takdim kasr içindir.

"Onun hakkını inkâr

(Meselâ:) inkâr edildiği zaman, ve onu inkâr etti," denilir. ²⁷⁴

Peygamberleri Yalanladılar

"Celâlim hakkı için, senden önce

gönderilen peygamberler tekzib olundu... yalanlandı"

Bu kavî-i şerîf, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini tesellidir. Zira belâ ve musîbetler, umûmîleştiği zaman, hafifleşir.

Yani vallâhi senden önce, büyük şân sahibi, ve bir çok peygamber, senin gibi tekzib olundular. Veya senin zamanından önce de bir çok peygamber yalanlandı, demektir.

"Tekzib ve ezâ edilmelerine karşı sabrettiler..."

Onların tekzibleri ve eziyetlerine sabrettiler.

"Nihayet kendilerine nusretimiz geldi."

Onların sabırlarının sonucu, Allâhü Teâlâ hazretlerinin onlara yardım etmesi oldu. Onlara dokundu ve onlar, sana kavminden gelen musîbetlere sabrettiler. Yardım, sabredenler için vaad edilmiştir. ²⁷⁵

İlâhî Nusretin Gelmesi

Nusretyani ilâhî yardımın gelmesi;

1- İhtimal ki hüccet, delil ve burhanlarının izhâr edilmesi yoluyla,

2- Kahr ve galebe ve düşmanları helak etmesi yoluyla da olma ihtimali vardır. ²⁷⁶

Her Karanlık Gecenin

Hafız (k.s.) buyurdular:

-"Ey gönüli Sabûr (çok sabırlı) ol!

Gam çekme ve keder ve üzüntüye kapılma!

Zira sonuçta bu akşam sabah olur.

Bu gece seher vakti olur.... ²⁷⁷

Sabreden Muradına Erer

Ve Yine buyurdu:

-"Eğer Nûh Aleyhisselâm gibi, senin de Tufana sabrın varsa; 0 Belâ def olur. Bin yıllık muradın hâsıl olur..." ²⁷⁸

Allah'ın Kelâmı Değiştirilmez

"Öyle ya, Allah'ın kelimât-ı va'dini değiştirebilecek hiçbir kuvvet yoktur."

Yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin nusret ve galebesine değişiklik yoktur. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

-"Onlar, elbette onlar muhakkak muzaffer olacaklardır^ Ve elbette bizim askerlerimiz mutlak onlar galip geleceklerdir." ²⁷⁹

"Kasem olsun ki sana mürselîn

kıssalarından haber de geldi."

Senin kalbine sükûnet veren haberleri geldi. O da Allâhü Teâlâ hazretlerinin nusreti ve ilâhî yardımıdır. (3/25) ²⁸⁰

Ebu's-Suûd Efendiden

Mevlânâ Ebu's-Suûd Efendi (r.h.) buyurdular:

²⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/351-352.

²⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/352.

²⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/352.

²⁷⁷ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî s. 88,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/353.

²⁷⁸ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî s. 90,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/353.

²⁷⁹ es-Saffât: 37/171-173.

²⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/353.

-"Câr ve mecrûr kavH şerifi,) fail olmak üzere mahallen merfûdürya da mazmunu (içerdiği manâ) itibariyle.. Yani "bazı peygamberlerin haberleri" demek... Veya mevsûf takdiryledir. Yani, peygamberlerin haberlerinden bazı ları ²⁸¹

Omuz dönmeleri

"Eğer onların omuz dönmeleri sana pek ağır geliyorsa,"
Sana büyük gelir ve onların sana gelen Kur'ân-ı kerime iman etmekten yüz çevirmeleri meşakkatli gelirse...
Onların ona hazır olmaması âyetler kabilindedir. Senin onların Müslüman olmalarına hırs (ve arzundan) dolayı, onların istedikleri (ve sordukları) her şeyde onlara icabet etmek istedin.... (Hatta)
Eğer gücün yeterse; bir baca e-dinmeye..." Tünel, baca, ve kazı... "Yerin içine (dibine),"
Derin içine doğru kazardın... ²⁸²

Nefekan kelimesi

tbñü Şeyh (r.h.) buyurdular:
"Tünel," Yerin içinde (dibinde) kazılan gizli bir yoldur ki, onun başka bir yerden çıkışı vardır. "Köstebek yuvası," kelimesi de bundan alınmadır. Çünkü köstebek bir yerden yeri deler, yerin derinliklerine doğru iner; sonra da oradan ilerleyip, başka bir yerde yer yüzüne çıkar.

Merdiven

"Veya bir merdiven..."

Gök yüzüne çıkan bir âlet.

Kendisiyle göklere çıkabilecek bir âlet... getiresin..."O gökte..."

"Bir âyet..."

Onlara etkileyecek şeylerden... Cevabi mahzûftür... Yani bunları yapabilirsen hemen yapı ikinci şart cümlesi, birinci şartın cevâbidir. Bundan maksat. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kavminin iman etmelerinin istemeleri konusundaki hırsını (arzu ve isteğini) beyândır.

Eğer kavminin iman etmeleri için Efendimiz (s.a.v.) hazretleri yerin altında ve göklerin üzerinde bir âyet getirmeye gücü yetseydi (ve kavmin iman etmeleri de buna bağlı olmuş olsaydı) elbette Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, kavminin iman etmeleri için o âyeti getirirdi.

Burada, "arama," fiilinin, "Edinmek" ve benzeri fiilinin üzerine tercih edilmesi; derinliklerine tünelin kazılması veya göklere merdivenin konulmasının aranmasına insan gücünün yetmeyeceği şeylerden olduğunu duyurmak içindir. Nasıl edinilsin? ²⁸³

Hidâyet

"Allah dilemiş olsaydı,"

Onların hidâyetlerini...

"Elbette onları hidâyet üzere kılardı..."

Lakin Allâhü Teâlâ hazretleri bunu dilemedi. Bu (yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin kâfirlerin hidâyetlerini dilememesi); onların ihtiyar (arzu, irâde ve isteklerini) iman tarafına çevirmemelerindedir.... Halbuki onların buna sahip olma imkânları vardı. Ve onların kendilerini imana davet eden âyetleri müşahade etmeye güçleri vardı. Ama onlar iman etmediler. Irâdelerini bu tarafa doğru kullanmadılar. Bundan dolayı onların iman etmemelerine kendini helak etme! ²⁸⁴

Câhillerden Olma

"O halde sakın câhillerden olma!"

Olmayacak bir iş için haris ve sabretmen gereken yerde de sabırsızlanarak câhillerden olma... Çünkü bu câhillerin adetlerindedir.

Zira. Allâhü Teâlâ hazretlerinin, meşîet (dilemesinin) onların imanlarına taalluk etmemesi; Allâhü Teâlâ hazretlerinin zikredilen ince (ve çok dakik) olan işlerinin cümlesindedir... ²⁸⁵

²⁸¹ Ebû Suûd Tefsiri c. 3. s. 127,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/354.

²⁸² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/354.

²⁸³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/354-355.

²⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/355.

²⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/356.

Edep

Âyet-i kerimde, Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından; Efendimiz (s.a.v.) hazretleri (ve dolayısıyla ümmetine) terbiye ve edep vardır. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları gibi:
-"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri bana edep öğretti; edebimi (terbiyemi) güzel yaptı." ²⁸⁶

İman Herkese Nasıp Olmaz

Yüce Meâlî:

Sâde işitmesi olanlar davete icabet eder. Ölülere gelince, onları Allah diriltir; sonra hepsi O'nun huzuruna çıkarılırlar.³⁶

Durmuşlar da, "Ona Rabbinden bambaşka bir âyet indirilse ya!" diyorlar. De ki: "Şüphesiz Allah öyle bir mu'cizeyi indirip durmaya kadirdir; ve lâkin ekserisi bilmezler."³⁷

Hem, yerde debelenen hiçbir hayvan ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, sizin gibi birer ümmet olmasınlar... Biz kitâb'ta hiçbir tefrit yapmamışızdır. Sonra hepsi toplanır rablarına haşrolunurlar.³⁸

Âyetlerimize yalan diyenler, birtakım sağır ve dilsizlerdir; zulmetler içindedirler. Kimi dilerse Allah şaşırtır, kimi de dilerse bir tarîk-i müstakim üzerinde bulundurulur. ²⁸⁷

Tefsîr-i Şerifi:

Hakkı İşitenler

"Ancak icabet eder," Senin imân'a davetini kabul eder.

"O işitmesi olanlar..."

İşitmenin kendilerine ulaştığı ve işitmesi olan kişiler; anlar ve düşünürler. Ölüler değil... Bunlar (imân etmeyenler) işte o ölülerdendirler...

Hafız (k.s.) buyurdular:

-"Feyzî ilâhiyi kabul etmek için pak, temiz ve duru olmak gerekir..."

Yoksa her bir taş ve kül, lü'lü'-u mercan olmaz?." ²⁸⁸

Manen Ölü Olanlar

"Ve ölüler,"

Kâfirler... Kâfirler hakkı işitmedikleri (Efendimiz s.a.v. hazretlerinin mübarek sesine kulak vermedikleri için) ölülere benzetildiler.

"Onları Allah diriltir;"

Kabirlerinden diriltir. "Sonra O'na..."

Allâhü Teâlâ hazretlerine, başkalarına değil... "Dönerler..."

Ceza için, Allâhü Teâlâ hazretlerine döndürülürler. İşte o zaman icabet ederler. Amma bundan önce ise buna yol yoktur.

"Ve dediler:"

Kureyşin reisleri dediler:

"Keşke,"

Tahdidîyye olup, manasınadır.

"Ona Rabbinden bambaşka bir âyet indiril-

(Meselâ:)

1 - Deve,

2- Asâ,

3- Sofra

4- Ve insanı imâna götüren başka harikalar (ve mu'cizeler) inseydi ya "De kî:"

Onlara cevaben de ki:

"Şüphesiz Allah öyle bir mu'cizeyi

indirip durmaya kadirdir;"

Onların istedikleri bütün âyet ve mu'cizeleri indirmeye Allah kadirdir. (Çünkü daha önce bu âyetleri bir çok peygamberlere indirdi...)

Ve lâkin ekserisi bilmezler."

²⁸⁶ Kenzu'l-Ummâl: 18673,

İsmail Hakkı Bursalı(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/356.

²⁸⁷ İsmail Hakkı Bursalı(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/357.

²⁸⁸ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî s. 89.

İsmail Hakkı Bursalı(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/357-358.

Lakin bu âyetlerin onlara inmesi, kendileri için belâdır. Çünkü onların bu âyetleri inatla ve bilerek inkâr etmeleri kendilerinin helâklarını icâbettirir.²⁸⁹

İnsanlar Dört Kısımdır

Bilki insanlar, dinler konusunda dört kısımdırlar.

1 - Nefis ve ruhuyla Müslüman,

2- Şakiler görünen kâfir,

3- İman elbisesi içinde kâfir,

4- Şakâvet elbisesi içinde Müslüman...

Birincisi: Saadet elbisesi içinde nefsi ve ruhu mesûd olanlar.

Bunlar;

1 - Peygamberler,

2- Taat ve ibâdet ehli olanlardır...

İkincisi: Şakâvet elbisesi içinde nefsi şakî ve kâfir olan kimseler. (Zahiren ve bâtınan kâfir olanlar...) Bunlar;

1 - Kâfirler,

2- Büyük günahlara isrâr edenlerdir...

Üçüncüsü: Saadet elbisesine bürünmüş şakiler (kâfirler)dir. Bunlar:

1- Bel'âm bin Bâûrâ²⁹⁰,

2- Bersîs²⁹¹,

3- İblîs'tir.

Üçüncüsü: Şakâvet elbisesi içinde saîd (imân ehli) olanlardır. İşlerinin (Müslüman olmalarının) başlangıcında imânlarını gizleme anında Bilâl, Suhayb ve Selmân (r.a.) hazretleri gibi... Sonra onlar da elbiselerini (görünüşlerini) takva ve hidâyet elbisesiyle değiştirdiler.²⁹²

Saîd ve Şakinin Yaratılmasındaki Hikmet

Sual: Eğer sen desen ki: Allâhü Teâlâ hazretlerinin saîd ve şakî yaratmasındaki hikmet nedir? Ve (sonra da) Allâhü Teâlâ hazretlerinin;

-"Allah dilemiş olsaydı elbette onları hidâyet üzere toplardı;"²⁹³ ve;

"Eğer Allah dilese hepinizi hidayette kılarıdı..."²⁹⁴

Buyurmasının hikmet ve sebebi nedir? Cevap: Deriz ki: Abdullah bin Ömer (r.a.) hazretleri buyurdular: -"Allâhü Teâlâ hazretleri, ezelde, mahlukatından (yaratıklarından) falanca (kişinin) kendisine isyan edeceğini biliyordu. O kişinin istidadının saadet için sebkât etmemiş olmasından... O kişinin sabit olan eşyada istidadının icabı; onun üzerinde sebkât eden kazâ'ya

göre Allâhü Teâlâ hazretleri onu şakî olarak yarattı.... Onun istidadı, Celâl işlerinin izhârıdır. (3/26)

Sanki o istidad lisanıyla şakî olmayı istedi. Göklerde ve yerde olan şey.

1-Kâl,

2- Hâl,

3- İstidâd, lisanıyla AUahü Teâlâ hazretlerine (dua edip ondan) istemektedirler. Allâhü Teâlâ hazretleri her gün bir şe'ndedir... Allâhü Teâlâ hazretleri, feyiz verir ve (herkese) sabit ayanlardaki istidadlarına göre gaybî ilmi hasebince şakâvet ve saadet verir...

Noksan sıfatlardan münezzehe olan Allâhü Teâlâ hazretleri, ezeli ilmiyle (falanca kulunun da) kendisine ibâdet edeceğini bildiği için onu da saîd olarak yarattı. Yani onun istidadının icmâlî saadeti iktizâ edeceğini ve onun;

"Rabbınız değil miyim!" (diye sorduğu vakit, onlar da:) "Belâ!" evet, dediler;²⁹⁵

Kavl-i şerifiyle vaad edilen neş'eti insaniyeti kabul edeceğini bildi. Onlardan sâdır olan bu icabet, onlarda bulunan ezeli saadete delâlet eder. Eğer bu onlarda bulunmamış olsaydı; teklîf ve hitabın onlara verilmesi de saîd olmazdı...

-"Allah dilediğini mahv ü isbat da eder ve ümm'üi-kitâb O'nun nezdindedir."²⁹⁶

Sen insanın, saîd ve şakî olduğunu bildiğin zaman (iyi bilirsin ki); saîd istidâd; bir kişiye ancak, bast halini

²⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/358-359.

²⁹⁰ Dinini dünya için satan, dünyalık için dini tahrif eden, dünya ehlinin keyfine göre fetva veren ve madde için hak ehline karşı çıkan bütün ilim ehli bu sınıfa girer.

²⁹¹ Câhil sofular, sahte şeyhler, evliya olmadan evliyalık taslayanlar ve halkın dinî hislerini İstismar eden bütün sahtekârlar Bersis'in sınıfına girerler.

²⁹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/359-360.

²⁹³ El-En'âm: 6/3S.

²⁹⁴ En-Nahl: 16/9.

²⁹⁵ El'A'râf: 7/172

²⁹⁶ Er- rad13/39.

(geniş, sevgi, Allah'ın emirlerini memnuniyetle yerine getirme ve feyzi ilâhîyi kabule hazır olma durumunu) gerektiren;

1 - Râzî olunan sözler,

2- Güzel fiiller,

3- Ve Ahlâkı hamide ile verilir....

Şakâvet istidadı ise, kabz hâlini (kapalı ve sıkıntılı olma durumunu) gerektirir... Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri, habibi edibi Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerine; şakâvet ehlinde kendisine gelen eziyetlere sabır ve tahammül etmesini emretti....²⁹⁷

Belâlar Mağfirete Sebeptir

Dünyada kahr, celâl ve belâ'ya uğramak, gufrana sebeptir. Kişinin (ibâdet ve taatiyle) nail olamadığı cennetteki derecelere; kişi, ancak uğradığı belâlar kaderince nail olur.

Haberde şöyle varid oldu:

-"Muhakkak ki cennette, havada asılı bazı makamlar vardır. Kuşun yuvasına girmesi gibi o makamlara da belâ ehli olanlar girerler. Belâ ehlinde başkası ona giremez." ²⁹⁸

Belâya Uğrayanlar

-"Muhakkak ki kişi, dini hasebinde (belâya) mübtelâ kılınır. Eğer bir kişi, dininde salâbet (kuvvetli bir dinî itikad) sahibi ise, onun belâları şiddetli olur. Eğer kişi, dininde ince (ve zayıf) ise o da dini kaderince belâya uğrar. (Müslüman) bir kul, (yeryüzünde) günahsız olarak yürüyünceye kadar belâlara uğrar... " ²⁹⁹

Belâlar ilâhî Kamçıdır

Belâlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullan üzerinde kamçılarıdır. Kulları, dünyaya meyil etmesinler ve onunla meşgul olmasınlar diye... Kullar, bu kamçıların vurulmalarından dolayı Allâhü Teâlâ rotipdne doğru firar edip kaçarlardı... (Allah'a sığınırlandı...) Atın Karargâhına (ahırına) kaçması gibi... Karargâh olan diyar sadece

âhirettir-

Ne güzel buyurmuşlar:

Biz belâları kimseye vermeyiz.

Ta ki onun adını zevale uğrayanlardan edelim... ³⁰⁰

Hakikî Ümmet

Özetle- kim, musibetlerden ve belâlardan bir şeye uğrarsa; (iyi bilsin ki)' güzel sonuç sabırdadır. Kişi, sabır ile hakikî ümmet-i merhumeden olur. Ve sabır iie kişi. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin izine girmiş (ve yolunda yürümüş) olur. ³⁰¹

Hayvanlar Da Bir Ümmettir

"Hem, yerde debelenen hiçbir hayvan Ve o "debe-yoktur ki..."

Harf-icerri, istiğrakın te'kidiiçindir.

Harf'i cerri de mahzûfa taaiiuk etmektedir. lenen (hayvan)"kelimesinin vasfıdır.

Yani, yeryüzünün herhangi bir yerinde bulunan hayvanların fertlerinden hiçbir fert yoktur ki, demektir.

"Ve hiçbir kuş yoktur ki..."

Havanın boşluklarından uçan kuşlardan bir kuşv.

İki kanadıyla uçar..."

Müşahede edilen mu'tâd (alışa gelen) durumda olduğu gibi.

Kuşların kanatlar ile kayıtlanması, te'kfd içindir (Mesela:) "Gözlerimle baktım ve ellerimle tuttum, denildiği gibi'. Süratten mecazdır. Çünkü şöyle denilir: "Falancayeryüzünde uçtu,"yani sür'atle gitti, demektir.

²⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/360-362.

²⁹⁸ Kaynağına ulaşamadım.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/362.

²⁹⁹ Tirmizi: 2322, Bu hadis-İ şerifin başında da şöyle buyurulmaktadır: Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine soruldu: -"Hangi insan şiddetli belâ'ya uğrar?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"Peygamberler, sonra benzerleri ve benzerleri...."

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/362.

³⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/362-363.

³⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/363.

"(Muhakkak ki) sizin gibi birer ümmettirler.³⁰²

Halleri mahzûftürler, nızıkân ve ecelleri (kelimeleri) ise mukadderdir.

"Biz kitapta hiçbir tefrit yapmamışızdır."

"Bir şeyde tefrit etti", denilir. (Yani) onu zayı etti ve onu terketti, demektir. Yani şeylerden herhangi bir şeyi önemle terk etmedik; onu beyân ettik. Allâhü Teâlâ hazretleri, bunda gereğince bütün mahlûkatının maslahat ve faydalarına riâyet eder.³⁰³

Mufassal ve Mücmel Beyân

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, her şeyi (kitabında) beyan etti (Bu beyân:)

1- Tafsilatlı veya;

2- Kısa, olarak beyân etti...

Mufassal yani geniş olarak beyân edilmesi, şu kavli-i şerifte olduğu gibidir:

-"Hem onda üzerlerine şöyle yazdık: "Cana can, göze göz, buruna burun, dişe diş, cerhler birbirine kısastır". Kimde bu hakkını sadakasına sayarsa, o ona keffaret olur. Ve her kim, Allah'ın indirdiği ahkâm ile hükmetmezse, onlar hep zâlimlerdir."³⁰⁴

Amma kısa ise şu kavli-i şerifte olduğu gibidir:

-"Bir de Peygamber size her ne emir verirse tutun, nehy ettiğinden de sakının ve Allah'tan korkun;"³⁰⁵

Her Şey Kitabullah'ta

Rivayet olundu:

İmam Şafî (r.h.) hazretleri, Mescid-i Haram'da oturuyordu. Ve orada olanlara;

..-"Siz bana neden sorarsanız (sorun) muhakkak o sorunuza Kur'ân-ı kerimden cevap vereceğim!" dedi. (Orada bulunan) adamın biri sordu:

-"İhramlı olan birinin eşek arısını öldürmesine ne dersini" imam Şafî (r.h.) hazretleri buyurdu:

-"Onun üzerinde hiçbir şey yoktur!" dedi. Adam:

-"Bu Kitâbullah'ın neresinde vardır!" diye sordu, imam Şafî (r.h.) buyurdu:

-"Allâhü Teâlâ hazretleri kitabında;

-"Bir de Peygamber size her ne emir verirse tutun, nehy ettiğinden de sakının ve Allah'tan korkun;"³⁰⁶ buyurdu.

İmam Şafî sonra Ömer (r.a.) hazretlerine isnâden şöyle buyurdu:

-"Size sünnetimi ve benden sonra hülefâ-i râşîdinin (rüşd ve hidâyete ermiş olan halifelerin) sünnetini tutmanızı

³⁰² Hayvanlar da insanlar gibi birer ümmettirler. Onlar da kendi lisanlarıyla Allâhü Teâlâ hazretlerini teşbih etmektedir:

"Göklerde ve yerde bulunanlarla dizi dizi kuşların Allah'ı teşbih ettiklerini görmez misin? Her biri kendi duasını ve teşbihini (Öğrenmiş) bilmiştir. Allah onların yapmakta olduklarını hakkıyla bilir." Nur süresi ayet 41

Şeyh Ahmed Gazâlî hazretleri. "Bütün ilimleri iki kelimedede topladım. Bunlar; Allah'ın emirlerine tazim, yarattıklarına şefkat etmektir." Bu söz bütün evliya ve ulemâ tarafından beğenilmiş ve kabul görmüştür. Atalarımız bu güzel sözleri beğenmekle kalmamış, hayvanların bakımı, beslenmesi, barınması ve tedavisi için vakıflar bile kurmuşlardır... Biz insanlara ve diğer mahlukata merhametli davranmalı ve onlara acımalıyız ki, melekler de bize acınsınlar. Merhamet etsinler. Günahlarımızın affı için, tevbe ve istiğfar etsinler...

"Sen yerde olana acı ki, gökteki (melekler) de sana acınsın." Camiussağir c.1 .s. 64. buyurmaktadırlar. İnsanlara, hayvanlara ve bütün mahlukata merhamet etmeyen acımasız kişilere acınmaz...

"Merhamet etmeyene rahmet olunmaz." Camiussağir c. 2. s. 546,

"İnsanlara acımayana Allah c.c. rahmet etmez." Camiussağir c. 2, s. 546, Mahlûkatın efendisi olan insanları ve insanlar için Cenab-ı Allah'ın yarattığı varlıklara acımayan ve kalbinde merhamet taşımayan kişilerin, peygamberlerin, âlimlerin ve şehidlerin şefaata nail olup İlâhî rahmete kavuşması çok zor...

"Günün birinde bir adam yolda yürüyordu. Susuzluğu arttı. Su ararken bir kuyu buldu, içine inerek (su) içti. Sonra (dışarı) çıktı. Ne görsün!

Dilini çıkarıp soluyan bir köpek... Susuzluktan (yaş) toprak (lar) ı yiyordu. Adam;

-Bana gelen susuzluğun benzeri bu köpeğe de ulaşmıştır; dedi ve hemen kuyuya indi. Mestine su doldurarak, sonra ağzı ile tutup yukarı çıkardı ve köpeği suladı. Allah onun için (bu ameli) şükür olarak kabul edip onu yargıladı (ona mağfret etti.) Ashab (sordu): -Ey Allâhın Resulü, hayvanlar (ı bakıp korumakta) da bizim için bir ecir var mıdır? Dediler. Rasûlülta (s.a.v.) Hazretleri:

-"Her yaş (ayan) ciğer (sahibin) de ecir vardır." buyurdular. Riyaz'us-Salihîn Hadis no: 126,

Hayvanlara iyilik yapan kötü insanların bile günahları af olunur:

"Günün birinde bir köpek, kuyu etrafında dolaşip duruyordu. Susuzluk onu öldüreyazmıştı. Derken Israiloğullarının fahişelerinden biri. onu görüverdi. (Ayağından) mestini çıkardı, onun için mestiyile su çıkardı ve köpeği suladı. Buna karşılık o kadın bağışlandı." Riyaz'us-Salihîn Hadis no: 126,

"Bir kadın, ölesiyeye kadar hapsettiği bir kedi sebebiyle azap olundu da bu yüzden cehenneme girdi. Kediyi hapsettiği vakit; onu doyurmamış, su vermemiş, yerdeki, haşerâti bile yemeye bırakmamıştı." Riyaz'us-Salihîn hadis No: 1597, İslam Hukukunda "Hayvan Hakları" derlenip müstakil bir kitap hâline getirilerek, halkımızın ve ilim adamlarının istifadesine sunulmalıdır. İslam hukukundaki Hayvan Hakları görüldüğü zaman insanlar parmaklarını ısıracaklar. İslam dininin hayvanlara vermiş olduğu haklara baktıkça İslam dinine olan sevgileri artacaktır. Çünkü: "Bir çok hukuk sisteminin insanlara vermediği hak ve hürriyetleri, İslam hukuku hayvanlara vermiştir." Mütercim.

³⁰³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/363-365.

³⁰⁴ El-Mâide: 5/45,

³⁰⁵ El-Haşr: 59/7,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/365-366.

³⁰⁶ El-Haşr: 59/7,

söylerim..."³⁰⁷

İmam Şafî (r.h.) hazretleri sonra da Hazret-i Ömer'e isnâden şu hadis-i şerifi rivayet ettiler:

-İhrâmlı kişiye eşek arısını Öldürmek vardır." ³⁰⁸ "Sonra hepsi rablarına..."

Yani ümmetler,

"Haşrolunurlar."

Kıyamet gününde Rablerine haşr olurlar... Başkasına değil. Allâhü Teâlâ hazretleri, onların arasında hükmeder.

Yalanlayanlar...

"Ayetlerimize yalan diyenler,"

Kur'ân-ı kerimi yalanlayanlar...

"Birtakım sağırılar..."

Yani Kur'ân-ı kerimi (üzerinde) düşünmek ve anlamak işitmestyle işitmezler. Bundan dolayı KûVân-ı kerimi; "Evvelkilerin masalı ve efsâneleri" diye isimlendirdiler. Onu Allâhü Teâlâ hazretlerinin âyetleri olarak saymazlar. Ve ondan gayri ise saparlar.

"Sağırılar," kelimesi, "sağır" kelimesinin cemiidir. Bundan maksat onların (Kur'ân-ı kerimi inkâr edenlerin) hallerini, sağırılarm hallerine benzetmektir.

Lakin mübalağa için teşbîh harfi hazf olundu.

"Ve dilsizlerdir..."

Hakkı konuşmaya güçleri yetmez. Bundan dolayı senin davetine icabet edemiyorlar.

dilsizlerdir" kelimesi, "dilsiz ve lal" kelimesinin cemiidir.

"Zulmetler içindedirler."

Küfrün zulmetleri içinde, demektir. Mübtedâ'nın üçüncü haberidir. ³⁰⁹

Kişinin Sapıtması

"Kimi dilerse Allah,"

Sapıtmasını yani onun içinde sapıklığı yaratmayı dilerse, Onu şaşırır,

Dalâleti onun içinde yaratır... Lakin Allâhü Teâlâ hazretlerinin bir kimsenin içinde dalâlet (sapıklık ve şaşırılmayı) yaratması; o kulun dalâlette dehaleti (istek ve arzusu) olmaksızın; cebr (ve zorlama) yoluyla değildir. Belki kul, ihtiyarını (arzu ve isteğini) dalâleti kesbetmeye ve küfrü tahsil etmeye doğru sarfettiği zaman, Allâhü Teâlâ hazretleri onlar için dalâleti ve küfrü yaratır... ³¹⁰

Allah Dileyene Hidâyet Verir

"Ve kimi de dilerse," Hidâyetini dilerse...

"Bir tarîk-i müstakîm üzerinde bulundurur..."

Kendisine gideni sapıtmaz. Hidâyet üzere olanın ayaklarını hidâyet üzere sabit kılar... ³¹¹

Emirler

Bu âyet-i kerimede şu işler vardır.

Birincisi: İnsanların gayri mahlûklar da insanlar gibi birer ümmettirler. ³¹²

Köpeklerin Öldürülmesi

(Efendimiz s.a..v. hazretleri) hadis-i şerifte buyurdu:

-"Eğer köpekler de (sizin gibi) bir ümmet olmamış olsalardı elbette köpeklerin hepsinin öldürülmesini emrederdim. (Siz yine de) her behimî (zararlı köpeklerin) siyahını öldürün." ³¹³

Siyah Köpekler

Bu şundandır;

1 - Çünkü siyah köpek şeytandır.

³⁰⁷ Tirmizi: 2676, Ebu Davud: 4607, İbni Mace: 42, Müsned-i Ahmed: 17144.

³⁰⁸ Kurtubî Tefsiri: c. 18, s. 18.

³⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/366-368.

³¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/368.

³¹¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/368.

³¹² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/368.

³¹³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/368.

- 2- Zira siyah köpek, köpeklerin en saldırganı,
- 3- En kuduzu,
- 4- Köpeklerin en habisleri,
- 5- Faydası en az olanı.
- 6- Ve köpeklerin en çok uyuyanıdır...
Ve bundan dolayı Ahmed bin Hambel (r.h.) hazretleri; -"Siyah köpekle avlanmak caiz olmaz," buyurdular. ³¹⁴

Tasavvuf] Manâ

Bu Hem, yerde debelenen hiçbir hayvan yoktur ki..." kavli-i şerifte şu manâlar vardır:
Muhakkak ki beşeriyet toprağında debelenen şeyler, hareket eden (ve insanı harekete geçiren) her şeydir:

- 1- İşitmek,
- 2- Görmek,
- 3- Lisan,
- 4- A'zâlar
- 5- Bütün organlar gibi...
- 6- Nefs
- 7- Ve nefsin sıfatları da yeryüzünde debelenen şeyler sınıfına girer... ³¹⁵

Şeriat ve Tarikat Kanadıyla Uçanlar

Ve l"Ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur
..." kavli-i şerifte beyan edilen iki kanat;

- 1- Şeriat,
- 2- Tarikat kanadıdır. (Meselâ:)
- 1- Kalb,
- 2- Ruh
- 3- sıfatları da sizin gibi birer ümmettirler.

Onlar da sizin gibi, yaptıklarından (fiil) ve hallerinden sual olunacaklardır. Bu kavli-i şerif, bu hakikate delâlet etmektedir:

- "Bir de hiç bilmediğin bir şeyin ardınca gitme; çünkü kulak, göz, gönül; bunların her biri ondan mesul bulunuyor!" ³¹⁶

Kul Hakkı

İkincisi: Haşr (ölümden sonra yeniden diriliş) umûmidir. Ebû Hüreyre (r.a.) hazretleri buyurdıkları gibi:

- "Allâhü Teâlâ hazretleri, kıyamet günü; bütün behâim (hayvanları) ve yeryüzünde debelenen bütün mahlukâtı, kuşları ve her şeyi hasredip (yeniden diriltir). Ve hatta boynuzsuz koyun için boynuzlu koyundan (hakkı) alınır..." ³¹⁷

Hadis-i şerifte buyurulduğu gibi:

- "Elbette kıyamet günü, bütün haklar ehline (hak sahiplerine) verilecektir. Hatta boynuzsuz koyun için boynuzlu koyundan (hakkı) alınır..." ³¹⁸

Yani boynuzsuz koyun için boynuzlu koyundan kısas yapılır... ³¹⁹

Hayvanların Kısası

İbni Melek (r.h.) hazretleri buyurdular:

- "Hem, yerde debelenen hiçbir hayvan ve İki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, sizin gibi birer ümmet olmasınlar... Biz kitâb'da hiçbir tefrit yapmamışızdır. Sonra hepsi toplanır rablarına haşrolunurlar." Kavli-i şerifinde, vahşi {ve evcil} bütün hayvanların haşr olunacaklarına delâlet vardır.

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdıkları gibi:

- "Ve vahşi (hayvanlar haşr olup) toplandığı vakit." ³²⁰

Lakin hayvanlardaki kısas, mukabele kısasıdır. Tekliften kısas değildir. İbni Melek'in sözleri bitti. ³²¹

³¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/369.

³¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/369.

³¹⁶ El-İsrâ: 17/36.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/369-370.

³¹⁷ Tefsirü'l-Kurtubî c. 6. s.329.

³¹⁸ Tirmizi: 2344.

³¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/370.

³²⁰ et-Tekvîr: 85/5

Kâfirlerin toprak olmayı istemeleri

Sonra behâim, vahşî hayvanlara ve kuşlara;

"Toprak olun!" denilecektir. Hayvanlar da bu arzının (yeryüzünün) toprağı gibi toprak oluverirler. İşte o an de hayvan olmayı temenni ederler. (Şu. kavlı-i şerifte beyân gibi:)

doğan âlemin kâfirler edildiğı

- "Muhakkak ki biz size yakın bir azabı ihtar ettik; o gün ki kişi ellerinin ne takdim ettiğine bakacak ve diyecek ki kâfir: 'Ah n'olaydı ben bir toprak olaydım!'" ³²²

Hayvanlar ve acı

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Bundan (hayvanların kıyamet günü toprak olmalarından) murad; onların dirilmelerinden sonra yok edilmeleridir. Zira bu yok oluşlarında (kıyamet günü toprak olmalarında, herhangi bir ölüm gibi) elem ve acı görmeyeceklerdir. ³²³

Kalbi Mühürlü Olan Sağır ve Dilsiz Kimselerdir

Üçüncüsü: Allâhü Teâlâ hazretlerinin kalblerini mühürlediğı kimseler, onlar, aslında sağır ve dilsiz kimseler gibidirler. Zaten sağır olmak dilsizin hususiyetlerindedir.

Mesnevî'de buyurulduğı gibi.

- "Daima anada doğan sağır olan kimse dilsizdir. Konuşan kimse önce annesinin sözlerini duyar." ³²⁴

Allah'a İtaat Eden

Mesnevî-i Şerifte buyuruldu:

Süleyman Aleyhisselâm, seslenince;

Bütün Sebe kuşları kendisine meylettiler, yöneldiler.

Sadece canı ve kanadı olmayan kuşlar.

Veya balık gibi aslında dilsiz ve sağır olanlar,

Ona meyledemediler...

Hayır! (Özür dilerim...) Ben yanıldım.

Sağır (ve dilsiz de) olsa o,

Allâhü Teâlâ hazretlerine itaat edince;

Allâhü Teâlâ hazretlerinin vahyi onu duyar ve işitir Hâle getirir ³²⁵

Kalbler

Halkın (insanların) kalbleri Allâhü Teâlâ hazretlerinin kudret elindedir. Allâhü Teâlâ hazretleri, kalbleri istediğı şekilde evirip çevirir (ve kalblerde tasarruf) eder. ³²⁶

Cinlerin İslâm İçin Mücâdeleleri

Rivayet olundu:

Mekke kâfirleri. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini öldürmek üzere toplandılar. Onlar bu şekilde toplantı halinde iken, iblis üzerlerine (yanlarına) girdi. Şeytan onlara sordu:

- "Neden böyle toplandınız?" onlar da toplanma maksatlarını şeytana anlattılar. Şeytan Ebû Cehil'e:

."Ey- Ebu'l-Hakem! Sen tapmakta olduğun putu ve ma'budunu aötürüp, Muhammed'in önüne koysan ve orada ona secde etsen; belki o zaman Muhammed, senin putundan bir ses işitir," dedi.

Ebû Cehil'in cevher ve yakut ile bezenmiş (altın ve gümüşten) yapılma bir putu vardı. Onu sırtına aldı. Götürüp, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin önüne koydu. Ve orada putuna secde etti. Sonra da puta:

³²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/370-371.

³²² . En-Nebe1: 78/40.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/371.

³²³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/371.

³²⁴ Mesnevî-i şerif-i Manevî; Defter. 4, s. 117.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/371-372.

³²⁵ Mesnevî-i Şerif-i Manevî, Defter: 4, s. 35.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/372.

³²⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/372.

"Ey ma'bûdum! Biz sana ibâdet ederiz ve sana yaklaşmaya çalışıyoruz. Bu Muhammed, sana (putlara) taptığımız için; bizi tenkit ediyor (bize ağır sözler söylüyor). Biz senden bize yardımcı olmanı ve Muhammedi tenkit edip ona (sövmeni) istiyoruz!" dedi.

Put hareket etmeye, konuşmaya ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin aleyhinde kötü söz söylemeye başladı. (3/28) (Üzüntü ve kederden) bir şey, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kalbine girdi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Hazret-Hatice annemizin evine döndü.

Çok az bir zaman geçmeden hemen kapı çaldı. Elinde kılıç olan bir genç içeriye girdi. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine selâm verdi. O genç:

"Ya Resûlallah (s.a.v.)! Emret, senin emrini yerine getireyim!"

dedi. Efendimiz {s.a.v.) hazretleri ona:

"Sen kimsin?" dedi. O:

"Ben cinlerdenim!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sordu:

"Senin kuvvetin ne kadara ulaşır?" O:

"Allah'ın izniyle, Hirâ ve Ebû Kubeys dağlarını yerinden söküp (onları omuzlayıp) denize atmaya gücüm yeter!" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sordu:

"Şu an nereden geldin?" O:

~"Ben yedinci denizin adasmdaydım. Cebrail Aleyhisselâm bana geldi ve;

"Putun içine girip, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine ağır sözler söyleyen falanca Şeytana yetiş! ve hemen onu bu kılıçla öldür!" dedi. Bunun üzerine dördüncü kat yerde ona yetiştim ve onu öldürdüm, dedi. Efendimiz {s.a.v.) hazretleri ona;

"Sen dön! Muhakkak ki ben düşmanımdan dolayı sadece Rabbimden yardım dilerim!" buyurdular:

O genç;

"Ya resûlallah hazretleri benim sizden bir hacet ve dileğim var! dedi.

"(Nedir o?)

"Dileğim, senin dün (az önce) olduğun mekâna geri dönmendir. Onlar gidip bunu (Ebû Cehil'e haber verip) ikinci kere putları getirip senin yanında yine ona secde ederler!" dedi.

Ertesi sabah Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, yanında Ebû Bekir Sıddık (r.a.) hazretleri olduğu halde, o yere gitti. Ebû Cehil yanında putu olduğu halde yine geldi. Dün yaptığı gibi yaptı.

(Yani orada putuna secde etti. Sonra da puta:

"Ey ma'bûdum! Biz sana ibâdet ederiz ve sana yaklaşmaya çalışıyoruz. Bu Muhammed, sana (putlara) taptığımız için; bizi tenkit ediyor (bize ağır sözler söylüyor). Biz senden bize yardımcı olmanı ve Muhammedi tenkit edip ona (sövmeni) istiyoruz!" dedi.

Put hareket etmeye, konuşmaya başladı. Put:

"Lâ ilahe illallah Muhammedü'r-Resûlullah- Allah'tan başka ma'bûd yoktur. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın resulüdür...

Ben sadece bir putum! Ne kimseye fayda verebilir ve nede zarar!... Allâhü Teâlâ hazretlerini bırakıp bana tapanlara yazıklar olsun!" dedi.

Ebû Cehil ve orada olanların hepsi bunu işittiler. Ebû Cehil ayağa kalktı putunu kırdı. Ve;

"Muhammedi Putları büyüledi!" dedi.

Bundan anlaşıldı ki, Allâhü Teâlâ hazretleri, zahir olan her şeyde hakkı söyler. Lakin münafık ve kâfir olanlar bunu işitmezler.³²⁷

Kıyamet Ansızın Gelir

Yüce Meali:

De ki: "Bir düşünür müsün kendinizi, eğer Allah'ın azabı başınıza gelir veya o Saat başınıza gelirse, Allah'tan başkasına mı dua edersiniz? Eğer doğru söylerseniz, söyleyin bakayım."40

Doğrusu, yalnız O'na dua edersiniz de, dilerseniz o feryada geldiğiniz belâyı üzerinizden kaldırır, ve lâhza siz, o şirk koştuğunuzun hepsini unutursunuz.41³²⁸

Tefsir-i Şerifi:

"De ki:"

De ki

Ey habibim Ahmed! Resulüm ya Muhammed (s.a.v.)! Mekke ehline de :

"Bir düşünür müsün?"³²⁹

³²⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/372-374.

³²⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/374-375.

³²⁹ "Bir düşünür müsün? Bu tabir, Arap dilinde benzeri bulunmayan bir soru ve teacüb kelimesidir ki, derin bir hayret ortaya koymak suretiyle "bana haber veriniz" mânâsını ifade eder. Kaideye göre bunun tam mânâsı: "sen kendinizi gördün mü söyle" demek gibi görünürse

ilmî Tetkik

Kef harfi hitap için olup; isnadın te'kfdi için kendisiyle muhâtab fail zamiri te'fdd olunmaktadır. İrâb'da mahalli yoktur. sözündeki kef harflı gibidir. Bu kef (sadece) muhatabın, müfred, müzekker ve benzerleri hallerine delâlet eder. Kendisiyle murad edilen manâya mutabık olur.

Te harfi ise ebediyyen tek halde meftûh müfred olarak kalır. Bu te harfi çekimlerde de olduğu gibidir...

Terkib mebtndir. Her ne kadar âşj"görme"den haber verse de.... Bu görme ister kalbi ve isterse basarı (gözle görmeye ait olsun) farketmez... Lakin bundan murad, görmenin, mutaallakından haber vermektir.

Yani: Bana haber verin, demektir.

Haberin sebebi olan ilim veya görme işi, haberdan mecazî kilindi. Susturma ve yöneltme olan istifham (soru), talebi içine toplayan işten mecaz kılındı.³³⁰

Kıyamet ve Azap Başınıza Gelirse Ne Yaparsınız?

"Eğer Allah'ın azabı başınıza gelirse..."

Dünyada azap başınıza gelirse; sizde'n önceki ümmetlerin başına geldiği gibi...

"Veya o Saat başınıza gelirse..."

Bu azaba şâmil olan kıyamet başınıza koparsa; o da uhrevî azaptır...

"Saat," kıyametin içinde kopacağı vaktin ismidir. Kıyametin kopma vaktine saat isminin verilmesi, o hafif saatte büyük işlerin meydana gelmesinden dolayıdır...

"Allah'tan başkasına mı dua edersiniz?" Bu haber almanın yeri ve susturma yeridir.

"Eğer doğru söylerseniz, söyleyin bakayım."

Şartın cevâbı mahzûftur.

Yani, eğer siz, putlarınızın ilâh (ma'bûdlar) olduğu konusunda sâdik (olup doğru söylüyorsanız); siz bilerek onlara dua ettiğiniz gibi... Bana haber verin Allah'ın azabı size geldiğinde, Allah'tan gayriye mi dua edeceksiniz. Onlar, noksan sıfatlardan münezze olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayriye dua etmelerinin haberlerinin gereğinde tasdik ederler....³³¹

Kâfir Olarak Ölenler

"Doğrusu, yalnız O'na dua edersiniz..."

Menfî cümlelerin üzerine atıftır. Sanki şöyle denildi; hayır siz Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayrisine değil, belki siz sadece Allâhü Teâlâ hazretlerine dua ediyorsunuz.

"O feryada geldiğiniz belâyı üzerinizden kaldırır."

Onu kaldırması için Allah'a dua ederseniz, demektir.

"Dua edersiniz" kavi-i şerifin üzerine atıftır.

Yani dualarınızın hemen ardında, demektir. "Dilerse,"

Onu açmayı dilerse... Duaların kabulü Allâhü Teâlâ hazretlerinin dilemesine bağlıdır. Onların bazılarını kabul eder; (meselâ) dünyevî azaba taalluk eden bazı duaları gibi... Ama diğer bazı dualarında da olduğu gibi kabul etmez... Ve uhrevî azapların kaldırılmasına taalluk edenlerin hiçbirini kabul etmez. Saat (kıyametin kopması)

---

de, Nahiv ilminde bu şekilde fail ve mef'ûl olmayıp, kıyasa uymayan bir terkip olduğu beyan edilir. "sen seni gördün mü? ' 'sen, sizi gördünüz mü?" yerinde bir tekit ve tefsir mânâsında bulunduğu ve tümüyle "acayıp, haydi haber ver veya haber veriniz" mealinde kullanıldığı gösteriliyor. de ki "hemze" İstifham içindir ki, teaccüb (şaşma) ve ihbar (haber verme) bunun gereğidir. Bu fiil, gözle görmeden veya "görmeye isabet etmek, çiğere nüfuz etmek" mânâsına re'y ve itikaddan veya iki mef'ûlüne teaddî eden ef'âl-i kulûbdan, babında bakî ilim mânâsına görüş veyahut babında bakî olmayıp haber verme mânâsına olan ilmî görüş olmak üzere dört iştikak ile kullanılır, ilk üçünde kelimenin aslından olan ikinci hemze ya tahkik veya beyne teshil ile okunur ve hazfî caiz olmaz. Ve muhatabın değişmesine göre gibi, tâ harfî (fail zamiri) değişir ve faili gösterir, buna gibi, kâf "in bitişmesi caiz olmaz. Fakat haber verme mânâsına ilmî görüşten olduğu zaman hemzenin tahkiki ve beyne teshili, hazfî ve elife ibdâl ile meddi de caiz olur. Nitekim çoğunluk (cumhur) kıraatlerinde tahkik ile. Nâfî ve Ebu Cafer'de teshil ile, Kısâ'de ıskat ile ve Vers'de ibdâl (hemzenin elife çevrilmesi) ile okunmuştur ki, bu ibdâl Sarf ilmi kaidesine aykırı olmakla beraber Arap kelâmında vardır. Sonra iş bu l "bana haber verin" mânâsında muhatabın değişmesine göre gibi tâ 'nın, önceki gibi değişmesi caiz olduğu gibi, tâ müfred müzekkerdeki hâli üzere meftûh (üstünlü) kalmakla beraber, muhatabın değiştiğine İşaret için sonuna gibi çeşitli şekilde bitişik kâfın katılması da caiz olur ki, bu durum, bu fiile mahsustur. Buna göre kelimesi yerinde olarak "bana haber veriniz" demektir. Yani *s zamiri, mef'ûl değil, failin değiştiğine delalet eden bir harftir. Basralıların izahı budur. Fakat Kısâ bunun birinci mef'ûl makamında olduğuna kani olmuştur. Bu şekil ile mânâ yine "bana haber verin" olmakla beraber - arasında esas itibariyle ince bir zevk farkı vardır. Kalbin vâki'de kendine ve kendinde meydana gelen şeylerle ilgili vicdanından, yani bir şura şuurdan; ise mutlak bir şuur vicdanından sormak ve soruşturmak demek olur. Nitekim bu âyette sorusu bu dan sormak ve soruşturmak demek olur. Nitekim bu âyette sorusu bu sübjektif fiil olan dua ile ilgili vicdana yönelmiş. Allah'tan başkasına mı dua ediyorsunuz?" buyrulmuştur. Gelecek olan âyetinde de "Allah'tan başka bunları size verecek tanrı kimdir" (Enam. 6/46) buyrulmuş. nefislere dışlarından vâki olacak gelmelerle ilgili vicdana yöneltilmiştir ki, Kısâ mezhebi hem Nahve ait kıyasa uygun, hem de bu ince farkı açığa çıkarmış olması bakımından bizce daha çok dikkate şayandır. Elmalı Tefsiri c. 3, s. 1925.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/375.

³³⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/376.

³³¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/376-377.

uhrevî azapların cümlesindedir. Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisine şirk koşanları asla mağfîret edip bağışlamaz. Kâfirler, bağışlanmaz ve bağışlanmaları asla dilenmez...

şirk koştuklarınızın hepsini unutursunuz."

"Dua edersiniz" kavî-i şerîfin üzerine atıftır.

Yani, azapları kaldıracak olanın sadece Ailâhü Teâlâ hazretleri olduğu ve ondan gayrisinin azabı kaldırmaya kaadir olamayacağı gerçeği akıllarımıza tam işlediği vakit; Ailâhü Teâlâ hazretlerini terk edip, kendilerini Allah'a şirk koştuğunuz putları külliyyen ve tamamen terk edip unutuyorsunuz. Unutmak burada terk etmek manasınadır; yoksa gâfil olmak manâsına değildir.³³²

Belâ ve Sıkıntı

Yüce Meali:

Celâlim hakkı için, senden önce birtakım ümmetlerle resuller gönderdik; dinlemediler de, onları şiddetler ve zaruretlele sıktık; gerek ki yalvarsınlar diye...⁴²

Hiç olmazsa böyle tazyikimiz geldiği vakit bari yaivarsaydılar; ve lâkin kalbleri katılmış, şeytan da her ne yapıyorlar ise kendilerine süslü göstermişti.⁴³

Bu sebeple, vaktâ ki edilen ihtarları unuttular, üzerlerine her şeyin kapılarını açıverdik; nihayet kendilerine verilen bu genişlik

ve serbestlik ile tam ferahladıkları sırada ansızın tuttuk, Kendilerini yakalayıverdik. Ne bakarsın, hepsi bir anda bütün ümitlerinden mahrum düştüler.⁴⁴

Artık o zulmedip duran kavmin kökü kesilmişti. Hamdolsun Allah'a, o rabbül-âlemîne.⁴⁵³³³

Tefsîr-i Şerîf:

"Celâlim hakkı için, gönderdik..." Allah'a and olsun ki, hakikaten biz peygamberler gönderdik. "Birtakım ümmetlere..."

Bir çok ümmetlere...

"Senden önce,"

Senin zamanından önce olan zamanlarda, demektir.

harf-i cerri "Kûfelilerin (nahiv) mezheblerine göre zamanda gayenin ibtidâsı içindir. (Meselâ:)

"Gece evvelinin (başlangıcında) uyudum (sonuna kadar) uyudum. Ayın başında sonuna kadar oruç tuttum," sözünde olduğu gibi... (3/29)

Haşiye yazan Sinan Çelebi (r.h.) buyurdular:

harf-i cerri, mucîb kelâm 'da zâid olmasını caiz gören kavil ü-zerine buradaki harf-i cerri zâid'tir. Ama diğerlerinin yanında ise - harf-i cerri, j Zarfiyet manasınadır. Şu kavî-i şerifte olduğu gibi;

-"Ey o bütün imân edenler! Cuma günü namaz için nida olduğunda, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alım-satımı bırakın..."³³⁴

Sıkıntı ve Zararlar

"Onları tutup (sıktık)"

harf-i fesahat içindir. Hazfın itibârı üzerine mebnî olan kelâm kendisiyle fesih olunur.

Onlar, peygamberlerini yalanladılar ve biz de onları yakalayı verdik...

"Şiddetler ile..." Şiddet ve fakirlik ile...

"Ve zaruretlele,"

Zarar, âfât, (musîbet ve belâlar) ile, demektir. ikisinin (yani "Şiddet/er ve zaruretlele," keiimeieri müennes'tir. Müzekkerieriyoktur.

"Gerek ki yalvarsınlar diye..."

0 şiddet, fakirlik, zarar ve musibetlerin kaldırılması için; tazarru, zillet, ve candan Allâhü Teâlâ hazretlerine dua etsinler ve küfür ve isyanlarından tövbe edip; Allah'a dönsünler diye onlara sıkıntı ve zararlar verilir...³³⁵

Şiddet ve Musibette Dua

"Hiç olmazsa..." Bari

³³² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/377-378.

³³³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/378-379.

³³⁴ El-Cuma: 62/9,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/379.

³³⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/379-380.

"Böyle tazyikimiz geldiği vakit,"

Azabımız geldiği zaman, "Yalvarsaydılar;"

Buldukları makam (başlarına gelen sıkıntı ve şiddetler) bunu gerektirdiği halde bunu yapmadılar.

"Hiç olmazsa..." kavli şerifi, levmi (kınama) ve tendîmi (pişmanlandırmayı) ifade eder. Bu davet olunan işi yapmaya gücü yettiği (halde yapmadığı) vakittir. O işi terk ettiği için özü sona ermiştir.³³⁶

Kâfirlerin Kalbleri Katıdır

"Ve lâkin kalbleri katılaştı..."

Manâ üzerine istidrâk içindir.

Yani, onlar yalvarıp dua etmediler; lakin onların kalbleri kaskatı kesildi, katılaştı ve kurudu. Eğer onların kalblerinde, incelik ve (ilâhî) korku olmuş olsaydı; elbette onlar, yalvarırlardı.

"Şeytan da her ne yapıyorlar ise kendilerine süslü göstermişti.

Şeytan, onları iğvâ etmek, vesvese vermek ve onları lezzet, rahata davet edip; onlara küfür ve isyanı güzel göstermektedir. Tefekkür, tedebbür edip, ibret almalarını sağlamadı. Onlar akıllarına getirmediler, başlarına gelen sıkıntı, şiddet ve zararların asıl sebeplerini düşünmediler. Halbuki onların başına gelenler hep bunun içindi³³⁷

Kâfirlere Nimet ?

"Bu sebeple, vaktâ ki edilen ihtarları unuttular..."

Mukadder üzerine atıftır.

Onun içine düştüler, kendilerinin düşmüş olduğu şiddet, sıkıntı ve zararlardan zikredileni unuttular. Onlar bunu unuttukları zaman;

"Üzerlerine her şeyin kapılarını açıverdik;"

Istidrâc yolu üzere nimetlerin çeşitlerinin kapılarını açtık... "Hatta,"

Ibtidâ içindir; bununla beraber, Hkî "Açtık," kavi-i şerifinin gâ-yesi'dir.

"Nihayet kendilerine verilen bu genişlik ve

serbestlik ile tam ferahladıkları sırada..."

Kendi hallerini beğenir oldular.

"Ferah," şımarıklıktan (ve sevinçten gelen) ferahlıktır.

Kendisine isabet eden dünyevî (zenginlikten dolayı) Karun'un ferahlığı gibi...

"Onları tuttuk," Azap ile... "Ansızın,"

Ansızın birden bire tutuverdik ki, azapları daha şiddetli olarak üzerlerine vaki olsun, daha korkutucu, daha ürkütücü ve daha tesirli olması içindir. Meânî³³⁸ ehli dedikleri gibi. Onlar, rahat ve rehabet halinde azap ile tutuldular ki, onların kaçırıldıkları ve kaybettikleri o selâmet ve afiyet halleri üzerine hasret, pişmanlık ve üzüntüleri şiddetli ve çok olsun diye...

"Hepsi bir anda bütün ümitlerinden mahrum düştüler."

Gayet büyük bir tahassür ile hasret çekmektedirler. Ümit ettikleri bütün hayırlardan ümitlerini kesmişlerdir.

ıSu kelimesi, m üfacât içindir.

(masdan ve burada kendisinden müştak olan, ümit kesenler" ism-i fail'i) helak edici (musibet, felâket ve belâlar)

³³⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/380.

³³⁷ Başlangıçta fakirlik ve ihtiyaç, mahlûkun aslı yokluğunun gereği ve mahiyetinin lüzumlu unsurudur. Onu defeden ve yok eden de Allah'ın rahmetidir. O rahmetin eksilmesi ile ortaya çıkan fakirlik, zaruret ve sıkıntı ise. isyanlar ve serseri insanlara hadlerini ve, kendi kendilerine bakıldığı zaman durumlarının gereğini hissettirecek ve göstererek kurtuluş ve kulluk hissi uyandıracak bir fiilî alâmet ve ilâhî hatırlatıcıdır. Ve bundan dolayı ihtar ettiği mânâyı anlayanlar için bir nimettir. Fakat bunun, bu ihtar edici kuvveti ve irşad edici delaleti devamlı değil, belli bir müddet ile sınırlanmıştır. Bunun için böyle bir ilâhî sıkıntıya tutulanlar, onu ilk önce nimet bilmeli ve süratli bir şekilde uyanarak nefsin baş kaldırmasını kırmalı ve kulluk aczini hemen anlayıp tövbe ve yalvarış ile Allah'a sığınmalı ve ıslah yoluna dönmelidir. Bu uyanıklılık ne kadar çabuk olursa, dünya ve Ahiret faydası da o kadar mühim olur. Bunu anlayıp tövbe olanlar dünyada olmazsa, herhalde Ahiret'te istifade ederler. En şiddetli olan ilk tesir anları geçtikçe ihtarın kuvveti azalır, daha çok kuvvetlendirmeye ihtiyaç duyulur ve gittikçe uyanma ihtimali azalır ve zor elde edilir. Nihayet o sınırlı müddet biter, sıkıntının bütün uyarıcı kuvveti de tükenir, bir alışkanlık ve tabiat haline gelir ve kalb öyle katlaşır ki, artık ondan sonraki başkaldırma alabildiğine şiddetlenir. Artık baskı ve şiddetin hiçbir terbiye edici hassası kalmaz. Bunun için terbiye edici bir hikmet ve maksatla tatbik olunacak baskı ve şiddet uzun ve devamlı olmamalıdır. İlâhî hikmet, baskıyı, şiddeti ve nihayet azap etmeyi, fesadı ıslah, kötülükleri sıırlama, durdurma ve temizlemek için tatbik eder. Fakirliğin ve zaruretin kaynağı olan kötülüklerle karşı baskıyı artırmak ise, o kötülükleri çoğaltmak demek olur. Bunun kurtulma ihtimali varsa, zorlamada değil, kolaylaştırmadadır.

"Bir şey sıkıştığı zaman genişler" Mecelle madde: 17, Sıkıştıma ile katılaştıma olan kalpleri yumuşatırsa, kolaylaştırma ve genişletme yumuşatılabilir Ve artık bu genişletme ve genişleme onlara ya kurtuluşu kazandırır veya patlatır bitirir. Ve her iki takdirde kötülükler sonsuz bırakılmış, kötülerin arkası alınmış olur. Elmalı Tefsiri: c.3. s. 1928-1929.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/380-381.

³³⁸ Meânî, belagat ilminin en mühim fenlerinden biridir. İmam-ı Sekkâkî (r.h.) hazretleri. meânî ilmini şöyle tarif etmektedir:

Arabî lafızların kendisi sebebiyle muktazâyı hale mutabık olduğu ahvâl kendisi vasıtasıyla bilinen ilme. "İlm-İ meânî" denilir. Miftahü'l-Ulûm ve Telhîs'e bakınız.

geldiği zaman, kurtuluştan ümidini kesmek, demektir. Manâsı hasret ve hüzn, demektir. ³³⁹

Zâlimlerin Kökü Kesiktir

"Artık o zulmedip duran kavmin kökü kesilmiştir."

Onların sonuçları, onlardan hiçbirinin kalmaması cihetiyle köklerinin kesilmesidir.

Bir şeye tabi olup, onun arkasından gelene söylenir. Baba için evlâd gibi...

(Meselâ:) Bir kişi kavmin sonuncusu olursa; "Falanca kişi. kavme tabi oldu," denilir.

(Muzârî ve masdan da şek/inde gelir ³⁴⁰).

İmam Bağavî (r.h.) buyurdular:

Onların hepsi azaba girdiler; onlardan hiçbir kimse geride kalmadı. ³⁴¹

Hikmetin illetini iş'âr ve beyan için; ism-i zahir, zamirin yerine konuldu.

Onların helak olmaları zulümler sebebiyledir. Onların, nankörlüğü şükür yerine koymaları, taat ve ibâdet yerine isyan ve günahları ikâme etmek olan zulümleri sebebiyledir... ³⁴²

Hamd Allah'a Mahsustur

"Hamdolsun Allah'a, O âlemlerin Rabbine..."

Kâfirlerin helaki üzerine hamd olsun... Zira kâfir ve âsîlerin helaki, arz ehlinin (kendilerine İslâmiyet arzedilen kişilerin) fasid akaidlerinin (inançlarının) ve habis (çirkin) amellerinin kötülüklerinden insanların kurtulmaları cihetiyle apaçık ve büyük bir nimettir. Bunun üzerine hamd etmek haktır. Hiç şüphesiz bunda Resullerin (s.a.)'in konuştuğu ve dile getirdiği hak kelimeyi İlan etmek de vardır. ³⁴³

Sebep ve Âlet

Bu âyet-i kerimelerde şu işaretler vardır:

Onlardandır: Allâhü Teâlâ hazretleri, bütün işlerin mercî (dönecekleri makam)dir. İsteyerek ve mecburen bir halde herkes Allah'a dönecektir. Akıllı kişi, Allâhü Teâlâ hazretlerinden gayriye iltica edip sığınmaz. Çünkü mâsivallah (Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayri herşey) sebepler ve âletlerdir. Hakikatte müessir olan Allâhü Teâlâ hazretleridir.

Mü'minin işi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin (rahmet) kapısına (ibret nazarıyla) bakmak ve şiddet, sıkıntı, fakirlik ve zarar hallerine hazırlık Allâhü Teâlâ hazretlerinin tarafındandır... Kâfir aksine... Zira kâfirler, şiddetler indirdiği zaman, kâfirlerin gözleri açılır.

Makbul olan, ihtiyâren (kendi istek ve arzusuyla) Allah'a dönmesidir. Zira kul (kişi) her halde efendisinin kapısını terk etmez. ³⁴⁴

Sıkıntı ve Rahat ?

Onlardandır.

Allâhü Teâlâ hazretleri insanları bazen sıkıntı, fakirlik ve zarardan rahat, rehavet, çeşitli zenginlik ve nimetlere ve bazen de bunun aksine çevirir. Şefkatli bir babanın yaptığı gibi... Şefkatli baba, bazen evlâdına haşin davranır ve bazen de ona karşı lutüfkâr davranır. (Bütün bunlar onun) salahı (iyiliği), hüccetleri ilzam etmek ve illeti (sebebini) izah içindir. Bu muamelede onun için terbiye, dininde ve dünyasında büyük fayda vardır; eğer aklını kullanırsa... (3/30)

Saib (r.h.) buyurdular:

Hayat çetin ve sıkıntılıdır. Hayata karşı dik başlı olmak akıllılık değil... Ve hayat ve zaman tarafları inişli ve çıkışlıdır.. ³⁴⁵

Helak ve İstidrâc

Onlardandır:

Muhakkak ki helak, istidrâc kaderince Mekruhtan Allâhü Teâlâ hazretlerine sığınırız.

Hadis-i şerifte buyuruldu:

³³⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/381-383.

³⁴⁰ Bağavî Tefsiri c. 2, s. 80.

³⁴¹ Bağavî Tefsiri c. 2, s. 80.

³⁴² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/383.

³⁴³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/383-384.

³⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/384.

³⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/384.

(ve nisbetinde)dir.

-"Sen, Allâhü Teâlâ hazretlerinin dünyada da bir kul'a ma'siyeti üzerine (günahına nazaran) ona sevdiği şeyleri verdiğini görürsen; muhakkak ki işte o, (Ailâhü Teâlâ hazretlerinden kula) bir istidrâc'tır. Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;

-"Bu sebeple, vaktâ ki edilen ihtarları unuttular, üzerlerine her şeyin kapılarını açıverdik; nihayet kendilerine verilen bu genişlik ve serbestlik ile tam ferahladıkları sırada ansızın tuttuk, kendilerini yakalayiverdik. Ne bakarsın, hepsi bir anda bütün ümitlerinden mahrum düştüler." ³⁴⁶ "Âyet-i kerimesini okudu..." ³⁴⁷

Tasavvufî Manâlar

Te'vilât-i Necmiyyede buyuruldu:

"Üzerlerine her şeyin kapılarını açıverdik;"

Zahir erbabına nimetlerin, suretin, belâların kapısını açtık, demektir. ³⁴⁸

Bâtın Ehlinin İstidrâcı?

Bâtın ehli ise,

1 - Futûhât-ı gayb'ten kapıların açılması,

2- Âyetlerin gösterilmesi,

3- Kerametlerin zahir olması,

4- Nurların gönderilmesi,

5- Sırların keşfedilmesi,

5- Muttali olunan hatıralar (düşünceler),

6- Vakitlerin saflığı,

7- Ruhanî müşahede,

8- İhsan olunan huzur,

9- Benzerleri...

10- Tarikat çocuklarının (tarikata yeni girenlerin) gördükleri benzeri şeyler (hep belâdır...) ³⁴⁹

Tasavvufta İstidrâc?

Bu tarikatın mutevassitiannın (tasavvuf yolunu ortalayanların) çoğunu seyr ü sülûk esnasında, nefisleri mücâhede ve rıyâzâtların çokluğundan yorulma anında bir takım âfetler, fitne ve belâlar arız olur. Böylece şeytan ona vesvese verir. Nefisleri, kendilerinin seyr ü sulukta yüksek derecelere baliğ olduklarını (ve artık keramet sahibi olduklarını) hoş ve güzel gösterir. Kendilerinin büyük mertebelere ulaştığını ve artık şeyhin (mürşid-i kâmil'in) sohbetinden müstağnî olduğunu ve onun tasarrufuna teslîm olmaya ihtiyacının olmadığı vesvesesini verir...

Böylece şeyhinin huzurundan çıkar (şeyhini terk eder ve) talep (hakkı arama ve bulma) yolunda kendi nefesine muvafık bir yol tutmaya başlar ve böylece rüsvaylık uçurumuna düşer ve şeytana maskara olur.

Bu halde, kendilerine bazı âdetleri yırtan (harika) şeyler, gösterilir; onlar bu harika şeylerin kendilerine ibâdetlerinin neticesinde verilen (kerametler olduğunu) sanırlar. ³⁵⁰

Evliyanın Hâli?

Onlardan (evliya ve şeyhlerden) bazıları çölde yürüyordu. Çok susadı. Bir kuyunun başına vardı. (Kuyudan su çekmek için kova, ip gibi âletler yoktu; kuyunun içine de inemiyordu, o suya baktığında) kuyunun suyu kaynamaya başladı. Su yükseldi. Ta kuyudan taşmaya baladı. Bunun üzerine o zat başını semâya kaldırdı. Ve şöyle dedi:

-"Ya Rabbi! iyi biliyor (ve inanıyorum) ki sen her şeye kadirsin! Lakin ben buna takat getiremem! Sen bana bazı bedevileri (çölde yaşayan kötü insanları) bana musallat kılsaydın da bana şiddetli bir tokat vursaydı da ve bana içilecek bir yudum su verseydi; benim için daha hayırlı olurdu. Sonra ben bu yumuşaklığın, şefkat ve merhametin ondan değil de sadece senden olduğunu bildirdim!" ³⁵¹

³⁴⁶ El-En'âm: 6/44,

³⁴⁷ Müsned-i Ahmed: 16673,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/384-385.

³⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/385.

³⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/385-386.

³⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/386.

³⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/386.

Keramet

Şeyh Abdullah el-Kureşî (k.s.) buyurdular:

'Kim, âyet ve kerametlerin ve hâriku'l-âdelerin kendisinden zahir olmasını; halkın ma'siyetlerin zuhurunu kerih görmeleri gibi çirkin görmezse; bu (keramet ve harikulade) şeyler kendisinin hakkında bir hicap ve perdedir. Kerametleri gizlemek ise rahmettir..."³⁵²

ü cub (kendini beğenme) Ondandır:

Ucub (kendini beğenmek) yerilen (mezmûm) ve helak şeylerdendir. Hadis-i şerifte şöyle buyuruldu:

- "Üç şey, helak edicidir:

1 - İtaat olunan cimrilik,

2- Tabi olunan hevâ-ü heves,

3- Kişinin kendi nefsinin beğenmesi..."³⁵³

Ne güzel buyurmuşlar: Kendini beğenenler, din ehlinde değiller. Hodbîn olan kişiler, hiç Allâhü Teâlâ'yı göremezler. (Hep kendi görüşlerini beğenen kişiler, Allah'ın beğenmez olurlar...)

Haber cihan ve mest olmak birdir.

Kendini beğenmekle putperest olmak birdir...

Kendini beğenme hastalığının ilâcı, başarımın Allâhü hazretleri tarafından olduğunu görmektir."³⁵⁴

Nimete Şükür

Edici emirlerini Teâlâ

Onlardandır: Elbette ni'metler, hamd ve şükürü gerektirmektedir. Sahih haberde şöyle varid oldu:

- "Cennette ilk davet olunacak kişiler, her halde Allâhü Teâlâ hazretlerine hamd edenlerdir."³⁵⁵

Hamd

Nuh Aleyhisselâm;

- "Hamd o Allah'a ki bizi o zâlim kavimden kurtardı!"³⁵⁶

Kavl-i şerifiyle Allâhü Teâlâ hazretlerine hamdettiğinde selâmeti buldu. O cihetle ki, Allâhü Teâlâ hazretleri ona;

- "Yâ Nuh! İn, bizden bir selâm ve bir çok berekât ile sana ve beraberindeki kimselerden birçok ümmetlere...."³⁵⁷

Elbette selâmete hamd etmek lazım. Bu selâmet, ister dünyevî sağlık ve afiyet olsun ve isterse, dinî selâmet fark etmez. Zira bunların her biri bir nimettir..."³⁵⁸

Hikâye (Şeytan ve kalb)

Adamın biri Sehl bin Abdullah (r.h.) hazretlerinin huzuruna geldi. Ve ona;

- "Hırsızın biri evime girdi ve bütün eşyalarımı çaldı," dedi. Sehl bin Abdullah (k.s.):

- "Allâhü Teâlâ hazretlerine şükret!" dedi.

{Orada olanlar şaşkın şaşkın baktılar ve şöyle izah etti:}

- "Eğer hırsız senin kalbine girmiş olsaydı; (kalblere giren) o hırsız şeytandır; (ve şeytan) senin tevhidini (inancını) bozsaydı; o zaman ne yapardın?"...³⁵⁹

Hamdın Manâsı

Bu şerefli meclisleri toplayan fakir (İsmail Hakkı Bursevî) der ki: Uykuda, (rüya ve manâ aleminde) bana hamdın manâsı soruldu.

Ben de;

- "Hamd, sebeplerini hazırlayarak kemâli izhâr etmektir," dedim.

³⁵² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/387.

³⁵³ Kenzu'l-Ummâl: 43667.

³⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/387.

³⁵⁵ Beyhaki:c. 1,s. 471

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/387-388.

³⁵⁶ , el-Mü'minün: 23/28.

³⁵⁷ HücJ: 11/48,

³⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/388.

³⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/388.

Soruyu soran kişi ki o da meşâyihin sadâtından biriydi. O yine buyurdu:

-"Sebepleri hazırlamak ne demektir?" Ben dedim ki: -"Senin iki elini semâ'ya kaldırman, melekût alemine doğru bakman, hudû ve huşûyu izhâr etmen ve bu durumda hakkıyla, gerektiği gibi, Allâhü Teâlâ hazretlerine hamd ü senalar etmendir..." (3/31)

Sonra ben uykudan uyandım. Böylece Allâhü Teâlâ hazretlerine hamd etmenin tefsiri, şükürün mertebelerine işaret ederek gelmiş oldu. Bazıları buyurdıkları gibi:

Şükür nimetler için bir bağıdır. Azapları kaldırmannın lazımıdır. Şükür üç kısım üzeredir: Kalbî şükür, el ile yapılan şükür Ve ağız (dil) ile yapılan şükür..."

Hamd, devamlı olarak nimetlerin velisi (ve sahibi) olan Allâhü Teâlâ hazretlerine mahsustur...³⁶⁰

Tevhîd'e Davet

Yüce Meali:

De ki: "Söyleyin bakayım, eğer Allah sizin kulaklarınızı ve gözlerinizi alıverir ve kalblerinizi mühürleyiverirse, kimdir Allah'tan başka bir ilâh ki, onu size getirip verecek?.." Bak, biz âyetlerimizi nasıl evirip-çevirip türlü suretlere sokuyoruz? Sonra da onlar nasıl geçiveriyorlar?

De ki: "Gördün mü kendinizi, şayet Allah'ın azabı ansızın yahut açıktan başınıza geliverirse, zâlimler guruhundan başkası mı helak olacak!?"

Biz o gönderilen peygamberleri ancak rahmetimizin müjdecileri ve azabımızın habercileri olmak üzere göndeririz. Onun için kim imân edip salâh yolunu tutarsa, onlara korku yoktur ve mahzun olacaklar onlar değildir.48

Âyetlerimize yalan diyenlerdir ki, fişkı âdet edindikleri için kendilerine azap dokunacaktır.49³⁶¹

Tefsîr-i Şerifi:

"De ki:"

Ey habibim Ahmedî Resulüm ya Muhammed (s.a.v.)I Mekke ehline de ki:

"Söyleyin bakayım," Ey müşrikler, bana haber verin!

Zira. "Bü'yet" görme işi, ister gözle görme olsun isterse, ilmî görme olsun (hepsi de) haber vermenin sebeplerindendir. Daha önce geçtiği gibi...

"Eğer Allah sizin kulaklarınızı a-
hverirse..." Allah sizi sağır ederse,

"Ve gözlerinizi..." Külliyyen bütün amellerinizi....

"Ve kalblerinizi mühürleyiverirse,"

Kalblerinizi, kendisi sebebiyle aklınızı ve anlayışınızı giderecek şekilde üzerini örtse; ve böylece sizler mecnunlar olursunuz. "Kimdir Allah'tan başka bir ilâh ki,"

"kim," kelimesi istifhâmiyye olup, mübtedâ'dir.

"ilâh", kelimesi de onun haberidir.

"gayri" kelimesi de onun sıfatıdır...

"Onu size getirip verecek?.."

Yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin sizden aldıklarını size kim geri getirebilir?

Bu onun fa "kim," kelimesinin) ikinci sıfatıdır.

Cümle, haber mevkiinde olup "Rü'yet'e taalluk etmektedir."³⁶²

İbâdet ve Ta'zîm AUâha'dır

Yani, bana haber verin, eğer Allâhü Teâlâ hazretleri sizden çalışan en değerli azalarınızı soyup alsa; Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayri, kim onları size (geri) getirebilir?

Buna noksan sıfatlardan münezzeh olan Allâhü Teâlâ hazretlerinden başkasının güç ve kuvvetinin yetmediği bilinen bir gerçektir. Bundan dolayı, ibâdet ve ta'zîme müstahak olan Allâhü Teâlâ hazretleridir.

Bu kavli-şerif, müşriklere karşı başka bir delil getirmek ve hüccettir..³⁶³

İlâhî üslûp

"Bak,"

³⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/389.

³⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/390.

³⁶² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/390-391.

³⁶³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/391-392.

Resulüm ya Muhammed (s.a.v.) taaccüple bak!

"Biz âyetlerimizi naşı! evirip-çevirip türlü suretlere sokuyoruz?"

Biz âyetlerimizi tekrar ediyor, ikrar ediyor ve onları bir üslûptan başka bir üslûba çeviriyoruz.

1- Bazen aklî makamların tertibi,

2- Bazen terğîb yoluyla,

3- Bazen terhîb yoluyla,

4- Bazen tembîh,

5- Bazen de geçmiş milletlerin hallerini hatırlatmakla (üslûbu değiştiriyoruz....) ³⁶⁴

Âyet-i Kerimelerin Tasrifi

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

"Tasrif," (değiştirmek ve açıklamak), âyet-i kerimelerin manâsını zahir oldukları cihetlere yöneltmek ve izhârını tamamlamaktır. ³⁶⁵

Kâfirler İnanmazlar

Sonra da onlar nasıl geçiveriyorlar?"

Âyet-i kerimelerden yüz çeviriyorlar. İmân etmiyorlar.

"Sonra" kelimesi, onların âyet-i kerimelerden yüz çevirmelerinin (akıldan çok) uzak olduğunu beyân içindir.

Kendisine yönelmeyi, (kendisini kabul etmeyi ve akl-ı selimin kendisine imân etmeyi) icâbeden bu güzel ve bedî üslûba ve âyet-i kerimelerin üsluptan üslûba çevirilmelerine rağmen onlar, âyetlerden yüz çevirdiler. (İnkâr ettiler... ³⁶⁶

Ansızın Azap Gelirse

De k': Gördün mü kendinizi."

Ey müşrikler! Bana haber verim

"Şayet Allah'ın azabı ansızın yahut açıktan başınıza geliverirse..."

Yani gece veya gündüz gelirse... Çünkü umumiyetle azap geceleri ansızın gelir. Gündüz gelen ise aşikâr gelmiş oluyor. Bu kavlı şerif, el-A'râf sûresinde beyan edilen şu âyet-i kerimeye uygundur:

-"Ya şimdi şu köy-kasaba ahâlisi geceleyin uyurlarken, azabımızın kendilerine baskın halinde gelivermeyeceğinden, emin mi oldular!?"

Yine o köy-kasaba ahâlisi, kuşluk vakti oynayıp, eğlenip dururlarken, kendilerine azabımızın gelivermeyeceğinden emin mi oldular!?" ³⁶⁷

Kur'an-ı kerimin bazı âyet-i kerimleri diğer âyet-i kerimelerini tefsîr etmektedir. Bu kalbe aydınlık içindir. ³⁶⁸

³⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/392.

³⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/392.

³⁶⁶ Bir vücutta kulaklar yapıyoruz, gözler yapıyoruz, kalpler yapıyoruz, bunları alıyoruz veriyoruz; bir kalbe hem kulaktan, hem gözden, hem de kendinden nişanlar veriyor, delaletler telkin ediyoruz. Onlara hem varlıklarını duyuruyoruz, hem yokluklarını; aynı bir mânâyı kâh kulaklara koyuyoruz, kâh gözlerle sokuyoruz, kâh doğrudan doğruya kalbe bırakıyoruz. Bir mânâ, kâh bir ses olup kulaklarda çınlıyor, kâh bir nakış olup gözlerde panidiyor. kâh bir acı ve tad veya sırf bir akıl olup kalpleri oynatıyor. Bir ses, bir nakış, bir akıl, kâh geçmişleri çekip getiriyor, kâh geleceklere çekip götürüyor, kâh bir nimetin cazibesi ile istekleri çekip imrendiriyor ve kâh bir cezayı uzaklaştıran şeyle nefretler, korkular saçıyor; bir ses nağmeden nağmeye, duraktan durağa çeşitli nitelikler içinde diziliyor, kulaklara dökülüyor; doğru ve eğri, kırık veya kırık olmayan hareketler, süketler bir ışık ile çeşitli şekiller kazanıp gözlerle sokuluyor. Bütün bunlar aynı bir mânâ ile bir şuur, bir idrak, bir nur olup kalplere iniyor, zihinde izlenim bırakıyor, derken o şuur ve idrak o kalpten yine aynı mânâ ile harekete geçiyor, çeşitli, birbirine benzer, birbirinin aynı şekiller ve nitelikler ile nefislerden, bedenlerden birer fiil olarak çıkıyor. Önceki gibi ağızıardan ses. ellerden yazı olarak yavaş yavaş yayılıyor ve bütün bu tasarruflar ve değişmelerde o kulakları, gözleri, kalpleri, vücutları birleştiren aynı mânâlar sabit ve aynı medluller ebedî kalıp gidiyor. Fezanın derinlikleri, zamanın uzaması içinde kalplerde duyulup hafızalarda tutulan, dillerde söylenip kulaklarda işitilen, ellerle sayfalara yazılıp gözlerle görülen, ağızlarla okunan ve bu şekilde tekrar tekrar yayılıp yaşayan ve fakat bunların hiçbirine girmiş olmayıp o derinlikleri ve uzunlukları kaldırmak bir noktada, bir vicdan parıltısında toplanan o ebedî mânâlar ve değişmez hakikatlerdir ki tek olan Allah Teâlâ'nın varlığını, kudret ve tasarrufunun kemalini gösteren hak âyetlerin aslı, zât ve hak sıfatının ifadesi olan ve Allah'ın tebliği ve ifadeye gücü yeten en belağatlı bir mütekellim (konuşan) olduğunu da ispat eden Kurân'ın, Keişmullah (Allah kelâmının) kendisidirler. Bakınız Allah o âyetleri Kurân'ında ne tertiplere, ne üsluplara, ne nazımlara koyuyor: Kâh yapmaya, kâh yok etmeye, kâh iadeye yönlendiriyor. Kâh tek bir tembîh ve ihtar yapıyor, kâh hisleri harekete getirip teşvikler, korkutmalar saçıyor, kâh gökleri ve yeri gezdirip ufukları dolaştırıyor, kâh kalplerin, vicdanların derinliklerine indirip İç dünyaları gösteriyor, kâh aklî prensipler tertibiyle mantıklar içinde görünmeden görünmeyeni anlatıyor. Kâh aynı anlayışı, aynı haberi, aynı müşahedeyi, aynı âyeti bir bedî sanat ile şekilden şekle, suretten surete, nazımdan nazma, çeşitli ve pek çok âyetler yapıyor ve kâh çok çeşitli âyetleri bir âyete döküp genişleri kısaltıyor. Özetle hakikatin durumlarını nasıl bir harf, bir kelime hâline getiriyor, o harfleri ve kelimeleri nasıl sigâ (kîp)lara çekiyor da, o açık deliller ile kendi varlığını, birliğini, tasarruf kudretini kulaklara, gözlerle, kalplere nasıl tebliğ ediyor?? Elmalı Tefsiri c. 3. s. 1933.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/392-393.

³⁶⁷ El-A'râf: 7/97-98,

³⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/393-394.

Zâlimler Helak Olurlar

"Zâlimler güruhundan başkası
mı helak olacak!?"

İstifham nefiy manasınadır. Ve istihbarın mutaaliakı mahzûftur.

Yani bana haber verin; size mahsus olan azap ansızın veya aşikâr bir halde âcîl olarak (dünyada hemen) başınıza gelirse; sizden önceki ümmetlerin başına geldiği gibi (sizin de başınıza gelirse) o takdirde hâliniz ne olur?

Sonra bunu beyân için şöyle denildi:

"Zâlimler güruhundan başkası mı helak olacak!?"

Size mahsus olan azap ile sadece siz helak olursunuz. Zahir ismin zamir yerine konulması, onların helâklarının küfrü imân yerine koyma zulümlerinin sebep olduğunu iiân etmek içindir.

Peygamberler münzir ve mübeşşirdir

"Biz ° gönderilen peygamberleri ancak rahmetimizin müjdecileri ve azabımızın habercileri olmak üzere göndeririz...."

Peygamberlerin gönderilmesinde takdir olunan iki hâldir... Yani biz peygamberleri ancak, müjdelemeleri ve korkutmaları için gönderdik. Bu ikisinde de peygamberlerin gönderilmelerinin gayesi kat'iyetle beyân etmektedir.

Biz peygamberleri, sadece onların üzerlerine âyetlerimizi ortaya koymak ve onlar sebebiyle insanlara âyetlerimizi okutmak değildir; belki peygamberlerin kavimlerini taat ve ibâdet üzerine sevap ile müjdelemeleri ve ma'siyet üzerine azapla korkutmaları için gönderdik.

"Müjdelemek", sevindirici haberi ile haber vermektir.

"Korkutmak," zararlı bir haberi, haber vermektir.³⁶⁹

İman Ehli

"Onun için kim imân eder..."

Peygamberlere (ve onların getirdiklerine...) "Ve salâh yolunu tutarsa,"

Ameli sâlih işler veya salâh yoluna girerse... "Onlara korku yoktur..."

Peygamberlerin korkuttukları dünyevî ve uhrevî azaptan dolayı onlara hiçbir korku yoktur.

"Ve mahzun olacaklar onlar değildir."

Dünya ve âhirette müjdelenen sevapları kaçırmamasıyla asla mahzun olup üzülmezler.³⁷⁰

Âyetleri Tekzîb Edenler

"Âyetlerimize yalan diyenlerdir ki,"

O, peygamberlerin müjdeleme ve korkutma anında konuşup beyân ettikleri ve ümmetlere tebliğ ettikleri âyetlerdir... (Bu âyetleri tekzîb ettikleri için:)

"Kendilerine azap dokunacaktır..." Elim bir azap dokunacaktır.

Dokunmak, azaba isnâd olundu. Halbuki bunun hakkı, ihya (diriltmeye) isnâd edilmesi gerekirdi. Bunun (azabın) maksatlı olarak işlenen geçmiş fiillerinden dolayı olmasındandır...

İhtiyar, kinaye ile istiare yolu üzeredir. Onu (azabı) sanki diri bir şeymiş gibi, kendilerine vâsıl olması ve kendilerine ulaşması talep olunur.

"Fışkı âdet edindikleri içindir..."

Onların devamla yapageldikleri fisk u fücurlarında ısrar etmeleriyle tasdik ve taattan çıkmalarıyla azap onlara dokundu, demektir.... (3/32)³⁷¹

Mekr-i İlâhî

Bu âyet-i kerimelerde bir çok terğib ve terhîb vardır. Kudsî kelimelerde şöyle buyuruldu:

-"Ey Âdem oğlu! Sıratı geçmedikçe benim mekrîm'den emin olma!"³⁷²

Sevgiliden Sevgiliye

Rivayet olundu:

Allâhü Teâlâ hazretleri (İbrâhîm aleyhisselâm'a vahiy ederek şöyle) buyurdu:

-"Ey İbrahim! Sende gördüğüm bu şiddetli korku nedir? "

İbrahim Aleyhisselâm:

³⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/394-395.

³⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/395.

³⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/395-396.

³⁷² Camiu'l-Ulûm ve Hikem: c. 1, s. 230. Ibnu Receb el-Hanbelî

- "Yâ Rabbi! Nasıl korkmam ki? Halbuki babam Adem Aleyhisselâm'ın mahalli (yeri) sana yakındı. Sen onu kudret elinle yarattın. Ona kendi ruhundan üfledin! Ve sen meleklerle ona secde etmelerini emrettin! Ancak Adem Aleyhisselâm'ın bir zellesinden dolayı sen onu civarından (yakınlığından) çıkarttın!"

Allâhü Teâlâ hazretleri, ona şöyle vahiy etti:

- "Ey İbrahim! Sen bilmez misin ki, sevgilinin sevgiliye karşı suçu çok şiddetlidir." ³⁷³

Hikaye (Allah Sevgisi)

Mâlik bin Dinar (k.s.) hazretlerinden rivayet olundu:

Basra sahralarına girdim. Birden Sa'dûn el-Mecnûn karşılaştım. Ona;

- "Halin nasıl (nasılsın)?" diye sordum. O:

- "Ey Malik! Sabah ve akşam uzun bir sefere hazırlıksız ve azıksız olarak çıkmayı murad eden ve kullar arasında hükmeden âdil Rabbin huzuruna çıkarılacak olan kişinin hâli nasıl olur?" dedi.

Sonra da şiddetli bir şekilde ağlamaya başladı. Ona sordum:

- "Seni ağlatan nedir?" O:

- "Vallahi! Ben, dünya hırsından ölüm korkusundan ve belâların gelmesinden dolayı ağlamıyorum! Lakin ben, salih bir ameli kendisinde güzelce işlemeyen geçen ömrüme ağlıyorum!" dedi.

(Hafız k.s. hazretleri buyurdular:)

- "Bir sâlih amel edelim! Yoksa, pişmanlık getirir!

Öyle bir gündeki» can metanını başka bîr cihân'a çektiğim kıyamet günü.... ³⁷⁴

(Malik bin Dinar k.s. devam ediyorlar:)

Beni ağlattı! Vallahi, azık azlığı, kurtuluşun uzaklığı ve geçitlerin çetin oluşu beni ağlattı. Ve bundan sonra bilmiyorum cennette mi olacağım yoksa cehennemde mi!

Ben ondan hikmet dolu sözler işittim. Ona;

- "İnsanlar, senin deli olduğunu zannediyorlar?" dedim. O:

- "Ben deli değilim! Lakin Mevlâm'ın sevgisi kalbime ve içimdeki uzuvlarıma karıştı ve hatta etim, kanım ve kemiklerimin arasında akıp dolaştı..." ³⁷⁵ dedi.

Sevgiliye Giden Yol

(Hafız k.s. hazretleri buyurdular:)

- "Leylâ'nın evinin yolunda, bir çok hatıralar vardır.

O yola ayak tepmenin şartı mecnûn olmaktır.

Kervan yol aldı gitti.

Sen hâlâ uykudasın

Çöl senin önünde kaçıp gidersen.

Yolu kimden soracaksın; ne yapacaksın?" ³⁷⁶

Tövbe

Zelle (herhangi bir kusurun meydana gelmesi ve) takdiri üzerine akıllı kişi hemen tövbe ve istiğfara koşmalıdır. Ta ki Melikü'l-Kahhâr olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin azabından kurtulabilsin.... Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

- "Onun için kim imân edip salâh yolunu tutarsa, onlara korku yoktur ve mahzun olacaklar onlar değildir." ³⁷⁷

Pişmanlık

Rivayet olundu:

Melekler, bir kulum günahlarıyla semâya yükselirler. O günahları Levh-i Mahfûz'a arz ettiklerinde, o günahların yerinde hasenat (iyilik ve sevaplar) görürler. Melekler yüzü koyun secdeye kapanırlar ve derler ki:

- "Ey Rabbimiz! Sen biliyorsun ki; biz ancak onun işlediği amelleri yazdık!" Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

- "Doğru söylüyorsunuz! Lakin kulum günahlarına pişman oldu. Göz yaşlarıyla benden şefaathçi oldular; ben de onun günahını mağfiretimle yarlıgıdım. Keremle ona muamele ettim. Ben keremde bulunanların en kerimiyim!"

³⁷³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/396-397.

³⁷⁴ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî s. 170.

³⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/397-398.

³⁷⁶ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî s. 202.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/398.

³⁷⁷ el-En'âm: 6/48,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/398.

(Bu rivayet gösteriyor ki,);

- 1- İman,
- 2- Salih amel,
- 3- Ve hatalara karşı pişmanlık duymak;
- 4- (Ve günahlarından tövbe etmek; dünya ve âhirette kurtuluşa sebeptir...) ³⁷⁸

İmân ve İslâm

Bazı büyükler buyurdular:

Muhakkak ki imân ve İslâm'ın hakikatte bir şey olmaları mümkün olur. Lakin bunların her biri Örfî mecaz ile bir nev'e mahsusturlar.

İman: Kendisinde kalbî tasdik olan her şeye imân denir. Hiç şüphesiz kendisinde imânın asıl manâsı bulunduğu içindir ³⁷⁹.

Kafirlerin İsteklerine Cevaplar

Yüce Meali:

De ki:

- "Ben size "Allah'ın hazineleri benim yanımdadır." demem, gaybı da bilmem, size "Ben meleğim." de demem; ben ancak bana verilen vahye ittiba ederim; tabi olurum. De ki: "Kör, görenle bir olur mu? Artık bir düşünmez misiniz?" ⁵⁰

Hem, bununla şunları inzar eyle ki, rablarının huzuruna hoşrolunacaklarından korkarlar; öyle ki, kendileri için onun huzurunda ne bir dost, ne bir şefaatçi yok. Gerektir ki onlar korunurlar. ³⁸⁰

Tefsîr-i Şerifi:

"De ki:"

Ey habibim Ahmedî Bazen âyet-i kerimelerin inzali ve bazen de başka şeylerle senden istekte bulunan kâfirlere de ki...

"Ben size "Allah'ın hazineleri benim yanımdadır! demem..."

Yani, ben Allâhü Teâlâ hazretlerinin hazinelerinin takdirinin bana havale edildiğini (benim emrime verildiğini) ve ben Allâhü Teâlâ hazretlerinin hazinelerinde müstakil olarak istediğim gibi tasarruf edebiliyorum diye iddia etmiyorum. Ta ki siz benden,

1 - Âyetlerin indirilmesini istemektesiniz.

2- Veya azabın indirilmesini

3- Ya da dağların altına çevrilmesini

4- Ve bunlardan başka benim sânímâ layık olmayan şeyleri benden istemektesiniz ³⁸¹

"Hazineler" hazine kelimesinin cemii olup; hazine e-dilmiş (gizlenmiş) şey manasındadır. ³⁸²

Hazineler Nasıldır?

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretlerinin hazineleri, kulların hazineleri gibi değildir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin hazineleri, mukadderatının hazineleridir ki, onlar; ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin onun yaratmasıyla bulunur.

"Hazineler" a ly- "hizâne" kelimesinin cemii'dir. hizâne" eşyanın gizlendiği mekânın ismidir. Bir şeyin "hizâne" edilmesi, ellerin kendisine ulaşamayacağı şekilde (yüksekçe) bir yere koymaktır.

Müşrikler, (Efendimiz s.a.v. hazretlerine);

- "Eğer sen gerçekten Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından peygamber isen; bizim üzerimize dünyanın menfaat, hayır ve hazinelerini yağ ve bolca dağıt!" dediler.

Kavl-i şerifin manâsı: Ben rızıklann anahtarlarının elimde olduğunu, ben tutar ve dağıtırım, diye iddia

³⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/398-399.

³⁷⁹ İman ve İslâm'da umum husus min vech'in kaidesi vardır. Müslüman olduğunu söyleyen her kişi. iman sahibi olmayabilir; ama iman sahibi olan herkes Müslümandır... Şu kavl-i şerifte beyân edildiği gibi:

- "A'rabiler "İman ettik!" dediler. De ki: Siz henüz iman etmediniz ve lâkin henüz iman kalplerinizin içine girmemiş olduğu halde İslama girdik deyin ve eğer Allah'a ve Resulüne itaat ederseniz size amellerinizden hiç bir şey eksiklemez, çünkü Allah gafur, rahimdir." El-Hucûrât: 14. Bu konuda daha geniş bilgi için; Kelâm ve Akâid kitaplarına bakınız.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/399.

³⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/400.

³⁸¹ Ebû Süüd Tefsiri c. 3. s. 136.

³⁸² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/400-401.

etmiyorum, demektir. ³⁸³

Herkes Gaybi Bilmez

"Ve ben gaybı da bilmem..."

Bu kavi-i şerif, "Ben size "Allah'ın hazineleri benim yanımdadır! demem..." kavı-i şerifin mahalli üzerine atıftır. kelimesi mezd olup, nefyi zikretmektedir.

Yani yine iddia etmiyorum, demektir. Ben, Allâhü Teâlâ hazretlerinin işlerinden gaybi bildiğimi iddia etmiyorum; bana saatin vaktini, azabın inme zamanını veya benzeri şeyleri sormayın. ³⁸⁴
(3/33)

Peygamber Melek de Değildir

"Ve size "Ben meleğim." de demem;"

Meleklerden bir melek de değilim. Hatta beşerin takatının kaldıramayacağı, hâriku'l-âde işleri bana teklif etmeyin. Göğe yükselmek ve benzeri şeyleri... Veya benim meleklerin sıfatıyla sıfatlanmamı ve benim beşeriyetten çıkıp, melekler sınıfına girmemi {yemeden içmeden, evlenmeden ve beşerî hayattan kesilmemi) istemeyin ... ³⁸⁵

Onların sözleri, bunu beyân ettiği gibi:

-"Bir de 'Bu peygambere ne oluyor?' dediler; 'yemek yiyor ve çarşılarda yürüyor, ona bir melek indirilse de maiyetinde yaver bir savulcu olsa ya!

Veya ona bir hazine bırakılırsa, yahut güzel bir bahçesi olsa da ondan yese ya!...." ³⁸⁶

Peygamberlik Vahiyle Olur

Manâsı: Ben bu üç şeyden birini (yani;

1- Allânın hazinelerinin elimde olduğunu,

2- Gaybi bildiğimi,

3- Ve melek olduğumu) iddia etmiyorum.

Ta ki siz onun eserleri ve hükümleri olan şeyleri göstermemi benden istiyorsunuz. Sizin isteklerinize icabet etmemi de risâletimin (peygamberliğimin) sıhhatli olmadığına delil kabul ediyorsunuz. Halbuki peygamberliğe, bu zikredilen şeylerin hiçbiri katıyetle taalluk etmez. Risâlet (peygamberlik) Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından vahyin gelmesinden ve gelen vahy ile gereğince amel etmekten ibarettir ³⁸⁷ Şu kavı-i şerifin bina kılınp haber verdiği bu konu yeterli bir açıklamadır. ³⁸⁸

Vahye Tabi Olmak

"Ben ancak bana verilen vahye ittiba ederim..."

Yani, ben ancak bana vahiy olunana; benim vahiyde hiçbir dehaletim olmaksızın tabi olurum. Veya vahiy olunanda iddia etmem yoluyla benim bir etkim olmaz. Veya vecihlerden herhangi bir vecihle... demektir. ³⁸⁹

Vahyin Çeşitleri

Vahiy üçtür:

Birincisi: Melekin dili üzere sabit olan... Kur'ân-ı kerimin vahyi bu kabildendir.

İkincisi: Melekin işaretleriyle sabit olandır. Kelâm (söz) ile beyân etmeksizin sadece işaretlerle gelen vahiydir.

Bu hadis-i şerifte vahyin bu çeşidine işaret etmektedir:

-"Hakikaten "Ruhu'l-Kudus" (Cebrâil Aleyhisselâm) kalbime üfledi ki; "Muhakkak ki bir kimse, rızkını tamamlamadan elbette asla ölmez." ³⁹⁰

Üçüncüsü: Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kalbine verilenlerdir. Allâhü Teâlâ

³⁸³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/401.

³⁸⁴ Gaybten haber verdiği iddia edenlere asla aldanmamak lazım. Gaybı hiç kimse bilmez. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/401-402.

³⁸⁵ Ebû Suûd Tefsiri c. 3, s. 136,

³⁸⁶ El-Furkân: 25/7-8,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/402.

³⁸⁷ Ebû Suûd Tefsiri c. 3, s. 136,

³⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/402-403.

³⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/403.

³⁹⁰ Müsnedü's-Şihâb: c.2, s. 185, BağaVî Şerhü's-Sürme. no: 4112,

hazretleri tarafından Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kalbine ilham yoluyla şüphesiz olarak doğan ve izhâr olunan vahiylerdir. Allâhü Teâlâ hazretleri kendi katında kendi nuruyla gösterdi. Buyurduğu gibi:
-"Muhakkak ki, biz sana bihakkın Kitâb indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği veçhile hükmedesin. Hâinlere müdafaa vekili olma!..."³⁹¹

İctihâd İle Amel

Suâl: (Eğer desen ki:) Ebû'l-Eş'ârî (r.h.) hazretleri ve mütekellimlerin (Kelâm ilminin âlimlerinin) çoğuna göre bu âyet-i kerime (yani "İnsanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği veçhile hükmedesin."³⁹² Kavl-i şerifin delaletiyle) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ictihâd ile hükmetmesi olduğuna delâlet ettiği halde; Halbuki "Ben ancak bana verilen vahye ittiba ederim..."³⁹³ kavl-i şerifine göre) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sadece vahye tabi olduğu sabittir? (Bu nasıl tefsir edilir?)

Cevâp: (Cevaben derim ki:) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ictihadı meal itibarıyla vahiy kılındı. Muhakkak ki Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ictihadı üzerine ikrar kılınması (aksi Allah tarafından vahiy edilmemesi), Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hak üzere olduğuna delâlet eder, Başlangıçta vahiyle sabit olduğu gibi³⁹⁴...

Kör ile Gören

"De ki: "Kör, görenle bir olur

Dalâlette olan ile hidâyet üzere olan misâli... Zira Efendimiz

(s.a.v.) hazretleri, nefsinin ilâhî vahye tabi olmakla vasıflandırdığına göre, onun nefsinin hidâyet üzere vasıflandırması da lazım gelir. Ve kendisine karşı inat eden, hakka tabi olmayan davetinden (İslâm dininden) uzaklaşanları da dalâletle vasıflandırması lazımdır.

Vahyin gayriyle amel etmek, körlerin amellerinin (körü körüne iş yapanların yaptıkları) işlerin yerine geçer. Vahyin gereğince amel etmek ise gören (hakikati ve ne yaptığını bilerek ve görerek iş yapanların) işlerinin yerine geçerlidir....³⁹⁵

Tefekkür Davet

"Artık bir düşünmez misiniz?"

Siz hak olan bu kelâmı işitmiyor musunuz? İlâhî kelâm üzerinde tefekkür etmiyor musunuz? (Düşünmüyor musunuz? Eğer tefekkür etmiş olsaydınız elbette;) hidâyete erer, ona tabi olur ve onun gereğiyle amel ederdiniz. Tevbîh (ve azarlamının kaynağı) onların iki işi birden yapmamalarıdır: Yani onların Kur'ân-ı kerimi dinlemek ve üzerinde düşünmekten yoksun olmalarıdır.

"Hem, bununla inzar eyle."

Sana indirilen vahiy (Kur'ân-i kerim ile) korkut, (kimi?)

"Şunları ki, rablarının huzuruna neşrolunacaklarından korkarlar;"

Yeniden dirüme ve Rablerine toplanacakları yani Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka mülkün (sahibi) olmadığı bir yere toplanacaklarına ve Allah'tan başka kendilerine menfaat ve zarar verenin olmadığına imân edenleri korkut, demektir.

Denildi ki: hfa. "Korkuyorlar," kavl-i şerifi; "Biliyorlar," manasınadır. Çünkü onların korkulan ilimlerindedir...³⁹⁶

Hakiki Dost

"Öyle ki, kendileri için onun huzurunda

(ondan gayri) ne bir dost..."

Kendilerine menfaat veren bir yakın...

"Ve ne bir şefaataçı (yoktur),"

Ki onlara şefaata etsin...

³⁹¹ en-Nisâ: 4/105.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/403-404.

³⁹² en-Nisâ: 4/105.

³⁹³ El-En'âm: 6/50,

³⁹⁴ İctihâd'ta müctehidin hata etmeside umulur. Fakat Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ictihadında hata etmesi mümkün değildir. Zira eğer Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, isabet etmemiş olsa; o işin doğrusu Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından kendisine bildirilecektir. Bundan dolayı, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin bütün hüküm ve kararları ilâhî vahye dayanmaktadır. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/404.

³⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/404-405.

³⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/405.

Cümle, nefiy cümlesidir. Yani "haşr olurlar" fiilin zamirinden hâl mevziinde değildir. Kendisinden korkutulan haşr ise bu hal üzeredir.

"Ondan başka," kavlı-şerifi, "Değildir," (nakıs fiilin) İsminden hâldir.

Yani Allâhü Teâlâ hazretlerine geçerek, (onun gayri), demektir.

(İsm-i) mevsi şunlar ki,) kavlı-şerifinden murad, âsi mü'minlerdir. Tefsirlerin çoğunda böyle (tefsir ve beyân edildiği) üzere³⁹⁷

Şefaât Haktır

Ama şefaatin Allah'tan gayrisinden meydana gelmesinin nefiyine gelince... Zira ehl-i sünnet ve'l-cemaat mezhebine göre, kıyamet gününde;

1 - Peygamberler

2- (Âlimler)

3- Evliya

4- Ve şehidler) şefaât edeceklerdir³⁹⁸.

(Bütün bunların) şefaât etmeleri, ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin izniyle olur. Şefaât Allâhü Teâlâ hazretlerinin izniyle

olduğuna göre hakikatte şefaât eden de Allâhü Teâlâ hazretleridir, demek olur...

Mevlânâ Ebû Suûd Efendi (r.h.) buyurdular:

(İsm-i) mevsi (^Jüi şunlar ki,) kavlı-şerifinden murad, kâfirlerden hasrı caiz görenlerdir. Bunlar aslında cürüm sahibi olan kâfirlerdir:

1- Kitabehli gibi

2-(Müşrikler gibi... Müşriklerden) ölümden sonra dirilmeyi itiraf edenler, babaları olan peygamberlerin şefaâtlarında tereddüt eden, evvelkileri (Efendimiz s.a.v. hazretlerinden Önceki müşrikler) gibi...

3- Ve sonra ki müşrikler gibi ki putların kendilerine şefaât edeceklerine inanan müşriklerdir.

4- Her ikisinde beraberce tereddüt eden bazı kâfirler gibi....

5- Ölümünden sonra dirilme ile ilgili hadisi {Efendimiz s.a.v. hazretlerinden bir şeyler) işittiklerinde gerçek olabilir düşüncesiyle korkuya kapılanlardır.

Amma re'sen hasrı inkâr edenler, hasra kail oldukları halde, babalarının şefaâtlarını veya putların şefaâtlarını kesip atanlar, inzâr (korkutma) emrinin dışındadırlar. Ebû Suûd Efendinin sözleri bitti.³⁹⁹

Kelâm, zahire göredir. Zira kâfirlerin kendilerine şefaât edecek ve sözleri dinlenecek bir dostları yoktur. (3/34)⁴⁰⁰

Korkutma Takva İçindir

"Gerektir ki onlar korunurlar."

Emrin ta'lilidir. Yani onların takvâh olmaları ve içinde oldukları hali kökünden söküp, (küfür ve isyanı) atmaları, taat, ibâdet ve salih amel işlemleri için korkut. Veya küfür ve isyanlardan sakınırlar, demektir.⁴⁰¹

İşârî Manâlar

Bu âyet-i kerimede şu işaretler vardır:

Allâhü Teâlâ hazretleri. Peygamberi Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine, kâfirlere akılları kaderince (akıllarının alacağı mertebeye göre) konuşmasını emretti⁴⁰².

Bunun için Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

-"De ki: "Ben size "Allah'ın hazineleri benim yanımdadır." demem..."⁴⁰³

Halbuki onlar benim yanımdadır. Lakin ben sizlere onun yanımda olduğunu söylemiyorum. O da eşyanın

³⁹⁷ Tefsîr-i Kebir: c. 12, s. 223, (4/539),

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/406.

³⁹⁸ Hadis-i şerifte şöyle buyuruldu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Kıyamette üç (zümre) şefaât eder: Peygamberler, sonra âlimler ve daha sonra şehidler." İbni Mace: 4304,

³⁹⁹ Ebû Suûd Tefsiri c, 3, s. 137.

⁴⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/406-407.

⁴⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/407.

⁴⁰² Hadis-i şerifte buyuruldu:

-"Biz peygamberler topluluğu, insanları mertebelerine indirmek ve İnsanlara akılları kaderince konuşmakla emir olunduk." İhyâ-u Ulumiddin c. 1, s. 57,

-"Ben insanlara akılları kaderince hitab etmekle emir olundum." En-Nihâye fi Garibü'l- Ahâdis, mukaddime. Feyzû'l-Kadir: 3693, Hazret-i Ali (r.a.)dan şöyle rivayet olundu:

-"İnsanlara onların bildikleri (ve anladıkları) şekilde konuşun. Siz insanların Allâhü Teâlâ hazretlerini, Resulünü (s.a.v.) yalanlamalarını ister misiniz?" Buhârî; 124, Sahihî Müslim: 465,

⁴⁰³ ei-En'âm: 6/50.

hakikati ilmi ve mâhiyetini bilme bilgisidir. Bütün bunlar, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin katındaydı; Allâhü Teâlâ hazretlerinin göstermesiyle;

-"İleride biz onlara hem afakta, hem nefislerinde ayetlerimizi öyle göstereceğiz ki nihayet onun hak olduğu kendilerine tebeyyün edecekî Kâfi değil mi bu ki rabbın her şeye şahid!"⁴⁰⁴

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin;

-"(Allâhım!) Bize eşyayı olduğu gibi göster!" duasının icâbetiyle ona bütün eşyanın hakikati verildi.³³²

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin:

"Bana kelimeleri toplayan verildi."⁴⁰⁵

(Bütün bu hazinelere rağmen) Allâhü Teâlâ hazretleri kendisine; "Allah'ın hazineleri benim yanımda değildir," de buyurdu.⁴⁰⁶

Sır Vermeyin

Şeyhü'l-Ekber (Muhyiddini Arabî) k.s. el-ether hazretleri buyurdular:

-"Sırların tohumunu kör (çöl) toprağa atmayın." "Sırların tohumunu atmayın,"

Yani, kalb ve ruhun gıdası olan hakikatleri, cisim için buğday tohumu gibi;

"Kör (çöl) toprağın içine..."

Yani hakkı görmeyen ve bütün eşyada hakikati müşahede edemeyen taifenin istidad arzına ekmeyin....

Molla Cami (k.s.) hazretlerine ait olan ıŞerhti'l-Füsus'ta olduğu gibi...⁴⁰⁷

Sözde Kalan tüm

Sa'dî (k.s.) hazretleri buyurdular:

-"Yazık olur!

Sefillere ilim ve marifetten konuşmak...

ilimlerden konuşuyorlar.

Zira, tohumu çöl ve çorak toprağa ekmekle zayi edilmiş olur..."⁴⁰⁸

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri Geçmiş ve Geleceği Biliyordu

"Ve ben gaybı da bilmem..."⁴⁰⁹

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, mâzî (geçmişte olmuş) olanları haber veriyordu. Olacak olanları da Hak Teâlâ hazretlerinin haber vermesiyle haber veriyordu.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri "Mirâc gece"si buyurdular:

-"Boğazıma bir katre damlatıldı; (o anda) olanları ve olacakları öğrendim." Kim:

-"Peygamber (s.a.v.) gaybi bilmiyor derse, gerçekten bana isabet eden (gelen ilimde) hata etmiştir. Ben size "Ben bir melekim" demiyorum. Halbuki ben melek makamını çoktan aşım. Cebrail Aleyhisselâm:

-"Buyur! Geç!" dediğimde o, bana:

-"Eğer bir parmak kadar ileri gitsem elbette yanarım!" dediğinde ben meleklerin makamını çoktan geçtim..."⁴¹⁰

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri Cebrail Aleyhisselân'ı Geçti

Sa'dî (k.s.) hazretleri buyurdıkları gibi:

-"Bir gece Burak'a bindi.

Felekten geçti. Mirâc'a çıktı.

Peygamberlik makamıyla, melekleri geçti.

Allah'ın verdiği kudret ve kuvvetle Cebrail Aleyhisselâmı geçti.

Burak'a bindikten sonra "Kurbet Tîh"inde

Cebraile Aleyhisselâmı bıraktı.

Cebraile Aleyhisselâm "Sidre-i müntehâ" da kaldı.

Ondan ileri gitmedi..."⁴¹¹

⁴⁰⁴ el-Fussilet:4t/53.

⁴⁰⁵ Müsned-i Ahmed: 9328,

⁴⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/407-409.

⁴⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/409.

⁴⁰⁸ Bostan-i Sâ'dî s. 60. Sa'dî Şirâzi. İhtimam: Cenab-ı Akây Muhammed Ali Furûğî. 131b-Tahrân

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/409.

⁴⁰⁹ el-En'âm: 6/SO.

⁴¹⁰ Kaynağına rastlayamadım. Bu konuda daha geniş bilgi Süleyman Çelebi (r.h.)'ın

"Mevlid-i Nebî'nin Mirâç bahrine bakınız.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/409-410.

Vahyi Açıkladı

Ben ancak ^ana verilen vahye ittiba ederim..."

Yani ben Aliâhü Teâlâ hazretlerinin katında olan makamlarımdan

ve hallerimden haber vermiyorum. Halbuki;

-"Benim Aliâhü Teâlâ hazretleriyle öyle bir vaktim vardır ki, ona ne mukarreb bir melek ve ne de gönderilmiş bir peygamber (herhangi bir resul) güç (ve tâkât) getirebilir." ⁴¹²

Ancak Aliâhü Teâlâ hazretlerinin vahyettiğini size haber veriyorum. Aliâhü Teâlâ hazretlerinin sizin gözlerinizi kör ettiği ve benim gördüğüm bir konuyu; ben nasıl size haber vereyim? Görenle görmeyen bir değildir. ⁴¹³

Vuslat ve Mâsiva

Sonra Aliâhü Teâlâ hazretleri;

"Hem, bununla inzar eyle..." Buyurdu.

Bu hakikat ve manâları haber ver; korkanlara yani inayet cezbeleriyle Rablerinin huzuruna haşr olmayı ümit edenleri korkut, demektir. Onlar için tahakkuk eder. Onlar için Aliâhü Teâlâ hazretlerinden başka vusul yoktur. Yani Evliyadan ve şefaateçi yani peygamberlerden bir şefaateçileri yoktur. Çünkü vusul, hakkın cezbeleriyle mümkün olur. Belki onlar, vusulü talep etme yolunda Aliâhü Teâlâ hazretleriyle mâ sivâllahtan sakınmış olurlar... ⁴¹⁴

Hikaye (zararsız arkadaş)

Sırrı Sakatı (k.s.) hazretleri, buyurdular:

-"Bir gün kabristanlığa uğradım. Bir de baktım ki, Behlül Dâne (k.s.) oradaydı. Ona:

-"Burada ne yapıyorsun?" diye sordum. O:

-"Ben, kavimle oturuyorum! (Öyle bir kavim ki) kendileriyle beraber olduğum zaman: bana eziyet etmezler ve kendilerinden ayrıldığım zaman da bana gıybet etmezler..." dedi. Ben ona:

-"Aç olursun?" dedim.

O, yüz çevirdi ve (giderken şöyle) diyordu:

-"Aç kal!

Çünkü açlık, takva amelindedir.

Uzun açlık, elbette bir gün; doyacaktır..." ⁴¹⁵

Sâlihlerin Amelleri

Denildi:

Sâlihler, Allâhü Teâlâ hazretlerinin onlardan gayrilerinin dışında (sadece kendilerini) süslemiş olduğu (manevî ziynetlerinin) misâli bir ordu misâlidir. (Orduya) melikleri;

-"Bana arz olunmak üzere süslenin! Kimin süsü ve ziyneti daha güzel olursa; o kişi benim katımda yüksek derecelere sahip olacaktır!" dedi.

Melik, daha sonra kendisinin yanında bulunan ordunun (ve insanların herhangi birisinin) yanında bulunmayan süs, ziynet ve takılan gizlice memleketinin havassına (bazı özel kişilere) ve muhabbet ehline (sevdiği kişilere) gönderdi... Onlar (arz olunma merasiminde) melikin kendilerine gönderdiği ziynetle süslandiler. Onları gören diğer ordu ve askerler, melike arz olunma anında secdeye kapandılar....

İşte bu Allâhü Teâlâ hazretlerinin sâlih amellere ve temiz hallere muvaffak kıldığı kişilerin misâlidir.

Bu kişilerin, kendilerinin yanında bulunanları (manevî ziynetlerini) avâm-ı nasa (insanların avamlarına, o hallerden habersiz olanlara) vafsetmelerine hacet ve ihtiyaçları yoktur. Onların bunu bilmeleri kâfidir. Onların bu güzel halleri elbette "Arz-i Ekber" (hesap için Allâhü Teâlâ hazretlerine arz olunma) günü ve "Kesîb-i Ahmer" (misk tepelerinin) yanında zahir olup ortaya çıkacaktır.

-"Onlar, saygı değer hizmetçiler ve efendilerdi. Biz ise kötü kullarız... Ne kötü kul..." ⁴¹⁶

Takva Ehliyle Beraber Olmak

⁴¹¹ Bostanî Sa'dî Şirâzî s. 5,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/410-411.

⁴¹² feifü'l-Hafâ: 2159. Feyzü'l-Kadir: 4377, El-Milel ve'l-Nihel: c. 2, s. 44,

⁴¹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/411.

⁴¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/411.

⁴¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/411-412.

⁴¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/412-413.

Yüce Meali:

Ve öyle, rablarının cemâlini isteyerek, sabah-akşam O'na dua edenleri yanından kovayım deme. Sana onların hesabından bir şey yok, senin hesabından da onlara bir şey yok ki, biçareleri kovup da zâlimlerden olacaksın.⁵² Böyle, bazıları bazılarıyla fitneye de düşürmüşünüz ki, şöyle desinler: ~"Â!.. Şunlar mı o Allah'ın aramızdan lütfuna lâyık gördüğü kimseler!?"* Allah şükreden kullarını daha iyi bilir değil mi?⁵³⁴¹⁷

Tefsîr-i Şerifi:

sabah-akşam Rablerine dua edenleri yanından kovayım deme..." (3/35)⁴¹⁸

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu:

Kureyşin reisleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldiler. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şerefli ve mübarek meclislerinde, Suhayb (r.a.), Ammâr (r.a.)» Habbâb (r.a.), Bilal (r.a.) ve Selmân (r.a.)⁴¹⁹ve onlardan başka diğer fakirleri gördüklerinde; Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine;

-"Sen eğer bu köleleri ve cübbeleri yünden: (ve yamalı olan fakirleri) yanından kovarsan- o fakir sahabelerin cübbeleri yündendi ve başka bir şeyleri yoktu- biz seninle otururuz ve seninle sohbet ederiz!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

-"Ben mü'minleri kovamam!" dedi. Onlar:

-"Hiç olmazsa, biz sana geldiğimizde onlar kalkıp gitsinler ki, Arablar bizim faziletimizi bilsinler. Çünkü sana sürekli Arablardan elçiler, gruplar gelmektedir. Biz, Arabların bizi o fakirlerle beraber oturmuş olarak görmelerinden utanıyoruz... Biz kalkıp gittiğimizde eğer dilersen, yine onları meclisine alabilirsin!" dediler.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, onların imân etmelerine tama ederek böyle bir yola baş vurmaya temenni etti (içinden geçirdi) işte bunun üzerine Ailâhü Teâlâ hazretleri bu âyet-i kerimeyi indirdi...."⁴²⁰

⁴¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/413.

⁴¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/414.

⁴¹⁹ Musannif İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) hazretleri, Mekke'de iman eden sahabelerin arasında, Selmân-ı Farişî (r.a.) hazretlerini sayması sadece fakir sahabeleri saymak için olsa gerek... Çünkü Selmân-ı Farişî (r.a.) hazretleri, Mekke'de değil de Medine-i Münevverede, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine gelip, Müslüman oldu. Selmân-ı Farişî (r.a.) hazretleri aslen İranlıdır. İsfehân'a yakın bir köyde doğdu. Asıl ismi Mabehtir. Gençliğinde mecûsi idi. Sonra Hristiyan rahiplerle tanıştı. Hristiyan oldu. tüm tahsil etti. O devrin büyük bir âlimi oldu. Değişik yerlerde kaldı. Bir süre Bursa'da da kaldı. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin Medine'ye hicretleri üzerine gelip iman etti. Ehli beytten sayıldı. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden bir çok hadis-i şerif rivayet etti. Rivayet ettiği hadis-i şeriflerin altmış kadarı kitaplara geçti. Selmân-ı Farişî (r.a.) hazretleri. Hazret-i Ömer (r.a.) tarafından Medâyine vali tayin edildi. Sitisle-i saadatin ikinci halkasını teşkil etmektedir. Selmân-ı Farişî (r.a.) hazretleri, ikiyüzlü (250. bir rivayete göre de 350) yaşlarında iken H-35 (655) yılında Medâyin'de vefat etti... Vefat ettiği zaman, terekesi, bir tas. bir leğen. bir kilim ve bir hasırdan ibaretti.

⁴²⁰ Kenzu'l-Ummal: 4373. Bu konuda şöyle geniş bir rivayet vardır: Habbâb (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

-"Akra' bin Habis et-Temimî ve Uneyne bin Hisn el-Fezârî (birinde Efendimiz s.a.v. hazretlerine geldiler ve) Resûlullah (s.a.v.) hazretlerini Suhayb (r.a.) Bilâl (r.a.) ve Ammâr (r.a.) ve Habbâb (r.a.) hazretleri gibi zayıf ve fakir mü'minlerden bazı insanlarla beraber oturur gördüler. Zayıf mü'minleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin etrafında gördüklerinde, onları hakir gördüler. Geldiler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle halvet edip (tenhâ bir yere çekerek baş başa kalıp), Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine;

-"Biz senin bize (mahsus) bir meclis kurmanı istiyoruz. Arablar bununla bizim faziletimizi anlarlar. Çünkü Arab heyetleri (ve kabilelerin elçileri) sana geliyorlar. Arabların bizi bu kölelerle beraber görmelerinden utanıyoruz. Biz sana geldiğimizde onları yanından kaldır. Biz senden ayrıldığımızda istersen onları yine yanında oturt..." dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

-"Olur!" dedi. Onlar:

-"Öyleyse bizim için bir yazı yaz!" dediler. (Habbâb r.a. hazretleri) buyurdu:

-"Efendimiz s.a.v. hazretleri, bir sahife istedi. Ve onların istediklerini yazması için Hazret-i Ali'yi (r.a.) çağırdı. Biz de bir kenarda oturuyorduk. Cebrail Aieyhisselâm indi. Ve buyurdu:

-"Ve öyle, rablarının cemâlini isteyerek, sabah-akşam O'na dua edenleri yanından kovayım deme. Sana onların hesabından bir şey yok, senin hesabından da onlara bir şey yok ki, biçareleri kovup da zâlimlerden olacaksın." El-En'âm: 6/52, Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bu inen âyet-i kerimeleri. Akra bin Habis ve Uneyne bin Hisn'e anlattı ve buyurdu:

- "Böyle, bazıları bazılarıyla fitneye de düşürmüşünüz ki, şöyle desinler: "Â!.. Şunlar mı o Allah'ın aramızdan lütfuna lâyık gördüğü kimseler!?" Allah şükreden kullarını daha iyi bilir değil mi?" El-En'âm: 53. Sonra buyurdu:

-"Âyetlerimize iymân ediyor olanlar, yanına geldikleri zaman da de ki: "Selâm sizlere. Rabbiniz kendine rahmeti yazdı. İçinizden her kim bir cahillikle bir kabahat yapmış, sonra arkasından tevbe edip düzelmiş ise, ona karşı gafûr-rahîm olmayı irade buyurdu."" El-En'âm: 54.

(Habbab r.a. hazretleri) buyurdu:

-"(Bu âyet-i kerimelerin) inmesinden sonra biz Resûlullah {s.a.v.) hazretleri ve o da bize öyle yakaştı ki. otururken dizdize ve hatta (sanki) dizlerimizi onun mübarek dizlerinin üzerine koyuyorduk... Efendimiz {s.a.v.) hazretleri beraber bizimle oturuyordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, kalkmak istediği zaman ancak o zaman kalkıp bizi terk ediyordu. Sonra Ailâhü teâlâ hazretleri şu âyet-i kerimeyi inzal buyurdu:

-"Öyle de ve rabbinden sana vahyolunanı tilâvet eyle! Onun kelimâtım tebdil edecek yoktur ve Ondandır başka bir penan (sıgmac) bulamazsın I Nefsince de o kullarla beraber sabret ki sabah-akşam (her vakit) rablerine duâ eder, cemâlini isterler. Sen dünya zinetini arzu ederek onlardan gözlerini ayırma ve o kimseye itaat etme ki kalbini zikrimizden gafil bırakmışız, keyfinin ardına düşmüş ve işi, haddini aşmak olmuştur! "El- Kehf: 28,

"Kalbini zikrimizden gafil bıraktığımız kimse..." Akra bin Uneyne (ve benzer kişiler) dir. Sonra:

-"Helak!" buyurdu. Helak olan iş. Uneyne ve Akra'm işidir... Sonra Ailâhü Teâlâ hazretleri onlara iki adamın misâlini, (kehf sûresi âyet 32-

Mal ve Soy Üstünlük Değildir

(Bu âyet-i kerimeyle) Ailâhü Teâlâ hazretleri, Efendimiz (s.a.v. hazretlerine, zenginlik ve şerefliğin düşük olanlara üstün kılınmasını sevmediğini öğretti.
Zira Ailâhü Teâlâ hazretlerinin. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin göndermiş olduğu yol dindir. Dünya halleri değildir ⁴²¹ ...

Tard Nedir?

"Tard", Uzaklaştırmak, demektir.

Farsça olarak mânâsı şöyledir: Senin meclisinde bulunan Allah'ın erleri o dervişler ki onlar, kendilerini besleyemeyecek kadar fakir ve yoksul insanları yanında kovma; onlar gece ve gündüz, Ailâhü Teâlâ hazretlerini zikrediyorlar... ⁴²²

Zikredenlerle Beraber

Burada siüJiy. sabah-akşam) diye iki vaktin zikredilmesinden murad devamlı Ailâhü Teâlâ hazretlerini zikretmek, demektir.

-"Kimin Ailâhü Teâlâ hazretlerini zikretmesi devamlı olursa; o kişinin Ailâhü Teâlâ hazretleriyle oturması da (o kişinin kendisini Ailâhü Teâlâ hazretlerinin huzurunda hissetmesi de) devamlı olur..." Buyurduğu gibi:

-"Ben beni zikredenin meclisindeyim (yani o kişi devamlı olarak rahmetime gark olmuştur)! ⁴²³

İbâdetten Maksat

"istiyorlar,"

Zikirleri ve ibâdetleriyle istiyorlar;

"Onun cemâlini..."

Ailâhü Teâlâ hazretlerinin cemâlini ve rızasını istiyorlar. Onlar dünyevî kazanç ve mallardan hiçbir şey istemiyorlar.

Bu kavî-i şerif, "dua ediyorlar, " fiilinin failinden hâl'dir.

Yani: Onlar, Allâhü Teâlâ hazretlerine ihlâs ile dua ediyorlar, demektir. Duanın ihlâs ile kayıtlanması: İhlasın, işi özü olmasından dolayıdır...

İbâdete ihlâs ile niyet etmedi. Her ne yaptıysa bir posttan içeri girmedi.

Uzaklaştırmamanın ikram (insana duyulan saygının ve dinin) en kuvvetli vaciplerinden olduğunu beyân edip bu şuurunu vermek için buyurdu:

"Sana onların hesabından bir şey yok, senin hesabından da onlara bir şey yok..."

Müşrikler, Müslüman fakirleri yerlerken onların köle (kökenli) olmalarını, miskîn ve fakir olmalarını sadece öne sürmediler: belki onların imânlarına da dil uzattılar. Ve şöyle dediler:

-"Ey Muhammed (s.a.v.)! Müslüman fakirler, senin yanında toplandılar ve senin dinini kabul ettiler; bunun nedeni ise, onların senin yanında yiyecek ve giyecek bulmalarındır. İşte onlar bu sebeple Müslüman oldular. Yoksa hakikatte onlar, senin dininden âri ve sana imân etmekten yoksundurlar..."

Allâhü Teâlâ hazretleri, müşriklerin bu (çirkin, kötü ve iftira dolu) sözlerini defetmek ve onların bu sözlerinden doğan ve fakir Müslümanların huzur-u risâietten kovulmalarını icâp edecek düşünceyi akla getirecek vehimlere cevap verdi. Ve buyurdu: "Senin üzerine değil..." Sana düşen ancak onların hallerinin zahirine itibâr etmektir. O

---

43 arasını misâl getirdi. Ve dünya hayatı için (kehf 44-46 arasını) misâl verdi...

Sonra Habbab (r.a.) hazretleri buyurdular:

-"Biz Efendimiz {s.a.v.} hazretleriyle beraber otururduk. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kalkacağı saate ulaştığımızda biz (Efendimiz s.a.v. hazretlerinden müsaade isteyerek) kalkardık ki, o da kalkıp gidebilirdi..." İbni Mâce: 4117.

İsmail Hakkı Bursalı (k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/414-415.

⁴²¹ El-Hucurât sûresinde; insanların hayırlısı şöyle tarif edilecektir:

"Haberiniz olsun ki Allah yanında ekreminiz en takvalınızdır;" el-Hucurât: 49/13, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de şöyle buyurdular:

"Ey insanlar! Dikkat edin! Rabbiniz bir (olan Allah) dır. Babamız da birdir. Gözünüzü açın! Arap ırkına mensup olanın diğer ırklara, Acem ırkına mensup olanın. Arap ırkına; beyaz (renkli insan) in siyah (ırk)a. siyah (insanlar) in beyazlara üstünlüğü yoktur. FAZİLET, ANCAK TAKVA İLEDİR." Müsned-i Ahmed bin tianbel; c. 5, s. 106. Şair Mehmed Akif de ne güzel buyurmuş:

Arab'ın Türk'e Laz'ın Çerkez'e yahut Kürd'e Acem'in Çinliye rüçhânı mı varmış? Nerde! Müslümanlıkta anâsır mı olurmuş? Ne gezer Fikr-i kavmiyyeti tel'in ediyor Peygamber.

İsmail Hakkı Bursalı (k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/416.

⁴²² İsmail Hakkı Bursalı (k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/417.

⁴²³ Keşfü'l-Hafâ:611.

İsmail Hakkı Bursalı (k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/417.

da onların müttükilerin nişanı ile nişanlanmalarındır. Eğer onların, müşriklerin dedikleri gibi, kendisinden râzî olunmayan bir bâtınları (iç âlemleri olsa) bile; onların imânlarının hesaplarının zararı ancak kendilerine döner; sana değil... Zira herkesin hesabının zaran kendisine aittir; başkasına değil...

Bundan maksat, kâfirlerin ta'n (yersiz eleştirisi, haksız yermeleri ve çirkin sözlerini) defetmek ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin, fakirlerin terbiyesi ve dinlerinin üzerine sabit kılmaktır.

"Onların hesaplan" ve "Onların aleyhinedir" kavli-i şeriflerinden zamir, "Rablerine dua ederler." (KavN şerifinde beyan edilen fakir Müslüman) zatlara râddir.

Bir şey," kavli-i şerifinde ki, °^ harf-i cerri zâid'tir. Bu kavli-i şerifte; difi "Senin üzerine," ve^fe "Onların üzerine" kavli-i şerifinin failidir. Çünkü nefye itimat etmektedir.

"onların hesabında" ve "Senin hesabından" kavli-i şerifleri, "bir şey" kelimesinin sıfatlarıdır Sora takdim olundular ve böyle hâl oldular...

Mevlânâ Ebû Suûd Efendi hazretleri buyurdular: "Senin hesabından da onlara bir şey yok!.." Bu kavli-i şerifin mâ kabli (öncesiyle yani, "Sana onların hesabından bir şey yok..." ifadesiyle cevap tamam olmasıyla beraber; bu kavli-i şerifin zikredilmesi (yani ayrıca "Senin hesabından da onlara bir şey yok..." buyurması) onların hesaplarından hiçbir şeyin Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin üzerinde olmadığını, kendisinden asla şüphe olmayan şekilde nazm-ı şerifde mübalağa ile ifade içindir. Bu aynı zamanda Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hesabının (Efendimiz s.a.v. hazretlerine davetine icabet etmemek ve ona imân etmemekten dolayı onların hesaba çekileceğini) şu kavli-i şerifin yolu üzere beyândır:

-"Her ümmet için bir müddet mukadder... Müddetleri gelince, bir lâhza geride kalmazlar, öne de geçemezler..."⁴²⁴

bîçâreleri kovarsan. Nefyin cevâbıdır. "Bize gelmedim bize konuşurdun," (sözünde nefiy manâsı) gibi... kelimesi mensûbtur. Burada manâsı konuşmanın olmadığı üzeredir. Zira konuşmanın sebebi olan gelmek olmadığı için...

İşte bu âyet-i kerimedeki nefiy bu kabildendir. Zira eğer onların hesaplarının zararları eğer muhatabın üzerinde karar kılmış olsaydı; o zaman bu elbette onun imânındaki bir şüpheden ve kötü bir vehimden dolayı muhatabın onları uzaklaştırmalarına sebep olurdu.

(İşte bu âyet-i kerime) bu sebep olmadığından onların kovulma sebeplerinin olmadığına hükmetti....⁴²⁵

Fakirleri Kovanlar Zâlimlerdir

"(0 takdirde) zâlimlerden olacaksın..." Nehyin cevâbıdır. 0 nehiy;

-"Ve öyle, rablannin cemâlini isteyerek, sabah-akşam O'na dua edenleri yanından kovayım deme." Kavli-i şerifidir⁴²⁶.

İmtihan

"Böyle, fitneye düşürdük."

Kendisinden sonra geien; takdiminden ibaret olan ffi/in masdanna işarettir, (3/36)

0 da Allâhü Teâlâ hazretlerinin, din işlerinde mü'minlerin fakirlerinin dünya işlerinde, kötü bir hâlin kemâlinde olmalarıyla beraber, Allâhü Teâlâ hazretlerinin fakirlerin imân etmelerine muvaffakiyet vermesidir.

Kef (d) harî, iktihâm ve esmâ-i işaretin ifade etmiş olduğu fehâmetin te'kfdi içindir.

Manâsı: Bu imtihanı, kemâl derecesindeki bedîf (ve güzel) imtihan olarak; yani biz onları mübtelâ kıldık...

"Bazılarını bazısıyla..."

İnsanların bazılarını bazılarıyla mübtelâ kıldık; başkasıyla değil... Sonrakileri, dünya işlerinde evvelkilerin üzerine takdim ettik; dünya işlerinde üzerlerinde küllî bir takdim ile takdim ettik...

"Desinler diye..."

lam (J harfi) onların işlerinin akıbeti içindir.

Yani bazı evvelkiler, sondakileri işaret ederek; ve kendi aralarında bulunan dünyevî büyük uçurumlar ve farklılıklara bakarak; onları hakir, zelil ve küçük görmeleri ve hakikî fazilet olan manevî Üstünlüklerden kör ve yoksun bir halde şöyle desinler;

"Â!.. Şunlar mı o Allah'ın aramızdan lütfuna lâyık gördüğü kimseler!?"

Allâhü Teâlâ hazretlerin kendilerini hakka isabette muvaffak kıldı. Allâhü Teâlâ hazretleri bizim dışımızda kendilerine kendi katında yardım etti. Halbuki bizler, ileri gelenler, reisler ve efendileriz. Onlar ise köleler,

⁴²⁴ el-A'râf: 7/34,

⁴²⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/417-419.

⁴²⁶ İnsanları Allah'ın kitabına, dinine, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin yolunda ve feyz-i ilâhîye davet eden kişilerin (hâssten vazifeli şahısların), Allah'ın bir hikmet ve sebepten dolayı fakir yarattığı kimselere karşı duyarlı olmaları lazım. Bu âyet-i kerimenin manâsından ibret almalıdırlar. Fakirleri bırakıp; (birkaç kuruşluk dünyalık için asla) zenginlerin el ve eteklerini öpmemelidirler. Allâhü Teâlâ hazretleri dilerse, her yerden gönderir. Hazinesel onun elindedir. O sebepleri yaratır.

-"Kim bir zengin kişiye; onun zenginliğinden dolayı tevazu ederse, o kişinin üçte ikisi gider." Keşf'ül-Hafâ: 2444.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/420.

fakirler, miskinler ve düşük insanlardı. Onların bu sözlerinden maksatları; onlardaki minnetin vukuunu inkârdır; şu sözlerinin yoluyla;

- "Eğer İslâm dini hayır olmuş olsaydı; bunlar (fakir ve zayıf insanlar) İslâm olmada bizi geçemezlerdi!" ... Yoksa, Allâhü Teâlâ hazretleri üzerine itiraz yoluyla vukuunu itiraf etmekle beraber, o fakir ve zayıf Müslümanlar üzerine ilâhî lütfün gelmesini hakir görmek değildir.... (Belki inkârdır...) ⁴²⁷

İslâm Şerefinden Mahrum Olanlar?

Kelbî (r.h.) buyurdular:

(O günün örf, adet ve geleneklerine göre) şerefli (üstünlük kompleksine kapılmış akılsız) biri, (o günün dünya görüşüne göre) düşük (fakir ve zayıf) birisinin kendisinden Müslüman olduğunu görüp ona baktığında; Müslüman olmaktan vazgeçer; burun kıvrır ve:

- "Bu adam Müslüman olmakta beni geçmiş!" der. Ve Müslüman olmazdı... ⁴²⁸

Şükür Ehli

iyi bilir değil mi?"

"Allah şükreden kullarını daha

Onların bu sözlerini ret ve onu iptaldir... Yani Allâhü Teâlâ hazretleri nimetlerine şükredenlerin kimler olduğunu daha iyi bilmez mi? Tâ ki siz Allah'ın nimetini kullarından uzak görüyorsunuz.

Bu kavî-i şerifte şu işaretler vardır:

Bu zayıf ve fakir mü'minler; Allâhü Teâlâ hazretlerinin Kur'ân-ı kerimi indirmesi ve kendilerine imân etmeyi muvaffâk kılma nimetinin hakkını çok iyi biliyorlar. Bu nimetlerden (Kur'ân-ı kerim ve imân nimetinden) dolayı Allâhü Teâlâ hazretlerine şükrediyorlar.

Yine bu kavî-i şerifte, fakir ve zayıf mü'minler için ileri geri konuşan kişilerin bunların hepsinden çok uzak olduğuna tariz vardır. ⁴²⁹

Te'vilât-i Necmiyyede buyuruldu:

"Böyle, bazılarını bazısıyla fitneye de düşürmüşünüz ki..."

Yani zengin, fakir kimse ile: fakir olan da zengin ile imtihan olunmaktadır.

Zengin kişi şükretsin ve fakir de sabretsin diye... Eğer fazilet sahibi şükretmezse; faziletinin yok olmasına taarruz etmiştir. Eğer mefdûl {fazileti düşük olanı fakir kimse) sabrederse; fazilete nail olmak için çalışmış olur. Sabreden fakir, şükreden zengine müsavidir.. ⁴³⁰

..

Şükreden Zengin, Sabreden Fakir

Süleyman Aleyhisselâm şükürde, sabreden Eyyûb Aleyhisselâm ile beraber olduğu gibi... Süleyman Aleyhisselâm, suret bakımından kuilukta amelî çok, Eyyûb Aleyhisselâm da suret bakımından kullukta (hastalığından dolayı) çok amel işlemekten acizdi; ama "güzel kulluk" makamında ikisi de birbirlerine eşit (ve müsavi idi)ler... Allâhü Teâlâ hazretleri her ikisine de;

- "Ne güzel kul!" ⁴³¹ buyurdu. ⁴³²

Zengin Fakir ile İmtihani

Fazılın (faziletli ve fakirin) mefdûl (fazileti düşük ve fakir) ile imtihanı, kendi faziletini, fazileti düşük ve fakir olan kimseden üstün görmesidir. Ve onu hakir bilmesidir. Onun kendisindeki hakkını menetmesidir. (Fakire

⁴²⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/420-421.

⁴²⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/421.

⁴²⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/421-422.

⁴³⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/422.

⁴³¹ Sad: 30 ve 44,

Allâhü Teâlâ hazretleri, Eyyûb Aleyhisselâm, hakkında şöyle buyurdu:

- Bir de 'Al bir demet elinle de vur onunla, hânîs olma! Hakikat biz onu sabırlı bulduk; ne güze! kul! Hakikaten o bir evvabdır..." Sâd: 38/44,

Allâhü Teâlâ hazretleri, Süleyman Aleyhisselâm için de şöyle buyurdu:

- "Bir de Davud'a Süleyman'ı bahsettik; ne güzel kul, o cidden bir evvab..." Sâd: 38/30, Görüldüğü gibi, Süleyman Aleyhisselâm, çok zengin ve şükreden bir kul olarak; Allah'ın rızasını kazandığı ve "ne güzel kul!" mertebesine nail olduğu için: Eyyûb Aleyhisselâm da fakirlik ve hastalığına rağmen sabrettiği için "ne güzel kul" mertebesine nail oldu... Mertebeye nail olmak varlık ve yokluk ile ilgisi yoktur. Kulun sabrı ve şükürüyle ilgilidir... Mütercim.

⁴³² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/422.

vermesi gereken, sadaka, oşür ve zekatı vermemesi ve insana insan olduğu için değer vermemesidir...) ⁴³³

Fakirin Zengin ile İmtihanı

Mefdül (fazileti düşük ve fakirin) fâzıl (fazilet sahibi ve zengin ile) imtihanı ise, ona verilen fazilet ve zenginliği kıskanması ve ona hased beslemesidir. Ve o kişinin kendisinin hakkı olan fazlı (sakada, oşür ve zekatından) kendisine vermediği için ona düşman olmasıdır.

1- Çünkü bu davranışıyla halka kırılmış ve Hak'tan kesilmiştir.

2- Veya o, atâ ve men'i (verme ve vermeme) işini halktan bilmesidir.

3- Halbuki hakikatte veren ve men eden Allâhü Teâlâ hazretleridir.

Akıllı kişiye düşen vazife, Allâhü Teâlâ hazretlerinin seçtiğini seçmek; ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin murad ettiğini istemektir... ⁴³⁴

İnsan İrâdesinin Üç Mertebesi

Kâşifi (r.h.) Farişi tefsirinde buyurdular: Esrarın keşfinde geldi ki; irâde üç mertebe üzerinedir: Birincisi: Sadece dünya iradesidir. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi;

"Siz, dünya uruzunu istiyorsunuz." ⁴³⁵

Bunun alâmeti, dünyânın ziyadeleşmesi için, dinin noksanlığına râzî olmaktır. Ve bunlar, Müslüman dervişlerden (fakirlerden) yüz çevirdiler.

İkincisi: Sadece âhireti murad etmektir. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

onun 349 için

"Her kim de ahireti İster, ona lâıyk bir sa'y ile mü'min olarak çalışırsa, işte bunların sa'yleri meşkûr olur." ⁴³⁶

Bunların iki alâmeti vardır.

1- Dinin selâmeti için dünyanın noksanlığına râzî olmak,

2- Dervişlere (Müslüman fakirlere) ünsiyet kurmak ve onlarla ülfet etmektir...

Üçüncüsü: Sadece Hak Teâlâ hazretlerini murad etmektir. (Ne dünya ve ne de âhiret...) Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

"Herkesin bir isteği, (kendine göre) bir dini ve mezhebi vardır. Benim isteğim size vasil olmak (ulaşmak) ve dinim ise rızânızdır..." (3/37) ⁴³⁷

Vuslatın Heyecanı

İrâdeyle insanlarla k

onuştı. Çok konuştu. Bunun hakikati, kalbte heyecanın hâsî! olması, kuldan kararın soyulup alınmasıdır; ta ka ki kul, Allâhü Teâlâ hazretlerine vâsıl olsun, irâde sahibi gece ve gündüz asla yerinde duramaz; ve Allâhü Teâlâ hazretlerine vâsıl olmadan sükût ve istikrar da bulamaz!!! Te'vilât-i Necmiyyede olduğu gibi... ⁴³⁸

Fakirlerin Fazileti

Bu âyet-i kerimede, fakirlerin faziletini beyân vardır:

"Ve öyle, rablarının cemâlini isteyerek, sabah-akşam O'na dua edenleri yanından kovayım deme. Sana onların hesabından bir şey yok, senin hesabından da onlara bir şey yok ki, biçareleri kovup da zâlimlerden olacaksın." ⁴³⁹

Bunların alâmeti ise,

1 -Her iki kâinattan (dünya ve âhiretten) geçmek...

2- Kendisinden ve halktan azâd olmaktır. (Yani bütün mülâhazalardan kurtulup, Allah'ın rızâsını istemektir...) Ne güzel buyurmuşlar:

"Bizim âlemin hattıyla, kapıdan geçmek geldi. Fena denizinde gark olup, zamandan geçmektir.

Allah'ı İstemek!

Onlar Allâhü Teâlâ hazretlerinin cemâlini murad ediyorlar. Hepsi hep ondan (dünyevî veya uhrevî bir şeyler) istiyorlar. Ama onlar ise Allah'tan sadece O'nu istiyorlar. Denildiği gibi:

Ebü Sâid El-Hudrî (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu: Buyurdular:

"Ben, muhacirlerin zayıflarından (fakirlerinden) bir nefer (topluluk) ile beraber oturuyordum. Çıplaklıktan dolayı bazıları, bazılarının arkasında saklanarak kendilerini Örtüyorlardı. Kaari (Kur'ân-ı kerimi okuyan bir zat)

⁴³³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/423.

⁴³⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/423.

⁴³⁵ El-Enfâl: 8/67,

⁴³⁶ El-İsrâ; 17/19,

⁴³⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/423-425.

⁴³⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/425.

⁴³⁹ El-En'am:6/51,

bize Kur'ân-ı kerim okuyordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri yanımıza geldiler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bize selâm verdi ve sordu:

- "Sizler ne yapıyorsunuz?" Biz:

- "Ya Resûlallah (s.a.v.)! Kâri (okuyucu) bize Kur'ân-ı kerim okuyor ve biz de Allah'ın kitabını dinliyoruz!" dedik. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

- "Ümmetimin içinde, nefsimi kendileriyle sabretmem için emir olduğum kişiler kılan Allâhü Teâlâ hazretlerine hamd-ü senalar olsun!" Buyurdu:

- "Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, kendisini bizden sayması için; bizim tam ortamıza oturdu. Sonra eüyle (işaret ederek) bize;

- "Bu şekilde halka (çevremde dâire) olun!" buyurdu.

(Sahabelerin halka şeklinde oturmalarıyla) hepsi, yüzleri Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine göründü."

(Ebû Said el-Hudri r.a.) buyurdu:

- "Efendimiz (s.a.v.) hazretleri o muhacirlerin zayıfları (ve fakirleri) arasında benden başka tamdik bir yüz görmedi..." Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bize buyurdu:

- "Müjdeler olsun! Ey fakir (zayıf ve yoksul) muhacirler topluluğu! Kıyamet gününde tam kurtuluş ile müjdeler olsun size! Siz kıyamet günü, zenginlerden yarım gün önce cennete gireceksiniz!" buyurdu.

Bu yarım gün, (dünya seneleriyle) beş yüz yıldır..."⁴⁴⁰

Fakir Kuldân Özü

Hadis-i şerifte buyuruldu:

- "Kıyamet günü, fakir kul getirilir. Dünyada kulun kuldân özü dilemesi gibi; Allâhü Teâlâ hazretleri, fakir kuluna karşı özü beyân eder. Ve buyurur:

- "İzzetim ve Celâlim hakkı için, ben dünyayı senden benim yanımdaki değersizliğinden dolayı uzak tutmadım. Lakin burada sana hazırlamış olduğum keramet, fazilet ve nimetlerden dolayı seni fakir kıldım..."

(Allâhü Teâlâ hazretleri devamla buyurur:

- "Ey kulum! Şu (mahşer) saflarına çık! Bak, benim rızâm için; sana yediren, seni giydiren (ve sana yardımcı bulunan) kişinin elinden tut! 0 senindir. (Ona şefaet et)."

Ter insanların ağzına kadar dayanmış iken (o fakir ve zayıf kişi), safların arasında dolaşarak, (dünya hayatında) kendisine iyilikte bulunanlara bakar ve onları bulur. Ve onların ellerinden tutarak; onu cennete sokar..."⁴⁴¹

Varlık İyilik İçindir

Hafız (k.s.) hazretleri buyurdular:

- "Ey zengin kişi!

Dervişin (fakirin) gönlünü al!

Zira altın hazinelerinde dirhem kalmadı!

Zeberced'ten yapılmış, bir çardak üzerine şöyle yazılmıştı:

- "Altınlar sadece kerem ehlinin iyilik yapması içindir."⁴⁴²

Miskinlerin Sevgisi

Hadis-i şerifte buyuruldu:

- "Her şeyin bir anahtarı vardır. Cennetin anahtarı da çok sabreden miskinleri ve fakirleri sevmektir. Onlar (sabreden miskin ve fakirler) kıyamet gününde Ailâhü Teâlâ hazretlerinin katında oturacak olanlardır."⁴⁴³

Fakirleri Sevmeyenler Mel'ündurlar

Şeyh Attâr (k.s.) hazretleri buyurdular:

- "Dervişlerin (fakirlerin) sevgisi cennetin anahtarıdır. Dervişlerin (fakirlerin) düşmanı ise lanete müstehaktır..."⁴⁴⁴

⁴⁴⁰ Ebû Davud: 2666, Müsned-i Ahmed: 11210,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/425-426.

⁴⁴¹ İhyâ-u Ulûmiddin: c. 4. s. 307,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/426-427.

⁴⁴² Divân-ı Hafız-ı Şîrâzî s. 83,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/427-428.

⁴⁴³ Kenzî'l-Ummal: 16587. Feyü'l-kadir: 7322,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/428.

⁴⁴⁴ Pend-i Attar: s. 11, Şeyh Feridüddin Muhammed Attar (k.s.). 1280- Dersaadet,

Allâhım bizleri sevenlerden eyleî (Rahmet) kapının dışına kovulanlardan eyleme! ⁴⁴⁵

Rahmeti Yazdı

Yüce Meali:

Âyetlerimize imân ediyor olanlar, yanına geldikleri zaman da de ki: "Selâm sizlere. Rabbiniz kendine rahmeti yazdı. İçinizden her kim bir cahillikle bir kabahat yapmış, sonra arkasından Tevbe edip düzelmiş ise, ona karşı gafûr-rahîm olmayı irade buyurdu." ⁵⁴

Daha böyle âyetlerimizi tafsîl edeceğiz, hem mücrimlerin yolu seçilsin diye. ⁴⁴⁶

Tefsîr-i Şerifi:

"Âyetlerimize imân ediyor olanlar, yanına geldikleri zaman..." ⁴⁴⁷

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu:

Bir kavim, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldiler. Ve:

"Biz büyük bir günah işledik! istiğfar ve özür dilemek için ne tedbîr buyurursunuz?" dediler.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sükût ettiler. Onlara bir şey söylemedi. Onlar da ümitsiz bir halde dönüp gittiler. İşte bu âyet-i kerime bu hadise üzerine nazil oldu. ⁴⁴⁸

İman Ehline Büyük Şeref

İmam (Fahrüddin-i Râzî r.h.) buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretlerine imân eden herkes, bu şerefe dâhildir. ⁴⁴⁹

İman Ehline Selâm

"De ki: "Selâm sizlere.."

Bütün mekruh (hoşlanılmayan şeylerden) ve âfetlerden selâmet bulmak size... ⁴⁵⁰

Selâmın Manâsı

Selâm, teslim manasıdır. Yani selâmet ile dua, demektir.

"Selâm sizlere.." kavli-i şerifinin manâsı, size selâm etmekle selâm ediyorum yani, Allâhü Teâlâ hazretlerinin sizi dininiz, malınız ve nefsinizde bütün âfet (görünür görünmez belâ, kaza, musîbet ve felâketlerden) koruması ve selâmete erdirmesi için dua ediyorum, demektir.

Âdet, gelen kişi, oturana selâm verdiği halde; Allâhü Teâlâ hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine onlara (ümmetine) selâm verme işinde ilk olarak kendisinin başlamasını emretti. Bu Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin onların (yanına gelenlerin ve sahabelerin) üzerine selâmı yaymak ve onların. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin üzerine selâmı yaymakla ihtişama kapılmamaları içindir. Bu dünyada ki selâmdır.

Ahirette ki selâm ise, mü'minler cennete girme anında;

meleklerin mü'minlere selâm vermeleridir. Şu kavli-i şerifte olduğu gibi:

"Rablerine korunmuş olan muttakiler de zümre zümre cennete sevk olunmaktadır. Nihayet ona vardıkları ve kapılan bekçileri onlara:

"Selâm sizlere, ne hoşsunuz! Haydin girin onlara ebediyen kalmak üzere diye selâm durdukları...." ⁴⁵¹

Ahirette de selâma ilk başlayan Allâhü Teâlâ hazretleridir:

"Bir selâm, rahîm bir rabden kelâm!" ⁴⁵²

⁴⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/428.

⁴⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/429.

⁴⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/429.

⁴⁴⁸ Tefsîr-i Taberânî: 7/207,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/429-430.

⁴⁴⁹ Tefsîr-i Kebir: c. 13. s. 3. (5/5),

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/430.

⁴⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/430.

⁴⁵¹ Ez-Zümer: 39/73,

⁴⁵² Yasin: 36/58,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/430-431.

Mirâc Gecesinde Selâm

"De ki: "Selâm sizlere.." kavlı şerifi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin, miraç gecesinde, Habib-i Edîbi Muhammed Mustafâ (s.a.v.) hazretlerini selâmlamasına işaret ediyor... Miraç gecesinde Allâhü Teâlâ hazretleri; -"Selam senin üzerine olsun; ey nebî, Allah'ın rahmeti ve bereketi de..." buyurduğunda; Efendimiz (s.a.v.) hazretleri; -"Selâm bizim üzerimize, ve Allah'ın sâlih kullarının üzerine olsun!" dedi. ⁴⁵³ (işte bu âyet-i kerimede bu âna işaret vardır...) Zulmünden (isyan ve hatalarından) sonra günahlarından Tevbe edenler; sâlihîn kulların zümresine dâhildirler. Âyet-i kerimenin beyân ettiği manâ buna zıt ve ters değildir... (3/38) ⁴⁵⁴

Sonsuz Rahmet

"Rabbimiz kendine rahmeti yazdı."
Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, kaza ve hükmetti ve mukaddes zâtının üzerine, fazilet ve ihsan yoluyla rahmeti vacib kıldı, demektir. ⁴⁵⁵

Allâhü Teâlâ Fâil-i Muhtardır

İbnü's-Şeyh (r.h.) buyurdular:
(harf-i cerrri) icâbı ifâde eder. ikisi (icâb ile istilâ) toplandıkları zaman, icâbı te'kîd ederler. Bu (kavl-i şerif yani; "Rabbınız kendine rahmeti yazdı." Buyurulması), Allâhü Teâlâ hazretlerinin fail-i muhtar (dilediğini yapan) olmasına zıt ve ters değildir. Belki bu kavlı şerif, Allâhü Teâlâ hazretlerinin fazlını ve keremini beyân ve te'kîd içindir... ⁴⁵⁶

Te'vilât-ı Necmiyyeden...

Te'vilât-ı Necmiyyede buyuruldu: . Kudsî hadiste şöyle buyuruldu:
Allah tebâreke ve Teâlâ hazretleri cennete buyurdu: -"Sen benim rahmetimsin; seninle kullarımdan dilediğime rahmet ederim!" ⁴⁵⁷
Allâhü Teâlâ hazretleri, kullarından dilediğine cennetiyle rahmet eder. Allâhü Teâlâ hazretleri, kullarından dilediğine de zâtı ile rahmet eder... ⁴⁵⁸

Kötülük İşleyenler Câhillerdir

İçinizden her kim bir kabahat yapmış..."
"Rahmet" kelimesinden bedeldir. Takdîri, nefsinin üzerine yazdı; muhakkak ki kim içinizden kabahat amel ederse... Muhakkak ki bu cümlenin mazmunu, hiç şüphesiz o, rahmettir... Kelimesi Farsça, "Kötü iş" demektir.
"Bir cahillikle..."
"Amel etti" fiilin failinden hâf'dir.
Yani cehalete sarılarak yapmasıdır.
1- Hakikaten câhil olmasıdır. (Yani) onu (işlediği işin) ne olduğunu bilmeyerek ve işten kendisine gelecek olan zararları ve akıbetinin ne olduğunu bilmeyerek; yapmasıdır.
2- Hükmen câhil olmasıdır. (Yani) yapmış olduğu işin kötü âkibetini bilerek yapmasıdır. Zira kişiyi sonuçta zarara götüren kötü ameli işleyen kişi, onu biliyor, demektir.
3- Zannediyor... Bu da hükmen câhildir.
Bu kavlı şerif, müekked hâldir, ve; "İçinizden (kim) bir kabahat yapmış..." Kavlı şerifin mazmunu (içerdiği manâyı) ikrar içindir...
Zira kötülük yapan kişi, hakikaten veya hükmen cehaletten ayrılmış değildir. (Kötülük işleyen kişi, hakikî ve hükmi olarak câhildir...) ⁴⁵⁹

işârî Manâ

İşaret ehli buyurdular:

⁴⁵³ Tefsîr-i Kurtubî: c. 3. s. 435,

⁴⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/431.

⁴⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/431-432.

⁴⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/432.

⁴⁵⁷ Sahih-i Buhârî: 4569. Sahih-i Müslim: 2846.

⁴⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/432.

⁴⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/432-433.

"Sizden kim," kavlı-şerifiyle kötülük yapanların iki sınıf olduklarına işaret vardır.

1- Bir sınıf sizdendir; ey hidâyete eren mü'minler!

2- Bir sınıf ta sizin gayrinizden dalâlet üzere olan kâfirlendir. ⁴⁶⁰

Cehalet İki Kısımdır

Cehalet de iki kısımdır.

1- Dalâlet cehaleti,

2- Cahillik cehaleti.

Dalâlet cehaleti, ruhlar âleminde saçılan nurdan hata etmenin neticesidir.

Cahillik cehaleti, insanın cibilliyetinin üzerinde olduğu cehalettir.

Kâfirlere kim, dalâlet cehâletiyle bir kötülük işlese; onun Tevbesi yoktur. (Onun imâna gelip Tevbe etmesi yoktur...)

Ama, mü'minlerden kim, kendisine zerk edilen cahillik cehâletiyle bir kötülük işlese; onun için Tevbe vardır. Şu kavlı-şerifte olduğu gibi:

"Sonra Tevbe etti," Ondan döndü... ""Onun arkasından..." Onu işledikten sonra...

"Ve düzeltti..." tfsât edip, yapmış olduğu bozuk amelleri, düzeltti. Bu da, bir daha hata ve günaha dönmek ve ifsat etmemektir.

Muhakkak ki o,"

Mahzûf mübtedâ hm haberidir.

Yani, O'nun emri; muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri; "Gafûr'dür," 0 günahkâr kulu,

"Rahîm'dir..." Ona rahmet edicidir ⁴⁶¹

..

Tevbe

Kâşîfî (r.h.) hazretleri, tefsirinde buyurdular:

Kuşeyrî (k.s.) hazretleri buyurdular ki:

-"Eğer melek senin tarafından zillet (ve günah) görmezse, senin tarafından rahmet yazmazı. Sonra senin iki kitabın var.

1 - Biri ezeli

2- Biride vaktidir...

Mukarrerdir ki, vaktî kitap, ezeli kitaba ters ve onu bâtıl eder bir mahiyette değildir.

Bu âyet-i kerimenin manâst, günah hastalarının hastalıklarına şifâdır. Şifânın şartı perhizdir. Yani Tevbe ve istiğfardır...

Ne güzel buyurmuşlar:

Günah hastalıklarının ilacı, gece ve gündüz;

Perhiz şurubunu içmektir.

istiğfardan değil...

Erenlerin arzusu, vuslattır.

Çare başkalarına nail olmamaktır.

Feryat değildir... ⁴⁶²

Tafsîl Ediyor

"Daha böyle âyetlerimizi tafsîl edeceğiz.."

iktihâm için olup, ism-i işaretin ifâde etmiş olduğu fehâmet (ve azamet) manâsını te 'kfd içindir.

"Böylece" kavlı-şerifi de kendisinden sonra gelen fiilin

masdanna işaretidir.

Yani, bedîî tafsîlat ile biz Kur'ân-ı kerimin âyetlerini tafsîl ediyoruz... Taat ehlinin sıfatında ve onlardan cürüm ehlinen İsrar edenler ve evvâbinlere, hakkın zahir olması ve onunla amel etmesi için.. "Hem mücrimlerin yolu seçilsin diye..."

Böylece mücrimlerin yolu ortaya çıksın da ondan ictinâb etsinler (kaçınsınlar ve korunsunlar) diyedir... ⁴⁶³

⁴⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/433.

⁴⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/433-434.

⁴⁶² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/434.

⁴⁶³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/434-435.

Sebîl

"yol" kelmesi fâû olmakla merfû'dur...

. yol) kelimesi, Benî Temîm (kabilesinin) lûgatine göre, müzekkerdir. Hicaz ehlinin lûgatine göre ise müennes'tir. Mücrimlerin yollarının seçilmesi ve izahı ise;

"Hem helak olan beyyineden helak olsun, hem de yaşayan beyyineden yaşasın..."⁴⁶⁴ (kavl-i şerifinin beyan edildiği helak olan ile yaşayanın ortaya çıkmasıdır...)⁴⁶⁵

Tarikatın İlk İşi?

Akıllı kişiye düşen vazife, feyiz ve felah (kurtuluş) yolunda; salâh ehlinin vasıl olduğuna (yüce mertebelere) vasıl olmaktır. Tarikatın ilk işi ise Tevbe ve istiğfardır...⁴⁶⁶

Tevbeye Sevkeden

Âlimler (r.h. hazerâti) buyurdular;

1 - Önce günahın çirkinliğini düşün;

2- Sonra da bunda kendi zaafiyetini ve hayatının azlığını düşün...

Bir karıncanın ısırmasına ve güneşin sıcaklığına tahammül edemeyen bir kişi, cehennem ateşine ve (boğa gibi) yılanların ısırmalarına (sokmalarına) nasıl dayanabilir? (Bunları tam düşünürsen Tevbe edersinin)⁴⁶⁷

Günahlardan Çıkmak

Kula gereken, günahların bütün kısımlarından çıkmak gerekir.

1- Sen Allâhü Teâlâ hazretleri ile aranda olan günahlardan Tevbe ve istiğfar ile çıkmalısın.

2- Allah'ın kulları (mahlukat) arasında olan günahlardan ise,

a) Helalleşmek,

b) Ve hak sahiplerine haklarını vermekle olur. (3/39)⁴⁶⁸

Vacipleri Kaza

Ama terkedilen vacipler:

1- Namaz,

2- Oruç,

3- Zekat gibi ibâdetler, mümkün mertebe kaza edilir...⁴⁶⁹

Haramları İşlemekten Tevbe

Seninle Allâhü Teâlâ hazretleri arasında olan günahlar; h

1- İçki içmek,

2- Çalgı aletlerini çalmak,

3- Faiz yemek,

4- Ve benzeri günahlardan ise,

a) kalbinin geçmişlere pişman olması,

b) Kalbine bir daha benzeri günahlara düşmemenin tam olarak yerleşmesidir.⁴⁷⁰

Tevbe-i kalbî

1- Mümkün mertebe hasımları râzî ettikten sonra⁴⁷¹

2- gücün yettiği kadar kaçırıklarını (zekat ve namazı) kaza ettikten sonra;

3- Kalbinin günahlardan kaçınması üzerine⁴⁷²;

⁴⁶⁴ El-Enfâl: 8/4Z,

⁴⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/435.

⁴⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/435.

⁴⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/435-436.

⁴⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/436.

⁴⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/436.

⁴⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/436.

⁴⁷¹ Hasımları râzî etmek ve haklarını vermek mümkün iken; hasımları râzî etmeden yapılan, bir tevbe. kişinin kendisini kandırmasından ibarettir...

4- Senin yakarma, yalvarma ve tazarru ile güze! bir şekilde Allâhü Teâlâ hazretlerine, dönmen gerekir ki, lütf ü keremiyle O sana kâfi gelsin...⁴⁷³

Tevbe Namazı

Bundan (yani Tevbenin bütün şartlarını yerine getirdikten) sonra, gider gusül abdesti alırsın. Elbiselerini yıkarsın (ya da temiz elbiseler giyersin) iki rek'at namaz kılarırsın. Sahih hadis-i şerifte olduğu gibi:

- "Bir kul yoktur ki, herhangi bir günah işlediğinde, güzel bir şekilde taharet alır (abdest veya gusül abdestini alır); ardından kalkar iki rek'at namaz kılar ve sonra istiğfar eder (Allâhü Teâlâ hazretlerinden bağışlanmasını dilerse); muhakkak ki Allâhü Teâlâ onu bağışlar."⁴⁷⁴

Namazın Kazası

Başka bir hadis-i şerifte buyuruldu:

- "Herhangi bir erkek veya kadın kul, cehaleti zamanında namazını terk etmiş ve terk etmiş olduğu namazların üzerine büyük bir pişmanlık duymuşsa; o kul, Cuma günü, öğlen ile ikindi vakti arasında, on iki rek'at namaz kılsın; Her rek'atında;

1- Fatıha,

2- Âyetü'l-Kürsi,

3- İhlâs,

4- Felak,

5- Nas sûrelerini birer kere okursa;

Allâhü Teâlâ hazretleri, kıyamet günü onu hesaba çekmez. Ve o kişi, kötülük ve günahlarının amel defterinde iyilikler bulur..."⁴⁷⁵

Onu "Muhtasarü'l-lhyâ" da zikretti.⁴⁷⁶

Hadis-i Şerifin İncelenmesi

Bu faydaları toplayan bu fakir (Şeyh İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) buyurur:

Bu hadis-i şerif, sahih olması takdirinde bu namazın kazaya kalmış olan bütün namazlarının kazası olarak kişiye fayda vermez. (Yani bu namaz, geçmiş bütün namazların kazası yerine geçme-z...) Bu namaz kulun kazaya kalmış olan bütün kaza namazlarının yerine nasıl bedel olabilir ki? Zira bu hadis-i şerifin evvelinde Tevbe ve pişmanlık zikredildi. Tevbenin şartlarından biri de geçmiş olan namazlarını (ve zekat gibi ibâdetlerini) kaza etmektir. Az önce zikredildiği gibi...

"Allâhü Teâlâ hazretleri, kıyamet günü onu hesaba çekmez." Hadis-i şerifin manâsı, ona:

- "Ey kulum! Sana farz ettiğim namazın vaktini neden geçirdin? Namazı neden te'hîr ettin?" diye sormaz. (Yani namazı geciktirmesinden dolayı hesaba çekilmez; yoksa kılmadığından dolayı değil...) Kişinin kazaya bırakıp, sonradan kıldığı namazlarından dolayı hesaba çekilmemesi, işte şerif namazdan dolayıdır ki, bu namaz, kişinin Tevbesini ve özrünü ziyadesiyle beyân ettiğini te'kid etmektedir.⁴⁷⁷

Şer-Î şerifte (fıkıh kitaplarında) tarif ve beyân edildiği üzere; kişi, terk ettiği namazlarından sorguya çekildiği gibi; vaktinden te'hîr ederek kıldığı (kaza ettiği) namazlarından da (te'hîr etmesinden dolayı) hesaba çekilecektir. İşte beyân (ve tefsirimiz) bazılarına müşkil ve zor gelen meseleyi açıklığa kavuşturmaktadır. İnsanlardan bazıları, Ramazan-ı şerifin son Cumasında, öğlen ile ikindi arasında bir gün ve bir gecelik namazlarını kaza

⁴⁷² Tevbenin en büyük unsurlarından biri de tevbenin kalbi olmasıdır. Dil tevbe ederken, kalbin melanet ve Kötülük peşinde olması ayrıca tevbeye muhtaçtır.

⁴⁷³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/436-437.

⁴⁷⁴ Sünen-İ Ebû Davud 1300,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/437.

⁴⁷⁵ Muhtasarü'l-lhyâ, Bu konuda Seyyid Muhammed Hakkî el-Nâzillî (k.s.) hazretleri "Hazinetü'l-Esrâr" isimli kitabında kaza namazları hakkında şöyle bir hadis-i şerif rivayet ettiler:

- "Kim, akşam namazından sonra iki rekat namaz kılar. Rekatların her birinde;

1- Bir fatıha-i şerife,

2- Bir âyetü'l-Kürsî,

3- Üçkere ihlâs sûresini okursa;

Allâhü Teâlâ hazretleri, o kişiden kırk yıllık namazını kaza eder..." Hazinetü'l-Esrâr: s. 41, Darü-I-Fikr-Beyrut,

Bu hadis-i şerif, size garip gelmesin. Bu hadis-i şerif, Kur'ân-ı kerim'de şu âyet-i kerimelere dayanmaktadır:

ve onlar ki Allah'ın beraberinde diğer bir ilaha duâ etmezler, Allah'ın haram kıldığı nefsi haksız katleylemezler ve zina yapmazlar, her kim de bunları yaparsa ağır cezaya çarpar. Kıyamet günü ona azap katlanır ve onda muhakkar muhalled kalır; 69 Ancak tevbe ve iman edip salih bir amel işleyenler başka, çünkü bunların seyyiâtını, Allah haseQâiajebdîLeder_ ve Allah gafür-rahîm bulunuyor." Furkan Sûresi: 25/68-70,

⁴⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/437-438.

⁴⁷⁷ Kişi, vaktinde kılmadığı namazlardan dolayı da hesaba çekilecektir:

"Kim bir namazı vakti geçesiye kadar terk ederse, (Cehennem) ateşinde, bir hukub seksen yıldır. Her yıl, üçyüz altmış gündür. (Ahiretin) Her günü. sizin günlerinizle bin sene kadar uzundur." (Mektûbât-ı İmâm-ı Rabbânî c.1, s. 274)

ediyorlar. Bu tarihte bir gece ve gündüzlük namazlarını kaza edenlerin kıldıkları kaza namazları hakikatte sadece o günlük ve gecelik (beş vakit) kaza namazlarıdır. (Yoksa vaktini geçirmiş oldukları bütün kaza namazlarının yerine geçmez). Lakin onlar (Ramazan-ı şerifin son Cumasında beş vakit namazlarını kaza edip, onun bütün kaza namazlarının yerine geçtiğini sananlar) kendi zanlarında ve keyfiyet hakkında büyük bir yanlışlığın içindedirler. "Her şeyin doğrusunu en iyi Allah bilir!"⁴⁷⁸

Günahları Silen Bir Dua

Tergîb ve Terhîb isimli kitapta buyuruldu:

Muhakkak ki Adamın bir Efendimiz (s.a.v) hazretlerine geldi. Ve:

"Vah benim günahlarıma! Vah benim günahlarıma!" dedi, iki veya üç kere... Efendimiz (s.a.v) hazretleri ona şöyle buyurdu: "Şöyle dua et:

"Allâhım! Senin mağfiretin benim günahlarımdan daha geniştir! Senin rahmetin benim yanımda günahlarımdan daha ümitlidir."

Adam bu şekilde dua etti. Sonra Efendimiz (s.a.v) hazretleri ona:

"Tekrar et!" buyurdu. Adam tekrar etti. Efendimiz (s.a.v) hazretleri ona yine;

"Bir daha söyle!" buyurdu. Adam bu dua ve istiğfarı tekrar söyledi. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v) hazretleri:

"Kalk! Allah seni mağfiret etti (günahlarını bağışladı)!" buyurdu."⁴⁷⁹

Mü'minler için İstiğfar Etmek

(Mü'minlere istiğfar hakkında Efendimiz s.a.v. hazretleri buyurdu⁴⁸⁰

"Kim her gün mü'minler için istiğfarda bulunur (Allâhım müminleri bağışla diye dua ederse); her mümin erkek ve mümin kadın sayısınca; Allâhü Teâlâ hazretleri ona bir hasene yazar."⁴⁸¹

Ölüler Dualarımızı Bekliyorlar

"Mezarındaki ölü, denizde boğulmak üzere olup imdat dileyen kimse gibidir. (Veya hapisanede tutsak olan kimse gibidir. Çalışma ve kazanma imkanı olmadığı için) o kendisine gelecek olan duaları bekler. (Veya hapisanede mahkûm gibi akraba ve dostlarından kendisine gelecek olan bir hediyeyi beklemektedir...) Ölü;

1- Babasından,

2- Annesinden,

3- Kardeşinden,

4- Arkadaşından,

5- Dost ve yakınlarından gelecek olanı (dua ve hediyeleri) beklemektedir.

Ölüye bir dua (ve hediye) geldiği zaman, o dünya ve içindekilerden daha sevimli ve daha hayırlıdır.

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, dünya ehlinin dualarını dağlar misâli, kabir ehlinin üzerine sokar...

Muhakkak ki hayattakilerin ölülere hediyeleri, onlar için; istiğfar etmektir⁴⁸² ve onlar için sadakalar vermektir."⁴⁸³

Kurân-ı Kerimden Bir Dua

"Yâ rabbenâ. Mağfiret buyur bana ve anama babama ve bütün mü'minlere, hesap başa dikileceği gün."⁴⁸⁴

"Muhakkak ki sen her tevvâb ve evvâbın kendisine döneceğisin..."⁴⁸⁵

Kâfirler Bâtil Üzeredirler

Yüce Meali:

De ki: "Ben sizin Allah'tan başka taptıklarınıza ibâdet etmekten nehyedildim." "De ki: "Ben sizin nevalarınıza tâbi olmam; o takdirde şaşırılmışım ve ben hidâyete erenlerden değilmişim demek olur".56

⁴⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/438-439.

⁴⁷⁹ Ezkârü'n-Neveviyye: No: 1035. Keşfü'l-Hafâ: 583, Feyzü'l-Kadir: 6138

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/439-440.

⁴⁸⁰ Mu mirilere istiğfar hakkında Allâhü Teâlâ hazretleri. Efendimiz (s.a.v) hazretlerine Şöyle buyurdu:

mdl şunu bil ki Lâ Hâle illallah (Başka ilah yok, ancak bir Allah); bir de günahına ve

⁴⁸¹ Kenzü'l-Ummal: 2067,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/440-441.

⁴⁸² Mişkâtü'l-Mesâbih:2355,

⁴⁸³ Kenzu'l-Ummah 42783, bu son cümle, Ruhü'l-Beyân tefilrlnln metninde yoktur.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/441.

⁴⁸⁴ İbrahim: 14/41,

⁴⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/441-442.

De ki: "Ben Rabbimden bir beyyîne üzerindeyim. Sîz ise onu tekzip ettiniz. Acele istediğiniz azap benim elimde değil; hüküm

ancak Allah'ındır. O hakkı anlatır; hem O, dâva fasledenlerin en hayırlısıdır." 57

De ki: "O acele istediğiniz benim elimde olsaydı, sizinle aramızda iş çoktan hüküm giymişti. Mamâflh haksızları Allah daha çok bilir." 486

Tefsîr-i Şerifi:

"De ki: "Ben nehyedildim..." 487

Sebeb-i Nüzul

Kureyş'in kâfirleri. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini baba ve dedelerinin dinlerine çağırdılar. İşte bu hadise üzerine bu âyet-i kerime indi.

Yani, ben sarf olundum, ahkondum, bana nasbedilen deliller ve tevhid hakkında bana inen âyet-i kerimelerle (ben tevhidimi bırakıp eski dine dönmekten nehiy olundum....)

"Taptıklarınıza ibâdet etmekten..."

Sizin taptığınızı şeylere ben asla tapmam.

"Allah'tan başka..." Olan her ne olursa olsun...

"De ki: "Ben sizin nevalarınıza tâbi olmam;"

Nehyi icâbeden şeye işaretir.

Sanki Kureyş kâfirleri:

-"Neden sen bizim üzerinde olduğumuz dinden nehiy olundun? Ve sen neden bizim atalarımızın dinine tabi olmamızı men ediyorsun?" diye sordular.

Buna cevâp verildi:

-"Sizin üzerinde olduğunuz şey, sizin hevâ-ü hevesinizdir; asla hidâyet değildir! Ben nasıl nevanıza tabi olayım ve hidâyeti terk edeyim? (Böyle bir şey kesinlikle mümkün değildir! Zira:)

"O takdirde şaşırışımdır..."

Yani eğer ben sizin hevânıza tabi olursam, dalâlete düşerim hak yolu terk etmiş olurum, demektir.

"Ve ben hidâyete erenlerden değilmişim demek olur".

Ben hidâyet yoluna girmiş olanlardan olmamış olurum. Bu cümle, mâ kabiinin üzerine aüft/r. 488

Beyyine Üzere Olmak

"De ki: "bir beyyine üzerindeyim." Olan beyyine " "Rabbimden..."

"Beyyine," kendisi ile hakla bâtılın arasını ayıran açık hüccettir.

(Meselâ:) Senin yanında açık bir hüccet ve sâdık bir şahit olduğu zaman sen; "Ben bu işte, bir beyyine üzerindeyim ve ben bunda bir yakın (tam bir bilgi) üzerindeyim," denilir.

Ondan "Beyyine," deni murad; Kur'ân-ı kerim ve vahiydir. (3/40) Siz ise onu tekzip ettiniz."

İstinâf cümlesidir. Bundan haber vermek için, sevkediidi. Zamir-i mecrûr, onu kavli-i şerifi) tembih içindir. Müzekker gelmesi ise beyân ve burhan itibariyledir.

Manâsı: Ben Rabbimden büyük bir beyyine üzerindeyim. Sîz ise onu ve onun içinde olan haberleri yalanladınız; gelecek olan azap ile korkutmakta Kur'ân-ı kerimin verdiği (ve sizin yalanladığınız) haberlerin cümlesindedir. 489

..

Azab

"Acele istediğiniz azap benim elimde değil; 490

Sebeb-i Nüzul

Kureyş'in reisleri;

-"Ne zaman bu va'd, eğer sâdıksanız?" 491 diyorlardı. Bunu istihza veya ilzam (susturma) yoluyla söylüyorlardı.

⁴⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/442-443.

⁴⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/443.

⁴⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/443-444.

⁴⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/444.

⁴⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/444.

⁴⁹¹ Yunus: 48, Bu kavli-i şerif Kur'ân-ı kerimin tam altı (6) yerinde tekrar etmektedir:

-"Bir de. 'Bu va'de ne zaman, doğru iseniz?' Diyorlar." Yunus: 48. El-Enbiyâ: 38. en-Neml: 71, es-Sebe':29, Yasin: 48, el-Mülk: 25,

Hatta Nadr bin el-Hâris, "Hatîm"⁴⁹² de ayağa kalktı. Ve şöyle dedi:

"AUahımF Eğer bu senin tarafından gelmiş hak kitap ise, durma üzerimize gökten taşlar yağdır veya bize daha elîm bir azap ver."⁴⁹³

Manâsı: Kur'ân-ı kerimde vaad edilen ve sizin hemen istediğiniz azap, benim elimde değildir. Siz vaad edilen azabın tehir edilmesini benim hükmüm ve kudretimde tekzib (yalan) hâl olarak kabul ediyor ve hatta onu hemen size getirmemi istiyor ve size izhâr etmemi (peygamberliğimin) doğruluğu olarak kabul ediyorsunuz. Yani azap işi ve onu getirmek bana havale edilmiş değildir...⁴⁹⁴

Hüküm Allah'ındır

"Hüküm (değildir),"

Yani bunda (size azap getirmek) ve başka işlerde acele etmek veya geciktirmek hükmü sadece ve sadece;

"Ancak Allah'ındır."

Yalnız O'nundur. Var olan (ve olmayan) şeylerde benim dahlim (etki ve tesirim) olmaksızın meydana gelmektedirler.⁴⁹⁵

Allah Hakkı Söyler

"O hakkı anlatır;"⁴⁹⁶

Allâhü Teâlâ hazretleri hakkı söyler. Ve bütün hükümlerinde ona tabi olunur. Onun hükmü hak olandır. (Hak olan sadece ve sadece Allah'ın hükmüdür...) Azabın te'hîri, sabit olan bir haktır ve belîğ bir hikmet üzerine câri olup, bina edilmiştir.

Hükümün aslını menetmektir. Sanki bâtili hakka taarruz etmekten menetmektedir. Veya hasmın, karşısındakine tecâvüz etmesidir.

"Hem O, dâva fasledenlerin en hayırsıdır..."

İtiraz cümlesidir. Kendisinden önceki cümlenin manâsını kararlaştırmak için bir ektir. Hususî bir yol ile hakkı anlatmaya işaretir. Hak ile bâtilin arasını ayırt edicidir...⁴⁹⁷

Azab

"De ki: "Benim katımda (elimde) olsaydı..."

Benim kudretim ve mümkünatımda olmuş olsaydı; I* "O acele istediğiniz (azap)..."

Kur'ân-ı kerimde geleceği vaad edilen azabın gelme işi Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından bana havale edilmiş olsaydı;

Sizinle aramızda iş çoktan hüküm elbette gerçekleşmişti."Sizin;

-"Ne zaman bu va'd, eğer sâdiksınız?"⁴⁹⁸ sözünüz ve benzeri sözlerinizle istediğiniz azap hemen dünyada size gelirdi.

Fiil'in mefûl için bina edilmesi (yani '^â "kaza olundu." fiilinin meçhul olarak gelmesi)

- 1- (Hakikî) failin noksan sıfatlardan münezze olan Allâhü Teâlâ hazretleri olduğunu tayin ve ilân edilmesi,
- 2- Emrin (işin) korkunçluğunu beyân
- 3- Ve hiç şüphesiz edebe riâyet içindir.⁴⁹⁹

⁴⁹² Hatîm: Kabe'nin kuzey batı duvarı yani Rûkn-i Irakî ile Rûkn-i Şâmî'nin karşısında yerden bir metre kadar yüksek bir duvar vardır. İşte bu duvara "Hatîm" denilir. Bu duvar ile Beytullah arasındaki yere de "Hicr-i Kabe" denilir. Burası, Hazreti İbrahim'in yapmış olduğu Kabe binasının içinde idi... Hazret-i İsmail ile Hazreti Hacer annemizin buraya defnedildiği rivayet edilir. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin peygamber olarak gönderilmesinden beş (5) yıl kadar önce, yapılan tamirde malzeme yetersizliğinden dolayı burası Kabenin dışında bırakıldı. Burada namaz kılınır. Ama buraya dönülerek namaz kılınmaz. Altın oluk dediğimiz "Mizâb-ı Kabe" de buradadır...

⁴⁹³ el-Enfâl: 8/32.

⁴⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/445.

⁴⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/445-446.

⁴⁹⁶ O hakkı anlatır;" Nâfi. İbnü Kesir, Asım. Ebu Ca'fer kirâetlerinde "sad" ile, geri kalanların kirâetlerinde noktalı "dad" ile i okunur ki, birisi 'dan, diğeri .ui Odandır, uî 'nın aslı, bir işi tamamiyle ayırmak, ayırıp bitirmektir ki, "kesip atmak" diye de söylenir. rkelimesinin kökü de yasaklamak (men'etmek) tir.. Bâtili yasaklaması bakımındandır ki, hüküm denilmiştir. "Kasas" ve "kissa"dan ^ kelimesi, bir haberi tebliğ etmek yerine getirmektir ki, Türkçe "ayıtmak" denilir. Bunu "ayıltmak" masdanyle karıştırmam alıdır. Kaza. sözler ve fiiller veya her ikisi ile olur. "Kass" ise sözlü olur. İz gütmek" mânâsına da gelir ve o zaman fiilî olur. Özetle hüküm ve hakimiyette, kaza ve kadılıkta biri ilmî, biri amelî (pratik) iki durum vardır. "Kass" daha çok bunun ilmî tarafına, "kaza" da daha çok pratik ve icra tarafına bakar- Ve hak ve batılı ayırmak, bunların sonuçlarıdır. Şu halde burada hem teşriî (kanun koyma ile ilgili) ve ilmî, hem de icraî ve amelî hüküm ve hakimiyetin ancak Allah'a mahsus ve ilâhî hükmün hem hak, hem hayır olduğu anlatılmıştır. Elmalı Tefsiri: c. 3, s. 1946,

⁴⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/446.

⁴⁹⁸ Yunus: 10/48,

⁴⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/446-447.

Zâlimler

"(Bununla beraber) haksızları Allah daha çok bilir."

Allâhü Teâlâ hazretleri, zâlimlerin hallerini biliyor ve onların daha şiddetli bir azaba müstahak olmaları için onlara istidrâc yoluyla mühlet vermektedir... Bundan dolayı. Allâhü Teâlâ hazretleri, onların başlarına gelecek olan azabın gelme işini benim elime vermedi ve azabın hemen gelmesine de hükmetmedi.

Fakat putlara tapan (tevhîd ile Allah'a imân etmeyen, onun Resulü ve kitabına imân getirmeyen kişiler) ister kendilerine mühlet verisin ve isterse, dünyada azabı tatmasınlar; azaptan asla kurtulamazlar.⁵⁰⁰

. Ayrılık Ateşi?

Yine böyledir;

1 - Dünyaya tapanlar,

2- Nefislerine,

3- Şeytana

4- Hevâ-ü heveslerine tapanlar da asla kurtulamazlar.

Bunlar (putlara tapanlar), cehennem azabındadırlar.

Bunlar (dünya, şeytan, nefis ve nevalarına tapanlar) ise firak (ayrılık) ateşinde ve azabındadırlar...

Akıllı kişiye düşen vazife, hevâ-ü hevesine tabi olmamaktır; Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi;

-"De ki: "Ben sizin nevalarınıza tâbi olmam; o takdirde şaşırımsım ve ben hidâyete erenlerden değilmişim demek olur"⁵⁰¹

Hikâye (Hevaya muhalefet)

Bazıları buyurdular:

Bir kere siyahların (zencilerin) şehirlerine uğradım. Orada havada oturan bir şey gördüm. Ona selâm verdim.

Selâmımı aldı ve bana selâm verdi. Ona;

-"Ne ile havada oturuyorsun?" diye sordum. O:

-"Hevâya muhalefet ettim; böylece havada yerleştirildim." dedi.⁵⁰²

Hikâye (Hevâ ve Şeyh)

Yemen Fakihlarından (Fıkıh âlimlerinden) bir cemaat, Büyük Şeyh Ebû'l-Gays (k.s.) hazretlerini bir şeyde imtihan için yanına gelmişlerdi. Fakihlar kendisine yaklaştıklarında, kendilerine;

-"Merhaba! Ey kulumun kullan!" dedi.

Şeyhin bu sözleri onlara çok ağır ve büyük geldi.

İki tarikatın şeyhi, iki fırkanın imamı, âlim ve arif Ebu'z - Zebîh İsmail bin Muhammed el-Hadramî (r.h.) hazretlerine gittiler. Şeyh Ebû'l-Gays (k.s.) hazretlerinin söylediklerini kendisine haber verdiler.

Hadramî (r.h.) tebessüm etti. Ve buyurdu:

-"Şeyh doğru söyledi!"

(Fakihler ona hayretle baktılar. O devam etti:)

-"Siz hevâ-ü hevesinizin kulusunuz; hevâ ise onun kuludur. (Bundan dolayı şeyh doğru söyledi), dedim.

Kişi, ancak takva ile nevedan kurtulur.

Mesnevî'de buyuruldu:

Allah korkusu hevâ'nin ellerini bağlarsa;

Akıl ellerini çözer...

Akıl hizmetkârın olursa;

Sana hakim ve galip olan bütün duyguların da senin;

Birer mahkûm ve esirin olurlar⁵⁰³....

Beyine

Bil ki hevâ, nefsin vasıflarındandır. Bu âyet-i kerimeler, nefsin islâhî ile ilgilidirler. Kim Rabbinden bir beyine üzerine olursa ki, Rabbin beyineleri, hakikatte sadrı (gönül âlemini) şerh eden nurdur. (Rabbinden gelen

⁵⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/447.

⁵⁰¹ El-En'âm: 6/56.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/447-448.

⁵⁰² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/448.

⁵⁰³ Mesnevî-i Manevî-i Şerif: Defter: 3, s. 70,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/448-449.

beyyine üzerine olan kimse) hidâyet üzerine olur; hevâ-ü heves üzerine olmaz. Hiç şüphesiz onun alâmetleri vardır. (3/41)⁵⁰⁴

Hikâye (keramet ve hidayet)

Bazı sâlihlerden hikâye olundu.

insanlara konuşuyor ve onlara vaaz ediyordu. Bazı günlerde bir Yahudi ona uğradı. Vaiz olan zât insanları korkutuyor ve onlara şu âyet-i kerimeyi okuyordu;

- "Hem içinizden hiç biri yoktur ki mutlak ona varacak olmasın ve bu rabbinin uhdesine vacip kıldığı bir kazıyye-muhkeme olmuştur." ⁵⁰⁵

(Bu âyet-i kerimeyi işiten) Yahudi:

- "Eğer bu kelâm hak ise bizimle sizin aranız birdir (Allah katında müsavidir)" dedi. Bunun üzerine vaiz olan şeyh;

- "Hayır! Biz (Müslümanlar ile Yahudiler) bir değildir. Belki bizler, uğrar ve geçeriz. Sizler ise uğrar ve oradan çıkarılmazsınız. Biz takvamızla cehennemden kurtuluruz. Siz ise zulüm (küfrünüz ve şirkiniz) sebebiyle ebediyen cehennemde kalırsınız. Sonra vaiz efendi, ikinci âyet-i kerimeyi okudu:

- "Sonra muttakî olanlara (kurtuluş ve) necat veririz de zâlimleri dizleri üstü bırakırız!" ⁵⁰⁶

Bunun üzerine Yahudi olan kişi; - "Biz takva ehliyiz!" dedi. Vaiz şeyh ona;

- "Hayır Yahudiler takva ehli değiller! Belki biz (Müslümanlar) takva ehliyiz!" dedi ve şu âyet-i kerimeyi okudu; "... Ve bize hem bu dünyada bir hasene yaz, hem âhirette. Biz sana cidden Tevbe ile rücûa geldik."

Buyurdu ki:

"Azabım! Onunla dilediğimi musap kılarım, rahmetim ise her şeye vâsidedir. İleride onu, bilhassa onlar için yazacağım ki; korunurlar ve zekât verirler. Hem onlar ki, âyetlerimize imân ederler. ¹⁵⁶

Onlar ki, yanlarında Tevrat ve İncil'de yazılı bulacakları o Resule, o Ümmî Peygamber'e intiba ederler. O, onlara ma'rûf ile emreder ve onları münkerden nehy eyley ve temiz-hoş şeyleri kendileri için helâl, murdar şeyleri üzerlerine haram kılar. Sırtlarından ağır yüklerini ve üzerlerindeki bağları, zincirleri indirir atar. O vakit ona imân eden, ona kuvvetle tazim eyleyen, ona yardımcı olan ve onun nübüvvetiyle beraber indirilen nuru takip eyleyen kimseler; işte o murada eren felaha kavuşanlar onlar..." ⁵⁰⁷

Yahudi,

- "Bunun doğruluğuna bir burhan getir!" dedi.

Bunun üzerine vaiz şeyh (r.h.) buyurdular:

- "Bunun burhanı hâzırdır; burada hazır olan herkes ona nazırdır (bakıp görür...) O burhan da seninle benim elbiselerimi ateşe atmamdır. İkimiz de elbiselerimizi ateşe atalım. Hangimizin elbisesi ateşte yanmazsa; o (ve onun dini üzere olanlar) kurtulur; hangimizin elbisesi yanarsa o (ve onun dini üzere olanlar) cehennemde ebediyen kalırlar! (Buna razı mısın?)"

(Yahudi:

- "Evet!" dedi. Orada büyük bir ateş yaktılar...)

Hazır olan bütün insanların huzurunda) Vaiz şeyh hazretleri kendi elbisesini soydu. Yahudi de elbisesini soydu. Vaiz efendi, Yahudinin elbiselerini kendi elbisesinin içine dürüp koydu. (Tutuşup alevleri göklere yükselen) ateşin içine attı. Bir süre sonra vaiz şeyh (k.s.) ateşin içine girdi, elbiseyi eline aldı ve ateşin öbür tarafından çıktı....

Sonra elbiseleri açtı. Vaiz şeyh'in elbiseleri sapa sağlamdı. Bembeyaz ve tertemiz olmuştu. Ateş onun elbiselerinin kirini yakmış, gidermiş ve tertemiz etmişti.

Yahudinin elbiseleri şeyh'in elbiselerinin içine durulmuş olduğu halde, yanmış ve kül olmuştu. Müslüman şeyh'in elbisesi zahirde olduğu (Yahudinin elbiselerinin üzerinde olduğu) halde yanmamıştı.

Yahudi bunu görünce Müslüman oldu. Hamd, Allâhü Teâlâ hazretlerine mahsustur. Bu hikâye zikredilen bu âyet-i kerimelere münâsiptir. ⁵⁰⁸

Kâfirler Zulüm Ehlidirler

Muhakkak ki Kureyş kâfirleri; Zulüm ve Hevâ ehliendiler.

Bunun için onların davaları ve iddiaları kendilerine menfaat vermedi. Bundan dolayı azap ehlinden oldular... ⁵⁰⁹

⁵⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/449.

⁵⁰⁵ Meryem: 19/71,

⁵⁰⁶ Meryem: 19/72,

⁵⁰⁷ El-A'râf: 7/156-i 57.

⁵⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/449-451.

⁵⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 7/451.

Mü'minler Adalet Ehlidirler

Mü'minler ise,

- 1- Adalet,
- 2- Beyyine,
- 3- Hidâyet ehlidirler...

Bunun için onların takvaları kendilerine fayda verdi. Kendileri için kapılarını açmış olan cennetlere vasıl oldular. Kimin elbisesi (yukarıdaki hikâyede olduğu gibi) ateşten yanmaktan salim olursa; onun vücûdu evleviyet yoluyla ateşten korunur.

Belki elbise, hakikatte, bâtinî ruhun kendisiyle örtüldüğü, zahiri vücuttur. Elbette onu temizlemek gerekir. Çünkü onun temizliği kişiyi bâtinî temizlemeye götürür.

Allâhü Teâlâ onu kolaylaştırır! Âmin ⁵¹⁰

Gaybın Anahtarları

Yüce Meali:

Gaybın anahtarları O'nun yanındadır; onları ancak O bilir. Hem, kara ve denizde ne varsa bilir. Bir yaprak düşmez ve arz'ın zulûmâtı içine bir habbe de gitmez ki, O bilmesin. Ne bir yaş, ne de bir kuru yoktur ki, her hâl bir kitap-ı mübîn'de olmasın.S9 ⁵¹¹

Tefsîr-i Şerifi:

"O'nun yanındadır;"

Hassaten Allâhü Teâlâ hazretlerinin katındadır. "Gaybın anahtarları," Allah'ın gaybının anahtarları, demektir.

Mefâtih Kelimesi

"Anahtarlar" kelimesi, yh kelimesinin cemidir ⁵¹².

kelimesi, mimin fethiyle mahzen ve kenz (hazine) demektir. Bu izafet; "Suyun köpüğü," kâbilindedir. Makama münâsîp olan da budur. Müftî Sa'dî Çelebinin ⁵¹³ "HavaşşT'lerinde olduğu gibi...

"Anahtarlar" kelimesinin "Miftah" kelimesinin cemii olması da caizdir. "Miftah" kelimesi, mimin kesresiyledir ve açma âleti, demektir.

Manâsı: Allâhü Teâlâ hazretlerine vasıl olanlar gayba (nispetle) üzerinde kilitler olan (kilitlerle kapalılığı kuvvetlendirilmiş) olan hazineler gibidir. Onun İçin tahyîl yolu üzerine kendisine miftahlar tespit olundu. Onun yanında bu anahtarlar olduğuna göre, gayb olan hazinelere vasıl kılacak olan da o'dur... başkası değil... İbni Şeyh'in hâşîlerinde olduğu gibi... ⁵¹⁴

Gaybı Kimse Bilmez

"Onları ancak O bilir."

Mâ kabiinin (kendisinden önceki kavi-i şerifin) manâsını te'kfd içindir...

"Celâleyn Tefsir"⁵¹⁵ inde buyuruldu:

⁵¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/451-452.

⁵¹¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/452.

⁵¹² MEFTAHA". mim'in fethiyle mekân (yer), açılacak yer demektir. Mim'in kesriyle de "miftah" âlet ismi olup anahtar demektir. Yani daha açılmamış, vücuda gelmemiş, bizim ilmimiz ulaşmamış o kadar gayb hazineleri vardır ki bütün bunların kapılan veya anahtarları ancak Allah'ın katında, Allah'ın elindedir

⁵¹³ Müftî Sa'dî Çelebi. Osmanlı Şeyh ü'l-İslâm lamm onuncusudur. İsmi Sa'dullah bin İsa bin Emirhân'dır. Sa'dî Çelebi ve Sa'dî Efendi diye meşhurdur. Kastamonu'nun Daday kazasında doğdu. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Küçük yaşta babasıyla beraber İstanbul'a geldi. Babası Murat paşa Camiinde imamdı. İlk tahsilini babasından aldı. Zamanın âlimlerinden ilim tahsil etti. Sonra Molla Muhammed Samsün'den ilim tahsil etti. İcazetler aldı. Müderris oldu. İstanbul'da Başçı İbrahim, Edirne'de Taşlık ve Vezir Mahmud Paşa medreselerinde ders verdi. İlim öğretti. Daha sonra sahn-ı seman medreselerine atandı. Daha sonra Şeyhülislâm Kemal Paşa-zâdenin vefatı üzerine 940 (M. 1533) yılında Şeyhül-İslâm oldu. Fatih'te evinin yanında bir "Darü'l-Kurra" inşa etti ve orada sürekli ilim öğretti. Şeyhül-İslâm Sa'dî Çelebi Efendi, takva ehli ve şâir ruhlu ve çok ibâdet eden bir zat İdi...

Şeyhül-İslâm Sa'dî Çelebi, bir çok kitap yazdı. Bu kitapların başında burada İsmail Hakkı Bursevi hazretlerinin zikrettiği haşiyesidir ki bu haşiyenin ismi: "Fevâidü'l-Behiyye" dir. Bunu Kadî Beyzâvî hazretlerinin tefsirine haşiye olarak yazdı. Çok değerli bir kaynaktır.

Ayrıca;

Haşiyetül-İnâye,

Şerhü'l-Hidâye,

Fetâvâ fi Mevâzî min Fususu'l-Hikem,

Fetevâ-i Sa'diyye,

Haşiyetü'l alel- Kamus

Sa'dî Çelebi, 945 (M. 1538) yılında İstanbul'da vefat etti. Kabri Eyyub Sultandır. İlmîyye Salnamesi s. 355'de daha geniş bilgi vardır.

⁵¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/452-453.

⁵¹⁵ Celâleyn Tefsiri, kısa kısa kelime meali yapan çok değerli ve meşhur bir tefsirdir. İki Celâl'in tefsiri demektir O iki Celâl:

1- Allâme Celâleddin Muhammed bin Ahmed'tir

Bu, şu âyet-i kerimede kendisinden haber verilen beş gayb hakkındadır:

- "Her halde Allah, Kıyamete dair İlim O'nun yanındadır ve yağmuru O yağdırır, rahimlerde ne var O bilir ve hiçbir nefis" yarın ne kazanacağını bilmez, bir nefis hangi yerde öleceğini de bilmez! Şüphesiz ki Allah alîm'dir, habîr'dir." ⁵¹⁶

Buhârî rivayet ettiği gibi ⁵¹⁷

Gaybın Anahtarı Beştir

Buhârî şerifte rivayet olundu:

İbni Ömer (r.a.ydan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Gaybın anahtarları beştir. Onları ancak AHâhü Teâlâ hazretleri bilir. (Onlar:)

1 - Rahimlerdekini ancak Allah bilir.

2- Yarın ne yapacağını kimse bilmez; ancak AHâhü Teâlâ hazretleri bilir.

3- Yağmurun ne zaman geleceğini bilmez; ancak Allah bilir.

4- Kişi, hangi toprakta (nerede) öleceğini bilmez; ancak AHâhü Teâlâ hazretleri bilir.

5- Saat (kıyametin) ne zaman kopacağını kimse bilmez; ancak Allâhü Teâlâ hazretleri bilir." ³⁸⁹

"Hem, kara ve denizde ne varsa bilir..." ⁵¹⁸

Bulunan mevcudatın hepsini mufassal bir şekilde cinslerinin çeşitlerinin değişmesiyle ve fertlerinin çokluğuyla hepsini bilmektedir. (Çünkü hepsi Allah'ın yaratıklarıdır...)

Bu kavH şerif, AHâhü Teâlâ hazretlerinin ilminin gayyibâtı beyan etmesinin ardından onu tamamlamak ve mükemmelleştirmek için, müşâhedâta taalluk eden ilminin beyânıdır. Ve aynı zamanda bu kavli-i şerif, bunlardan gayb ve müşâhedâtın olan her bir şeyin, onları ihata eden Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilmine açıklıkta eşit olduğuna tembihtir... ⁵¹⁹

Ağaçların Yaprakları

"O şey ki düşmez," "harf-i cerh" zâidtir. "Yaprak; muhakkak ki O onu bilir."

Düşen ve sabit olanı murad ediyor. Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, ağaçtan düşen yaprakları ve ağacın üzerinde sabit kalan yaprakları bilir.

Bu kavî-i şerif, Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilminin mübalağa ile bütün cüz'iyatı ihata ettiğini ifade eder. ⁵²⁰

Tohumları da Bilir

"Bir habbe yoktur ki,"

"Yaprak" keimesinin üzerine atıftır. Habbe Farsça ile, "dâne" denilir.

"Ve arz'ın zulümâtı (karanlıkları) içine,

Yani yeryüzünün içinde olan tohumları AHâhü Teâlâ hazretleri elbette bilir....

Kâşîfî {r.h.) buyurdular:

Bundan murad, yerin içine (derinliklerine) ekilen tohumlardır. (3/42) ⁵²¹

Yaş ve Kuru

"Ne bir yaş yoktur ki," "Yaprak" kelimesinin üzerine atıftır. Farsçası, "ıslak" demektir.

"Ne de bir kuru yoktur ki"

Farsçası, kuru, demektir.

Yani bu şeylerden düşenlerin hepsi Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilmindedir...

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

"Yaş," ve "Kuru", yer ve göklerde olan bütün eşyadan ibarettir. Çünkü eşya bu iki sıfatın hâli değildir. (Bir şey ya yaşır ya da kurudur...) Haddâdînin sözleri bitti.

Bu iki sıfat cisimlere mahsustur. Çünkü yaşlık ve kuruluk cisimlerin vasıflarındandır... ⁵²²

2; Celâleddin Abdurrahman bin Ebî Bekir es-Suyûtrîdir.

⁵¹⁶ Lokman: 31/34,

⁵¹⁷ Tefsiru'l-Celâleyn, c. 1, s. 118,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/453-454.

⁵¹⁸ Sahih-i Buhârî: 4328,

⁵¹⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/454-455.

⁵²⁰ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/455.

⁵²¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/455-456.

⁵²² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/456.

Her Şey Kitaptadır

"Ancak bir kitap-ı mübîn'dedir."

O da "Levh-i Mahfûz"dur.

BukavNşerif, birinciistisnâ'dan "bedei-iistlmâl"dir Veya o Allah'ın ilmidir; o takdirde de "bedel-i kül" olur. ^rtü "Ne bir yaş, ne de bir kuru yoktur ki," kavlı-i şerifleri mübedâ olmak üzere merfû olarak ta okundular. O zaman onların haberleri de "Her hâl bir kitap-ı mübîn de olmasın..," kavlı-i şerifidir.

Makama en münasip olan da budur. Çünkü bu, hem yaş ve hem de kuru olana şâmildir. Bu takdirde, şanımda sükût (düşmek) olmayan için olmuş olur.⁵²³

Levh-i Mahfuzda

Haddâdî (r.h. Buyurdular:

Sual: Eğer denilirse ki: "Allâhü Teâlâ hazretlerine hiçbir şey gizli kalmamasıyla beraber, bunun levh-i Mahfuzda olmasının faydası nedir? Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, bunları yaratmadan ve yazmadan önce biliyorsa; bunları neden yazıyor? Hıfzetmek ve ders etmek için mi yazdı?"

Cevâp: Denildi: Faydası şudur ki, hadiseler, levh-İ Mahfuzda yazılmış şekline muvafık olarak meydana geldiği zaman; meleklerin buna olan ilmi ve yakînleri ziyâdeleşir. Melekler, Allâhü Teâlâ hazretlerinin sıfatlarına tazim edip yüceltirler....

Bu fakir (ismail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) der ki:

Muhakkak ki melekler, terakki ve tenezzül (yükselme ve inme) ehlinden değiller... Bundan dolayı (Haddâdî hazretlerinin beyan etmiş olduğu meleklerin ilim ve yakınlarının ziyadeleşme faydası) gerçekten çok kusurlu, faydasız ve manâsız bir açıklama olmuş oldu.... Belki biz deriz ki:

-"Levh-i Mahfuz (bir nev'i) kalptir. Bu tayin insanın kalbi gibidir. Olan ve yakında olacak olanlar onun (levh-i mahfûz'un) içine nakşedildi. O tenzilâtın mertebeleridir. Allâhü Teâlâ hazretleri olacak olan bütün mukadderatı onun içinde zaptetti. Levh-i mahfûz'un faydası (meleklerden çok) insanlara dönüktür. Onu âlim billâh olan zatlar bilirler...."⁵²⁴

Marifetullah'a Talip Olmak

Hafız (k.s.) buyurdular:

-"Bu kavimde marifet yoktur!

Ey AHâhıml

Bir sebeple kendi cevherimi;

Allah'tan gayriye müşteri kıldım (Allah rızâsının dışında başka şeyler arar kıldım)..."⁵²⁵

Tasavvufî Manâlar

Bu âyet-i kerimede şu işaretler vardır:

Allâhü Teâlâ hazretleri, her şey için o şeyin kendisine münâsip bir "şahadet" (görünen) kıldı ve kendisine münâsip bir de "gayb" (görünmeyen) kıldı...

Allâhü Teâlâ hazretleri gaybm hepsine kendisiyle o şeyin gayb ve şahadet kapıları açılacak olan bir anahtar kıldı. Bu şey, Allâhü Teâlâ hazretlerinin ezelde kendisine takdîr ettiği ilâhî irâde gibi yapılı.

"Gaybın anahtarları O'nun yanındadır;" Bu gaybı,

"Onları ancak O bilir."

Zira muhakkak ki Halik Teâlâ hazretleri o'dur. Ondan başka halik (yaratıcı) yoktur. Bu gaybın anahtarlarının ilminin bilinmesinde veya kullanılmasında; bir peygamber veya herhangi bir velinin dahil (tesiri) yoktur. Zira bu sadece Halik Teâlâ hazretlerine mahsustur.

Ben yakında sana bunun hakkında bir misâl getireceğim; o misâlimle sen bunun hakikatini çok iyi idrak edip, anlayacaksın.⁵²⁶

Gaybın Anahtarlarına Misâl

Bu suret nakşeden nakkaşın (resim yapan ressamın) misâlidir. Muhakkak ki her suretin nakşedilen bir görünen tarafı vardır. O da onun hey'eti (dışta bakılınca görünen şeklidir.) Bir de onun gayb tarafı vardır. O da tasvîr

⁵²³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/456-457.

⁵²⁴ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/457.

⁵²⁵ Divân-ı Hafız-ı Şîrâzî. s. 135,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/457-458.

⁵²⁶ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 7/458.

edenin ilmidir. Kendisiyle tasvîrin ilminin kapıları açılan anahtar ise, o suretin şeklinin yapılması için tasarlanan bilgidir. Nakkaşın zihninde sabit olduğu gibi... O da kalemdir. Kalem nakkaşın elindedir. Nakkaşın elinde olan kalemde nakkaştan başkasının herhangi bir tasarrufu yoktur. Allâhü Teâlâ hazretleri, musavvir (tasvir eden) nakkaşın ta kendisidir.

Suret ise yaratılan gaybiyyet ve şahadeti muhtelif olan kâinattır. Bundan her suretin şahadeti, onun yaratılışı ve tekvinidir.

Onu tasvir eden kalem; o kalem ki, anahtar olup, kendisiyle kendisinin sureti üzerine tekvinin, oluşunun ilminin kapılan açılan anahtar, melekûtur.

Her şeyin melekutunun kalemiyle her şey olur. Melekûtun kalemi ise, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kudret elindedir. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

-"O'nun emri, bir şeyi murad edince ona sade ol demektir, o oluverir. Artık tesbîh edilmez mi öyle her şeyin melekûtu yedinde bulunan Sübhân'a! Hep de döndürülüp O'na götürüleceksiniz.⁵²⁷ Eşyalar, değişik oldukları gibi; melekûtiyyât da değişiktir. Her şeyin melekûtu;

1- Cemâl'dan,

2- Nebatattan,

3- Hayvandan,

4- İnsandan,

5- Meleklerden

6- Ve benzerlerinden her bir şey'in melekûtu; onun, suretine münâsıptır...

Bundan dolayı (incelikten, "Gaybın anahtarlar") kavlı-i şerifinde "anahtarlar" cemii, "gayb" kelime de müfret olarak geldi... Ve Allâhü Teâlâ hazretleri;

"Gaybın anahtarları O'nun yanındadır;" buyurdu.

"Gayb" tekvin (yaratma) ilmidir. Bu da bütün eşyada birdir. Melekûtte ise çoktur; tasvîr edenin kaleminde çok olduğu gibi...

Cidden an!a!H

"Onları ancak O bilir..." "Ve." Ve tekvîn ilmiyle;

"Hem, kara ve denizde ne varsa bilir..."

Zira, kara kâinat, şahadet ve suret âlemidir.

„Deniz ise gayb ve melekût âlemidir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin; -"O öyle Allah ki O'ndan başka ilah yok! Gaybıda bilir, şahadeti deî O rahmân'dır, rahım'di!⁵²⁸ kavlı-i şerifi (ve benzerleri) buna delâlet etmektedir.⁵²⁹

Ve bu ilmiyle; Bir yaprak düşmez ki, O bilmesin."

Çünkü o yaprağı, yaratan Allah'tır. Onu (dalında) sabit tutan Allah'tır. Onu (dalından) düşüren de Allah'tır.

"Ve arz'ın zulümâtı içine bir habbe de gitmez ki, (O bilmesin...)" (3/43)

Yani nefis arzının sıfatlarının karanlıklarına giren ruh habbesi demektir.

Yine arzın karanlıklarında hiçbir habbe yoktur ki... Yani kalb arzı ve beşerî sıfatlarının karanlıklarında hiçbir habbe yoktur ki, muhakkak ki onu terkip eden Allah'tır. Allah onun kemâl ve noksanlıklarını bilir...⁵³⁰

⁵²⁷ Yasin: 36/82-83,

⁵²⁸ el-Haşr: 59/22,

⁵²⁹ Bu kavlı-i şerif yani, "Gaybı da bilir, şahadeti de" Kur'ân-ı kerimin tam on yerinde tekrar edilmektedir.

1) En'âm: 73,

2) Tövbe: 94,

3) Tövbe: 105

4) Ra'd: 9,

5) Mü'minûn: 92

6) Secde: 6,

7) Zümer: 46,

8) Haşr: 22

9) Cuma: 8.

10) Teğâbun: 18.

⁵³⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/458-460.